

**INFORMATOR
GEOGRAFICZNY**

**Państwa
członkowskie
NATO**

55829

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ
WYDZIAŁ STRATEGICZNO-OBRONNY
ZAKŁAD GEOGRAFII

INFORMATOR GEOGRAFICZNY

Państwa członkowskie NATO

55829

Warszawa 2003

Zespół autorski:

Zbigniew LACH

Julian SKRZYP

Projekt okładki

Zbigniew Lach

Redaktor

Teresa Piątek

Redaktor techniczny

Beata Klarowska

Korekta

Jolanta Puchalska

ISBN 83-88062-09-3

Sygn. AON 5466/02

Skład, druk i oprawa: Akademia Obrony Narodowej – Wydział Wydawniczy
00-910 Warszawa, al. gen. A. Chruściela 103, tel. 681-40-55, tel./faks 681-37-52
Zam. nr 1244/2002

SPIS TREŚCI

Wstęp	5
Belgia	7
Czechy	15
Dania	23
Francja	31
Grecja	41
Hiszpania	49
Holandia	59
Islandia	68
Kanada	75
Luksemburg	82
Niemcy	88
Norwegia	100
Polska	108
Portugalia	117
Stany Zjednoczone	124
Turcja	135
Węgry	143
Wielka Brytania	151
Włochy	161
Zakończenie	171
Bibliografia	172
Załączniki	173

WSTĘP

Niniejsza praca jest syntetycznym opracowaniem charakterystyki wojskowo-geograficznej państw wchodzących w strukturę Paktu Północnoatlantyckiego. Opracowanie to stanowi efekt wdrożenia wyników badań, jakie prowadzono podczas pracy naukowo-badawczej pk. GEOPOL na temat „Analiza przestrzeni euroatlantyckiej NATO”. Praca ta była realizowana przez Zakład Geografii w latach 2000–2001.

Każde z państw NATO zostało przedstawione w jednolitej konwencji i tym samym zakresie tematycznym, który obejmuje:

1. Środowisko geograficzne, w tym informacje podstawowe dotyczące: położenia geograficznego, powierzchni, granic lądowych i morskich, wyłącznej strefy ekonomicznej i wód terytorialnych, wysokości ekstremalnych i użytkowania terenu, warunków naturalnych, tj. rzeźby terenu, klimatu, wód śródlądowych i roślinności.

2. Ludność i osadnictwo, w tym informacje podstawowe dotyczące: ogólnej liczby ludności, struktury wiekowej, przyrostu naturalnego, liczby urodzeń i zgonów, migracji netto, struktury narodowościowej i etnicznej, religii i wyznań, języka i urbanizacji; charakterystykę systemu osadniczego.

3. Ustrój i podział administracyjny, w tym informacje podstawowe dotyczące: ustroju państwa, nazw państwa, terminów świąt państwowych i konstytucji, głowy państwa i organów ustawodawczych; podział administracyjny państwa.

4. Gospodarkę, w tym informacje podstawowe dotyczące: surowców, wielkości i kierunków eksportu i importu, produkcji energii elektrycznej, produktu krajowego brutto ogółem i na mieszkańca, realnego poziomu wzrostu, udziału sektorów gospodarki w tworzeniu PKB, inflacji, bezrobocia, wielkości siły roboczej ogółem i według zatrudnienia w sektorach; przegląd gospodarki.

5. Infrastrukturę transportu, w tym informacje podstawowe dotyczące: kolei, dróg samochodowych, dróg wodnych śródlądowych, rurociągów, portów morskich i śródlądowych, marynarki handlowej, portów lotniczych; przegląd infrastruktury transportu.

6. Siły zbrojne, w tym informacje podstawowe dotyczące: rodzajów sił zbrojnych, potencjału mobilizacyjnego, liczby mężczyzn osiągających wiek poborowy, wydatków na obronność i ich udział w PKB; charakterystykę sił zbrojnych oraz znaczenie strategiczne państwa.

Przedstawienie wszystkich państw NATO w jednolitym układzie stanowi szczególny walor pracy, gdyż umożliwia dokonywanie wielu dalszych analiz i porównań, w zależności od konkretnych potrzeb. W tym celu zestawiono również na końcu pracy (załącznik 4) podstawowe dane dotyczące wszystkich państw wchodzących w strukturę Paktu Północnoatlantyckiego. W najbliższym czasie będzie następowała szybka modernizacja wojsk NATO, które nie tylko będzie broniło swego terytorium, ale też działało tam, gdzie pojawią się zagrożenia. Z tym wiąże się powstanie

sił szybkiego reagowania (RRF), a także wprowadzanie specjalizacji w siłach zbrojnych poszczególnych państw sojuszu. Wpłynie to na zmiany w wyposażeniu wojsk, szczególnie ich uzbrojeniu, modyfikacji będą ulegały również struktury organizacyjne, dlatego dane dotyczące charakterystyki sił zbrojnych będą prawdopodobnie ulegały zmianom, na co szczególnie należy zwrócić uwagę przy studiowaniu przedstawionego materiału*. W tym więc zakresie należy korzystać również z innych wydawnictw uzupełniających i danych dotyczących wprowadzanych zmian w siłach zbrojnych NATO.

Publikacja jest przeznaczona dla słuchaczy i studentów kursów magisterskich, kursów podyplomowych, w tym również PSOS oraz wyższych kursów obronnych, prowadzonych w ramach działalności dydaktycznej Akademii Obrony Narodowej.

* Dane statystyczne zawarte w niniejszym opracowaniu dotyczą informacji obejmujących głównie lata 2000–2001 i przedstawianych w oficjalnie publikowanych materiałach statystycznych.

BELGIA

(KRÓLESTWO BELGII)

Belgia jest położona w Europie Zachodniej, na wybrzeżu kanału La Manche w miejscu jego połączenia z Morzem Północnym. Państwo to leży w miejscu, gdzie Niż Środkowoeuropejski jest najwęższy i tworzy naturalną bramę między morzem a pasem gór środkowoeuropejskich. Terytorium Belgii stanowi najbardziej dogodne przejście z Niemiec do Francji oraz Cieśniny Kaletańskiej i kanału La Manche. Z tych względów Belgia była często terenem działań wojennych i przemarszu obcych wojsk. Rozpiętość geograficzna południkowa wynosi 220 km, a równoleżnikowa 260 km.

Rys. 1. Położenie Belgii na tle Europy i państw NATO

1. ŚRODOWISKO GEOGRAFICZNE

1.1. Informacje podstawowe

- *Położenie geograficzne:*
3°–6° dł. wsch. (E)
50°–51° szer. półn. (N)
- *Powierzchnia:* ogółem 30 510 km², w tym:
obszar lądowy 30 230 km²
wody wewnętrzne 280 km²
- *Granice lądowe:* ogółem 1385 km, w tym: z Francją 620 km, Niemcami 167 km, Luksemburgiem 148 km, Holandią 450 km
- *Długość wybrzeża:* 66 km
- *Wyłączna strefa ekonomiczna:* 68 km
- *Wody terytorialne:* 12 Mm (NM)
- *Wysokości ekstremalne:*
najwyższy punkt: Signal de Botrange 694 m n.p.m.
najniższy punkt: Morze Północne 0 m
- *Użytkowanie terenu:*

grunty orne	24%
sady	1%
las i zadrzewienia	21%
pastwiska i łąki	20%
pozostałe	34%

1.2. Warunki naturalne

Rzeźba terenu. Ze względu na warunki naturalne dzielimy Belgię na trzy zasadnicze części: dolną, środkową i górną.

Dolna Belgia obejmuje obszar nadmorski, którego południową granicę stanowią rzeki: Leie, Skalda, Rupel, Dyle i Demer. Jest to obszar nizinny osłonięty od morza pasem wydmy o wysokości od 6 do 39 m n.p.m. Brzeg morski jest niski i piaszczysty. Szerokość plaży morskiej dochodzi do 300 m. Pas wydmy ma również około 300 m szerokości. Za wydmami ciągnie się pas polderów szerokości 10–20 km, poprzecinany kanałami i rowami odwadniającymi. Dalej na południe rozciąga się lekko sfalowana równina Flandrii o wysokości bezwzględnej do 60 m. Na wschód od Flandrii rozciąga się łagodnie sfalowana, miejscami pagórkowata Kampinia (*Kempische Hoog – Vlakte*) do 89 m n.p.m. Obok pól uprawnych występują tu liczne jeziora i obszary zabagnione.

Belgię środkową od górnej oddziela dolina Sambry i Mozy. Jest to pagórkowaty, lessowy teren poprzecinany licznymi dolinami rzecznyymi na płaskowzgórza, przeważnie o wysokich krawędziach i stromych zboczach, wznoszący się ku południowemu wschodowi do wysokości 200 m n.p.m.

Belgia górna jest płytą wyżynną i górską poprzecinaną głębokimi dolinami o stromych i często skalistych zboczach. Na wyższych płaskowzgórzach występują rozległe torfowiska. W wapiennych skałach Ardenów występują zjawiska krasowe. Najwyższe wzniesienie Botrange ma 694 m n.p.m.

Klimat. Klimat Belgii jest umiarkowany ciepły, morski. Lata są dość ciepłe, zimy łagodne. Średnia temperatura stycznia wynosi 4°C, lipca 14–19°C. W Ardenach klimat jest znacznie ostrzejszy. Średnia temperatura stycznia w najwyższych partiach gór wynosi –10°C, a lipca 14°C. Śnieg w Ardenach utrzymuje się przez wiele miesięcy, natomiast na nizinach leży krótko. W górach wieją silne wiatry, przeważnie zachodnie. Roczne sumy opadów wynoszą od 650 do 950 mm. W Ardenach dochodzą do 1500 mm.

Wody. Sieć rzeczna Belgii jest gęsta, rzeki są głębokie, uregulowane, pełnowodne. Liczne kanały o szerokości od 23 do 60 m i głębokości od 2,5 do 10 m łączą wszystkie rzeki tego kraju i większe jego miejscowości. Największe rzeki to Moza i Skalda.

Roślinność. Lasy zajmują 21% powierzchni kraju, około 75% to lasy liściaste. Najmniej lasów znajduje się we Flandrii, najwięcej w Ardenach i Kampinii.

2. LUDNOŚĆ I OSADNICTWO

2.1. Informacje podstawowe

- *Ludność ogółem:* 10 258,8 tys.
- *Struktura wiekowa (2001 r.):*
 - 0–14 lat: 17,5% (mężczyźni 917,0 tys., kobiety 876,1 tys.)
 - 15–64 lat: 65,6% (mężczyźni 3390,1 tys., kobiety 3336,9 tys.)
 - 65 i więcej lat: 17,0% (mężczyźni 709,2 tys., kobiety 1029,5 tys.)
- *Przyrost naturalny:* 1,6‰
- *Liczba urodzeń na 1000 mieszkańców:* 10,74
- *Liczba zgonów na 1000 mieszkańców:* 10,10
- *Migracja netto:* 3,2 migrantów na 1000 mieszkańców (2001 r.)
- *Struktura płci (stosunek liczby mężczyzn do liczby kobiet):*
 - urodzonych 1,05
 - do 15 lat 1,05
 - 15–64 lat 1,02
 - 65 i więcej lat 0,69
 - ogółem 0,96
- *Średnia długość życia:* 78 lat, w tym: mężczyźni 74,6 lat, kobiety 81,5 lat
- *Struktura narodowościowa i etniczna:*
 - Flamandowie 58%
 - Walonowie 31%
 - Belgowie niemieckojęzyczni 1%
 - inni (m.in. Włosi, Francuzi, Marokańczycy) 10%

BELGIA

- *Religie i wyznania*: katolicyzm 75%; protestantyzm i inne 25%
- *Języki*: flamandzki (urzędowy) 58%, francuski (urzędowy) 32%, niemiecki 10%
- *Urbanizacja*: 96,5%

2.2. Osadnictwo

Belgia należy do najbardziej zurbanizowanych krajów świata (urbanizacja 96,5%). Średnia gęstość zaludnienia wynosi 339 mieszkańców na km². Rozmieszczenie ludności jest stosunkowo równomierne. Powyżej średniej krajowej występuje ono na północy, zaś poniżej – na południu, w Ardenach.

Największymi miastami Belgii są Bruksela (990 tys. mieszkańców), Antwerpia (490 tys.), Gandawa (250 tys.), Charleroi (296 tys.), Liège (202 tys.) i Brugia (119 tys.). Wokół tych miast rozciągają się obszary zurbanizowane, zwłaszcza wokół Brukseli, Gandawy, Antwerpii i Liège. Liczba ludności tych obszarów przekracza liczbę ludności wymienionych miast. Na północy kraju żyją przeważnie Flamandowie, na południu Walonowie. Z kolei na obszarze Eupen i St.Vith skupiona jest grupa niemieckojęzyczna.

3. USTRÓJ I PODZIAŁ ADMINISTRACYJNY

3.1. Informacje podstawowe

- *Ustrój państwowy*: monarchia konstytucyjna
- *Nazwa państwa*:

konwencjonalna pełna:	Kingdom of Belgium
konwencjonalna skrócona:	Belgium
lokalna pełna:	franc. Royaume de Belgique; flam. Koninkrijk België
lokalna skrócona:	franc. Belgique flam. België
- *Stolica*: Bruksela
- *Święto państwowe*: 21 lipca
- *Konstytucja*: 7 lutego 1831 r., zmodyfikowana 14 lipca 1993 r.
- *Głowa państwa*: król
- *Organ ustawodawczy*: parlament składa się dwóch izb: Izby Deputowanych (212 członków) i Senatu (181 członków)

3.2. Podział administracyjny

Belgia dzieli się na 3 regiony – NUTS I oraz 10 prowincji (5 flamandzkich i 5 walońskich), które wraz ze stolicą państwa tworzą jednostki NUTS II, są to: Antwerpia, Brabancja Walońska, Brabancja Flandryjska, Zachodnia Flandria, Wschodnia Flandria, Hainaut, Liège, Limburgia, Luksemburgia i Namur oraz Bruksela.

Prowincje dzielą się na 43 okręgi administracyjne, a te na gminy. Na czele prowincji stoi gubernator mianowany przez króla.

4. GOSPODARKA

4.1. Informacje podstawowe

- Surowce: węgiel kamienny, gaz ziemny
- Wielkość i kierunki eksportu: 181,4 mld USD, w tym 76% do UE (Niemcy 18%, Francja 18%, Holandia 12%, Wielka Brytania 10%)
- Wielkość i kierunki importu: 166 mld USD, w tym 71% z UE (Niemcy 18%, Holandia 17%, Francja 14%, Wielka Brytania 9%)
- Produkcja energii elektrycznej: 79,8 mld kWh, w tym:
 - elektrownie ciepłone 40,01%
 - elektrownie wodne 0,42%
 - elektrownie jądrowe 58,33%
 - elektrownie inne 1,24%
- Produkt krajowy brutto, według parytetu siły nabywczej: 259,2 mld USD
- Realne tempo wzrostu: 5,5%
- Produkt krajowy na jednego mieszkańca: 25 300 USD
- Udział sektorów gospodarki w produkcji krajowym brutto:
 - rolnictwo 1,4%
 - przemysł 26,0%
 - usługi 72,6%
- Ludność żyjąca poniżej minimum socjalnego: 4%
- Inflacja: 2,2%
- Bezrobocie: 8,4% (2000 r.)
- Siła robocza ogółem: 4,34 mln
- Siła robocza według zatrudnienia w sektorach:
 - rolnictwo 2,0%
 - przemysł 25,0%
 - usługi 73,0%

4.2. Przegląd gospodarki

Belgia jest wysoko rozwiniętym krajem przemysłowym. Gospodarka tego państwa jest jednak uzależniona od importu surowców mineralnych.

Belgia ma dobrze rozwinięty przemysł ciężki, w tym hutnictwo żelaza i stali oraz metali nieżelaznych, przemysł petrochemiczny i chemiczny, maszynowy i budowy pojazdów. Antwerpia jest głównym ośrodkiem przemysłu rafineryjnego, chemicznego i portem morskim.

5. INFRASTRUKTURA TRANSPORTU

5.1. Informacje podstawowe

- *Koleje*: ogółem 3437 km (normalnotorowe), w tym 2446 km zelektryfikowanych; 2563 km linii wielotorowych
- *Drogi*: ogółem 145 774 km, w tym 116 182 km drogi twarde, z tego 1684 km autostrady
- *Drogi wodne śródlądowe*: ogółem 2043 km, w tym 1528 km regularnie użytkowanych
- *Rurociągi*:
 ropy naftowej 161 km, produktów naftowych 1167 km
 gazu ziemnego 3300 km
- *Porty morskie*: Antwerpia, Ostenda (*Oostende*), Zeebrugge
- *Porty śródlądowe*: Gandawa (*Gent*), Brugge, Hasselt, Liège, Mons, Namur
- *Marynarka handlowa*:
 – liczba statków 21 (powyżej 1000 GRT), w tym 6 drobnicowców, 9 chemikaliowców, 6 tankowców ropy naftowej
 – wyporność 32 912 GRT/53 161 DWT
- *Porty lotnicze*: ogółem 42, w tym:
 - a. lotniska o twardych pasach startowych długości:

powyżej 3047 m	– 6
2438–3047 m	– 8
1524–2437 m	– 3
914–1523 m	– 1
poniżej 914 m	– 6
Razem	24
 - b. lotniska o nieutwardzonych pasach startowych długości:

914–1523 m	– 2
poniżej 914 m	– 16
Razem	18

5.2. Przegląd infrastruktury transportu

Gęstość sieci kolejowej w Belgii wynosi 11,3 km na 100 km² powierzchni, a sieci drogowej 478 km na 100 km², w tym 380 km na 100 km² o twardej nawierzchni. Gęstość sieci autostrad wynosi 55,0 km na 1000 km². Jest to najgęstsza sieć transportowa wśród państw NATO. Kolej zasilana jest prądem stałym o napięciu 3,0 kV.

Dobrze rozwinięta jest też sieć dróg wodnych śródlądowych 6,7 km na 100 km². Prawie wszystkie większe miasta Belgii mają połączenia wodne poprzez sieć wodną kraju. Połączenia wodne z morzem mają miasta położone w głębi lądu. Należą do nich: Gandawa, Bruksela, Antwerpia i Liège.

Największymi portami morskimi są: Antwerpia (ponad 100 mln ton przeładunków rocznie) oraz Zeebrugge (ponad 30 mln ton).

Międzynarodowe porty lotnicze znajdują się w Brukseli (z ponad 13 mln pasażerów rocznie), Antwerpii i Ostendzie.

6. SIŁY ZBROJNE

6.1. Informacje podstawowe

- *Rodzaje sił zbrojnych:* siły lądowe, siły powietrzne, marynarka wojenna, wojska obrony terytorialnej
- *Potencjalne możliwości mobilizacyjne:* 2 mln 518 tys.
(mężczyźni w wieku 15–49 lat)
- *Rzeczywiste możliwości mobilizacyjne:* 2 mln 80 tys.
(mężczyźni w wieku 15–49 lat zdolni do służby wojskowej)
- *Liczba mężczyzn osiągniętych wiek poborowy w danym roku:* 63,2 tys.
- *Wydatki na obronność:* 2,5 mld USD
- *Procentowy udział wydatków na obronność w PKB:* 1,2%

6.2. Charakterystyka sił zbrojnych

Doktryna wojskowa Belgii opiera się na strategii Sojuszu Północnoatlantyckiego przystosowanej do własnych potrzeb. Król, parlament i rząd sprawują ogólne zwierzchnictwo nad siłami zbrojnymi oraz kierują całokształtem polityki wojskowej i przygotowaniami obronnymi państwa.

Armia Belgii liczy nieco poniżej 40 tysięcy żołnierzy.

W skład sił lądowych, których stan wynosi 26,8 tys. żołnierzy, wchodzi wojska operacyjne, jednostki szkolne oraz wsparcia bojowego i logistycznego. Na ich czele stoi szef sztabu sił lądowych. Uzbrojenie sił lądowych stanowi 140 czołgów Leopard 1A5, ok. 570 BWO, ok. 240 dział i moździerzy kalibru powyżej 100 mm oraz 76 śmigłowców, w tym 41 szturmowych.

Siły powietrzne, liczące 8,6 tys. żołnierzy, posiadają kilkanaście eskadr lotniczych. Podstawowe ich wyposażenie stanowi ponad 135 samolotów bojowych, głównie F-16.

Marynarka wojenna, której stan osobowy wynosi 2,6 tys., dysponuje siłami eskortowymi, minowo-trałowymi, wsparcia. MW posiada 26 okrętów, w tym 3 fregaty rakietowe i 11 trałowców. Główne bazy morskie to Ostenda i Zeebrugge.

6.3. Znaczenie strategiczne

Znaczenie strategiczne Belgii wynika z jej położenia geograficznego. Leży ona bowiem w najważniejszym miejscu nizin nadmorskich oraz w bezpośredniej styczności z Cieśniną Kaletańską.

BELGIA

Terytorium Belgii stanowi więc dogodne przejście na kierunku Cieśnina Kalańska – Zagłębie Ruhry, a ponadto umożliwia oddziaływanie na szlaki komunikacji morskiej wiodące przez kanał La Manche.

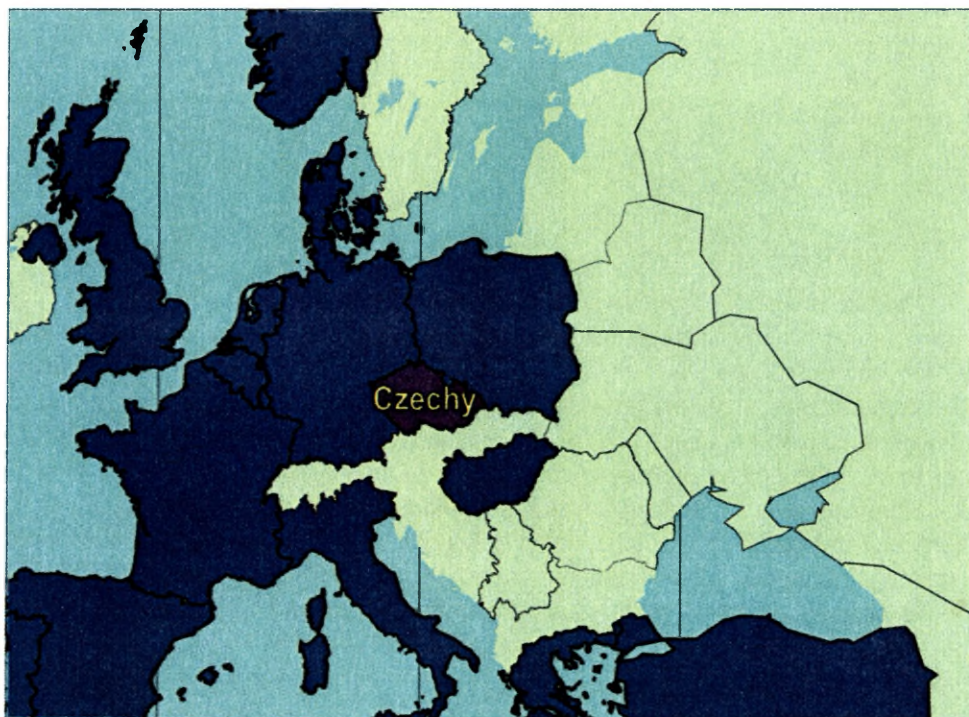
Na wzrost znaczenia strategicznego Belgii wywarła też wpływ lokalizacja w Brukseli Kwatery Głównej NATO.

CZECHY

(REPUBLIKA CZESKA)

Republika Czeska jest krajem śródlądowym położonym w Europie Środkowej. Terytorium Czech obejmuje głównie Kotlinę Czeską, tj. obszar ograniczony od północy, zachodu i południa masywami góorskimi Sudetów, Rudaw, Lasu Czeskiego i Szumawy. Przy granicy ze Słowacją rozciąga się pogórze Karpat Zachodnich. Położone jest ono w samym środku kontynentalnego kadłuba Europy, wzdłuż linii głównego europejskiego wododziału, na przesmyku bałtycko-adriatyckim. Tym samym terytorium Czech odgrywa ważną rolę jako obszar tranzytowy dla wielu państw w ich wzajemnych stosunkach gospodarczych. Szczególnie ważną rolę odgrywa dla Polski, Niemiec i Austrii.

Dla Polski terytorium Czech stanowi obszar tranzytowy w stosunkach gospodarczych z państwami Europy południowej, dla Niemiec zaś – z państwami Europy południowo-wschodniej i Bliskiego Wschodu.

Rys. 2. Położenie Czech na tle Europy i państw NATO

1. ŚRODOWISKO GEOGRAFICZNE

1.1. Informacje podstawowe

- *Położenie geograficzne:*
12°–19° dł. wsch. (E)
48,5°–51° szer. półn. (N)
- *Powierzchnia:* ogółem 78 866 km², w tym:
obszar lądowy 77 276 km²
wody wewnętrzne 1590 km²
- *Granice lądowe:* ogółem 2178 km, w tym: z Austrią 362 km, Niemcami 646 km, Polską 790 km, Słowacją 215 km
- *Granice morskie:* 0 km
- *Wyłączna strefa ekonomiczna:* 0 km
- *Wody terytorialne:* 0 km
- *Wysokości ekstremalne:*
najwyższy punkt: Śnieżka 1602 m n.p.m.
najniższy punkt: rzeka Łaba 115 m n.p.m.
- *Użytkowanie terenu:*
grunty orne 41%
sady 2%
użytki zielone 11%
lasy i zadrzewienie 34%
pozostałe 12%
- *Tereny zmeliorowane:* 240 km²

1.2. Warunki naturalne

Rzeźba terenu. Kotlina Czeska jest ogromnie zróżnicowana pod względem budowy geologicznej, rzeźby terenu, klimatu itp. Położone są tu liczne pasma niewysokich gór (od 800 do 900 m n.p.m.), rozciągają się rozległe wyżyny, mniejsze wzniesienia, otaczające liczne baseny i kotliny, niziny nadrzeczne, obszary pagórkowate itp. Północna część kotliny jest niziną, południowa wyżyną, której większy obszar zajmuje Kotlina Budziejowicka.

Szumawa otacza Kotlinę Czeską od południowego zachodu. Jest to pasmo górskie opadające stromo w kierunku południowo-zachodnim. Wysokość pasma górskiego porośłego lasem iglastym dochodzi do 1000 m n.p.m.

W kierunku wschodnim Szumawa przechodzi w obszar wzgórz, które oddzielone równoległymi łańcuchami sięgają aż do samej Wławy. Przejście przez Szumawę jest utrudnione. Dalej ku północy ciągnie się pasmo właściwego Lasu Czeskiego, gdyż nazwą Las Czeski obejmuje się również często Szumawę.

Długość całego łańcucha górskiego wynosi około 80 km. Najwyższy szczyt dochodzi do 700 m n.p.m. Między Szumawą i Lasem Czeskim rozciąga się Przełęcz Wszerubská, szerokości 20 km, zwana często „Bramą Czeską”.

Las Czeski opada stromo w kierunku wschodnim, natomiast w kierunku zachodnim łączy się niewielkimi pagórkami z Lasem Palatynackim. Kotlina rzeki Ohrzy, położona między Lasem Czeskim a Rudawami, stanowi ważne przejście do Czech z północnego zachodu.

Rudawy ciągną się od Białej Elstery do Łaby. Łagodnie opadają ku Kotlinie Sańskiej, stromo ku dolinie Ohrzy i Kotlinie Cieplickiej. Najwyższe wzniesienie dochodzi do 1243 m n.p.m. Porosłe są lasami jodłowo-bukowymi i świerkowymi.

Od północy i północnego wschodu Kotlina Czeska otoczona jest Sudetami, które sięgają do Bramy Morawskiej. Długość ich wynosi 300 km, szerokość 50 km. Głównymi przejściami są: Przełęcz Szklarska, Przełęcz Lubawska, Kotlina Kamiennogórska, Przełęcz Międzyleska. Przełęcz Lubawska w przeszłości stanowiła ważne przejście przez Sudety. Walczono o nią zacięcie w wojnie siedmioletniej.

Od wschodu Kotlina Czeska ograniczona jest Wyżyną Czesko-Morawską, której wysokość sięga do 650 m n.p.m. Jest to obszar pagórkowaty i w dużym stopniu zalesiony. Południowo-zachodnia część wyżyny stanowi najkrótsze, dogodnie przejście z Czech do południowych Moraw, doliny Dunaju i Wiednia. Również dogodne przejście z Czech na Morawy prowadzi wzdłuż górnej Morawy do Ołomuńca oraz wzdłuż rzeki Svitavy do Brna.

Klimat. Klimat Czech jest umiarkowany ciepły. Kraj znajduje się w obszarze przejściowym między klimatem oceanicznym a kontynentalnym. Warunki klimatyczne są silnie zróżnicowane zależnie od wysokości, na której leży dany obszar. Średnia temperatura stycznia waha się od -2°C do -6°C , a lipca od około 17°C do 20°C . Roczna suma opadów wynosi 450–700 mm, w górach zaś jest dwukrotnie większa. Na wschodnich obszarach górzystych na wysokości powyżej 1000 m n.p.m. opady przekraczają 1000 mm rocznie.

Wody. Rzeki Czech należą do zlewisk mórz: Czarnego (Dunaj z Wagiem i Morawą), Północnego (Łaba z Wełtawą, Ohrzą, Izerą) i Bałtyckiego (Odra). Przeważają rzeki krótkie, górskie, zasobne w energię wodną. Nieliczne, niewielkie jeziora występują głównie w Szumawie, a liczne stawy rybne w Kotlinie Trzebońskiej. Największym jeziorem jest zbiornik zaporowy Lipno na Wełtawie (47 km²).

2. LUDNOŚĆ I OSADNICTWO

2.1. Informacje podstawowe

- *Ludność ogółem:* 10 264,2 tys. (2001 r.)
- *Struktura wiekowa:*

0–14 lat:	16,1% (mężczyźni 847,2 tys., kobiety 804,7 tys.)
15–64 lat:	67,0% (mężczyźni 3593,0 tys., kobiety 3590,8 tys.)
65 i więcej lat:	13,9% (mężczyźni 549,5 tys., kobiety 878,9 tys.)
- *Przyrost naturalny:* 0,07% (2001 r.)
- *Liczba urodzeń na 1000 mieszkańców:* 9,11
- *Liczba zgonów na 1000 mieszkańców:* 10,81

CZECHY

- *Migracja netto*: -0,8 migrantów na 1000 mieszkańców (2001 r.)
- *Struktura płci (stosunek liczby mężczyzn do liczby kobiet)*:

urodzonych	1,06
do 15 lat	1,05
15-64	1,00
65 i więcej lat	0,63
ogółem	0,95
- *Średnia długość życia*: 74,73 lat, w tym: mężczyźni 71,23 lat, kobiety 78,43 lat
- *Struktura narodowościowa i etniczna*:

Czesi	81,2%	Morawianie	13,2%
Słowacy	3,1%	Polacy	0,6%
Niemcy	0,5%	Ślązacy	0,4%
Romowie	0,3%	Węgrzy	0,2%
inni	0,5%		
- *Religie i wyznania*: ateści 39,8%, rzymskokatolickie 39,2%, protestanckie 4,6%, prawosławne 3,0%, inne 13,4%
- *Język*: czeski, słowacki (około 300 tys. osób)
- *Urbanizacja*: 76,0%

2.2. Osadnictwo

W Czechach występuje ponad 15 tys. jednostek urbanistycznych (miast, wsi i osiedli). Miast o liczbie ludności 50-100 tys. mieszkańców jest 15, a z liczbą ludności powyżej 100 tys. – 7 (Praga – 1217 tys. mieszkańców, Brno – 394 tys., Ostrawa – 330 tys., Pilzno – 175 tys., Olomuniec – 107 tys., Liberec – 103 tys. i Hradec Kralove – 101 tys. mieszkańców). Łącznie w miastach powyżej 100 tys. mieszkańców żyje 23,4% ludności kraju. Średnia gęstość zaludnienia wynosi 131 mieszkańców na km².

Największą aglomeracją miejską jest Praga, w skład której wchodzi także miasto znajdujące się w odległości 30-35 km od stolicy.

Do dużych ważnych aglomeracji należą: ostrawska, brneńska, ustecko-mostecko-chomutowska i kilka innych.

3. USTRÓJ I PODZIAŁ ADMINISTRACYJNY

3.1. Informacje podstawowe

- *Ustrój państwowy*: republika parlamentarna
- *Nazwa państwa*:

konwencjonalna:	Czech Republic
lokalna:	Česká Republika
- *Stolica*: Praga
- *Święto narodowe*: 28 października

- *Konstytucja*: uchwalona 16 grudnia 1992 r., obowiązuje od 1 stycznia 1993 r.
- *Głowa państwa*: prezydent
- *Organ ustawodawczy*: Parlament (200 deputowanych), Senat (81 deputowanych)

3.2. Podział administracyjny

14 regionów, w tym wydzielony okręg stołeczny – Praga, pozostałe to: Brnensky, Budejovicky, Jihlavsky, Karlovarsky, Kralovehradecky, Liberecky, Olomoucky, Ostravsky, Pardubicky, Plzensky, Stredocesky, Ustecky, Zlinsky. Regiony dzielą się na 73 powiaty (*okresy*) oraz 4 miasta na prawach powiatu (Brno, Pilzno, Ostrawa i Praga).

4. GOSPODARKA

4.1. Informacje podstawowe (2000 r.)

- *Surowce*: węgiel kamienny i brunatny, kaolin, grafit, ołów i cynk
- *Wielkość i kierunki eksportu*: 28,3 mld USD (Niemcy 43%, Słowacja 8,4%, Austria 6,6%, Polska 5,6%, Francja 4%)
- *Wielkość i kierunki importu*: 31,4 mld USD (Niemcy 37,5%, Słowacja 6,7%, Austria 6,2%, Włochy 5,9%, Francja 5,4%, Wielka Brytania 3,4%, Polska 3,2%)
- *Produkcja energii elektrycznej*: 67,6 mld kWh, w tym:
 - elektrownie ciepłe 77,8%
 - elektrownie wodne 3,43%
 - elektrownie jądrowe 18,77%
 - elektrownie inne 0%
- *Produkt krajowy brutto według parytetu siły nabywczej*: 132,4 mld USD (2000 r.)
- *Realne tempo wzrostu*: 2,5% (2000 r.)
- *Produkt krajowy na jednego mieszkańca*: 12 900 USD (według siły nabywczej)
- *Udział sektorów gospodarki w produkcie krajowym brutto*:

rolnictwo	3,7%
przemysł	41,8%
usługi	54,5%
- *Ludność żyjąca poniżej minimum socjalnego*: 10%
- *Inflacja*: 3,8% (2000 r.)
- *Bezrobocie*: 8,7%
- *Siła robocza ogółem*: 5203 tys.
- *Siła robocza według zatrudnienia w sektorach*:

rolnictwo	5%
przemysł	40%
usługi	55%

4.2. Przegląd gospodarki

Czechy są krajem niezbyt zasobnym w surowce mineralne. Występują tu: węgiel kamienny i brunatny, ruda żelaza i metali nieżelaznych (srebro, miedź, ołów, antymon, uran, wolfram, cynk) oraz piryty, azbest, magnezyt, sól kuchenna, kaolin i inne. Wiele z tych surowców występuje w niewielkich ilościach i są importowane z innych krajów. Należą do nich m.in. ruda żelaza (z Rosji, Ukrainy i Brazylii), cynk (z Polski, Kazachstanu i Słowacji), mangan (z Ukrainy i Holandii), miedź (z Niemiec, Słowacji i Polski), siarka (z Polski i Słowacji). Importuje się również gaz ziemny i ropę naftową, głównie z Rosji.

Czechy należą do państw o dobrze rozwiniętym przemyśle. Do najważniejszych okręgów przemysłowych należy okręg środkowoczeski (praski). Jest on wszechstronnie rozwinięty. Koncentruje się w nim przemysł maszynowy i elektrotechniczny, spożywczy i chemiczny oraz hutnictwo metali nieżelaznych.

Okręg ostrawski jest centrum czarnej metalurgii. Rozwinięty jest tu także przemysł paliwowo-energetyczny i maszynowy.

Okręg brneński specjalizuje się w przemyśle maszynowym i elektrotechnicznym.

Okręg mostecko-ustecki charakteryzuje się dobrze rozwiniętym przemysłem paliwowo-energetycznym.

5. INFRASTRUKTURA TRANSPORTU

5.1. Informacje podstawowe

- *Koleje*: ogółem 9444 km (normalnotorowe – 9350 km), w tym zelektryfikowanych 2843 km; długość linii wielotorowych 1929 km
- *Drogi*: ogółem 55 432 km, w tym 55 432 km to drogi twarde, z tego 499 km autostrad
- *Drogi wodne śródlądowe*: 303 km
- *Rurociągi*:
 ropy naftowej i produktów naftowych b.d.
 gazu ziemnego 3550 km (2000 r.)
- *Porty morskie*: brak
- *Porty śródlądowe*: Děčín, Praga, Usti nad Łabą
- *Marynarka handlowa*:
 liczba statków (powyżej 1000 GRT) b.d.
 wyporność GRT/DWT b.d.
- *Porty lotnicze*: ogółem 111, w tym:
 - a. lotniska o twardych pasach startowych długości:

powyżej 3047 m	– 2
2438–3047 m	– 10
1524–2437 m	– 14
914–1523 m	– 1
914 m	– 13
Razem	40

b. lotniska o nieutwardzonych pasach startowych długości:

1524–2437 m	– 1
914–1523 m	– 28
poniżej 914 m	– 42
Razem	71

5.2. Przegląd infrastruktury transportu

Sieć transportowa w Czechach jest dobrze rozwinięta, gdyż średnia gęstość dróg samochodowych wynosi 71 km na 100 km², autostrad 6,3 km na 1000 km², a sieci kolejowej 12 km na 100 km². Kolej zasilana jest częściowo prądem stałym o napięciu 3 kV, a częściowo prądem zmiennym 25 kV 50 Hz (system najnowocześniejszy).

Sieć drogową tworzą drogi międzynarodowe, w tym autostrady (499 km), drogi krajowe i regionalne. Spośród najważniejszych dróg międzynarodowych cztery łączą Czechy z Niemcami, dwie z Polską.

Długość linii kolejowych wynosi 9,4 tys. km, w tym zelektryfikowanych 2,8 tys. km oraz 1,9 tys. km linii wielotorowych. Największym węzłem kolejowym jest Praga. Główny szlak kolejowy biegnie z zagłębia mosteckiego przez Usti nad Łabą, Mielnik, Pardubice do Ostrawy i dalej do Słowacji. Druga ważna linia biegnie na południu kraju z Cheb przez Pilzno, Czeskie Budziejowice, Igławę, Brno i dalej do Bratysławy w Słowacji.

Transport rurociągowy w Czechach odgrywa istotną rolę w transporcie ropy naftowej i jej pochodnych, gazu ziemnego oraz wody. Do najważniejszych należą rurociągi tranzytowe. Są to: gazociąg biegnący z Rosji przez Ukrainę i Słowację do Niemiec i Francji oraz ropociąg i gazociąg biegnące także z Rosji do Niemiec (do Sasko-Turyńskiego Okręgu Przemysłowego). Ponadto w 1996 r. oddano do eksploatacji ropociąg Kralupy–Ingolstadt.

Międzynarodowy ruch pasażerski korzysta z portu lotniczego Praha-Ruzyňe.

6. SIŁY ZBROJNE

6.1. Informacje podstawowe (2001 r.)

- *Rodzaje sił zbrojnych:* wojska lądowe, wojska lotnicze i obrony powietrznej, wojska obrony cywilnej (terytorialnej), wojska kolejowe
- *Potencjalne możliwości mobilizacyjne:* 2653,5 tys.
(mężczyźni w wieku 15–49 lat)
- *Rzeczywiste możliwości mobilizacyjne:* 2024,1 tys.
(mężczyźni w wieku 15–49 lat zdolni do służby wojskowej)
- *Liczba mężczyzn osiągających wiek poborowy w danym roku:* 69,4 tys.
- *Wydatki na obronność:* 1,2 mld USD
- *Procentowy udział wydatków na obronność w PKB:* 2,2%

6.2. Charakterystyka sił zbrojnych

Stan osobowy sił zbrojnych wynosi 58 tys., w tym 25 tys. poborowych. Podstawowym rodzajem sił zbrojnych Republiki Czeskiej są wojska lądowe, liczące 25 tys. żołnierzy, z czego 15,5 tys. stanowią poborowi. W ich skład wchodzi: wojska polowe, siły szybkiego reagowania oraz wojska obrony regionalnej. Posiadają 792 czołgi (T-55, T-72M), ponad 1,2 tys. BWO oraz 740 dział i moździerzy o kalibrze ponad 100 mm. Siły powietrzne, których stan osobowy wynosi 13,4 tys., z czego 8,5 tys. poborowych, składają się z wojsk lotniczych i wojsk obrony powietrznej. W skład lotnictwa wchodzi sześć baz lotniczych, w tym: 3 bazy lotnictwa taktycznego, po 1 bazie dla lotnictwa sił lądowych, sił transportowych i szkolenia bojowego. W ich wyposażeniu są 34 śmigłowce szturmowe Mi-24 i 110 samolotów bojowych.

Niezależnie od wyżej wymienionych sił składowymi armii czeskiej są: logistyka, służba zdrowia, policja i wojskowe służby informacyjne.

6.3. Znaczenie strategiczne

Czechy położone są w centralnej części Europy, na przesmyku bałtycko-adriatyckim i zajmują jego część środkową. Terytorium tego państwa obejmuje Kotlinę Czeską otoczoną ze wszystkich stron górami i stanowi obszar dogodny do obrony, zwany potocznie „bastionem czeskim”.

Duże znaczenie strategiczne tego bastionu wynika m.in. z bliskości przejść dogodnych do działań bojowych wojsk. Przez terytorium Republiki Czeskiej prowadzi szlak z Saksonii i Turyngii przez Bramę Łużycką na Śląsk oraz Korytarz Wiedeński. Obydwa kierunki wyprowadzają na Bramę Morawską oraz na żywotnie ważne dla Czech i Polski okręgi przemysłowe Brna i Ostrawy oraz Górnego Śląska. Ponadto prowadzą one na Wielką Nizinę Węgierską i dalej przez Bramę Lublańską nad Adriatyk, a także w kierunku Bliskiego Wschodu.

DANIA

(KRÓLESTWO DANII)

Dania zajmuje Półwysep Jutlandzki oraz około 500 wysp i wysepek leżących między Jutlandią a Półwyspem Skandynawskim. Do największych wysp należą: Zelandia, Fionia, Lolland, Bornholm. Ponadto do Danii należą terytoria autonomiczne: Wyspy Owcze i Grenlandia.

Powierzchnia Danii bez terytoriów autonomicznych wynosi 43,1 tys. km², w tym:

Półwysep Jutlandzki 29,77 tys. km²

97 zamieszkałych wysp 13,26 tys. km²

386 bezludnych wysepek 0,05 tys. km².

Powierzchnia terytoriów autonomicznych wynosi: Wyspy Owczych – 1,4 tys. km², Grenlandii – 2175,6 tys. km². Najbardziej oddalony od morza punkt Danii znajduje się w odległości zaledwie 52 km. Państwo to położone jest w newralgicznym miejscu żeglugi morskiej między Bałtykiem a Morzem Północnym (przez Skagerrak, Kattegat, Sund, Wielki Belt).

Rys. 3. Położenie Danii na tle Europy i państw NATO

1. ŚRODOWISKO GEOGRAFICZNE

1.1. Informacje podstawowe

- *Położenie geograficzne:*
8°–15° dł. wsch. (E)
55°–58° szer. półn. (N)
- *Powierzchnia:* ogółem 43 094 km² (bez Wysp Owczych i Grenlandii), w tym:
obszar lądowy 42 394 km²
wody wewnętrzne 700 km²
- *Granice lądowe:* ogółem 68 km, tylko z Niemcami 68 km
- *Długość wybrzeża:* 7314 km
- *Wyłączna strefa ekonomiczna:* 200 Mm (NM), obejmuje szelf kontynentalny do 200 m głębokości, gdzie odbywa się eksploatacja surowców
- *Wody terytorialne:* 12 Mm
- *Wysokości ekstremalne:*
najwyższy punkt: Yding Skovhøj 173 m n.p.m.
najniższy punkt: Lammefjord 7 m p.p.m.
- *Użytkowanie terenu:*
grunty orne 60%
sady 1%
lasy i zadrzewienie 10%
użytki zielone 5%
pozostałe 24%
- *Tereny zmeliorowane:* 4350 km²

1.2. Warunki naturalne

Rzeźba terenu. Półwysep Jutlandzki pod względem rzeźby terenu stanowi jakby przedłużenie Niziny Niemieckiej. Powierzchnia terytorium ma charakter nizinny, często równinny, miejscami pagórkowaty, zwłaszcza w części wschodniej. Wszystkie wzniesienia przebiegają przeważnie południkowo, opadają łagodnie w stronę otaczających nizin i zazwyczaj poprzecinane są szerokimi, podmokłymi dolinami rzek. Najwyższe wzniesienie, Yding Skovhøj, ma 173 m n.p.m.

Najbardziej urozmaicony charakter rzeźby ma wschodnia część półwyspu. Jest to obszar pagórkowaty, ze znaczną liczbą jezior, porośnięty w wielu miejscach bukowymi lasami i gęsto zaludniony.

W zachodniej części półwyspu występują duże obszary piaszczyste, wrzosowiska oraz zabagnione doliny rzeczne.

Wybrzeże zachodnie półwyspu wzdłuż Morza Północnego jest niskie, piaszczyste, wydmy, u ujścia rzek często zabagnione. Na wielu odcinkach, zwłaszcza w części południowej i środkowej, wybudowano wały ochronne. Znajduje się tam wiele zatok, często niezmiernie wąskich, głęboko wrzynających się w ląd, sięgających niekiedy kilkunastu kilometrów długości.

Wyspy. Największa wyspa duńska Zelandia zajmuje ponad 7 tys. km² powierzchni. Jest ona przeważnie pagórkowata, wznosząca się średnio 40 m n.p.m. Miejscami jednak dochodzi do 110 i 126 m n.p.m. Wybrzeże wyspy jest bardzo rozwinięte, przeważnie niskie i łagodne. Wyspa Fionia, druga co do wielkości wyspa Danii, o powierzchni około 3 tys. km² – ma wybrzeża przeważnie niskie, linię brzegową, zwłaszcza w części południowo-zachodniej, dobrze rozwiniętą. Wzgórze południowej części dochodzi do wysokości 131 m n.p.m.

Trzecią co do wielkości wyspą duńską jest Lolland, której obszar wynosi 1241 km². Wyspa jest nizinna, najwyższe wzniesienia dochodzą do 30 m.

W wielu miejscach występują depresje. Prawie całe wybrzeże południowe zabezpieczone jest wałami ochronnymi. Bornholm (587,8 km²), znajdujący się w odległości 140 km na wschód od Zelandii, zbudowany jest przeważnie z granitu.

Wyspy Owce są wysokimi, ubogimi wyspami z bazaltu, z trawiastą roślinnością, wrzosowiskami i torfowiskami.

Klimat. Dania ma klimat umiarkowany, typu morskiego, z przewagą mas powietrza napływającego z Oceanu Atlantyckiego, o chłodnych miesiącach letnich i łagodnych zimach. Pogoda jest bardzo niestala, przeważnie wietrzna, pochmurna i dżdżysta. Najczęstsze wiatry mają kierunek z południowego i północnego zachodu, są dość silne, zwłaszcza zimą. Średnie temperatury stycznia wahają się w granicach od 0°C do -1°C, lipca od 15°C do 18°C.

Zimą dość często napływają zimne masy powietrza ze wschodu i północnego wschodu, obniżając niekiedy temperaturę do -25°C. Latem wiatry z tych kierunków podnoszą temperaturę do 30°C. Najwięcej opadów występuje jesienią i zimą, najmniej wiosną. Średnie opady wynoszą 650 mm rocznie, przy czym roczne sumy opadów na zachodzie wynoszą 800 mm, zaś na wschodzie tylko 500 mm. Śnieg pokrywa ziemię od 1 do 2 miesięcy. Lód na Kattegacie i w Cieśninach Duńskich występuje średnio raz na trzy lata i trwa od końca stycznia lub od początku lutego do połowy marca.

2. LUDNOŚĆ I OSADNICTWO

2.1. Informacje podstawowe

- **Ludność ogółem:** 5352,8 tys. (2001 r.)
- **Struktura wiekowa:**
 - 0–14 lat: 18,6% (mężczyźni 510,8 tys., kobiety 484,4 tys.)
 - 15–64 lat: 66,6% (mężczyźni 1804,6 tys., kobiety 1758,0 tys.)
 - 65 i więcej lat: 14,8% (mężczyźni 331,9 tys., kobiety 463,1 tys.)
- **Przyrost naturalny:** 0,3% (2001 r.)
- **Liczba urodzeń na 1000 mieszkańców:** 11,96
- **Liczba zgonów na 1000 mieszkańców:** 10,90
- **Migracja netto:** 2,3 migrantów na 1000 mieszkańców (2001 r.)

DANIA

- *Struktura płci (stosunek liczby mężczyzn do liczby kobiet):*

urodzonych	1,06
do 15 lat	1,05
15–64 lat	1,03
65 i więcej lat	0,72
ogółem	0,98
- *Średnia długość życia:* 76,72, w tym: mężczyźni 74,12 lat, kobiety 79,47 lat
- *Struktura narodowościowa i etniczna:*

Duńczycy	97,2%,	Turcy	0,5%
Skandynawowie	0,4%,	inni (Inuici-Eskimosi, Niemcy, Turcy, Polacy, Irańczycy, Brytyjczycy)	1,9%
- *Religie i wyznania:* ewangelicko-luterańska 94,0%, protestanci i katolicy 3,0%, muzułmanie 2%, inne 1%
- *Język:* duński (urzędowy), na Wyspach Owczych – farerski, na Grenlandii – eskimoski (inuicki)
- *Urbanizacja:* 87%

2.2. Osadnictwo

Ludność Danii wynosi 5352,8 tys. mieszkańców, a średnia gęstość zaludnienia 124 mieszkańców na km². Rozmieszczenie ludności jest nierównomierne. Obszary o największej gęstości zaludnienia występują wzdłuż wschodniego wybrzeża Półwyspu Jutlandzkiego oraz na wyspach Fionia i Zelandia. Do największych miast należą: Kopenhaga 480 tys. mieszkańców (jako aglomeracja 1354 tys. mieszkańców), Århus (278 tys.), Odense (183 tys.), Ålborg (158 tys.), Esbjerg (82 tys.), Randers (61 tys.).

Aglomeracja Kopenhagi, zwana wielką Kopenhagą, obejmuje 21 administracyjnie niezależnych od siebie miast z 1354 tys. ludności na 620 km². Jest to zespół miejski wielofunkcyjny o wyjątkowym znaczeniu. Na jego obszarze mieszka 28% ludności kraju.

Aglomeracja Kopenhagi stanowi największe centrum handlowe i przemysłowe całej Skandynawii, ośrodek dyspozycyjny handlu zagranicznego, kapitału, międzynarodowej europejskiej i zamorskiej komunikacji lotniczej oraz ośrodek życia politycznego i naukowego. Połączona mostem przez cieśninę Sund ze Szwecją (Malmö).

Wyspy Owcze zamieszkuje 46 tys., a Grenlandię 56 tys. mieszkańców.

3. USTRÓJ I PODZIAŁ ADMINISTRACYJNY

3.1. Informacje podstawowe

- *Ustrój państwowy:* monarchia konstytucyjna
- *Nazwa państwa:*

konwencjonalna pełna:	Kingdom of Denmark
-----------------------	--------------------

konwencjonalna skrócona:	Denmark
lokalna pełna:	Kongeriget Danmark
lokalna skrócona:	Danmark

- *Stolica*: Kopenhaga
- *Święto państwowe*: 16 kwietnia (1940 r.)
- *Konstytucja*: 7 lutego 1849 r., zmodyfikowana 5 czerwca 1953 r.
- *Głowa państwa*: król
- *Organ ustawodawczy*: jednoizbowy parlament (Folketing) liczący 179 deputowanych, w tym dwóch przedstawicieli Wysp Owczych i Grenlandii

3.2. Podział administracyjny

Terytorium Danii pod względem administracyjnym dzieli się na 14 hrabstw i 2 miasta wydzielone, stanowiące jednostki NUTS III. Hrabstwa to: Århus, Bornholm, Frederiksborg, Fyn, Kopenhavn, Nordjylland, Ribe, Ringkøbing, Roskilde, Sønderjylland, Storstrøm, Vejle, Vestsjælland, Viborg. Miastami wydzielonymi są Kopenhaga i Frederiksberg. Wyspy Owcze i Grenlandia są duńskimi posiadłościami zamorskimi o wewnętrznej autonomii. Cały kraj stanowi jednostki statystyczne NUTS I i NUTS II.

4. GOSPODARKA

4.1. Informacje podstawowe

- *Surowce*: ropa naftowa, gaz ziemny, sól, surowce skalne
- *Wielkość i kierunki eksportu*: 50,8 mld USD, w tym do UE 72,1% (Niemcy 20,1%, Szwecja 11,7%, Wielka Brytania 9,6%, Francja 5,3%, Holandia 4,7%); Norwegia 5,8%, USA 5,4% (w 1999 r.)
- *Wielkość i kierunki importu*: 43,6 mld USD, w tym 72,1% z UE (Niemcy 21,6%, Szwecja 12,4%, Wielka Brytania 8%, Holandia 8%, Francja 5,8%); Norwegia 4,2%, St. Zjednoczone 4,5%, Japonia (1999 r.)
- *Produkcja energii elektrycznej*: 37,9 mld kWh, w tym:

elektrownie ciepłe	88,40%
elektrownie wodne	0,07%
elektrownie jądrowe	0%
elektrownie inne (głównie wiatrowe)	11,53% (1999 r.)
- *Produkt krajowy brutto według parytetu siły nabywczej*: 136,2 mld USD (2000 r.)
- *Realne tempo wzrostu*: 2,8 % (2000 r.)
- *Produkt krajowy na jednego mieszkańca*: 25 500 USD
- *Udział sektorów gospodarki w produkcie krajowym brutto*:

rolnictwo	3%
przemysł	25%
usługi	72%

DANIA

- *Ludność żyjąca poniżej minimum socjalnego:* b.d.
- *Inflacja:* 2,9% (2000 r.)
- *Bezrobocie:* 5,3% (2000 r.)
- *Siła robocza ogółem:* 2856,0 tys.
- *Siła robocza według zatrudnienia w sektorach:*

rolnictwo	4%
przemysł	17%
usługi	79%

4.2. Przegląd gospodarki

Dania jest wysoko rozwiniętym krajem przemysłowo-rolniczym. Energetyka opiera się na krajowych zasobach ropy naftowej i gazu ziemnego, natomiast przemysł metalurgiczny na surowcach importowanych.

Najbardziej rozwiniętą gałęzią przemysłu jest przemysł maszynowy i stoczniowy. Głównymi ośrodkami przemysłu stoczniowego są: Kopenhaga, Nakskov, Odense, Helsingør, Ålborg i Frederikshavn.

Dania ma też dobrze rozwinięty przemysł spożywczy, elektroniczny, telekomunikacyjny, farmaceutyczny i chemiczny. Ośrodkami przemysłu chemicznego są: Århus, Ålborg i Odense.

5. INFRASTRUKTURA TRANSPORTU

5.1. Informacje podstawowe

- *Koleje:* ogółem 2859 km (normalnotorowe, w tym 508 km prywatnych), w tym 600 km zelektryfikowanych; linii wielotorowych 760 km
- *Drogi:* ogółem 71 474 km dróg twardych, w tym 880 km dróg ekspresowych, z tego 660 km autostrad
- *Drogi wodne śródlądowe:* ogółem 417 km
- *Rurociągi:*
 - ropy naftowej 110 km i produktów naftowych 578 km
 - gazu ziemnego 700 km
- *Porty morskie:* Ålborg, Århus, Kopenhaga, Esbjerg, Fredericia, Grenå, Køge, Odense, Rønne (Bornholm), Struer
- *Porty śródlądowe:* b.d.
- *Marynarka handlowa:*
 - liczba statków ogółem: 342 statki (powyżej 1000 GRT), w tym 22 tankowce, 10 masowców, 128 drobnicowców, 27 chemikaliowców, 76 kontenerowców, 26 do gazu skroplonego, 23 kontenerowce roll/roll, 7 promów pasażerskich, 13 chłodnicowców, 3 tankowce specjalne i inne
 - wyporność 6 073 489 GRT/8 027 002 DWT (2000 r.)

• *Porty lotnicze:* ogółem 119, w tym:

a. lotniska o twardych pasach startowych długości:

powyżej 3047 m	– 2
2438–3047 m	– 7
1524–2437 m	– 4
914–1523 m	– 12
poniżej 914 m	– 3
Razem	28

b. lotniska o nieutwardzonych pasach startowych długości:

1524–2437 m	– 1
914–1523 m	– 7
poniżej 914 m	– 83
Razem	91

5.2. Przegląd infrastruktury transportu

Dania ma dobrze rozbudowaną sieć dróg samochodowych. Średnia gęstość tej sieci wynosi 166 km na 100 km² i jest dwukrotnie większa od gęstości sieci drogowej Polski. Ponadto posiada około 880 km dróg ekspresowych, w tym 660 km autostrad – 15,3 km na 1000 km². Gęstość linii kolejowych wynosi 6,6 km na 100 km². Kolej zasilana jest prądem zmiennym 25 kV i 50 Hz.

Dania ma także dobrze rozwinięty transport wodny. Stałe połączenia promowe istnieją między Kopenhagą – Malmö (Szwecja), Gedser – Warnemünde (Niemcy), Helsingør – Helsingborg (Szwecja) i inne. Ponadto utrzymuje się żeglugę promową między Półwyspem Jutlandzkim i wyspami oraz między poszczególnymi wyspami.

Największe znaczenie komunikacyjne ma Kopenhaga posiadająca duży port morski i międzynarodowy port lotniczy Kastrup (ponad 15 mln pasażerów rocznie).

6. SIŁY ZBROJNE

6.1. Informacje podstawowe (2001 r.)

- *Rodzaje sił zbrojnych:* siły lądowe, marynarka wojenna, siły lotnicze, gwardia narodowa
- *Potencjalne możliwości mobilizacyjne:* 1292,6 tys.
(mężczyźni w wieku 15–49 lat)
- *Rzeczywiste możliwości mobilizacyjne:* 1106,1 tys.
(mężczyźni w wieku 15–49 lat zdolni do służby wojskowej)
- *Liczba mężczyzn osiągniętych wiek poborowy w danym roku:* 29,2 tys.
- *Wydatki na obronność:* 2,47 mld USD
- *Procentowy udział wydatków na obronność w PKB:* 1,4%

6.2. Charakterystyka sił zbrojnych

Podstawą prawną funkcjonowania sił zbrojnych jest *Ustawa obronna*, opracowywana cyklicznie na 3–5 lat i każdorazowo zatwierdzana przez parlament.

Duńskie siły zbrojne liczą około 22 tysięcy żołnierzy, a Gwardia Narodowa 59 tys. żołnierzy.

Siły lądowe, liczące około 13 tys. żołnierzy, w tym 4,4 tys. poborowych – składają się z jednostek operacyjnych i szkolno-bojowych. Trzonem jednostek operacyjnych są Duńska Dywizja Zmechanizowana i 1 Duńska Brygada Szybkiego Reagowania. Wymieniona dywizja wchodziła w skład niemiecko-duńskiego Korpusu Sił NATO, a od 1999 r. znajduje się w polsko-niemiecko-duńskim Korpusie „Północ-Wschód”. Uzbrojenie wojsk lądowych stanowi 230 czołgów Leopard 1A5 i 18 Leopard 2, ponad 270 BWO i około 470 dział, wyrzutni i moździerzy, w tym 8 MLRS.

Lotnictwo sił duńskich, posiadające 4,9 tys. żołnierzy, składa się z eskadr lotnictwa myśliwskiego F-16A/B, eskadry transportowej i eskadry śmigłowców szturmowych S-61, a także 36 wyrzutni HAWK.

Marynarka wojenna Danii – 4 tys., w tym 500 poborowych, wyposażona jest w trzy korwety, okręty wielozadaniowe, patrolowe i trzy podwodne.

Bazy morskie mieszczą się w Korsør, Frederikshavn i Vaerlose (lotnictwa morskiego).

6.3. Znaczenie strategiczne

Terytorium Danii obejmuje ważne rejony geograficzne, które mają doniosłe znaczenie strategiczne. Wynika to z następujących względów:

- położenie między Morzem Bałtyckim a Morzem Północnym zapewnia kluczową pozycję na szlakach komunikacji morskiej z Bałtyku na Morze Północne;
- liczne wyspy stwarzają dogodne połączenie kontynentalnej części Europy z Półwyspem Skandynawskim; tu krzyżują się najważniejsze szlaki komunikacji lądowo-morskiej łączące Europę Środkową z Europą Północną.

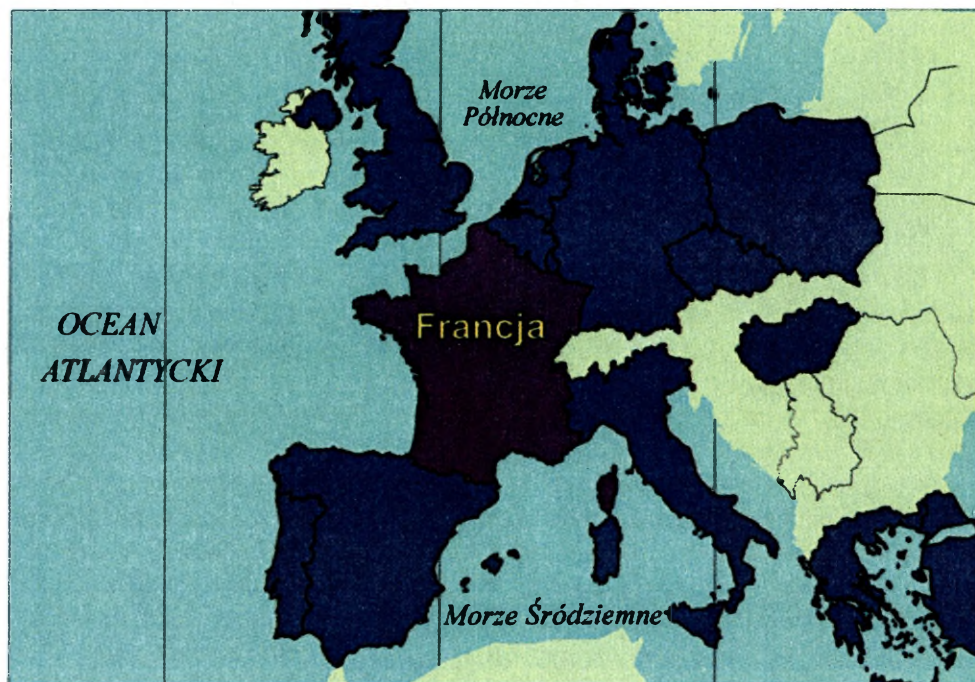
Specyficzne położenie Półwyspu Jutlandzkiego i wysp duńskich stwarza sprzyjające warunki organizacji silnej obrony oraz kontroli szlaków komunikacyjnych wiodących z Bałtyku na Morze Północne i Atlantyk. Z tego powodu obszar Danii był w przeszłości przedmiotem zainteresowania wielu państw i przyczyną wojen.

FRANCJA

(REPUBLIKA FRANCUSKA)

Francja leży w Europie Zachodniej między Pirenejami i Alpami oraz Morzem Śródziemnym, Oceanem Atlantyckim i kanałem La Manche. Rozpiętość terytorialna w kierunku południkowym i równoleżnikowym jest prawie jednakowa i wynosi około 950 km. Najmniejsza szerokość między wybrzeżem Morza Śródziemnego i Atlantyku wynosi około 400 km. Francja posiada prawie wyłącznie naturalne granice, stąd jej położenie wojskowo-geograficzne jest bardzo dogodne. Leżąc na pomoście między oceanem Atlantyckim i Morzem Śródziemnym – osłonięta od północy kanałem La Manche, od południa Pirenejami, od wschodu trudno dostępnymi Alpami i górami Jura oraz Wogezami – Francja może korzystać ze wszystkich europejskich linii komunikacji morskiej, lądowej i powietrznej przebiegających w kierunku Atlantyku.

Jedynie granice północno-wschodnie, od Renu do Morza Północnego, nie mają większej naturalnej osłony. Na znacznym odcinku przecinają one pas nizin nadbrzeżnych, stanowiący odwieczny kierunek wojennych zmaganiń narodów europejskich, na którym również w nieodległej przeszłości decydowały się losy I i II wojny światowej.

Rys. 4. Położenie Francji na tle Europy i państw NATO

1. ŚRODOWISKO GEOGRAFICZNE

1.1. Informacje podstawowe

- *Położenie geograficzne:*
 5° dł. zach. (W) – 8° dł. wsch. (E)
 42° – 51° – szer. póln. (N)
- *Powierzchnia:* ogółem $547\,030\text{ km}^2$, w tym:
 obszar lądowy $545\,630\text{ km}^2$;
 wody wewnętrzne 1400 km^2
- *Granice lądowe:* ogółem 2889 km, w tym: z Andorą 56,6 km, Belgią 620 km, Niemcami 451 km, Włochami 488 km, Luksemburgiem 73 km, Monako 4,4 km, Hiszpanią 623 km, Szwajcarią 573 km
- *Długość wybrzeża:* 3427 km
- *Wyłączna strefa ekonomiczna:* 200 Mm (NM), szelf kontynentalny do 200 m p.p.m. dla eksploatacji surowców
- *Wody terytorialne:* 12 Mm
- *Wysokości ekstremalne:*
 najwyższy punkt: Mont Blanc 4807 m n.p.m.
 najniższy: delta rzeki Rhone 2 m p.p.m.
- *Użytkowanie terenu:*
 grunty orne 33%
 sady 2%
 pastwiska i łąki 20%
 lasy i zadrzewienia 27%
 pozostałe 18%
- *Tereny zmeliorowane:* $16\,300\text{ km}^2$

1.2. Warunki naturalne

Rzeźba terenu. Ponad połowę powierzchni Francji zajmują płaskie i pagórkowate niziny (do 200 m n.p.m.), około 25% wyżyny (200–500 m n.p.m.), ponad 20% wysokie wyżyny (powyżej 500 m n.p.m.) i góry średniej wysokości, około 4% góry wysokie (ponad 2000 m n.p.m.). Całą północną i zachodnią część Francji zajmują obszary nizinne i pagórkowate (Niziny Flandryjskie, Basen Paryski, Masyw Armo-rykański, Basen Akwitański).

W części środkowej i południowej rozciąga się Masyw Centralny, którego przedłużenie ku północy stanowią wyżyny Langres i Lotaryńska. Wzdłuż wschodniej granicy ciągną się Wogezy i Ardeny oraz góry Jura, a część południowo-wschodnią wypełniają liczne pasma Alp Zachodnich. Wogezy sięgają ponad 1400 m n.p.m. i stanowią odpowiednik Schwarzwald po zachodniej stronie Niziny Górnořeńskiej.

Wzdłuż południowo-zachodniej granicy ciągną się strome, trudno dostępne Pireneje, wysokie góry fałdowe.

Należąca do Francji Korsyka to górzysta wyspa. Jej zachodnie wybrzeże jest głównie skaliste, natomiast na wschodzie wzdłuż brzegów ciągną się niziny.

Klimat. Klimat na większej części terytorium Francji jest umiarkowany ciepły, morski; na południu śródziemnomorski, w górach chłodniejszy.

Średnia temperatura stycznia wynosi 0°C w górach do 7°C na zachodzie i około 9°C na wybrzeżu śródziemnomorskim. Średnia temperatura lipca wynosi około 16°C na północy (Brest) do 23°C nad Morzem Śródziemnym. Na południowym zachodzie lata są bardziej suche, a przeciętne temperatury mniej więcej 4°C wyższe niż na północnym zachodzie.

Roczne opady na wybrzeżu śródziemnomorskim wynoszą około 550 mm, w górach 2000 mm.

Wody. Sieć rzeczna jest dobrze rozwinięta. Główne rzeki to: Loara (z dopływami: Allier, Cher, Vienne i Maine), Sekwana (z Yonne, Marną i Oise), Garonna, Rodan i Ren. Charakterystycznym miejscem, gdzie występujące przypływy osiągną wysokość 13,5 m, jest zatoka de St-Malo, szczególnie okolice St-Malo (na północ od Rennes). Wzdłuż południowego wybrzeża atlantyckiego występują liczne zalewy i jeziora przybrzeżne. Nad Morzem Śródziemnym, w delcie Rodanu (rejon Camargue i Crau), wybrzeże składa się z obszarów bagiennych i jezior nadbrzeżnych.

Roślinność. Przeważająca część Francji leży w strefie lasów liściastych (głównie dąb i buk). Pojawia się sosna, głównie na obszarach nadmorskich.

2. LUDNOŚĆ I OSADNICTWO

2.1. Informacje podstawowe

- **Ludność ogółem:** 58 551,2 tys. (2001 r.)
- **Struktura wiekowa:**
 - 0–14 lat: 18,7% (mężczyźni 5698,6 tys., kobiety 5426,8 tys.)
 - 15–64 lat: 65,2% (mężczyźni 19 424,0 tys., kobiety 19 399,6 tys.)
 - 65 i więcej lat: 16,1% (mężczyźni 3900,6 tys., kobiety 5701,6 tys.)
- **Przyrost naturalny:** 0,37%
- **Liczba urodzeń na 1000 mieszkańców:** 12,1 (2001 r.)
- **Liczba zgonów na 1000 mieszkańców:** 9,1
- **Migracja netto:** 1,02 migrantów na 1000 mieszkańców (2001 r.)
- **Struktura płci (stosunek liczby mężczyzn do liczby kobiet):**
 - urodzonych 1,06
 - do 15 lat 1,05
 - 15–64 1,00
 - 65 i więcej lat 0,68
 - ogółem 0,95 (2001 r.)
- **Średnia długość życia:** ogółem 78,9 lat, w tym: mężczyźni 75,01 lat, kobiety 83,01 lat (2001 r.)

FRANCJA

- **Struktura narodowościowa i etniczna:**

Francuzi	93,3%	Marokańczycy	1,8%
Algierczycy	1,5%	Włosi	0,6%
Portugalczycy	1,4%	inni	1,4%
- **Religie i wyznania:** rzymskokatolickie 90%, protestanckie 2%, islamskie 3%, judaizm 1%, inne 4%
- **Języki:** francuski (urzędowy), poza tym 1,4 mln ludności mówi po niemiecku (w Alzacji i Lotaryngii), około 0,5 mln Bretończyków biegle posługuje się językiem celtyckim (Bretania). Inne stosowane języki to: kataloński (region Roussillon), baskijski (dolina między Bayonne i granicą hiszpańską) i korsykański (Korsyka).
- **Urbanizacja:** 73,4%

2.2. Osadnictwo

Średnia gęstość zaludnienia Francji wynosi 109 mieszkańców na km². Rozmieszczenie ludności jest jednak nierównomierne. Największe zagęszczenie ludności występuje w Regionie Paryskim (około 800 mieszkańców na km²) i Północnym (ponad 300 osób na km²). Duża gęstość zaludnienia występuje w Alzacji (około 200 mieszkańców na km²) i Górnej Normandii oraz w południowo-wschodniej części kraju, od granicy ze Szwajcarią do wybrzeża Morza Śródziemnego.

Do największych skupisk ludności należą: Paryż, Lyon, Lille, Marsylia, Lazurowe Wybrzeże, Bordeaux, Północna Lotaryngia, Saint-Etienne, Strasburg, Tuluza, Nancy i inne.

Największą aglomeracją Francji jest Paryż, który liczy ponad 9 mln mieszkańców, czyli około 15% ludności kraju. Trzy kolejne duże aglomeracje to: Lyon (1,3 mln mieszkańców), Marsylia (1,2 mln mieszkańców) i Lille (1 mln mieszkańców). Nieco mniejsze aglomeracje to: Bordeaux (0,7 mln), Tuluza (0,6 mln), Nicea (0,5 mln) i Strasburg (0,4 mln).

3. USTRÓJ I PODZIAŁ ADMINISTRACYJNY

3.1. Informacje podstawowe

- **Ustrój państwowy:** republika parlamentarno-prezydencka
- **Nazwa państwa:**

konwencjonalna pełna:	French Republic
konwencjonalna skrócona:	France
lokalna pełna:	République Française
lokalna skrócona:	France
- **Stolica:** Paryż
- **Święto narodowe:** 14 lipca (1789 r.)
- **Konstytucja:** 28 września 1958 r., zmiany w 1962 r.; Układ z Maastricht w 1992 r., poprawki w 1993 r.

- *Głowa państwa*: prezydent
- *Organ ustawodawczy*: parlament składający się ze Zgromadzenia Narodowego (577 deputowanych) i Senatu (321 członków)

3.2. Podział administracyjny

Jednostek NUTS I jest 9 (8 ZEAT – *zones d'études et d'aménagement du territoire* wraz z departamentami zamorskimi). Kolejny poziom NUTS II stanowi 26 regionów (22 metropolitalne i 4 zamorskie).

Francja dzieli się na 22 regiony metropolitalne: Alzacja, Akwitania, Owernia, Burgundia, Bretania, Centre, Szampania, Corse, Franche-Comte, Langwedocja-Roussillon, Limousin, Lotaryngia, Midi-Pyrenees, Nord-Pas-de-Calais, Dolna Normandia, Górna Normandia, Pays de la Loire, Pikardia, Poitou-Charente, Prowansja-Alpy-Lazurowe Wybrzeże, Rodan Alpy, Korsyka i departamenty zamorskie: Gwadelupa, Gujana, Martynika, Reunion, Saint Pierre i Miquelon oraz terytoria zamorskie (o ograniczonej samodzielności): Nowa Kaledonia, Polinezja Francuska, Wallis i Futuna (Oceanie), a także Majotta (wyspa na Oceanie Indyjskim). Francja posiada ponadto kilka wysp na Oceanie Indyjskim (nie zamieszkanymi) o łącznej powierzchni 7500 km² oraz rości sobie prawa do Wyspy Adelajdy (430 km²) na Antarktydzie.

Regiony dzielą się na 100 departamentów (96 metropolitalnych i 4 zamorskie), które stanowią jednostki NUTS III. Departamenty dzielą się na gminy.

4. GOSPODARKA

4.1. Informacje podstawowe

- *Surowce*: węgiel kamienny, ropa naftowa, gaz ziemny, ruda żelaza, piryty, rudy metali nieżelaznych
- *Wielkość i kierunki eksportu*: 325 mld USD, w tym do UE 63% (Niemcy 16%, Wielka Brytania 10%, Hiszpania 9%, Włochy 9%, Belgia i Luksemburg 8%, Holandia 4,5%), USA 8,0%, Japonia 2%, Rosja 0,9%
- *Wielkość i kierunki importu*: 320 mld USD, w tym z UE 62% (Niemcy 16%, Belgia i Luksemburg 11%, Włochy 9%, Wielka Brytania 8%, Hiszpania 7%, Holandia 5%), USA 7%, Japonia 3%, Chiny 2,5% (2000 r.)
- *Produkcja energii elektrycznej*: 497,3 mld kWh, w tym:

elektrownie ciepłne	9,69%
elektrownie wodne	14,39%
elektrownie jądrowe	75,43%
elektrownie inne	0,49%
- *Produkt krajowy brutto według parytetu siły nabywczej*: 1448 mld USD
- *Realne tempo wzrostu*: 3,1% (2000 r.)
- *Produkt krajowy na jednego mieszkańca*: 24 400 USD

- *Udział sektorów gospodarki w produkcji krajowym brutto:*

rolnictwo	3,3%
przemysł	26,1%
usługi	70,6%

- *Ludność żyjąca poniżej minimum socjalnego:* b.d.

- *Inflacja:* 1,7% (2000 r.)

- *Bezrobocie:* 9,7% (2000 r.)

- *Siła robocza ogółem:* 25 mln

- *Siła robocza według zatrudnienia w sektorach:*

przemysł	25%
rolnictwo	4%
usługi	71%

4.2. Przegląd gospodarki

Francja należy do grupy najbardziej rozwiniętych krajów świata i jest potęgą przemysłową o najnowocześniejszych technologiach z kosmicznymi włącznie. Pod względem wielkości produktu krajowego brutto zajmuje drugie miejsce w Europie, a trzecie wśród państw NATO. Spośród 50. największych przedsiębiorstw przemysłowych Unii Europejskiej aż 14 znajduje się we Francji.

Francja dysponuje bogatą bazą surowcową stanowiącą podstawę rozwoju energetyki jądrowej, hutnictwa żelaza i metali nieżelaznych, przemysłu chemicznego i paliwowego. Oprócz złóż węgla i rudy żelaza, które tracą na znaczeniu, posiada złoża ropy naftowej i rudy uranu, ponadto boksyty, rudy cynku i ołowiu. Ponad trzy czwarte zapotrzebowania na energię elektryczną pokrywają elektrownie jądrowe. Francja posiada 56 reaktorów jądrowych, co daje jej drugie miejsce w świecie.

Hutnictwo żelaza rozwinięte jest głównie w Lotaryngii i Okręgu Północnym. Hutnictwo metali nieżelaznych rozmieszczone jest w wielu rejonach kraju. Najwięcej hut znajduje się w północno-wschodniej części kraju, w rejonie Paryża, Alp, Masywu Centralnego i Pirenejów.

Przemysł mechaniczny i przetwórstwo metali rozmieszczone są na terenie całego kraju, głównie jednak w regionie Paryża, Rodańsko-Alpejskim i Północnym.

Francja ma też dobrze rozwinięty przemysł precyzyjny i optyczny oraz środków transportu. Przemysł samochodowy, lotniczy (Tuluza), stoczniowy, a także elektrotechniczny i chemiczny należą do najbardziej rozwiniętych w świecie. Poza techniczno-ekonomicznym centrum rozciągającym się wokół Paryża, regiony „nowego przemysłu” – zaawansowanych technologii rozciągają się od Tuluzy do Morza Śródziemnego, na południowym wschodzie zaś koncentrują się na obszarze między Rodanem a Alpami, między Lyonem a Grenoble. Na szczególną uwagę zasługuje lokalizacja gałęzi przemysłu wysokiej techniki w Okręgu Paryskim, w departamentach: Hauts-de-Seine, Essonne, Val-de-Marne, Yvelines. Na obszarze 500 km² zostało utworzone „miasto naukowe”, Ile-de-France, z 1400 tys. mieszkańców. Powstały tam różnorodne centra badań naukowych, np. studiów kosmicznych, badań i studiów farmaceutycznych, telekomunikacyjnych, kilka wyższych

uczelni technicznych oraz liczne wytwórnie wyrobów przemysłu wysokiej technologii. Szczególnie silnie rozwinął się przemysł elektroniczny. Tego rodzaju technopole oraz mniejsze, zwane biegunami technologii czy parkami naukowymi, znajdują się również w Montpellier, Tuluzie i Grenoble.

Rolnictwo i przemysł rolno-spożywczy odgrywają ważną rolę w gospodarce francuskiej. Pod względem żywnościowym kraj ten jest w zasadzie samowystarczalny. Duże znaczenie ma zwłaszcza strefa śródziemnomorska, gdzie uprawia się znaczne ilości winorośli, oliwek, warzyw i owoców.

Eksport obejmuje głównie maszyny, produkty przemysłu zbrojeniowego, samochody, żelazo i stal, produkty chemiczne i włókiennicze, owoce, warzywa, wina i kosmetyki.

5. INFRASTRUKTURA TRANSPORTU

5.1. Informacje podstawowe

- *Koleje*: ogółem 31 939 km (SNCF – koleje państwowe), w tym:
 - normalnotorowe 31 840 km (z tego 14 176 km linii zelektryfikowanych oraz 12 132 km o podwójnych torach i wielotorowych)
 - wąskotorowe 99 km
- *Drogi*: ogółem 973 510 km, w tym 9900 km dróg ekspresowych, z tego 8990 km autostrad
- *Drogi wodne śródlądowe*: ogółem 14 932 km, z tego 6969 km regularnie eksploatowanych
- *Rurociągi*:
 - ropy naftowej 3059 km i produktów naftowych 4487 km
 - gazu ziemnego 24 746 km
- *Porty morskie*: Boulogne, Cherbourg, Dunherque, La Pallice, Le Havre, Lyon, Marsylia, Mullhouse, Rouen.
- *Porty śródlądowe*: Paryż, Strasburg, Rouen, Bordeaux, Thionville, Dijon, Nantes
- *Marynarka handlowa*:
 - liczba statków 46 (powyżej 1000 GRT), w tym: 3 masowce, 4 drobnicowce, 6 tankowców produktów chemicznych, 17 tankowców do ropy naftowej, 4 kontenerowce roll/roll, 6 pasażerskich, 3 do transportu gazu skroplonego i inne,
 - wyporność 942 333 GRT/1 304 754 DWT
- *Porty lotnicze*: ogółem 475 (2000 r.), w tym:
 - a. lotniska o twardych pasach startowych długości:

powyżej 3047 m	– 14
2438–3047 m	– 30
1524–2437 m	– 94
914–1523 m	– 72
poniżej 914 m	– 58
Razem	268

b. lotniska o nieutwardzonych pasach startowych długości:

1524–2437 m	–	4
914–1523 m	–	73
poniżej 914 m	–	130
Razem		207

5.2. Przegląd infrastruktury transportu

Francja należy do państw o bardzo dobrze rozwiniętej infrastrukturze transportu. Sieć dróg samochodowych jest rozmieszczona stosunkowo równomiernie, jednak największa jej gęstość występuje w północnej części kraju. Gęstość sieci kolejowej wynosi 5,8 km na 100 km², a sieci drogowej 178 km na 100 km², w tym autostrady – 16,4 km na 1000 km². Francja ma autostradowe połączenia z Belgią – 6, Niemcami – 3, Szwajcarią – 2, Włochami – 3, Hiszpanią – 2 i jedno z Wielką Brytanią za pośrednictwem specjalnych pociągów do przewozu samochodów przez Eurotunel pod kanałem La Manche.

Kolej zasilana jest na południu Francji prądem stałym o napięciu 1,5 kV, a w pozostałej części kraju prądem zmiennym 25 kV i 50 Hz. Jakość i nowoczesność sieci dróg i linii kolejowych jest znacznie wyższa niż w Polsce. Kraj ten dysponuje nowoczesnym taborom kolejowym umożliwiającym rozwijanie prędkości ponad 200 km/h i pociągami TGV (*Train a Grande Vitesse*) – ponad 250 km/h, linie tej ostatniej są najdłuższe w Europie – blisko 2000 km. Do najdłuższych należą odcinki: Sud-Est St. Florentin–Lyon (301 km), Nord Paryż–Lille–granica z Belgią (320 km), Mediterranee (303 km) i TGV Est (I etap 338 km).

Francja ma dobrze rozwiniętą sieć dróg wodnych śródlądowych. Średnia gęstość wynosi 2,7 km na 100 km². Znajdują się one głównie na północy kraju. Ogólna liczba portów śródlądowych wynosi około 700, największym zespołem portowym jest Paryż; zaś główną arterią komunikacyjną – Sekwana.

Transport lotniczy w przewozach krajowych, mimo dobrze rozwiniętej infrastruktury lotniskowej, nie odgrywa ważnej roli. Ma za to bardzo duże znaczenie w transporcie międzynarodowym, a Paryż zaliczany jest do największych węzłów lotniczych świata: lotniska Charles-de-Gaulle (ponad 30 mln pasażerów) i Orly (blisko 28 mln pasażerów). Kolejne ważniejsze lotniska to: Cote d'Azur (Nicea), Prounce (Marsylia), Satolas (Lyon), Toulouse.

Ważne miejsce w gospodarce narodowej zajmuje transport morski. Największym portem morskim jest Marsylia (prawie 90 mln ton przeładunków rocznie), a drugim co do wielkości Hawr (ponad 57 mln ton). Następne to Dunkierka (ponad 40 mln ton przeładunków), Rouen, Bordeaux.

6. SIŁY ZBROJNE

6.1. Informacje podstawowe (2001 r.)

- *Rodzaje sił zbrojnych:* siły lądowe (włącznie z piechotą morską – „marines”), marynarka wojenna (włącznie z lotnictwem morskim), siły lotnicze (włącznie z obroną powietrzną), gwardia narodowa
- *Potencjalne możliwości mobilizacyjne:* 14 573,2 tys.
(mężczyźni w wieku 15–49 lat)
- *Rzeczywiste możliwości mobilizacyjne:* 12 127,8 tys.
(mężczyźni w wieku 15–49 lat zdolni do służby wojskowej)
- *Liczba mężczyzn osiągających wiek poborowy w danym roku:* 390,1 tys.
- *Wydatki na obronność:* 39,8 mld USD
- *Procentowy udział wydatków na obronność w PKB:* 2,5%

6.2. Charakterystyka sił zbrojnych

Francuskie siły zbrojne liczą blisko 300 tys. żołnierzy, w tym 59 tys. poborowych i 19 tys. kobiet.

Strategiczne siły nuklearne liczą 8,4 tys., w tym: morskie 4,7 tys., lotnicze 3,1 tys. i żandarmerii 0,6 tys. Siły te posiadają cztery atomowe łodzie podwodne z 64 wyrzutniami rakiet balistycznych SLBM i 60 samolotów Mirage 2000 N(AS-MP).

Siły lądowe posiadają około 170 tys. żołnierzy, w tym 47 tys. poborowych i składają się z: operacyjnych sił lądowych, Legii Cudzoziemskiej (8 tys.), marines (16,5 tys) i sił specjalnych. Uzbrojenie sił lądowych to około: 1230 czołgów, 3500 BWO, 900 dział i moździerzy kalibru powyżej 100 mm, 300 śmigłowców szturmowych i 200 innych. Są to głównie: czołgi AMX-30B2, Leclerc, AMX-10RC; artyleria 61 MLRS, 155 mm TR-F-1 i AU-F-1; śmigłowce SA-341F, SA-342M i inne.

Marynarka wojenna, licząca blisko 50 tys. marynarzy, w tym 5 tys. poborowych, posiada 6 taktycznych łodzi podwodnych i siły nawodne, w tym 2 lotniskowce atomowe, 4 niszczyciele i 29 fregat. Poza tym liczne kutry patrolowe, desantowe, stawiania min i trałowce, wsparcia oraz wiele innych. W skład MW wchodzi ponadto lotnictwo morskie, liczące około 3,5 tys. żołnierzy. Podzielona jest na dowództwa: Atlantyczne (Brest), Morza Północnego i Kanału La Manche (Cherbourg), Morza Śródziemnego (Tulon), Oceanu Indyjskiego i Pacyfiku (Papeete). Bazy morskie znajdują się w następujących miejscowościach: Cherbourg, Brest, Lorient, Toulon, Papeete (Tahiti), La Réunion, Noumea (Nowa Kaledonia), Fort de France (Martytika), Cayenne (Gujana Francuska).

Siły powietrzne, których stan osobowy wynosi około 50 tys., w tym 6 tys. poborowych, są jednym z lotniczych filarów NATO. Posiadają m.in. samoloty Mirage 2000, Jaguar, Alpha Jet oraz silną flotę transportową C-130, C-160, łącznie z samolotami tankowania w powietrzu.

Siły francuskie, oprócz obszaru kraju są rozlokowane w Niemczech – Eurocorpus, na Antylach, w Gujanie Francuskiej, na Oceanie Indyjskim (Mayotte, La Réunion), w Nowej Kaledonii (Nouméa), Polinezji (Papeete), Czadzie, Dżibuti, Gabonie i Senegal. Ponadto uczestniczą w licznych operacjach pokojowych.

6.3. Znaczenie strategiczne

Znaczenie strategiczne Francji wynika z jej specyficznego położenia w Europie. Pełni ona rolę pomostu między Półwyspem Pirenejskim a Europą Środkową. Ponadto jest pomostem między trzema morzami: Atlantykiem, Morzem Śródziemnym i Morzem Północnym.

Francja ma także możliwość kontroli szlaków komunikacyjnych przechodzących przez kanał La Manche. Dzięki temu jej położenie strategiczne jest korzystniejsze od pozostałych państw europejskich z wyjątkiem Wielkiej Brytanii.

W kontroli linii komunikacyjnych ważną rolę odgrywa Półwysep Bretoński, który wchodzi głęboko w Morze Celtyckie i stwarza dogodne warunki kontroli Zatoki Biskajskiej oraz szlaków komunikacyjnych wiodących przez kanał La Manche od strony Atlantyku.

Położenie Francji nad trzema morzami daje jej dużą swobodę komunikacyjną. Warto także podkreślić, że na terytorium Francji istnieją drogi wodne śródlądowe, umożliwiające przerzut małych jednostek pływających z Atlantyku na Morze Śródziemne. Są to: droga wodna z Bordeaux przez Tuluzę do Sete (z Zatoki Biskajskiej do Zatoki Lwiej) oraz droga z Hawru przez Paryż i Lyon do Marsylii (Sekwana–Marna–Kanał Saona–Rodan).

Na znaczenie strategiczne Francji składa się także jej potencjał gospodarczy, ludnościowy i militarny. Francja dysponuje bronią jądrową, odgrywa ważną rolę w kontroli zachodniej części Morza Śródziemnego oraz kanału La Manche. Zaznacza swoją obecność na wszystkich oceanach i wielu kontynentach.

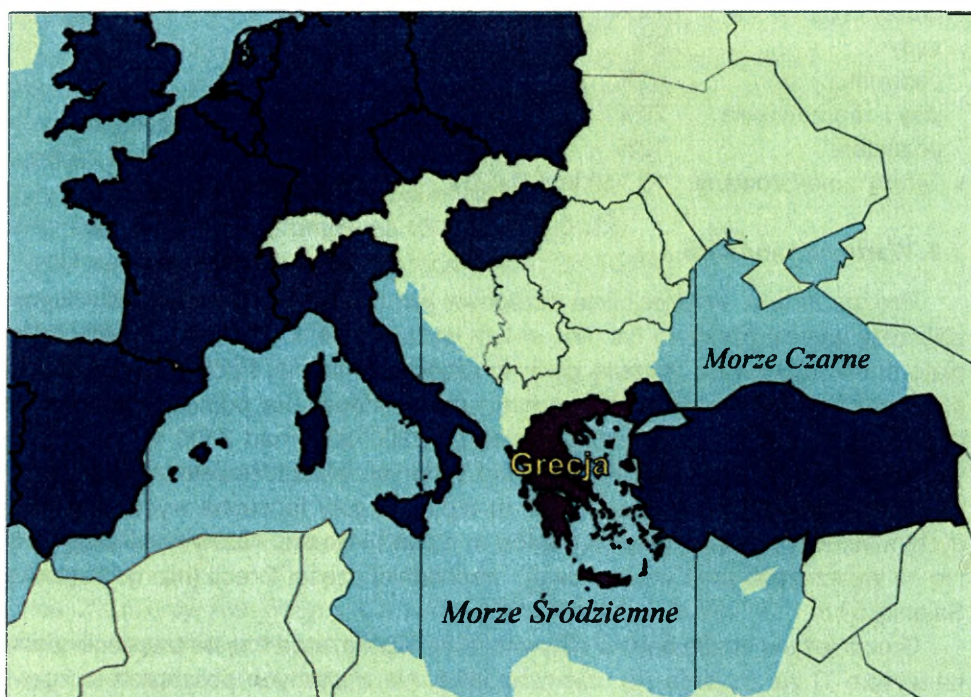
GRECJA

(REPUBLIKA GRECKA)

Grecja, państwo leżące w południowo-wschodniej Europie, obejmuje południową silnie rozczłonkowaną część Półwyspu Bałkańskiego oraz liczne wyspy, których jest około 2000 (Kreta – 8372 km², Eubeia – 3621 km², Lesbos, Rodos i Chios oraz archipelagi: Cyklady, Sporady Płd., Sporady Płn., Wyspy Jońskie i in.). Część wyspiarska Grecji obejmuje 25 tys. km², tj. 20% całej powierzchni kraju.

Stały ląd z Peloponezem (21 439 km²), największym półwyspem, a ściśle biorąc, największą wyspą Grecji od czasu, gdy w ubiegłym stuleciu zbudowano Kanał Koryncki, łączy most drogowy i kolejowy wiadukt.

Grecja graniczy z czterema państwami: od zachodu z Albanią, od północy z Macedonią i Bułgarią, a od północnego wschodu z Turcją. Na południu i wschodzie naturalną granicą jest wybrzeże Morza Śródziemnego. Długość wybrzeża wynosi 15 020 km (w tym 4100 km wybrzeża kontynentalnego – bez wysp). Rozpiętość południkowa terytorium Grecji wynosi 750 km, równoleżnikowa 900 km.

Rys. 5. Położenie Grecji na tle Europy i państw NATO

1. ŚRODOWISKO GEOGRAFICZNE

1.1. Informacje podstawowe

- *Położenie geograficzne:*
20°–28° dł. wsch. (E)
35°–42° szer. półn. (N)
- *Powierzchnia:* ogółem 131 944 km², w tym:
obszar lądowy 130 800 km²
wody wewnętrzne 1144 km²
- *Granice lądowe:* ogółem 1210 km, w tym: z Albanią 282 km, Bułgarią 494 km, Turcją 206 km, Macedonią 228 km
- *Długość wybrzeża:* 13 676 km
- *Wyłączna strefa ekonomiczna:* szelf kontynentalny do 200 m głębokości dla eksploatacji surowców
- *Wody terytorialne:* 6 Mm (NM)
- *Wysokości ekstremalne:*
najwyższy punkt: Olimp (Oros Olimbos) 2917 m n.p.m.
najniższy: Morze Śródziemne 0 m
- *Użytkowanie terenu:*
grunty orne 19%
sady 8%
pastwiska i łąki 41%
las i zadrzewienie 20%
pozostałe 12%
- *Tereny zmeliorowane:* 13 140 km² (1993)

1.2. Warunki naturalne

Rzeźba terenu. W Grecji linia brzegowa jest bardzo silnie rozwinięta (długość wybrzeży wynosi blisko 15 tys. km, w tym wyspy około 11 tys. km). Prawie cztery piąte powierzchni kraju zajmują góry; w części wschodniej i północno-wschodniej stare masywy (Olimp – 2917 m n.p.m.; płd. Rodopy); na północnym-zachodzie góry Pindos o wysokościach sięgających od 2200 do ponad 2600 m n.p.m. (najwyższy szczyt – Smolikas, 2637 m n.p.m.), których przedłużeniem są górskie łańcuchy Peloponezu (Ajos Ilias – 2407 m n.p.m.) i góry łańcucha wysp, obejmujących m.in.: Kithirę, Kretę (Idioros – 2456 m n.p.m.) i Rodos. Niziny występują głównie na wybrzeżach oraz w środkowej i wschodniej części Grecji (niziny: Tesalska, Salonicka i in.).

Grecja leży w strefie bardzo aktywnej sejsmicznie, stąd częste trzęsienia ziemi; na wyspie Thira znajduje się czynny wulkan. Na znacznych obszarach są rozwinięte formy krasowe.

Klimat. W części zachodniej kraju klimat jest podzwrotnikowy, w południowej i na wyspach – typu śródziemnomorskiego, na północy – kontynentalny. Średnia tem-

peratura w styczniu wynosi od 5°C na północy (w górach 0°C) do 12°C na wybrzeżach i wyspach, np. w Heraklionie (Kreta). Zimy są wilgotne i chłodne. Średnia temperatura w lipcu wynosi 25–27°C. Podczas pozbawionego niemal opadów lata wieją bardzo często północne wiatry (etezje). Na Krecie i wyspach południowych odczuwa się wpływ gorącego, południowego wiatru (sirocco).

Roczna suma opadów wynosi od 500 do 700 mm na północnym-wschodzie i wyspach, odpowiednio: w Patras – 750 mm, w Salonikach – 500 mm, w Atenach – 400 mm, na Wyspach Egejskich od 300 do 700 mm. Najwyższe opady do 2500 mm w górach Pindos. Wyspa Korfu (na zachodzie kraju, z rocznymi opadami na poziomie 1300 mm) należy do najbardziej wilgotnych regionów Grecji.

Wody. Główne rzeki: Aliakmonas (291 km długości), Wardar (Aksiós), Piniós, Marica (graniczna). Największe jezioro Limni Vegorritis zajmuje obszar 81 km².

2. LUDNOŚĆ I OSADNICTWO

2.1. Informacje podstawowe

- *Ludność ogółem:* 10 623,8 tys. (2001 r.)
- *Struktura wiekowa:*
 - 0–14 lat: 15,0% (mężczyźni 820,2 tys., kobiety 771,5 tys.)
 - 15–64 lat: 67,3% (mężczyźni 3580,5 tys., kobiety 3569,8 tys.)
 - 65 i więcej lat: 17,7% (mężczyźni 834,2 tys., kobiety 1047,6 tys.)
- *Przyrost naturalny:* 0,21% (2001 r.)
- *Liczba urodzeń na 1000 mieszkańców:* 9,83
- *Liczba zgonów na 1000 mieszkańców:* 9,73
- *Migracja netto:* 3,3 migrantów na 1000 mieszkańców
- *Struktura płci (stosunek liczby mężczyzn do liczby kobiet):*
 - urodzonych 1,07
 - do 15 lat 1,06
 - 15–64 lat 1,00
 - 65 i więcej lat 0,80
 - ogółem 0,97 (2001 r.)
- *Średnia długość życia:* 78,59 lat, w tym: mężczyźni 76,03 lat, kobiety 81,32 lat (2001 r.)
- *Struktura narodowościowa i etniczna:*
 - Grecy 98%
 - Inne 2% (Turcy, Albańczycy, Ormianie, Macedończycy, Bułgarzy)
- *Religie i wyznania:* prawosławne 98%, islam 1,3%, inne 0,7%
- *Język:* nowogrecki (urzędowy), angielski, francuski
- *Urbanizacja:* 63%

2.2. Osadnictwo

Średnia gęstość zaludnienia Grecji wynosi 81 mieszkańców na km². Rozmieszczenie ludności jest bardzo nierównomierne; najgęściej zaludnione są obszary nadmorskie. Z wysp greckich najbardziej zaludniona jest Kreta.

Głównymi skupiskami ludności w kontynentalnej części kraju są Ateny, w aglomeracji tej skupia się ponad 3,3 mln mieszkańców (prawie jedna trzecia mieszkańców kraju). Kolejnymi aglomeracjami są: Saloniki (430 tys. mieszkańców, aglomeracja 750 tys.), Pireus (200 tys.), Patras (155 tys.) i Heraklion (110 tys.).

3. USTRÓJ I PODZIAŁ ADMINISTRACYJNY

3.1. Informacje podstawowe

- *Ustrój państwowy*: republika parlamentarno-demokratyczna
- *Nazwa państwa*:

konwencjonalna pełna:	Hellenic Republic
konwencjonalna skrócona:	Greece
lokalna pełna:	Eliniki Dimokratia tis Elados
lokalna skrócona:	Ellas or Ellada
- *Stolica*: Ateny
- *Święto państwowe*: 25 marca (1821 r. proklamacja niepodległości)
- *Konstytucja*: 11.06.1975 r., ze zmianami wprowadzonymi w marcu 1986 r.
- *Głowa państwa*: prezydent, jednocześnie najwyższy zwierzchnik sił zbrojnych
- *Organ ustawodawczy*: parlament (300 deputowanych) wybierany na cztery lata

3.2. Podział administracyjny

Terytorium Grecji pod względem administracyjnym dzieli się na 51 prefektur (departamentów) – NUTS III i jeden region autonomiczny (Ayion Oros – Mł. Atos) – Republika mnichów Athos. Są to: Aitolia kai Akarnania, Akhaia, Argolis, Arkadhia, Arta, Attiki, Dhodhekanisos, Drama, Evritania, Evros, Evvoia, Florina, Fokis, Fthiotis, Grevena, Ilia, Imathia, Joannina, Irakleion, Kardhitsa, Kastoria, Kavala, Kefallinia, Kerkyra, Khalkidhiki, Khania, Khios, Kikladhes, Kilkis, Korinthia, Kozani, Lakonia, Larisa, Lasithi, Lesvos, Levkas, Magnisia, Messinia, Pella, Pieria, Preveza, Rethimni, Rodhopi, Samos, Serrai, Thesprotia, Thessaloniki, Trikala, Voiotia, Xanthi, Zakynthos. Departamenty dzielą się na gminy.

Jednostki NUTS I stanowią 4 grupy regionów, natomiast NUTS II – 13 regionów rozwoju.

4. GOSPODARKA

4.1. Informacje podstawowe

- *Surowce*: boksyty, magnezyty, węgiel brunatny (lignity), ropa naftowa, rudy metali
- *Wielkość i kierunki eksportu*: 15,8 mld USD, w tym 49% do UE (Niemcy 15%, Włochy 13%, Wielka Brytania 6%, Francja 5%), USA 6%
- *Wielkość i kierunki importu*: 33,9 mld USD, w tym z UE 66% (Włochy 15%, Niemcy 15%, Francja 9%, Wielka Brytania 6%, Holandia 5%), USA 11%
- *Produkcja energii elektrycznej*: 46,4 mld kWh, w tym:

elektrownie ciepłe	89,60%
elektrownie wodne	9,72%
elektrownie jądrowe	0%
elektrownie inne	0,68%
- *Produkt krajowy brutto według parytetu siły nabywczej*: 181,9 mld USD (2000 r.)
- *Realne tempo wzrostu*: 3,8% (2000 r.)
- *Produkt krajowy na jednego mieszkańca*: 17 200 USD (2000 r.)
- *Udział sektorów gospodarki w produkcie krajowym brutto*:

rolnictwo	8,3%
przemysł	27,3%
usługi	64,4%
- *Ludność żyjąca poniżej minimum socjalnego*: 10%
- *Inflacja*: 3,1% (2000 r.)
- *Bezrobocie*: 11,3% (2000 r.)
- *Siła robocza ogółem*: 4,32 mln
- *Siła robocza według zatrudnienia w sektorach*:

przemysł	21,0%
rolnictwo	20,0%
usługi	59,0% (2000 r.)

4.2. Przegląd gospodarki

Grecja należy do państw przemysłowo-rolniczych. Na jej terytorium występują: węgiel brunatny – lignity, boksyty, magnezyty i ropa naftowa. Duże pokłady ropy znajdują się pod dnem Morza Egejskiego, co stanowi jedną z przyczyn konfliktu z Turcją. Złoża te nie są jeszcze w pełni udokumentowane.

Przemysł w Grecji jest słabiej rozwinięty niż w pozostałych państwach NATO. Głównymi okręgami przemysłowymi są Ateny, Pireus i Saloniki.

W okręgach tych skoncentrowany jest przemysł maszynowy, metalurgiczny (hutnictwo żelaza, niklu i aluminium), chemiczny (zakłady nawozów sztucznych, wyrobów gumowych, kwasu siarkowego i in.) i petrochemiczny (przetwórstwo ropy naftowej), mineralny (cement) oraz włókienniczy. Wyroby przemysłu włókienniczego są przedmiotem eksportu.

Rolnictwo w Grecji odgrywa ważną rolę w gospodarce narodowej, około jednej czwartej powierzchni kraju wykorzystuje się pod uprawy. Zboża, tytoń, bawełna i buraki cukrowe uprawiane są przede wszystkim na równinach Tesalii, Tracji i Macedonii. Wyroby przemysłu rolno-spożywczego (wino, oliwa, owoce, przetwory owocowo-warzywne i wyroby tytoniowe) są przedmiotem eksportu.

Rozdrobniona struktura handlu i przemysłu jest najistotniejszym problemem greckiej gospodarki.

5. INFRASTRUKTURA TRANSPORTU

5.1. Informacje podstawowe

- *Koleje*: ogółem 2548 km, w tym:
 - normalnotorowe 1565 km (587 km zelektryfikowanych; 245 km linii wielotorowych)
 - wąskotorowe 961 km (1000 mm) i 22 km (750 mm)
- *Drogi*: ogółem 117 000 km, w tym:
 - twarde 107 406 km (529 km autostrad)
 - twarde nieulepszone 9594 km (1996 r.)
- *Drogi wodne śródlądowe*: ogółem 80 km
- *Rurociągi*:
 - ropy naftowej 26 km i produktów naftowych 547 km
 - gazu ziemnego b.d.
- *Porty morskie*: Aleksandrupolis, Elefsis, Iraklion (na Krecie), Kawala, Chalkis, Igoumenitsa, Lavrion, Patras, Pireus, Saloniki, Volos.
- *Porty śródlądowe*: b.d.
- *Marynarka handlowa*:
 - liczba statków 780 (powyżej 1000 GRT), w tym 272 masowce, 55 drobnicowców, 22 tankowce do produktów chemicznych, 51 kontenerowców, 255 tankowców do transportu ropy i produktów ropopochodnych, 14 pasażerskich oceanicznych i 63 promy pasażerskie morskie, 20 kontenerowców roll/roll, 5 specjalnych tankowców i inne
 - wyporność 25 564 988 GRT/44 761 916 DWT
- *Porty lotnicze*: ogółem 81, w tym:
 - a. lotniska o twardych pasach startowych długości:

powyżej 3047 m	– 6
2438–3047 m	– 15
1524–2437 m	– 19
914–1523 m	– 16
poniżej 914 m	– 9 (2000 r.)
Razem	65

b. lotniska o nieutwardzonych pasach startowych długości:

powyżej 3047 m	– 1
2438–3047	– 0
1524–2437	– 1
914–1523 m	– 4
poniżej 914 m	– 10
Razem	16

5.2. Przegląd infrastruktury transportu

Spośród różnych rodzajów transportu w Grecji najlepiej jest rozwinięta żegluga morska, w tym kabotażowa. Wynika to z konieczności powiązań komunikacyjnych około 350 wysp. W Grecji rozwinięta jest także żegluga czarterowa, która jest poważnym źródłem dochodu państwa. Ważne znaczenie transportowe posiada Kanał Koryncki (6 km) łączący Zatokę Koryncką z Zatoką Saronicką (Morze Egejskie), skracający drogę morską z Pireusu na Morze Adriatyckie o około 325 km.

Największymi portami morskimi w Grecji są: Pireus, Saloniki i Patras. Do ważnych portów można także zaliczyć: Aleksandrupolis, Elefsis, Iraklion (na Krecie), Kawala, Chalkis i inne. Największym międzynarodowym portem lotniczym jest ateński Hellinikon. Gęstość sieci kolejowej normalnotorowej wynosi zaledwie 1,9 km na 100 km², natomiast drogowej (twarde) 81,4 km na 100 km².

Gęstość sieci autostrad sięga 4,0 km na 1000 km². Autostrady powstały głównie w ostatnich latach.

6. SIŁY ZBROJNE

6.1. Informacje podstawowe

- *Rodzaje sił zbrojnych*: siły lądowe, marynarka wojenna, siły powietrzne, gwardia narodowa, policja
- *Potencjalne możliwości mobilizacyjne (2001 r.)*: 2673,5 tys.
(mężczyźni w wieku 15–49 lat)
- *Rzeczywiste możliwości mobilizacyjne*: 2040,2 tys.
(mężczyźni w wieku 15–49 lat zdolni do służby wojskowej)
- *Liczba mężczyzn osiągniętych wiek poborowy w danym roku*: 78,0 tys.
- *Wydatki na obronność*: 6,12 mld USD
- *Procentowy udział wydatków na obronność w PKB*: 4,91%

6.2. Charakterystyka sił zbrojnych

Najwyższym konstytucyjnym zwierzchnikiem sił zbrojnych Grecji jest prezydent. Organem kolegalnym odpowiedzialnym za podejmowanie decyzji dotyczących obrony kraju i rozwoju sił zbrojnych jest Rządowa Rada ds. Polityki Zagranicznej i Obrony Narodowej. Bezpośrednie kierownictwo i kontrolę nad siłami zbrojnymi

mi sprawuje Ministerstwo Obrony Narodowej oraz Sztab Generalny. Grecka armia liczy około 160 tys. żołnierzy, w tym 100 tys. poborowych i około 5,5 tys. kobiet. Służba poborowych trwa w wojskach lądowych 18 miesięcy, w lotnictwie i MW po 21 miesięcy.

Siły lądowe (110 tys., w tym 81 tys. poborowych) stanowią zasadniczy rodzaj sił zbrojnych Grecji. Składają się z wojsk operacyjnych i Gwardii Narodowej. Siłami lądowymi kieruje szef sztabu sił lądowych. Trzon wojsk lądowych tworzą 1 Armia Polowa, dywizja specjalnego przeznaczenia oraz pułk piechoty stacjonujący na Cyprze. Uzbrojenie wojsk lądowych stanowi 1735 czołgów M-48, M-60 i Leopard, blisko 2300 BWO typu BMP-1, Leonidas oraz 1900 dział i moździerzy kalibru powyżej 100 mm. Ponadto 20 śmigłowców szturmowych AH-64A.

W skład sił powietrznych (30 tys., w tym 7,5 tys. poborowych) wchodzi taktyczne siły powietrzne oraz jednostki zabezpieczenia logistycznego i szkolne. Jednostki greckich sił powietrznych posiadają około 500 samolotów, w tym m.in. F-5A/B, F-4E/RF-4E, F-16CG, Mirage 2000.

Greckie siły morskie, których stan osobowy wynosi 19 tys., w tym 9,8 tys. poborowych, posiadają niszczyciele (cztery), okręty podwodne (osiem), fregaty (dwanaście), kutry patrolowe oraz flotę pomocniczą. Bazy morskie to: Salamis, Patras, Soudha Bay.

Gwardia Narodowa stanowi trzon sił obrony terytorialnej.

6.3. Znaczenie strategiczne

Znaczenie strategiczne Grecji wynika ze specyficznego położenia jej terytorium na południowym wschodzie Europy. Obejmuje ono bowiem, oprócz części kontynentalnej, ponad 350 większych wysp rozrzuconych na Morzu Egejskim, umożliwiających sprawowanie kontroli nad czarnomorskimi szlakami komunikacji morskiej. Ponadto wyspy te umożliwiają rozśrodkowanie sił morskich i powietrznych operujących we wschodniej części Morza Śródziemnego.

Według wielu teoretyków strategiczne znaczenie Grecji polega na tym, że jej terytorium jest zwrócone ku trzem kontynentom. Oznacza to, że „kto ma pod swą kontrolą Grecję, ten ma w swym ręku klucz do sytuacji w Europie, Azji i Afryce”.

Grecja stanowi istotne ogniwo w natowskim radarowym systemie wczesnego ostrzegania. Udostępnia też terytorium kraju dla morskich i lotniczych baz wojskowych Stanów Zjednoczonych.

Elementem zwiększającym znaczenie strategiczne Grecji są zasoby ropy naftowej pod dnem Morza Egejskiego. Morze to stało się jednak przedmiotem sporu z Turcją, która domaga się przyznania jej wyłącznej strefy ekonomicznej wyznaczonej na zasadzie równych odległości od lądu. Na takie rozwiązanie nie zgadza się Grecja, która Morze Egejskie uważa za swoje wody wewnętrzne.

HISZPANIA

(KRÓLESTWO HISZPANII)

Hiszpania jest położona na Półwyspie Iberyjskim otoczonym od północnego wschodu przez Pireneje, z pozostałych stron przez Atlantyk i Morze Śródziemne. Terytorium państwa zajmuje 80% powierzchni półwyspu i składa się, poza częścią kontynentalną, z dwóch archipelagów o powierzchni 12,3 tys. km², tj. Balearów i Wysp Kanaryjskich.

Baleary (5014 km²) leżą na Morzu Śródziemnym w odległości 100–150 km na wschód od Zatoki Walencji. Składają się z trzech wysp dużych: Majorki (3640 km²), Minorki (702 km²) i Ibizy (541 km²) i wielu mniejszych wysp i wysepek.

Wyspy Kanaryjskie (7242 km²) położone są na Atlantyku w odległości 100 km od wybrzeży Afryki. Archipelag ten składa się 13 wysp, w tym z 7 wysp większych i 3 mniejszych. Najważniejszymi spośród nich są: Teneryfa, Gran Canaria, Fuerteventura i Lanzarote. Wyspy tego archipelagu rozciągają się w kierunku równoleżnikowym na długości blisko 500 km.

Rys. 6. Położenie Hiszpanii na tle Europy i państw NATO

Ponadto do Hiszpanii należą dwie większe enklawy na marokańskim wybrzeżu śródziemnomorskim: Ceuta (19 km²) i Melilla (12,3 km²). Hiszpania zgłasza roszczenia do położonego na południowym cyplu półwyspu brytyjskiego dominium Gibraltar (6 km²).

Hiszpania pod względem wielkości powierzchni zajmuje czwarte miejsce w Europie (po Rosji, Ukrainie i Francji). Jest ona jednym z nielicznych krajów Europy (obok Portugalii i Wielkiej Brytanii), który nie zmienił swych granic od XVII w. Terytorium Hiszpanii oddzielone jest od Europy Zachodniej pasmem trudno dostępnych Pirenejów. Od kontynentu afrykańskiego oddzielone jest natomiast wąską Cieśniną Gibraltarską, stąd tworzy pomost między Europą i Afryką. Rozpiętość geograficzna południkowa wynosi 860 km, równoleżnikowa 1000 km (bez wysp).

1. ŚRODOWISKO GEOGRAFICZNE

1.1. Informacje podstawowe

- *Położenie geograficzne:*
9° dł. zach. (W) – 4° dł. wsch. (E)
36°–44° szer. płn. (N)
- *Powierzchnia:* ogółem 504 782 km², w tym:
obszar lądowy 499 542 km²,
wody wewnętrzne 5240 km²
włącznie z Balearami, Wyspami Kanaryjskimi oraz pięcioma enklawami na marokańskim wybrzeżu: Ceuta, Melilla, Islas Chafarinas, Penon de Alhucemas i Penon de Velez de la Gomera.
- *Granice lądowe:* ogółem 1918 km, w tym: z Andorą 64 km, Francją 623 km, Gibraltarem 1,2 km, Portugalią 1214 km, Marokiem 15,9 km (Ceuta 6,3 km, Melilla 9,6 km)
- *Długość wybrzeża:* 4964 km, w tym 1670 km z Morzem Śródziemnym i 2234 km z Atlantykiem. Długość wybrzeża bez wysp wynosi 3144 km.
- *Wylączna strefa ekonomiczna:* 200 Mm (NM)
- *Wody terytorialne:* 12 Mm
- *Wysokości ekstremalne:*
– najwyższy szczyt: Pico de Teide (*Teneryfa* – Tenerife) 3718 m n.p.m. (na Wyspach Kanaryjskich), Mulhacn 3478 m n.p.m. (na kontynencie).
– najniższy: Ocean Atlantycki 0 m
- *Użytkowanie terenu:*
grunty orne 30%
sady 9%
pastwiska i łąki 21%
las i zadrzewienie 32%
pozostałe 8%
- *Tereny zmeliorowane:* 34 530 km²

1.2. Warunki naturalne

Rzeźba terenu. Kraj wyżynno-górzysty. W Hiszpanii około trzy piąte powierzchni przypada na wyżyny i góry. Ponad połowę całego obszaru zajmuje wyżynny obszar Mesety Iberyjskiej, wznoszącej się na wysokość 700–1000 m n.p.m., którą otaczają góry: Kantabryjskie, Iberyjskie, Sierra Morena. Góry Kastyljskie natomiast dzielą Mesetę na część północną (Stara Kastylia) i południową (Nowa Kastylia). Na północy ciągną się Góry Kantabryjskie, na przestrzeni około 500 km równoległe do wybrzeża Zatoki Biskajskiej, osiągają one wysokość ponad 2600 m (najwyższy szczyt Peña de Cerredo – osiąga 2648 m n.p.m.).

Od północno-wschodniego krańca Mesety ciągną się Góry Iberyjskie długości około 440 km, szerokości do 250 km. Wysokość ich przekracza 2300 m (najwyższy szczyt, Moncayo, sięga 2313 m n.p.m.). Opadają stromo do Kotliny Aragońskiej. Na południowym wschodzie, oddzielone od Mesety doliną rzeki Gwadalkiwir, rozciągają się Góry Betyckie, długości 630 km, o maksymalnej wysokości 3481 m n.p.m., tworząc w północnej części liczne kotliny. Wzdłuż południowego skraju Mesety ciągną się góry Sierra Morena (najwyższy szczyt 1323 m n.p.m.). Południowe ich stoki porośnięte są lasami, stąd nazwa „ciemne góry”. Łagodnie opadają ku Nowej Kastylii, stromo ku Nizinie Andaluzyskiej.

Meseta opada wyraźnie ścianą ku Nizinie Portugalskiej. W północno-wschodniej Hiszpanii, w dorzeczu środkowego biegu rzeki Ebro, znajduje się Kotlina Aragońska. Od północy otoczona jest Pirenejami, od południa i południowego zachodu Górami Iberyjskimi, od wschodu Górami Katalońskimi. W środkowej części wznosi się 250 m n.p.m., w strefie brzeżnej około 500–700 m n.p.m.

W południowej Hiszpanii, nad Atlantykiem oraz między górami Sierra Morena i Betyckimi, rozciąga się Nizina Andaluzyska. Duże obszary zajmują pola uprawne, wyżej wzniesione porasta roślinność zwana *makia garriga*.

Potężne łańcuchy Pirenejów (najwyższy szczyt Pico de Aneto – 3404 m n.p.m.) stanowią naturalną przegrodę oddzielającą Półwysep Iberyjski od pozostałej części Europy. Wzdłuż śródziemnomorskiego wybrzeża Hiszpanii ciągnie się nizina nadmorska o klimacie i roślinności śródziemnomorskiej.

Klimat. Warunki klimatyczne są zróżnicowane ze względu na znaczne rozmiary kraju, szczególnie w kierunku południkowym i urozmaiconą rzeźbę terenu. Klimat obszarów północno-zachodnich znajduje się pod wpływem Oceanu Atlantyckiego, z tego względu opady roczne dochodzą tu do 2500 mm.

W Hiszpanii występuje klimat podzwrotnikowy, na północnych i zachodnich wybrzeżach klimat ciepły, wilgotny, na wybrzeżu Morza Śródziemnego – śródziemnomorski. Temperatury letnie i zimowe w obszarach nadmorskich są łagodne (średnie od 20°C latem do 9°C zimą). W środkowej części kraju (Meseta) klimat jest kontynentalny o dużym zróżnicowaniu temperatur; w lecie temperatury przekraczają 30°C, a w zimie nie są rzadkością mrozy dochodzące do –15°C. Roczne sumy opadów wahają się od 300 mm na północy do 500 mm na południu Mesety. Pasma górskie na obrzeżu otrzymują do 1000 mm opadów. Południowy odcinek wybrzeża z opadami poniżej 200 mm zalicza się do najuboższych w deszcze ob-

szarów Europy. Wyspy Kanaryjskie mają klimat podzwrotnikowy o niewielkich wahaniach temperatur (18–25°C); deszcze – około 250 mm rocznie – padają prawie wyłącznie w porze zimowej.

Wody. Rzeki są dość liczne, a największymi są: Duero, Tag, Ebro, Gwadiana, Gwadalkiwir. Poza Gwadalkiwirem dostępnym w dolnym swym biegu aż do Sewilli dla statków morskich, pozostałe rzeki z powodu zmiennych stanów wody oraz wielu progów skalnych są w małym stopniu wykorzystywane w celach żeglugowych, natomiast w dużym stopniu dla celów energetycznych i retencyjnych (nawadniania ziemi). Rzeki przeważnie o kierunku równoleżnikowym płyną w wąskich, głębokich dolinach, zwykle stromościennych.

Roślinność. Zwarte obszary leśne zachowały się tylko w północnych obszarach górzystych, gdzie rosną dęby, buki, klony i eukaliptusy, w Pirenejach – przeważnie drzewa iglaste. Na Mesecie dominuje roślinność łąkowa i stepowa. Roślinność regionów południowych i przybrzeżnych składa się z śródziemnomorskich drzew odpornych na suszę, jak drzewa oliwne, figowce, palmy daktylowe, agawy oraz luźno rosnące dęby korkowe i szypułkowe. Obecnie większe kompleksy leśne zajmują poniżej 10% obszaru kraju. Na Wyspach Kanaryjskich występuje roślinność śródziemnomorska i podzwrotnikowa.

2. LUDNOŚĆ I OSADNICTWO

2.1. Informacje podstawowe

- **Ludność ogółem:** 40 038,0 tys. (2001 r.)
- **Struktura wiekowa:**
 - 0–14 lat: 14,6% (mężczyźni 3015,9 tys., kobiety 2835,8 tys.)
 - 15–64 lat: 68,2% (mężczyźni 13 701,1 tys., kobiety 13 605,3 tys.)
 - 65 i więcej lat: 17,2% (mężczyźni 2881,3 tys., kobiety 3998,7 tys.)
- **Przyrost naturalny:** 0,1% (2001 r.)
- **Liczba urodzeń na 1000 mieszkańców:** 9,26
- **Liczba zgonów na 1000 mieszkańców:** 9,13
- **Migracja netto:** 5,8 migrantów na 1000 mieszkańców (2001 r.)
- **Struktura płci (stosunek liczby mężczyzn do liczby kobiet):**
 - urodzonych 1,07
 - do 15 lat 1,06
 - 15–64 lat 1,01
 - 65 i więcej lat 0,72
 - ogółem 0,96
- **Średnia długość życia:** 78,93 lat, w tym: mężczyźni 75,47 lat, kobiety 82,62 lat (2001 r.)
- **Struktura narodowościowa i etniczna:**

Hiszpanie	74%	Galijczycy	7%
Katalończycy	17%	Baskowie	2%

- *Religie i wyznania*: rzymskokatolickie 99%, inne 1%
- *Język*: kastylijski hiszpański 74%, kataloński 17%, galijski 7%, baskijski 2%
- *Urbanizacja*: 78%

2.2. Osadnictwo

Średnia gęstość zaludnienia Hiszpanii wynosi 79 mieszkańców na km². Rozmieszczenie ludności jest jednak bardzo nierównomierne. W trzech najgęściej zaludnionych regionach (Madryt, Barcelona, Baskonia) zamieszkuje jedna trzecia ludności kraju. Gęsto zaludnione są także: wybrzeże północno-zachodnie, Nizina Andaluzji i Walencji oraz wyspy.

Najrzadziej zaludnione obszary to: Aragonia i Stara Kastylia oraz León.

Do największych skupisk ludności należą: Madryt (3,1 mln mieszkańców), Barcelona (1,7 mln), Walencja (759 tys.), Sewilla (678 tys.), Saragossa (593 tys.), Malaga (556 tys.).

Do miast skupiających ponad 100 tys. ludności należą: Bilbao, Kordowa, Hospitalet, Murcia, Grenada, Oviedo, Badalona, Sabadell, Kartagena, Jerez de la Frantera, Kadyks, Salamanka, Tarros, Almeria i inne.

3. USTRÓJ I PODZIAŁ ADMINISTRACYJNY

3.1. Informacje podstawowe

- *Ustrój państwowy*: monarchia parlamentarna
- *Nazwa państwa*:
konwencjonalna pełna: Kingdom of Spain
konwencjonalna skrócona: Spain
lokalna pełna: Reino de Español
lokalna skrócona: España
- *Stolica*: Madryt
- *Święto państwowe*: 12 października
- *Konstytucja*: 6.12.1978 r.
- *Głowa państwa*: król
- *Organ ustawodawczy*: dwuizbowy parlament (Cortes Generales, Kortezy), składający się z Kongresu (350 deputowanych) oraz z Senatu jako izby przedstawicieli terytorialnych (208 senatorów wybieranych bezpośrednio i 255 senatorów wybieranych przez parlamenty regionów autonomicznych)

3.2. Podział administracyjny

Hiszpania administracyjnie dzieli się na 18 comunidades autonomas (17 wspólnot autonomicznych oraz Melilla i Ceuta łącznie), stanowiących jednostki statystyczne NUTS II. Są to: Andaluzja, Aragonia, Asturia, Baleary, Kanary (Wyspy Kanaryskie), Cantabria, Castilla-La Mancha, Castilla y León, Cataluna, Comunidad Valencian,

Extremadura, Galicia, La Rioja, Madrid, Murcia, Navarra, Pais Vasco (Kraj Basków). Jednostki statystyczne NUTS I stanowi 7 grup wspólnot autonomicznych, natomiast NUTS III 52 prowincje (50 prowincji oraz Melilla i Ceuta oddzielnie). Na najniższym szczeblu administracji są gminy.

4. GOSPODARKA

4.1. Informacje podstawowe

- *Surowce*: węgiel kamienny i brunatny, rudy żelaza, cynku, ołowiu, miedzi, rtęci, piryty, sole potasowe, sól kamienna, rudy manganu, wolframu, antymonu, uranu i srebra
- *Wielkość i kierunki eksportu*: 120,5 mld USD, w tym 71% do UE (Francja 20%, Niemcy 12%, Włochy 9%, Portugalia 9%, Wielka Brytania 8%), Ameryka Łacińska 6%, USA 5% (2000 r.)
- *Wielkość i kierunki importu*: 153,9 mld USD, w tym 68% z UE (Francja 18%, Niemcy 16%, Włochy 9%, Wielka Brytania 7%, kraje Beneluksu 8%), USA 8%, państwa OPEC 5%, Ameryka Łacińska 4%, Japonia 3%
- *Produkcja energii elektrycznej*: 197,7 mld kWh, w tym:

elektrownie ciepłe	57,7%
elektrownie wodne	12,1%
elektrownie jądrowe	28,3%
elektrownie inne	1,9%
- *Produkt krajowy brutto według parytetu siły nabywczej*: 720 mld (USD)
- *Realne tempo wzrostu*: 4% (2000 r.)
- *Produkt krajowy na jednego mieszkańca*: 18 000 USD
- *Udział sektorów gospodarki w produkcji krajowym brutto*:

rolnictwo	4%
przemysł	31%
usługi	65%
- *Ludność żyjąca poniżej minimum socjalnego*: b.d.
- *Inflacja*: 3,4% (2000 r.)
- *Bezrobocie*: 14%
- *Siła robocza ogółem*: 17,0 mln
- *Siła robocza według zatrudnienia w sektorach*:

przemysł i budownictwo	28%
rolnictwo	8%
usługi	64%

4.2. Przegląd gospodarki

Hiszpania jest państwem o dynamicznie rozwijającej się gospodarce. Jej rozwojowi sprzyjają znaczne zasoby surowców naturalnych oraz wejście tego państwa w struktury zachodnioeuropejskie.

Podstawą gospodarki hiszpańskiej do lat 50. XX w. było rolnictwo. W połowie ubiegłego stulecia na południu Europy ukształtował się nowoczesny rdzeń przemysłowy ciągnący się od Neapolu we Włoszech do Barcelony w Hiszpanii. Powstały też inne nowoczesne ośrodki przemysłowe. Madryt, Walencja, Saragossa, Barcelona stały się ośrodkami przemysłu samochodowego, a Hiszpania jednym z największych producentów samochodów w Europie.

Tradycyjnymi ośrodkami hutnictwa żelaza i stali oraz przemysłu stoczniowego i maszynowego są Kraj Basków, Kantabria i Asturia.

Przemysł w Hiszpanii skupiony jest głównie w Katalonii (włókienniczy i odzieżowy), Baskonii, Asturii i Santander (przemysł hutniczy).

Ośrodkami nowoczesnego przemysłu chemicznego, w tym petrochemicznego są: Madryt, Barcelona i Bilbao. Dobrze rozwinięty jest też przemysł stoczniowy. Ośrodkami tego przemysłu są: Barcelona, Bilbao, Walencja, Cartagena, Málaga, La Coruña, Vigo, Pasajes i Huelva.

5. INFRASTRUKTURA TRANSPORTU

5.1. Informacje podstawowe

- *Koleje*: ogółem 13 950 km, w tym:
 - szerokotorowe 12 781 km (szerokość torów 1668 mm), w tym 7042 km zelektryfikowanych, 2295 km linii wielotorowych;
 - normalnotorowe 525 km (szerokość torów 1435 mm), w tym 535 km zelektryfikowanych;
 - wąskotorowe 644 km (szerokość torów 1000 mm), w tym 438 km zelektryfikowanych (1998 r.)
- *Drogi*: ogółem 346 858 km, w tym:
 - twarde 343 389 km (9063 km ekspresowych, w tym 7750 km autostrad)
 - twarde nieulepszone 3469 km
- *Drogi wodne śródlądowe*: ogółem 1045 km (o największym znaczeniu ekonomicznym)
- *Rurociagi*:
 - ropy naftowej 265 km i produktów naftowych 1794 km
 - gazu ziemnego 1666 km
- *Porty morskie*: Aviles, Barcelona, Bilbao, Kadyks, Cartagena, Castellon de la Plana, Ceuta, Huelva, La Coruña, Las Palmas (Wyspy Kanaryjskie), Málaga, Melilla, Pasajes, Gijón, Santa Cruz de Tenerife (Wyspy Kanaryjskie), Santander, San Sebastian, Tarragona, Valencia, Vigo

- *Porty śródlądowe:* Sewilla, Cordoba, Montoro
- *Marynarka handlowa:*
 - liczba statków 135 (powyżej 1000 GRT), w tym 10 masowców, 26 drobnicowców, 10 tankowców do produktów chemicznych, 9 kontenerowców, 24 tankowce do przewozu ropy i produktów ropopochodnych, 35 kontenerowców roll/roll i inne;
 - wyporność 1 208 730 GRT/1 773 378 DWT (2000 r.)
- *Porty lotnicze:* ogółem 110, w tym:
 - a. lotniska o twardych pasach startowych długości:

powyżej 3047 m	– 15
2438–3047 m	– 10
1524–2437 m	– 18
914–1523 m	– 19
poniżej 914 m	– 13
Razem	75
 - b. lotniska o nieutwardzonych pasach startowych długości:

2438–3047 m	– 0
1524–2437 m	– 1
914–1523 m	– 9
poniżej 914 m	– 25 (2000 r.)
Razem	35

5.2. Przegląd infrastruktury transportu

Rozwój infrastruktury transportu w Hiszpanii odbiega od standardów zachodnioeuropejskich. Średnia gęstość sieci dróg samochodowych wynosi 68 km na 100 km² i jest nieco mniejsza niż w Polsce. Najlepiej jest rozwinięta w północnej części kraju oraz wzdłuż wybrzeża Morza Śródziemnego. Największym węzłem transportowym jest Madryt, gdyż krzyżują się tu główne magistrale szybkiego ruchu, łączące Atlantyk z Morzem Śródziemnym. Dobrze rozwinięta jest sieć dróg ekspresowych o gęstości ponad 18 km na 1000 km², w tym autostrad 15,4 km na 1000 km².

Gęstość sieci kolejowej szeroko- i normalnotorowej wynosi 2,6 km na 100 km². Hiszpania posiada w większości linie szerokotorowe o nietypowym rozstawie 1668 mm. Jediną linią normalnotorową jest nowy odcinek kolejowy wielkich prędkości Madryt–Sewilla o długości 471 km. Kolej zasilana jest prądem stałym o napięciu 3 kV.

Największym portem lotniczym jest Barajas (Madryt) – ponad 21 mln pasażerów rocznie, kolejnymi Palme de Mallorca (Majorka) – ponad 15 mln pasażerów, Barcelona – 13 mln pasażerów, Gran Canaria (Las Palmas), Tenerife i Málaga.

Hiszpania ma dobrze rozwinięty transport morski. Najważniejszymi portami są: Barcelona, Valencia, Alicante i Almeria nad Morzem Śródziemnym oraz Vigo, La Coruña, Gijón i Bilbao nad Atlantykiem.

6. SIŁY ZBROJNE

6.1. Informacje podstawowe

- *Rodzaje sił zbrojnych:* siły lądowe, marynarka wojenna, siły lotnicze, piechota morską, gwardia narodowa, policja, wojska obrony wybrzeża
- *Potencjalne możliwości mobilizacyjne:* 10 551,9 tys.
(mężczyźni w wieku 15–49 lat)
- *Rzeczywiste możliwości mobilizacyjne:* 8448,2 tys.
(mężczyźni w wieku 15–49 lat zdolni do służby wojskowej)
- *Liczba mężczyzn osiągających wiek poborowy w danym roku:* 281,0 tys.
(wiek poborowy 20 lat)
- *Wydatki na obronność:* 6,0 mld USD
- *Procentowy udział wydatków na obronność w PKB:* 1,1%

6.2. Charakterystyka sił zbrojnych

W hiszpańskiej armii służy około 160 tys. żołnierzy, w tym około 50 tys. poborowych. Siły lądowe liczą około 100 tys. żołnierzy, w tym 30 tys. poborowych. Na ich czele stoi szef sztabu sił lądowych i osiem regionalnych dowództw. Trzon tych sił stanowi dywizja piechoty zmotoryzowanej, siły szybkiego reagowania (trzy brygady, w tym jedna powietrznodesantowa), trzy brygady, dwa zgrupowania wojsk w enklawach Ceuta i Melilla (8,1 tys.) w Maroku oraz kilka samodzielnych pułków na Wyspach Kanaryjskich (8,6 tys.) i Balearach (4,5 tys.).

Uzbrojenie hiszpańskich sił lądowych stanowi około 660 czołgów (AMX-30ER1/EM2, M-48A5E, M-60A3TTS, Leopard 2 A4), 340 wozów rozpoznawczych BMR-VEC, 1000 transporterów opancerzonych (M113), 1100 haubic, armat i moździerzy kalibru powyżej 100 mm, 440 środków ppanc (Milan, HOT i TOW), wyrzutnie plot HAWK i Roland i 170 śmigłowców, w tym 28 szturmowych.

Marynarka wojenna (37 tys., w tym 7 tys. piechota morską, 11 tys. poborowych) jest wyposażona m.in. we fregaty (piętnaście), ścigacze, okręty podwodne (osiem), transportowiec.

Bazy marynarki wojennej to: El Ferrol (La Coruña), San Fernando (Cadiz), Rota (Cadiz), Cartagena (Murcia), Las Palmas (Wyspy Kanaryjskie), Palma de Mallorca and Mahón (Minorka).

Lotnictwo wojskowe (29 tys., w tym 11 tys. poborowych) Hiszpanii posiada ponad 200 samolotów bojowych (F-18 Hornet, F-5B, Mirage F-1CF/-BE/-EE, C-130H, C-212 i inne) oraz kilkadziesiąt śmigłowców. Dowództwo Centralne znajduje się w Torrejon, Dowództwo „Wschód” w Saragossie, Dowództwo Cieśnin w Sewilli, a Dowództwo Wysp Kanaryjskich w Grando.

6.3. Znaczenie strategiczne

Terytorium Hiszpanii zajmuje 80% powierzchni Półwyspu Pirenejskiego. Półwysep ten jest najbardziej wysuniętym ku południowemu zachodowi obszarem Europy i stanowi pomost łączący ją z Afryką. Od Afryki dzieli go Cieśnina Gibraltarska, stanowiąca „wrota” na szlakach komunikacji morskiej łączących Morze Śródziemne z Atlantykiem.

Półwysep Pirenejski, a tym samym terytorium Hiszpanii, jest jednym z wierzchołków trójkąta strategicznego, którego pozostałymi wierzchołkami są Azory i Wyspy Kanaryjskie. W trójkącie tym krzyżują się główne szlaki morskie i powietrzne z Europy Zachodniej do całego świata. Są to: szlak południowoamerykański, afrykański, śródziemnomorski, panamski, meksykański oraz położony nieco na północ – szlak do Stanów Zjednoczonych.

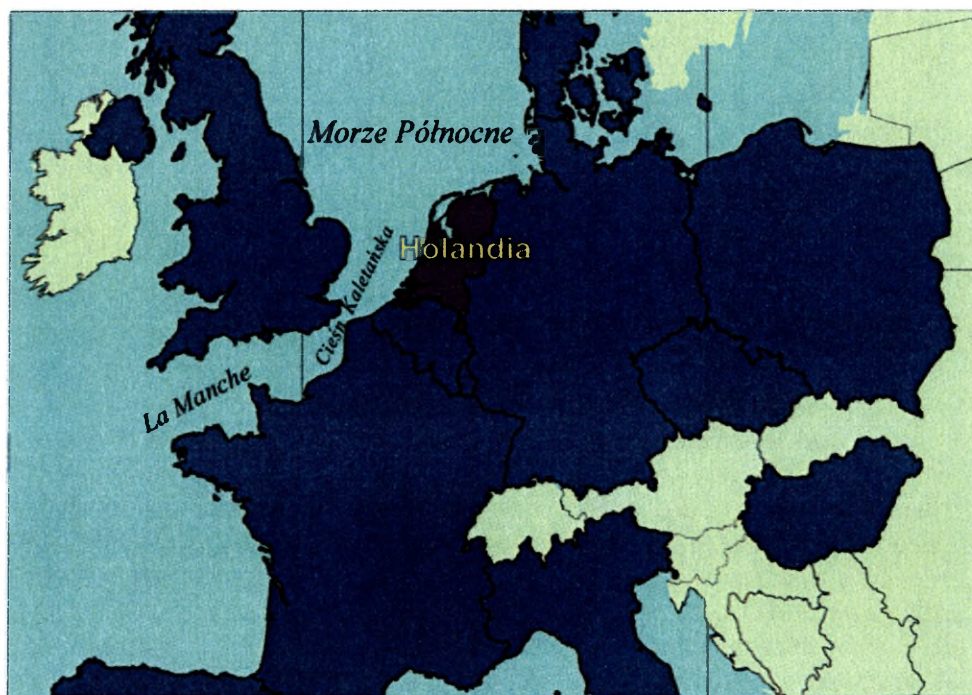
Hiszpania ze względu na swoje położenie (nad Atlantykiem i Morzem Śródziemnym) wzmacnia pozycję wojskową Sojuszu Atlantyckiego na Atlantyku i w zachodniej części Morza Śródziemnego. Zwiększa zdolność Sojuszu do kontroli wyżej wymienionych szlaków komunikacyjnych, a ponadto stwarza dogodne warunki do interwencji w Afryce Północnej. Stanowi także zaplecze dla sił sojuszniczych, gdyż umożliwia podjęcie operacji lotniczych nie tylko na Atlantyku i Morzu Śródziemnym, lecz także na kontynentalnej części Europy. Ponadto zapewnia dogodne warunki ewentualnego lądowania wojsk, zwłaszcza posiłków amerykańskich.

Niezależnie od wyjątkowo ważnego położenia strategicznego, Hiszpania dysponuje znacznym potencjałem ludnościowym i gospodarczym oraz licznymi siłami zbrojnymi. Dzięki temu w znaczący sposób wzmacnia potencjał obronny Sojuszu.

HOLANDIA

(KRÓLESTWO HOLANDII)

Holandia położona jest na południowo-zachodnich wybrzeżach Morza Północnego. Posiada też dwa tereny zamorskie na Karaibach. Położenie to ze względów wojskowych jest bardzo ważne, gdyż dzięki trudno dostępnemu terenowi (gęsta sieć osadnicza, podmokłe i łatwe do zalania obszary) stanowi rejon blokujący dostęp do Cieśniny Kaletańskiej i kanału La Manche. Przez Holandię prowadzi ważny szlak komunikacji wodnej śródlądowej, łączący Morze Północne z Morzem Czarnym. Ponadto szlak ten ma połączenie z wszystkimi ważniejszymi rzekami Europy Zachodniej i z najważniejszymi okręgami przemysłowymi tego obszaru. Rozpiętość południkowa terytorium wynosi 300 km, a równoleżnikowa 180 km.

Rys. 7. Położenie Holandii na tle Europy i państw NATO

1. ŚRODOWISKO GEOGRAFICZNE

1.1. Informacje podstawowe

- *Położenie geograficzne:*
 3° – 7° dł. wsch.(E)
 50° – 54° szer. półn.(N)
- *Powierzchnia:* ogółem 41 864 km², w tym:
 obszar lądowy 33 937 km²;
 wody wewnętrzne 7927 km²
- *Granice lądowe:* ogółem 1027 km, w tym: z Belgią 450 km, Niemcami 577 km
- *Długość wybrzeża:* 451 km
- *Wyłączna strefa ekonomiczna:* 200 Mm (dla połowów morskich)
- *Wody terytorialne:* 12 Mm (NM)
- *Wysokości ekstremalne:*
 najwyższy punkt: Vaalserberg 321 m n.p.m.
 najniższy: Prins Alexanderpolder 7 m p.p.m.
- *Użytkowanie terenu:*

grunty orne	25%
sady	3%
pastwiska i łąki	25%
las i zadrzewienie	8%
pozostałe	39%
- *Tereny zmeliorowane:* 6000 km²

1.2. Warunki naturalne

Rzeźba terenu. Terytorium Holandii dzieli się na dwie części: niską (poniżej 1 m n.p.m.) i wysoką (powyżej 1 m n.p.m.).

Niska Holandia obejmuje przeważnie poldery, które stanowią 38% powierzchni kraju. Poldery (obszary leżące poniżej powierzchni morza) obejmują prawie całą północną Holandię, dużą część prowincji Zeeland, małe obszary w zachodniej i północnej Fryzji i więcej niż połowę wyspy Tessel. Tylko małą część Niskiej Holandii zajmuje strefa wydm. Poldery stanowią grunty rolne, które zabezpieczone są przed zalewem wody morskiej i rzecznej wałami, tamami, kanałami odwadniającymi i pompami. Poldery nawet w suchej porze roku stanowią utrudnienie dla ruchu wojsk, a dla pojazdów są prawie zupełnie niedostępne. W czasie deszczów lub powodzi stanowią przeszkodę prawie nie do przebycia. Mimo dużej obfitości wody często występuje brak wody zdatnej do picia.

Wysoka Holandia jest wzniesiona średnio na 50 m n.p.m. W południowej Limburgii wysokości dochodzą nawet do 320 m. Większa część Wysokiej Holandii jest równinna, tylko w okolicach Utrechtu na obszarze Veluwe oraz w południowej Limburgii występuje teren pagórkowaty.

Klimat. W Holandii występuje klimat umiarkowanie ciepły, morski. Średnia temperatura stycznia wynosi 1–3°C, lipca 16–18°C. Mroźne zimy należą do rzadkości. Śnieg utrzymuje się od kilku godzin do kilku dni. Średnie opady w skali roku wynoszą 600–800 mm. Często występują zmiany ciśnień barycznych, a w związku z tym, szczególnie na wybrzeżu, panują silne wiatry. Najmniej opadów notuje się w marcu.

Sieć wodna. Holandia różni się od innych krajów przede wszystkim gęstą siecią wodną. Szczególnie znacznie mają liczne ramiona Renu, Mozy i Skaldy jako połączenie RFN, Francji i Belgii z Morzem Północnym. Od nich odchodzą w głąb kraju liczne skanalizowane rzeki i kanały, które umożliwiają dostęp wodą do wszystkich większych miejscowości.

Poziom wody licznych dróg wodnych jest wyższy od położenia obszarów, przez które przechodzą te drogi, co umożliwia zalanie dużych obszarów zagospodarowanych przez Holendrów. Już w 1932 r. trzydziestokilometrowa Wielka Tama odcięła zatokę Zuiderzee od morza. Powstałe w ten sposób słodkowodne płytkie jezioro IJsselmeer zostało częściowo odwodnione.

Tereny zabagnione wzdłuż północno-wschodniej granicy są obecnie prawie w całości przeznaczone pod uprawę. Poprzecinane są licznymi kanałami odwadniającymi i groblami.

Roślinność. Lasów jest mało, zajmują tylko 8,2% terytorium kraju i są to przede wszystkim sosnowe lasy użytkowe. Najbardziej zalesioną częścią Holandii jest prowincja Gelderland (16%), najsłabiej Gröningen (0,4%).

2. LUDNOŚĆ I OSADNICTWO

2.1. Informacje podstawowe

- **Ludność ogółem:** 15 981,5 tys.
- **Struktura wiekowa:**
 - 0–14 lat: 18,4% (mężczyźni 1501,9 tys., kobiety 1436,0 tys.)
 - 15–64 lat: 67,9% (mężczyźni 5518,6 tys., kobiety 5333,4 tys.)
 - 65 i więcej lat: 13,7% (mężczyźni 899,1 tys., kobiety 1292,5 tys.)
- **Przyrost naturalny:** 0,39% (2001 r.)
- **Liczba urodzeń na 1000 mieszkańców:** 11,85
- **Liczba zgonów na 1000 mieszkańców:** 8,69
- **Migracja netto:** 3,1 migrantów na 1000 mieszkańców (2001 r.)
- **Struktura płci (stosunek liczby mężczyzn do liczby kobiet):**
 - urodzonych 1,04
 - do 15 lat 1,05
 - 15–64 lat 1,03
 - 65 i więcej lat 0,70
 - ogółem 0,98 (2001 r.)
- **Średnia długość życia:** 78,43 lat, w tym: mężczyźni 75,55 lat, kobiety 81,44 lat

- *Struktura narodowościowa i etniczna:*

Holendrzy	91,0%	zachodni Fryzowie	3,5%,
Marokańczycy	1,0%,	Niemcy i inni	3,3%
Turcy	1,2%,		
- *Religie i wyznania:* rzymskokatolickie 31%, protestanckie 21%, islam 4,4%, ate-iści 40%, inne 3,6%
- *Język:* holenderski (urzędowy), fryzyjski
- *Urbanizacja:* 89%

2.2. Osadnictwo

Rozmieszczenie ludności w Holandii jest bardzo nierównomierne. Największa gęstość zaludnienia występuje w południowej części kraju, a najmniejsza na północy. Średnia gęstość zaludnienia jest znaczna i wynosi 382 mieszkańców na km².

Do największych aglomeracji należą: Amsterdam (1100 tys. mieszkańców), Rotterdam (1100 tys.), Haga (690 tys.), Utrecht (540 tys.), Eindhoven (200 tys.) i Groningen (180 tys.). Pas miejscowości między Amsterdamem a Rotterdamem nosi nazwę „Randstad Holland”. Miasta liczące ponad 100 tys. mieszkańców to: Enschede, Nijmegen, Arnhem, Tilburg, Breda, Dordrecht, Apeldoorn, Haarlem i Maastricht.

Problemem w Holandii jest tzw. przeludnienie fizyczne, które ma niekorzystny wpływ na ogólny poziom życia. Wiele miast boryka się z problemami budownictwa, istnieją trudności komunikacyjne, odczuwa się brak terenów rekreacyjnych, a wodę do picia uzyskuje się po przefiltrowaniu bardzo zanieczyszczonej wody z Renu.

3. USTRÓJ I PODZIAŁ ADMINISTRACYJNY

3.1. Informacje podstawowe

- *Ustrój państwowy:* monarchia konstytucyjna
- *Nazwa państwa:*

konwencjonalna pełna:	Kingdom of the Netherlands
konwencjonalna skrócona:	Netherlands
lokalna pełna:	Koninkrijk der Nederlanden
lokalna skrócona:	Nederland
- *Stolica:* Amsterdam, siedziba rządu – Haga
- *Święto państwowe:* dzień królowej – 30 kwietnia
- *Konstytucja:* z 1814 r., zmodyfikowana 17 lutego 1983 r.
- *Głowa państwa:* królowa
- *Organ ustawodawczy:* dwuizbowy parlament (Pierwsza Izba – wyższa – 75 deputowanych, Druga Izba – 150 deputowanych wyłanianych w wyborach bezpośrednich na czteroletnią kadencję)

3.2. Podział administracyjny

W Holandii wyróżnia się 4 regiony (*landsdelen*) – NUTS I, które dzielą się na 12 prowincji – NUTS II. Regionami są: Niderlandy Północne, Niderlandy Wschodnie, Niderlandy Zachodnie i Niderlandy Południowe.

Niderlandy Północne (średnia gęstość zaludnienia 175 mieszkańców na km²) dzielą się na trzy prowincje: Groningen, Fryzja, i Drenthe.

Niderlandy Wschodnie (średnia gęstość zaludnienia 262 mieszkańców na km²) dzielą się na trzy prowincje: Overijssel, Geldria (*Gelderland*) i Flevoland.

Niderlandy Zachodnie (gęstość zaludnienia 747 mieszkańców na km²) dzielą się na 4 prowincje: Holandia Północna, Holandia Południowa, Utrecht i Zelandia.

Niderlandy Południowe (411 mieszkańców na km²) obejmują duże prowincje: Brabancję Północną i Limburgię.

Każda prowincja posiada własny parlament, rząd i królewskiego gubernatora.

Jednostki NUTS III stanowi 40 CORP, natomiast na najniższym szczeblu są gminy.

4. GOSPODARKA

4.1. Informacje podstawowe

- *Surowce*: ropa naftowa, gaz ziemny, węgiel kamienny (nie eksploatowany po 1989 r.), sól
- *Wielkość i kierunki eksportu*: 210,3 mld USD, w tym 78% do UE (Niemcy 26%, Belgia i Luksemburg 12%, Francja 12%, Wielka Brytania 11%, Włochy 6%), państwa Europy Środkowo-Wschodniej (2000 r.)
- *Wielkość i kierunki importu*: 201,2 mld USD, w tym 56% z państw UE (Niemcy 18%, Belgia i Luksemburg 10%, Wielka Brytania 5%, Francja 6%), USA 9%, państwa Europy Środkowo-Wschodniej
- *Produkcja energii elektrycznej*: 85,3 mld kWh, w tym:

elektrownie ciepłne	90,25%
elektrownie wodne	0,11%
elektrownie jądrowe	4,27%
elektrownie inne	5,37%
- *Produkt krajowy brutto według parytetu siły nabywczej*: 388,4 mld USD
- *Realne tempo wzrostu*: 4% (2000 r.)
- *Produkt krajowy na jednego mieszkańca*: 24 400 USD
- *Udział sektorów gospodarki w produkcie krajowym brutto*:

rolnictwo	3,3%
przemysł	26,3%
usługi	70,4%
- *Ludność żyjąca w ubóstwie*: b.d.
- *Inflacja*: 2,6% (2000 r.)

- *Bezrobocie*: 2,6%
- *Siła robocza ogółem*: 7,2 mln
- *Siła robocza według zatrudnienia w sektorach*:

przemysł	23%
rolnictwo	4%
usługi	73%

4.2. Przegląd gospodarki

Holandia jest państwem niezbyt zasobnym w surowce mineralne. Dysponuje jednak bardzo bogatymi złożami gazu ziemnego, należącymi do jednych z najbogatszych pól gazowych świata pod szelfem Morza Północnego i w okolicach Gröningen. W ostatnich latach w szelfie kontynentalnym Morza Północnego odkryto także ropę naftową.

Do najważniejszych gałęzi przemysłowych zalicza się: przemysł metalowy, spożywczy, chemiczny i tekstylny.

Ośrodkami przemysłu metalowego są: Schiedam, Rotterdam, Delft, Dordrecht, Amsterdam, Utrecht, Hilversum, Deventer i in. Ośrodkami przemysłu chemicznego są: Rotterdam, Delft, Amsterdam i Velsen. Przemysł spożywczy i tekstylny rozmieszczone są w wielu ośrodkach, jednak najwięcej z nich znajduje się w południowej części kraju.

Największa koncentracja przemysłu występuje w rejonach: Haga–Rotterdam–Dordrecht, Breda–Tilburg–Eindhoven, Haarlem–Velsen–Amsterdam, Almedo–Enschede oraz Gröningen i Gellen–Heerlen.

5. INFRASTRUKTURA TRANSPORTU

5.1. Informacje podstawowe

- *Koleje*: ogółem 2739 km linii normalnotorowych, w tym 1991 zelektryfikowanych; długość linii wielotorowych 1765 km
- *Drogi*: ogółem 125 575 km, w tym:

twarde 113 018 km (2235 km autostrad)
twarde nieulepszone 12 557 km
- *Drogi wodne śródlądowe*: ogółem 5046 km, w tym 47% dla barek o wyporności powyżej 1000 ton
- *Rurociągi*:

ropy naftowej 418 km i produktów naftowych 965 km
gazu ziemnego 10 230 km
- *Porty morskie*: Amsterdam, Delfzijl, Haarlem, Ijmuiden, Rotterdam, Terneuzen, Utrecht
- *Porty śródlądowe*: Dordrecht, Gröningen, Maastricht

• *Marynarka handlowa:*

- liczba statków 596 (powyżej 1000 GRT), w tym: 3 masowce, 371 drobnicowców, 43 tankowce chemiczne, 59 kontenerowców, 21 do przewozu gazu skroplonego, 26 tankowców ropy naftowej, 18 kontenerowców roll/roll i inne
- wyporność 4 321 500 GRT/4 877 632 DWT

• *Porty lotnicze:* ogółem 28, w tym:

a. lotniska o twardych pasach startowych długości:

powyżej 3047 m	– 2
2438–3047 m	– 7
1524–2437 m	– 6
914–1523 m	– 3
poniżej 914 m	– 1 (2000 r.)
Razem	19

b. lotniska o nieutwardzonych pasach startowych długości:

2438–3047	– 0
1524–2437	– 0
914–1523 m	– 3
poniżej 914 m	– 6
Razem	9

5.2. Przegląd infrastruktury transportu

Holandia należy do państw o bardzo dobrze rozwiniętej infrastrukturze transportu. Jednak najlepiej ma rozwiniętą sieć dróg samochodowych (272 km na 100 km²), w tym autostrad 53,4 km na 1000 km² i sieć dróg wodnych śródlądowych (12 km na 100 km²). Gęstość sieci kolejowej wynosi 6,5 km na 100 km². Kolej zasilana jest prądem stałym o napięciu 1,5 kV. Kraj ten ma także dobrze rozbudowany transport rurociągowy, przesyła się nim gaz ziemny z pól gazonośnych do Niemiec, Belgii, Luksemburga, Francji, Szwajcarii i Włoch.

Największym portem lotniczym jest Schiphol (Amsterdam) – ponad 27 mln pasażerów rocznie.

W Holandii znajduje się największy w Europie i na świecie port morski – Rotterdam (przeładunki roczne ponad 300 mln ton). Drugi co do wielkości jest port Amsterdam, będący jednocześnie portem tranzytowym, gdyż za pośrednictwem kanału Amsterdam–Ren ma połączenie z magistralą wodną Renu. Zapleczem portu Rotterdam jest, obok rozległej przyportowej strefy przemysłowej (m.in. ze zlokalizowanymi tam rafineriami ropy naftowej), także całe dorzecze Renu, z wieloma wielkimi zagłębiami i ośrodkami przemysłowymi Niemiec, Francji, Szwajcarii.

6. SIŁY ZBROJNE

6.1. Informacje podstawowe

- *Rodzaje sił zbrojnych:* siły lądowe, marynarka wojenna z piechotą morską, siły powietrzne
- *Potencjalne możliwości mobilizacyjne:* 4083,3 tys.
(mężczyźni w wieku 15–49 lat)
- *Rzeczywiste możliwości mobilizacyjne:* 3555,5 tys.
(mężczyźni w wieku 15–49 lat zdolni do służby wojskowej)
- *Liczba mężczyzn osiągniętych wiek poborowy w danym roku:* 96 082
- *Wydatki na obronność:* 6,5 mld USD
- *Procentowy udział wydatków na obronność w PKB:* 1,5%

6.2. Charakterystyka sił zbrojnych

Armia Holandii liczy około 52 tys. żołnierzy, w tym 4,2 tys. kobiet.

Wojska lądowe (23 tys., w tym 1,7 tys. kobiet) dzielą się na wojska operacyjne (1 Korpus Niemiecko-Holenderski, pięć brygad, w tym jedna powietrznodesantowa) oraz obrony terytorialnej. Uzbrojenie WL stanowi 330 czołgów Leopard 2, 670 BWO, 400 dział i moździerzy o kalibrze powyżej 100 mm, w tym 22 MLRS.

Marynarka wojenna (12,3 tys., w tym 3 tys. marines) dysponuje nowoczesnymi okrętami (4 podwodne, 3 niszczyciele, 12 fregat) oraz jednostką piechoty morskiej. Bazy morskie Holandii to: Den Helder, Willemstad (Curaçao).

Wojska lotnicze (11,3 tys.) dysponują nowoczesnymi samolotami typu F-16A/B i F-50, F-60, C-130H-30, PC-7 i śmigłowcami AH-64A i D.

Oddziały i pododdziały holenderskie stacjonują także poza granicami kraju, tj. w Niemczech i w Islandii (w ramach sił NATO) oraz na Antylach Holenderskich.

6.3. Znaczenie strategiczne

Znaczenie strategiczne Holandii wynika z jej położenia nad Morzem Północnym oraz charakteru terenu na jej terytorium.

Morze Północne jest najważniejszym węzłem komunikacji morskiej Europy, a pod jego dnem, w tym na szelfie kontynentalnym Holandii, znajdują się znaczne zasoby ropy naftowej i gazu ziemnego. Ponadto na wybrzeżu holenderskim znajdują się największe w Europie porty morskie, w tym Europort – Rotterdam.

Terytorium Holandii ma specyficzny charakter. Teren jest trudno dostępny (gęsta sieć wodna, podmokłe i łatwe do zalania obszary) i stanowi rejon blokujący dostęp do Cieśniny Kaletańskiej i kanału La Manche od wschodu.

Dodatkowym elementem zwiększającym znaczenie strategiczne Holandii jest umiędzynarodowiony Ren, mający dogodne połączenia z wszystkimi ważniejszymi rzekami Europy Zachodniej i z najważniejszymi okręgami przemysłowymi tego

obszaru. Rzeka ta stanowi jednocześnie szlak komunikacyjny łączący Morze Północne z Morzem Czarnym.

W skład terytorium państwa wchodzi obszary autonomiczne o odrębnym statusie: położone u wybrzeży Wenezueli Antyle Holenderskie (200 tys. mieszkańców, 768 km²) i Aruba (60 tys. mieszkańców, 193 km²).

ISLANDIA

(REPUBLIKA ISLANDII)

Islandia położona jest na wyspie o tej samej nazwie, leżącej w północnej części Oceanu Atlantyckiego, między Norwegią a Grenlandią. Od Norwegii oddziela ją Morze Norweskie, a od Grenlandii Cieśnina Duńska, szerokości 260 km. Położona jest na przesmyku łączącym Morze Arktyczne z Atlantykiem Północnym. Dzięki temu położeniu ma duże znaczenie dla kontroli szlaków komunikacji morskiej wiodących z Morza Barentsa przez Morze Norweskie. Leży w odległości około 300 km od Grenlandii i 800 km od Szkocji. Rozpiętość geograficzna terytorium: południkowa 350 km, równoleżnikowa 500 km.

Rys. 8. Położenie Islandii na tle Europy i państw NATO

1. ŚRODOWISKO GEOGRAFICZNE

1.1. Informacje podstawowe

- *Położenie geograficzne:*
13°–24° dł. zach. (E)
63°–66° szer. półn. (N)
- *Powierzchnia:* ogółem 103 000 km², w tym:
obszar lądowy 100 250 km²;
wody wewnętrzne 2750 km²
- *Granice lądowe:* ogółem 0 km
- *Długość wybrzeża:* 4988 km
- *Wyłączna strefa ekonomiczna:* 200 Mm (NM)
- *Wody terytorialne:* 12 Mm
- *Wysokości ekstremalne:*
najwyższy punkt: Hvannadalshnúkur 2119 m n.p.m.
najniższy: Ocean Atlantycki 0 m
- *Użytkowanie terenu:*

grunty orne	0%
sady	0%
pastwiska i łąki	23%
las i zadrzewienie	1%
pozostałe	76%
- *Tereny zmeliorowane:* b.d.

1.2. Warunki naturalne

Rzeźba terenu. Islandia jest krajem wyżynno-górzystym. Większość powierzchni stanowi płaskowyż z rozległymi pokrywami lawowymi po erupcjach wulkanów. Średnia wysokość bazaltowych skał wynosi 700–1000 m n.p.m. Nizinne obszary występują głównie na wybrzeżach południowym i południowo-wschodnim. Są to płaskie, sięgające głęboko w ląd obszary aluwialne, kształtowane przez wody spływające z lodowców. Linia brzegowa, z wyjątkiem południowej, jest dobrze rozwinięta (fiordy). Prawie dziesiątą część terytorium pokrywają lodowce.

W Islandii występują czynne wulkany i gejzery oraz lodowce. Największy z lodowców Islandii, Vatnajökull – 8400 km², jest również największy w Europie. Około 30 z ponad 140 wulkanów wyspy jest ciągle aktywnych.

Klimat. W południowej części Islandii klimat jest umiarkowany chłodny, morski, łagodzony prądem Irmingera (odgałęzienie Golsztromu). W północnej części wyspy klimat jest subpolarny. Średnia temperatura wynosi w Reykjavíku w styczniu –0,5°C, w lipcu 11,5°C, w Akureyri odpowiednio –1,5°C i 11°C. Średnia rocznych opadów zwiększa się z północy na południe, w Akureyri 460 mm, w Reykjavíku 780 mm.

Wody. Główną rzeką jest Thjórsá. Większość rzek w kraju, ze względu na duże spadki, jest wykorzystywana do celów elektroenergetycznych. Jeziora są liczne (polodowcowe).

Roślinność. Większość obszaru wyspy jest pustynią skalną; roślinność, głównie tundrowa, występuje w południowej części kraju. Przeważają tu nizinne łąki bagniaste, karłowate krzewy, tundra z mchami i porostami.

2. LUDNOŚĆ I OSADNICTWO

2.1. Informacje podstawowe

- **Ludność ogółem:** 277,9 tys. (2001 r.)
- **Struktura wiekowa:**
 - 0–14 lat: 23,2% (mężczyźni 33,2 tys., kobiety 31,2 tys.)
 - 15–64 lat: 65,0% (mężczyźni 91,1 tys., kobiety 89,6 tys.)
 - 65 i więcej lat: 11,8% (mężczyźni 14,7 tys., kobiety 18,1 tys.)
- **Przyrost naturalny:** 0,54%
- **Liczba urodzeń na 1000 mieszkańców:** 14,62
- **Liczba zgonów na 1000 mieszkańców:** 6,89
- **Migracja netto:** –2,28 migrantów na 1000 mieszkańców (2001 r.)
- **Struktura płci (stosunek liczby mężczyzn do liczby kobiet):**
 - urodzonych 1,08
 - do 15 lat 1,07
 - 15–64 lat 1,02
 - 65 i więcej lat 0,81
 - ogółem 1,00
- **Średnia długość życia:** 79,52 lat, w tym: mężczyźni 77,31 lat, kobiety 81,92 lat (2000 r.)
- **Struktura narodowościowa i etniczna:**
 - Islandczycy 96,2%
 - Turcy 0,8%
 - inni 3,0%
- **Wyznania:** ewangelicy – luteranie 96,0%, protestanckie i rzymskokatolickie 3%, inni 1,0%
- **Język:** islandzki
- **Urbanizacja:** 90,7%

2.2. Osadnictwo

Islandia należy do najrzadziej zaludnionych państw Europy. Średnia gęstość zaludnienia wynosi 3 mieszkańców na km². Gęsto zaludnione są tylko okolice Reykjavíku. Ludność skupiona jest głównie na wybrzeżu południowo-zachodnim i wschodnim. Głównymi miastami są: Reykjavík (100 tys. mieszkańców, aglomeracja 150 tys.), Kópavogur (16 tys.) Hafnarfjörður (15 tys.), Akureyri (14 tys.), Keflavík (7,5 tys.) i Gardabaer (6,8 tys.).

3. USTRÓJ I PODZIAŁ ADMINISTRACYJNY

3.1. Informacje podstawowe

- *Ustrój państwowy*: republika konstytucyjna
- *Nazwa państwa*:

konwencjonalna pełna:	Republic of Iceland
konwencjonalna skrócona:	Iceland
lokalna pełna:	Lyoveldio Island (Lýdhvældidh Ísland)
lokalna skrócona:	Ísland
- *Stolica*: Reykjavík
- *Święto państwowe*: 17 czerwca
- *Konstytucja*: uchwalona 16 czerwca 1944 r.
- *Głowa państwa*: prezydent
- *Organ ustawodawczy*: Althing, dwuizbowy parlament liczący 63 członków

3.2. Podział administracyjny

W Islandii wyróżnia się 23 powiaty i 14 wydzielonych miasteczek*. Są to: Akranes*, Akureyri*, Arnessysla, Austur-Bardhastrandarsysla, Austur-Hunavatnssysla, Austur-Skaftafellssysla, Borgarfjardharsysla, Dalasysla, Eyjafjardharsysla, Gullbringusysla, Hafnarfjordhur*, Husavík*, Isafjordhur*, Keflavík*, Kjosarsysla, Kopavogur*, Myrasysla, Neskaupstadhur*, Nordhur-Isafjardharsysla, Nordhur-Mulasysla, Nordhur-Thingeyjarsysla, Olafs fjordhur*, Rangarvallasysla, Reykjavík*, Saudharkrokur*, Seydhisfjordhur*, Siglufjordhur*, Skagafjardharsysla, Snaefell-snes-og Hnappadalssysla, Strandasysla, Sudhur-Mulasysla, Sudhur-Thingeyjarsysla, Vestmannaeyjar*, Vestur-Bardhastrandarsysla, Vestur-Hunavatnssysla, Vestur-Isafjardharsysla, Vestur-Skaftafellssysla.

4. GOSPODARKA

4.1. Informacje podstawowe

- *Surowce*: energia wodna, energia geotermiczna
- *Wielkość i kierunki eksportu*: 2,0 mld USD, w tym 64% do państw UE (Wielka Brytania 20,0%, Niemcy 13,0%, Francja 5%, Dania 5%), USA 15%, Japonia 5%
- *Wielkość i kierunki importu*: 2,2 mld USD, w tym 56% z państw UE (Niemcy 12,0%, Wielka Brytania 9%, Dania 8%, Szwecja 6%), USA 11%, Norwegia 10%
- *Produkcja energii elektrycznej*: 7,1 mld kWh, w tym:

elektrownie ciepłe	0,07%
elektrownie wodne	84,64%
elektrownie jądrowe	0%
elektrownie inne	15,29%
- *Produkt krajowy brutto według parytetu siły nabywczej*: 6,85 mld USD

- *Realne tempo wzrostu:* 4,3% (2000 r.)
- *Produkt krajowy na jednego mieszkańca:* 24 800 USD
- *Udział sektorów gospodarki w produkcji krajowym brutto:*

rolnictwo (w tym rybołówstwo 13%)	15%
przemysł	21%
usługi	64%
- *Ludność żyjąca w ubóstwie:* b.d.
- *Inflacja:* 3,5% (2000 r.)
- *Bezrobocie:* 2,7% (2001 r.)
- *Siła robocza ogółem:* 159 tys.
- *Siła robocza według zatrudnienia w sektorach:*

przemysł i budownictwo	23,6%
rolnictwo	5,1%
usługi	59,5%
rybołówstwo i przetwórstwo	11,8%

4.2. Przegląd gospodarki

Podstawą gospodarki Islandii jest rybołówstwo, szczególnie od czasu gdy Islandia poszerzyła swą strefę połowów do 200 mil. Energia elektryczna pozyskiwana jest głównie z elektrowni wodnych, które z nadmiarem pokrywają zapotrzebowanie na prąd, elektrociepłownie korzystają również z naturalnych źródeł ciepła. Bogate zasoby energii i eksploatacja złóż ziemi okrzemkowej umożliwiają produkcję aluminium i żelazokrzemu (stali krzemowej). Z przemysłu przetwórczego najsilniej rozwinięty jest przemysł spożywczy, głównie przetwórstwo ryb. Poza tym rozwinięty jest przemysł stoczniowy (budowy statków rybackich).

5. INFRASTRUKTURA TRANSPORTU

5.1. Informacje podstawowe

- *Koleje:* ogółem 0 km
- *Drogi:* ogółem 12 691 km, w tym:

twarde	3262 km,
twarde nieulepszone	9429 km
- *Drogi wodne śródlądowe:* 0 km
- *Rurociągi:*

ropy naftowej i produktów naftowych	b.d.
gazu ziemnego	b.d.
- *Porty morskie:* Akureyri, Hornafjordur, Isafjordhur, Keflavik, Raufarhofn, Reykjavik, Seyðisfjardhur, Straumsvik, Vestmannaeyjar
- *Porty śródlądowe:* 0

- *Marynarka handlowa:*
 - liczba statków 2 (powyżej 1000 GRT), w tym 1 tankowiec chemiczny i 1 tankowiec do przewozu ropy naftowej
 - wyporność 3435 GRT/4534 DWT
- *Porty lotnicze:* ogółem 87, w tym:
 - a. lotniska o twardych pasach startowych długości:

powyżej 3047 m	– 1
2438–3047 m	– 0
1524–2437 m	– 4
914–1523 m	– 7
poniżej 914 m	– 0
Razem	12
 - b. lotniska o nieutwardzonych pasach startowych długości:

2438–3047m	– 0
1524–2437m	– 3
914–1523 m	– 20
poniżej 914 m	– 52
Razem	75

5.2. Przegląd infrastruktury transportu

Infrastruktura transportu w Islandii jest słabo rozwinięta. Nie ma w ogóle linii kolejowych, a drogi samochodowe biegną głównie wzdłuż wybrzeża. Dobrze rozwinięta jest żegluga przybrzeżna oraz transport lotniczy. Gęstość sieci drogowej wynosi 12,3 km na 100 km², w tym drogi twarde zaledwie 3,2 km na 100 km².

Najważniejszym portem morskim jest Reykjavik, międzynarodowy port lotniczy znajduje się pod Keflavikiem.

6. SIŁY ZBROJNE

6.1. Informacje podstawowe

Islandia nie ma armii regularnej, dysponuje policją i siłami obrony wybrzeża.

- *Potencjalne możliwości mobilizacyjne:* 71,2 tys.
(mężczyźni w wieku 15–49 lat)
- *Rzeczywiste możliwości mobilizacyjne:* 62,7 tys.
(mężczyźni w wieku 15–49 lat zdolni do służby wojskowej)
- *Liczba mężczyzn osiągniętych wiek poborowy w danym roku:* b.d.
- *Wydatki na obronność:* b.d.
- *Procentowy udział wydatków na obronność w PKB:* b.d.

6.2. Charakterystyka sił zbrojnych

Islandia nie posiada regularnych sił zbrojnych, lecz niewielkie pododdziały paramilitarne z bazą w Reykjavíku. Jej doktryna obronna opiera się na strategii Sojuszu Północnoatlantyckiego, przystosowanej do jej potrzeb.

Bezpieczeństwo zewnętrzne Islandii oparte jest na siłach natowskich i bazie NATO w Keflavíku, gdzie przebywa około 1600 żołnierzy amerykańskich oraz kilkadziesiąt samolotów Sił Powietrznych Stanów Zjednoczonych. Jest to idealne miejsce do nasłuchu radioelektronicznego obszaru północnego Atlantyku, skąd kontrolować można wszelkie ruchy strategiczne, aż po rosyjski port Murmańsk na Morzu Barentsa. Stacjonują tutaj także jednostki morskich sił holenderskich.

6.3. Znaczenie strategiczne

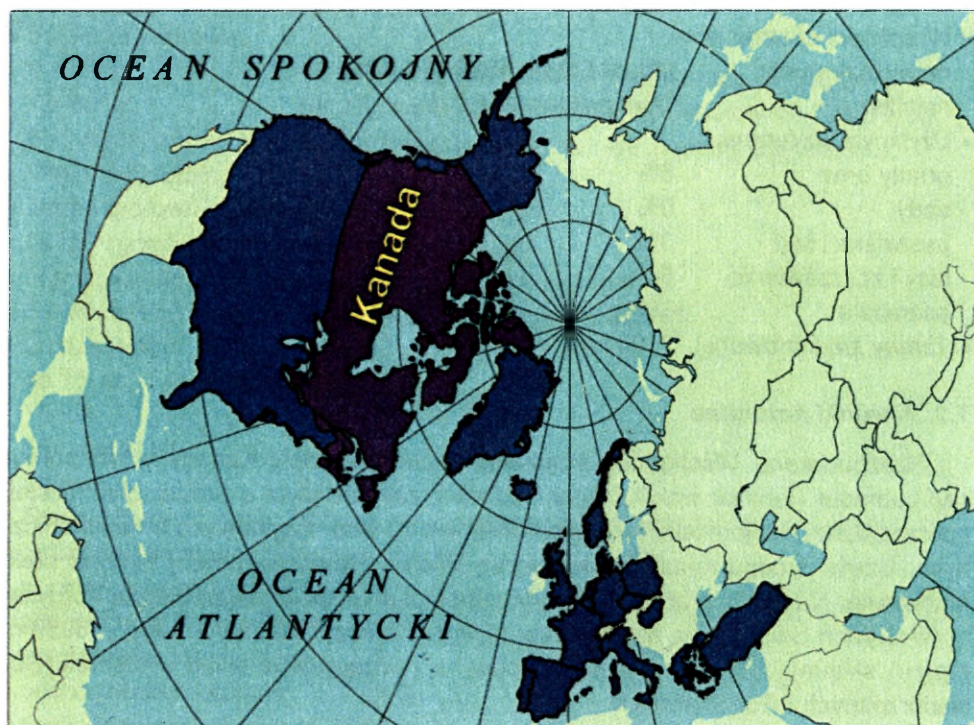
Znaczenie strategiczne Islandii wynika z jej położenia geograficznego. Leży ona bowiem na przesmyku między Grenlandią a Półwyspem Skandynawskim i stanowi ważne ogniwo w łańcuchu: Grenlandia, Islandia, Wyspy Owcze i południowe wybrzeże Norwegii, umożliwiającym kontrolę morskich linii komunikacyjnych wiodących z Morza Barentsa na Atlantyk. Ponadto stanowi zasadniczą bazę przeznaczoną do osłony i kontroli szlaku morskiego wiodącego z Ameryki Północnej do państw NATO w Europie północno-zachodniej.

Terytorium Islandii może również zostać wykorzystane jako baza dla sił powietrznych przeznaczonych do utrzymania swobody dowozu wysokogatunkowej szwedzkiej rudy żelaza, wywożonej przez niezamarzający port Narvik do państw Europy Zachodniej oraz do osłony pól roponośnych zarówno na Morzu Północnym, jak i na Morzu Norweskim.

KANADA

Kanada jest państwem związkowym w Ameryce Północnej i graniczy ze Stanami Zjednoczonymi. Na północy sięga do Morza Arktycznego, na wschodzie Oceanu Atlantyckiego, na zachodzie Oceanu Spokojnego. Obejmuje część lądową oraz liczne wyspy, w tym na północy Archipeląg Arktyczny (1,3 mln km²), na wschodzie Nową Funlandię.

Granica ze Stanami Zjednoczonymi przebiega od Pacyfiku do Jeziora Leśnego (*Lake of the Woods*) wzdłuż 49 równoleżnika, następnie Wielkimi Jeziorami (Górne, Huron, Erie i Ontario), rzeką Św. Wawrzyńca i Appalachami dochodzi do Oceanu Atlantyckiego (Zatoka Fundy).

Rys. 9. Położenie Kanady na tle Ameryki Północnej i państw NATO

1. ŚRODOWISKO GEOGRAFICZNE

1.1. Informacje podstawowe

- *Położenie geograficzne:*
53°–152° dł. zach. (W)
42°–83° szer. półn. (N)
- *Powierzchnia:* ogółem 9 976 140 km², w tym:
obszar lądowy 9 220 970 km²;
wody wewnętrzne 755 170 km²
- *Granice lądowe:* ogółem 8893 km ze Stanami Zjednoczonymi, w tym z Alaską 2477 km
- *Długość wybrzeża:* 243 791 km
- *Wyłączna strefa ekonomiczna:* 200 Mm
- *Wody terytorialne:* 12 Mm (NM)
- *Wysokości ekstremalne:*
najwyższy punkt: Mount Logan 5959 m n.p.m.
najniższy: Ocean Atlantycki 0 m
- *Użytkowanie terenu:*

grunty orne	5%
sady	0%
pastwiska i łąki	3%
las i zadrzewienie	54%
pozostałe	38%
- *Tereny zmeliorowane:* 7100 km²

1.2. Warunki naturalne

Rzeźba terenu. Wschodnią i środkowo-wschodnią część Kanady, w tym półwysep Labrador i obszar wokół Zatoki Hudsona, zajmuje płyta o powierzchni falistej, poprzecinanej progami skalnymi zbudowanymi ze skał magmowych i metamorficznych. Część środkowo-zachodnią tworzą Wielkie Równiny (prerie) i nizina rzeki Mackenzie. Na zachodzie, wzdłuż wybrzeża Oceanu Spokojnego, biegną Kordyliery (w Górach Św. Eliasza znajduje się najwyższy szczyt Kanady – Logan, 5959 m n.p.m.) składające się z kilku łańcuchów, wchodzących w skład systemów Gór Nadbrzeżnych i Gór Skalistych.

Klimat. Na południu Kanady występuje klimat umiarkowany, na północy polarny. Na wybrzeżu wschodnim jest wpływ zimnego Prądu Labradorского, na zachodnim – ciepłego Prądu Alaski. Największe opady występują na zachodnich stokach Kordylierów. We wnętrzu kraju klimat jest suchy kontynentalny. Około trzech piątych powierzchni kraju pokrywa ciągła zmarzlina.

Wody. Główne rzeki Kanady to: Mackenzie (uchodzi do Morza Beauforta), Nelson z Saskatchewan (uchodzi do Zatoki Hudsona) i Rzeka Św. Wawrzyńca, łączą-

ca Wielkie Jeziora z Oceanem Atlantyckim. Na zachodzie kraju największymi rzekami są Fraser i Jukon.

Do największych jezior należą: Górne (83 270 km²), Huron, Ontario, Erie, Wielkie Niedźwiedzie, Wielkie Niewolnicze, Winnipeg.

Roślinność. Archipelag Arktyczny oraz znaczne połacie północnej Kanady pokrywa tundra. Dalej na południe znajduje się pas lasów szpilkowych, przechodzący w regionie Wielkich Jezior w lasy mieszane i liściaste. Wielkie Równiny stanowią obszar naturalnych prerii.

2. LUDNOŚĆ I OSADNICTWO

2.1. Informacje podstawowe

- **Ludność ogółem:** 31 592,8 tys. (2001 r.)
- **Struktura wiekowa:**
 - 0–14 lat: 19,0% (mężczyźni 3067,1 tys., kobiety 2918,8 tys.)
 - 15–64 lat: 68,3% (mężczyźni 10 846,2 tys., kobiety 10 725,8 tys.)
 - 65 i więcej lat: 12,8% (mężczyźni 1715,1 tys., kobiety 2319,8 tys.)
- **Przyrost naturalny:** 0,99% (2001 r.)
- **Liczba urodzeń na 1000 mieszkańców:** 11,21
- **Liczba zgonów na 1000 mieszkańców:** 7,47
- **Migracja netto:** 6,13 migrantów na 1000 mieszkańców
- **Struktura płci (stosunek liczby mężczyzn do liczby kobiet):**
 - urodzonych 1,05
 - do 15 lat 1,05
 - 15–64 1,01
 - 65 i więcej lat 0,74
 - ogółem 0,98
- **Średnia długość życia:** 79,6 lat, w tym: mężczyźni 76,2 lat, kobiety 83,1 lat
- **Struktura narodowościowa i etniczna:**
 - pochodzenia brytyjskiego 28%
 - pochodzenia francuskiego 23%
 - pochodzenia niemieckiego 4%
 - pochodzenie mieszane 26%
 - pochodzenia włoskiego 2%
 - inni Europejczycy 10%
 - Azjaci 7%
- **Wyznania:** rzymskokatolickie 42%, protestanckie 40%, ateści 8 %, inne 10%
- **Język:** angielski (urzędowy) – 59,3%, francuski (urzędowy) – 23,2%, inne 17,5%
- **Urbanizacja:** 77%

2.2. Osadnictwo

Średnia gęstość zaludnienia Kanady wynosi 3,2 mieszkańców na km². Rozmieszczenie ludności jest jednak bardzo zróżnicowane. Największa gęstość zaludnienia występuje na południu kraju, wzdłuż granicy ze Stanami Zjednoczonymi, na północy zaś znajdują się obszary bezludne. Największymi aglomeracjami są: Toronto (4,3 mln mieszkańców), Montreal (3,3 mln), Vancouver (1,8 mln), Ottawa (1,0 mln), Edmonton (0,8 mln), Calgary (0,7 mln). Ponadto: Halifax, Fredericton, Quebec, Sudbury, Saskatoon, Winnipeg i wiele innych.

3. USTRÓJ I PODZIAŁ ADMINISTRACYJNY

3.1. Informacje podstawowe

- *Ustrój państwowy*: federacyjna monarchia parlamentarna, czł. Commonwealth (od 1931 r.)
- *Nazwa państwa*:
konwencjonalna: Canada
lokalna: Canadian
- *Stolica*: Ottawa
- *Święto państwowe*: Dzień Kanady – 1 lipca (1867 r.)
- *Konstytucja*: 17 kwietnia 1982 r. (pierwsza z 1867 r.)
- *Głowa państwa*: królowa
- *Organ ustawodawczy*: dwuizbowy parlament: Izba Gmin (301 deputowanych), Senat (104 deputowanych)

3.2. Podział administracyjny

Kanada dzieli się na 10 prowincji i 3 terytoria wydzielone*. Są to: Alberta, British Columbia, Manitoba, New Brunswick, Newfoundland, Northwest Territories*, Nova Scotia, Nunavut*, Ontario, Prince Edward Island, Quebec, Saskatchewan, Yukon Territory*.

4. GOSPODARKA

4.1. Informacje podstawowe

- *Surowce*: ropa naftowa, gaz ziemny, rudy żelaza, miedzi, cynku, ołowiu, niklu, węgiel kamienny, srebro, złoto, uran, molibden, azbest
- *Wielkość i kierunki eksportu*: 272,3 mld USD (USA 86%, Japonia 3%, ponadto Wielka Brytania, Niemcy, Korea Południowa, Holandia, Chiny)
- *Wielkość i kierunki importu*: 238,2 mld USD (USA 76%, Japonia 3% oraz Wielka Brytania, Niemcy, Francja, Meksyk, Tajwan, Korea Południowa)

- *Produkcja energii elektrycznej:* 567,2 mld kWh, w tym:

elektrownie ciepłe	26,4%
elektrownie wodne	60,0%
elektrownie jądrowe	12,3%
elektrownie inne	1,3%
- *Produkt krajowy brutto według parytetu siły nabywczej:* 774,7 mld USD
- *Realne tempo wzrostu:* 4,3%
- *Produkt krajowy na jednego mieszkańca:* 24 800 USD
- *Udział sektorów gospodarki w produkcji krajowym brutto:*

rolnictwo	3%
przemysł	31%
usługi	66%
- *Ludność żyjąca w ubóstwie:* b.d.
- *Inflacja:* 2,6%
- *Bezrobocie:* 6,8%
- *Siła robocza ogółem:* 16,1 mln (2000 r.)
- *Siła robocza według zatrudnienia w sektorach:*

przemysł i budownictwo	20%
rolnictwo	3%
usługi	74%
inne	3%

4.2. Przegląd gospodarki

Kanada jest wysoko rozwiniętym krajem przemysłowym, o niezwykle bogatych zasobach naturalnych. Do najważniejszych surowców naturalnych należą: ropa naftowa, gaz ziemny (pozyskiwany głównie w stanach Saskatchewan i Brytyjska Kolumbia), złoto, nikiel, cynk, miedź, uran, rudy żelaza i azbest.

Przemysł przetwórczy skupia się głównie nad Wielkimi Jeziorami i w dolinie Rzeki Świętego Wawrzyńca. Główne gałęzie to: hutnictwo metali nieżelaznych (zwłaszcza niklu, aluminium i miedzi), chemiczny, samochodowy, taboru kolejowego, elektrotechniczny.

Kanada ma także dobrze rozwinięte rolnictwo; jest jednym z największych w świecie producentów i eksporterów pszenicy. Należy także do światowych potęg w dziedzinie rybołówstwa i eksportu ryb.

5. INFRASTRUKTURA TRANSPORTU

5.1. Informacje podstawowe

- *Koleje:* ogółem 67 773 km (normalnotorowe), z tego 36 114 km państwowych, w tym: 183 km zelektryfikowanych

- *Drogi*: ogółem 912 200 km, w tym:
 - twarde 318 371 km (17 119 km autostrad)
 - twarde nieulepszone 593 829 km
- *Drogi wodne*: ogółem 3000 km
- *Rurociagi*:
 - ropy naftowej i produktów naftowych 23 564 km
 - gazu ziemnego 74 980 km
- *Porty morskie*: Becancour (Quebec), Churchill, Halifax, Hamilton, Montreal, New Westminster, Prince Rupert, Quebec, Saint John (New Brunswick), Saint John's (Newfoundland), Sept Isles, Sydney, Trois-Rivieres, Thunder Bay, Toronto, Vancouver, Windsor.
- *Porty śródlądowe*: Quebec, Montreal, Toronto, Hamilton, Port Arthur
- *Marynarka handlowa*:
 - liczba statków 121 (powyżej 1000 GRT), w tym 67 masowców, 13 drobnicowców, 5 tankowców chemicznych, 17 tankowców ropy naftowej, 7 kontenerowców roll/roll i inne
 - wyporność 1 767 259 GRT/2 633 290 DWT
- *Porty lotnicze*: ogółem 1417, w tym:
 - a. *lotniska o twardych pasach startowych długości*:

powyżej 3047 m	– 18
2438–3047 m	– 15
1524–2437 m	– 151
914–1523 m	– 244
poniżej 914 m	– 89
Razem	517
 - b. *Lotniska o nieutwardzonych pasach startowych długości*:

2438–3047m	– 0
1524–2437m	– 74
914–1523 m	– 362
poniżej 914 m	– 464
Razem	900

5.2. Przegląd infrastruktury transportu

Średnia gęstość sieci kolejowej w Kanadzie wynosi 0,7 km na 100 km². Jest ona jednak bardzo zróżnicowana w poszczególnych częściach kraju. Najlepiej rozwinięta jest na południu kraju. Biegają tu równoleżnikowo transkanadyjskie linie kolejowe i drogi samochodowe. Gęstość sieci drogowej wynosi 9,1 km na 100 km², w tym dróg twardych tylko 3,2 km na 100 km² oraz autostrad 1,7 km na 1000 km². Na północy kraju jest tylko kilka szlaków komunikacji lądowej. Ze względu na warunki naturalne duże znaczenie w gospodarce Kanady odgrywa transport rurociągowy i lotniczy oraz wodny. W transporcie wodnym szczególnie ważną rolę odgrywają Wielkie Jeziora. Większość przeładunków przypada na porty położone nad tymi jeziorami oraz nad Rzeką Świętego Wawrzyńca.

6. SIŁY ZBROJNE

6.1. Informacje podstawowe

- *Rodzaje sił zbrojnych:* Dowództwo Sił Lądowych – LC, Dowództwo Marynarki Wojennej – MG, Dowództwo Sił Powietrznych – AG, Dowództwo Łączności – GG, Dowództwo Szkolenia – TC i Kanadyjska Królewska Policja Konna
- *Potencjalne możliwości mobilizacyjne:* 8325,1 tys.
(mężczyźni w wieku 15–49 lat)
- *Rzeczywiste możliwości mobilizacyjne:* 7114,9 tys.
(mężczyźni w wieku 15–49 lat zdolni do służby wojskowej)
- *Liczba mężczyzn osiągniętych wiek poborowy w danym roku:* 215,6 tys.
- *Wydatki na obronność:* 7,5 mld USD
- *Procentowy udział wydatków na obronność w PKB:* 1,3%

6.2. Charakterystyka sił zbrojnych

W armii kanadyjskiej służy około 60 tys. żołnierzy, w tym 6,1 tys. kobiet.

Siły lądowe liczą 20 tys. żołnierzy, a wyposażone są m.in. w czołgi Leopard C-1/C-2, śmigłowce Lynx i Cougar, wozy bojowe M-113 i Bradley. Bezpośrednie dowodzenie siłami lądowymi Kanady sprawuje dowódca sił lądowych. Siły lądowe Kanady dzielą się na siły regularne i rezerw. W skład sił regularnych wchodzi: zmechanizowane grupy brygadowe, pułki – zabezpieczenia łączności i inżynieryjny oraz inne oddziały, pododdziały wsparcia i zabezpieczenia. Siły rezerw są zorganizowane w 141 samodzielnych jednostkach rozmieszczonych w 22 rejonach pięciu regionów wojskowych (około 28 tys. żołnierzy rezerw). W skład sił kanadyjskich wchodzi także jednostki Rangersów Kanadyjskich, które liczą w 127 patrolach 3250 żołnierzy.

Marynarka wojenna liczy 9 tys. marynarzy. Posiada duże jednostki morskie (4 niszczyciele, 12 fregat) oraz patrolowe na Oceanie Spokojnym i Atlantyckim. Bazy morskie: Ottawa, Halifax – atlantyckie, Esquimalt – pacyficzna.

Siły lotnicze liczą 13,5 tys. żołnierzy i dysponują nowoczesnymi samolotami bojowymi (CF-18, CP-140, CC-150, CC-144) i śmigłowcami (CH146, CH 124) oraz siecią 47 placówek radarowych wczesnego ostrzegania.

6.3. Znaczenie strategiczne

Znaczenie strategiczne Kanady wynika z jej dużego potencjału gospodarczo-obronnego oraz z położenia geograficznego. Terytorium tego państwa rozciągające się na północ od Stanów Zjednoczonych stanowi dogodny obszar do rozmieszczenia systemów wczesnego ostrzegania. Kanada jest więc ważnym ogniwem w systemie obronnym Sojuszu, a zwłaszcza Stanów Zjednoczonych.

LUKSEMBURG

(WIELKIE KSIĘSTWO LUKSEMBURGA)

Luksemburg leży między Belgią, Francją i Niemcami. Powierzchnia tego kraju wynosi 2,6 tys. km² i rozciąga się na południowych stokach Ardenów. Rozpiętość geograficzna południkowa wynosi 82 km, a równoleżnikowa 56 km. Pełnoprawny członek Beneluxu. Stolica jest siedzibą wielu instytucji UE.

Rys. 10. Położenie Luksemburga na tle Europy i państw NATO

1. ŚRODOWISKO GEOGRAFICZNE

1.1. Informacja podstawowe

- *Położenie geograficzne:*
5°30'–6°30' dł. wsch. (E)
49°–50° szer. półn. (N)
- *Powierzchnia:* ogółem 2586 km²
- *Granice lądowe:* ogółem 359 km, w tym: z Belgią 148 km, Francją 73 km, Niemcami 138 km
- *Wysokości ekstremalne:*
najwyższy punkt: Buurgplaatz 559 m n.p.m.
najniższy: rzeka Mosela 133 m n.p.m.
- *Użytkowanie terenu:*

grunty orne	24%
sady	1%
pastwiska i łąki	20%
las i zadrzewienie	35%
pozostałe	20%

1.2. Warunki naturalne

Rzeźba terenu. Terytorium Luksemburga rozciąga się na południowych stokach Ardenów i ma charakter wyżynny. Około jednej trzeciej powierzchni kraju zajmuje położony na północy Ösling, który stanowi część Ardenów. Wyżyny wznoszące się na 400–500 m n.p.m. rozcięte są dolinami rzek: Sauer, Wiltz, Clerf i Our i innych. Środkową i południową część kraju zajmuje Gutland. Lekko pofałdowana kraina należy do Wyżyny Lotaryńskiej, która stanowi wschodnie obramowanie Basenu Paryskiego. Występują tu bogate złoża rudy żelaza.

Klimat. Umiarkowany ciepły klimat jest kształtowany głównie pod wpływem Oceanu Atlantyckiego. Średnia temperatura stycznia wynosi 0°–2°C, lipca około 16–18°C. Średnia suma opadów w styczniu wynosi 73 mm, w lipcu 66 mm. Roczna suma opadów wynosi od 700–900 mm.

Roślinność. Lasy zajmują ponad 34% powierzchni kraju i występują głównie na północy. Są to głównie lasy liściaste (buki i dęby) i iglaste, przeważnie sosnowe i świerkowe. Południe kraju zajmują urodzajne tereny rolnicze i łąki.

2. LUDNOŚĆ I OSADNICTWO

2.1. Informacje podstawowe

- *Ludność ogółem:* 443,0 tys. (2001 r.)
- *Struktura wiekowa:*
0–14 lat: 18,9% (mężczyźni 43,1 tys., kobiety 40,7 tys.)

LUKSEMBURG

- 15–64 lat: 67,0% (mężczyźni 149,8 tys., kobiety 147,2 tys.)
- 65 i więcej lat: 14,1% (mężczyźni 24,9 tys., kobiety 37,3 tys.)
- *Przyrost naturalny*: 1,26%
- *Liczba urodzeń na 1000 mieszkańców*: 12,25
- *Liczba zgonów na 1000 mieszkańców*: 8,88
- *Migracja netto*: 7,5 migrantów na 1000 mieszkańców (2001 r.)
- *Struktura płci (stosunek liczby mężczyzn do liczby kobiet)*:
 - urodzonych 1,07
 - do 15 lat 1,06
 - 15–64 lat 1,02
 - 65 i więcej lat 0,67
 - ogółem 0,97
- *Średnia długość życia*: 77,3 lat, w tym: mężczyźni 74,0 lat, kobiety 80,8 lat
- *Struktura narodowościowa i etniczna*:
 - Luksemburczycy 72,5%
 - Portugalczyki 9,0%
 - Belgowie 2,5%
 - Włosi 5,4%
 - Francuzi 3,4%
 - uchodźcy z Czarnogóry, Albanii, Kosowa oraz inni 7,2%
- *Religie i wyznania*: katolicy 94,6%, protestanci 1,1%, inni 4,3%
- *Język*: luksemburski (urzędowy), francuski, niemiecki
- *Urbanizacja*: 84,3%
- *Największe miasta*: Luksemburg (76 tys. mieszkańców), Esch-sur-Alzette (24 tys.), Differdange (16 tys.), Dudelange (14 tys.), Petange (12 tys.) i Sanem (11 tys.)

3. USTRÓJ I PODZIAŁ ADMINISTRACYJNY

3.1. Informacje podstawowe

- *Ustrój państwowy*: monarchia konstytucyjna
- *Nazwa państwa*:
 - francuska: Grand-Duché de Luxembourg;
 - luksemburska: Groussherzogtum Lëtzebuerg; nazwa skrócona Lëtzebuerg
 - niemiecka: Grossherzogtum Luxemburg
- *Stolica*: Luksemburg
- *Święto państwowe*: 23 czerwca
- *Konstytucja*: 17 października 1868 r. z późniejszymi zmianami
- *Głowa państwa*: wielki książę
- *Organ ustawodawczy*: jednoizbowy parlament, 60 deputowanych

3.2. Podział administracyjny

W Luksemburgu wyróżnia się 2 dystrykty (Ösling i Gutland) oraz miasto wydzielone Luksemburg. Na poziomie najniższym są gminy. Jednostki NUTS IV stanowią 12 kantonów, natomiast NUTS I, II i III stanowią cały Luksemburg.

4. GOSPODARKA

4.1. Informacje podstawowe

- Surowce: ruda żelaza
- Wielkość i kierunki eksportu: 7,6 mld USD, w tym 75% do państw UE (Niemcy 25%, Francja 21%, Belgia 13%, Wielka Brytania 8%, Włochy 6%, Holandia 5%), USA 4% i inne
- Wielkość i kierunki importu: 10,0 mld USD, w tym 81% z państw UE (Belgia 35%, Niemcy 26%, Francja 12%, Holandia 4%), USA 9% i inne
- Produkcja energii elektrycznej: 648 mln kWh, w tym:

elektrownie ciepłe	36,9%
elektrownie wodne	53,1%
elektrownie jądrowe	0%
elektrownie inne	10,0%
- Produkt krajowy brutto według parytetu siły nabywczej: 15,9 mld USD
- Realne tempo wzrostu: 5,7%
- Produkt krajowy na jednego mieszkańca: 36 400 USD
- Udział sektorów gospodarki w produkcie krajowym brutto:

rolnictwo	1,0%
przemysł	30,0%
usługi	69,0%
- Ludność żyjąca poniżej minimum socjalnego: b.d.
- Inflacja: 7,8%
- Bezrobocie: 2,7%
- Siła robocza ogółem: 248 tys.
- Siła robocza według zatrudnienia w sektorach:

przemysł	14,3%
rolnictwo	2,5%
usługi	83,2%

4.2. Przegląd gospodarki

Luksemburg jest wysoko rozwiniętym krajem przemysłowym. Występujące tu bogate złoża rud żelaza spowodowały, że państwo to stało się czołowym europejskim producentem stali, przy czym wydobycie rudy żelaza zostało prawie całkowicie wstrzymane z powodu braku rentowności. Najważniejszą gałęzią przemysłu przetwórczego jest nadal hutnictwo żelaza, które po gruntownych reformach

strukturalnych znacznie unowocześniono. Produkty przemysłu stalowego stanowią około 35% wartości całego eksportu. Ponadto rozwinięty jest przemysł metalowy, maszynowy, chemiczny, włókienniczy i cementowy. Eksportuje się także maszyny, produkty chemiczne i wyroby z tworzyw sztucznych.

5. INFRASTRUKTURA TRANSPORTU

5.1. Informacje podstawowe

- *Koleje*: ogółem 274 km (normalnotorowe), w tym: 242 km zelektryfikowane, 178 km linii wielotorowych
- *Drogi*: ogółem 5166 km, w tym 118 km autostrad
- *Drogi wodne*: ogółem 37 km (Mozela)
- *Rurociągi*:
 - produktów naftowych 48 km
 - gazu ziemnego b.d
- *Porty śródlądowe*: Merttert
- *Marynarka handlowa*:
 - liczba statków 50 (powyżej 1000 GRT), w tym 2 masowce, 11 tankowców chemicznych, 6 tankowców ropy naftowej, 7 kontenerowców roll/roll i inne
 - wyporność 988 450 GRT/1 313 498 DWT
- *Porty lotnicze*: ogółem 2, w tym:
 - a. lotniska o twardych pasach startowych długości:
powyżej 3047 m – 1
 - b. lotniska o nieutwardzonych pasach startowych długości:
poniżej 914 m – 1

5.2. Przegląd infrastruktury transportu

W Luksemburgu najlepiej rozwinięta jest infrastruktura transportu samochodowego. Ogólna długość dróg samochodowych przekracza 5166 km, w tym 118 km autostrad. Głównym węzłem transportu kolejowo-samochodowego jest Luksemburg, gdzie krzyżują się drogi biegnące z Niemiec do Francji. Gęstość sieci dróg wynosi 200 km na 100 km², w tym autostrad 46 km na 1000 km²; natomiast linii kolejowych 10,6 km na 100 km². Na wschód od stolicy leży międzynarodowe lotnisko Findel. Jediną żeglowną rzeką jest skanalizowana Mozela.

6. SIŁY ZBROJNE

6.1. Informacje podstawowe

- *Rodzaje sił zbrojnych:* wojska lotnicze, wojska lądowe
- *Potencjalne możliwości mobilizacyjne:* 112,7 tys.
(mężczyźni w wieku 15–49 lat)
- *Rzeczywiste możliwości mobilizacyjne:* 92,8 tys.
(mężczyźni w wieku 15–49 lat zdolni do służby wojskowej)
- *Liczba mężczyzn osiąających wiek poborowy w danym roku:* 2565
- *Wydatki na obronność:* 131 mln USD
- *Procentowy udział wydatków na obronność w PKB:* 1,0%

6.2. Charakterystyka sił zbrojnych

W siłach zbrojnych Luksemburga służy około 900 żołnierzy. Państwo dysponuje 20 samolotami (E-3A Sentry, Boeing 707), wchodzącymi w skład wojsk lotniczych podlegających bezpośrednio dowództwu NATO. W składzie sił paramilitarnych działa również 600 żandarmów.

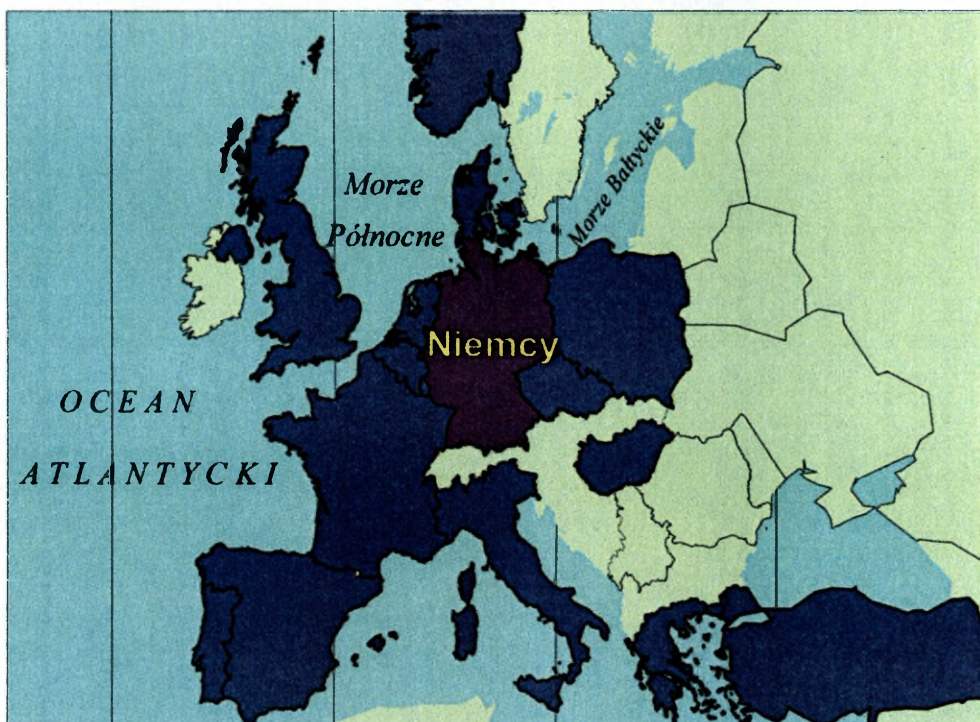
NIEMCY

(REPUBLIKA FEDERALNA NIEMIEC)

Niemcy położone są w Europie Środkowej i zajmują obszar między Alpami a Morzem Bałtyckim i Morzem Północnym. W skład ich terytorium wchodzi trzon kontynentu europejskiego z trzema układającymi się równoleżnikowo podstawowymi obszarami krajobrazowymi. Są to: Nizina Północnoniemiecka, Średniogórze Niemieckie i Alpy Bawarskie z ich przedgórzem.

Terytorium Niemiec obejmuje powierzchnię 357 tys. km². Największa odległość w linii prostej wynosi z północy na południe 876 km, a z zachodu na wschód 640 km.

Centralne położenie Niemiec w Europie umożliwia temu państwu pełnienie roli łącznika między Wschodem a Zachodem, a także między państwami skandynawskimi i śródziemnomorskimi. Takie położenie z góry przesądza o kluczowym znaczeniu ich terytorium dla stosunków gospodarczych w Europie.

Rys. 11. Położenie Niemiec na tle Europy i państw NATO

1. ŚRODOWISKO GEOGRAFICZNE

1.1. Informacje podstawowe

- *Położenie geograficzne:*
6°–15° dł. wsch. (E)
47°–55° szer. półn. (N)
- *Powierzchnia:* ogółem 357 021 km², w tym:
obszar lądowy 349 223 km²;
wody wewnętrzne 7798 km²
- *Granice lądowe:* ogółem 3621 km, w tym: z Austrią 784 km, Belgią 167 km, Republiką Czeską 646 km, Danią 68 km, Francją 451 km, Luksemburgiem 138 km, Holandią 577 km, Polską 456 km, Szwajcarią 334 km.
- *Długość wybrzeża:* 2389 km
- *Wyłączna strefa ekonomiczna:* 200 Mm
- *Wody terytorialne:* 12 Mm
- *Wysokości ekstremalne:*
najwyższy punkt: Zugspitze 2962 m n.p.m.
najniższy: Freepsum Lake 2 m p.p.m.
- *Użytkowanie terenu:*

grunty orne	33%
sady	1%
pastwiska	15%
lasy i zadrzewienie	31%
pozostałe	20%
- *Tereny zmeliorowane:* 4750 km²

1.2. Warunki naturalne

Rzeźba terenu. Terytorium Niemiec jest mocno zróżnicowane. Występują tu na przemian wysokie i średniej wysokości pasma górskie, wyżyny, tereny pagórkowate, pojezierza oraz niziny.

Nizina Niemiecka obejmuje północną część Niemiec i dzieli się na trzy strefy związane z rzeźbą: pagórkowatą strefę nadbałtycką, płaskie wybrzeża płytkomorskich wysp i marszów Morza Północnego oraz pozostałą zróżnicowaną część niziny. Podzielona jest korytami rzek: Łaby, Wezery i Ems na trzy pasma, które opadają w kierunku północnym, tak że w rejonie wybrzeża występują nawet depresje.

Nad Bałtykiem wyróżnia się Pobrzeże Południowobałtyckie, nad Morzem Północnym – Pobrzeże Wschodniofryzyjskie. Na południe od pasa pobrzeży występują pojezierza oraz wzniesienia i niziny. Teren pojezierzy ma charakter pagórkowaty, a wzgórza wysokości względnej osiągają 10–50 m. Najwyższe wzniesienia pojezierzy przekraczają 100 m n.p.m. Na wyspie Rugia podpowierzchniowa warstwa skalna ujawnia się w wysokim na ponad 100 m kredowym urwisku (klifie) nadbrzeżnym.

Na południe od pojezierzy rozciągają się równiny i wyżyny. Największą wysokość osiągają wzgórza na Nizinie Saskiej (Collmberg – 313 m n.p.m.). Średniogórze Niemieckie zamyka od południa Nizinę Północnoniemiecką. Obejmuje ono strefę starych zniszczonych masywów górskich wznoszących się od 200 do 1000 m n.p.m. Obszar ten tworzy mozaikę przeplatających się krajobrazów górskich i wyżynnych oraz kotlin. Do pasm niemieckich gór średnich w zachodnich i środkowych Niemczech należą m.in. Reńskie Góry Łupkowe z takimi pasmami, jak: Hunstrück, Eifel, Taunus, Westerwald, Bergisches Land i Sauerland, Pogórze Heskie oraz Góry Wezerskie i Leinebergland. W samym centrum Niemiec wznoszą się góry Harzu. Na wschodzie leżą: Rhön, Las Bawarski, Las Czeski, Smreczany, Las Frankoński, Las Turyński i Rudawy. Do południowo-zachodniej części Średniogórza Niemieckiego należy Nizina Górnoreńska z otaczającymi ją pasmami górskimi: Schwarzwald, Odenwald i Spessart, Pfälzer Wald i Haardt oraz Basen Szwabsko-Frankoński wraz z Jurą.

Południowoniemieckie podgórze alpejskie obejmuje Wyżynę Szwabsko-Bawarską z licznymi wzniesieniami i dużymi jeziorami na południu. Typowe dla tamtego krajobrazu są tereny bagienne i kopulaste pasma górskie z jeziorami. Niemiecka część Alp pomiędzy Jeziorem Bodeńskim a Berchtesgaden obejmuje tylko niewielkie, wąskie pasmo tego masywu górskiego. Ogranicza się ona do Alp Allgauskich, Alp Bawarskich i Alp Berchtesgadeńskich. Najwyższe szczyty tych gór to: Zugspitze – 2962 m, Watzmann – 2713 m. Wysokość pozostałych szczytów górskich nie przekracza 1500 m n.p.m.

Klimat. Pod względem klimatycznym Niemcy leżą w strefie umiarkowanie chłodnej i wiatrów zachodnich znad Oceanu Atlantyckiego oraz w strefie klimatu kontynentalnego na wschodzie. Duże wahania temperatury występują sporadycznie. Opady występują we wszystkich porach roku. Zimą średnia temperatura waha się między 1,5° na terenach nizinnych a –6°C w górach. Średnia temperatura w lipcu wynosi na terenach nizinnych 18°C, a w odsłoniętych dolinach południowych Niemiec 20°C. Do wyjątków należy dolina górnego Renu z bardzo łagodnym klimatem, Górna Bawaria z regularnie wiejącymi ciepłymi południowymi wiatrami alpejskimi oraz góry Harzu, w których panuje swoisty mikroklimat charakteryzujący się ostrymi wiatrami, chłodnym latem i zimą obfitującą w opady śniegu. Charakterystyczna jest też zmienność pogody.

Wody. Sieć rzeczna w Niemczech składa się z rzek płynących południkowo, jak Łaba, Wezera, Ems, Ren, Mozela, Neckar, oraz z rzek równoleżnikowych, jak np. Men i Dunaj. Szczegółne znaczenie jako drogi wodne posiadają Ren, Łaba i Dunaj. Dobrze rozwinięta jest na terytorium Niemiec sieć kanałów łączących wszystkie większe rzeki i tworzących wspólnie gęstą sieć śródlądowych szlaków wodnych. Do głównych kanałów należy zaliczyć: Kiloński (*Nord-Ostsee-Kanal*), Śródlądowy (*Mittelland Kanal*), Odra–Hawela, boczny Łaby (*Elbe Seitenkanal*).

Najwięcej jezior (ponad 600) jest na Pojezierzu Meklemburskim, duże ich skupienie znajduje się na odcinku: Wismar, Malchow, Templin, Oderberg.

Roślinność. Zalesienie w Niemczech stanowi 30,7% powierzchni kraju. Najbogatszym w lasy krajem związkowym jest Nadrenia-Palatynat, w którym lasy zajmują ponad 40% ogólnej powierzchni. Na Nizinie Niemieckiej na glebach piaszczystych występują sosny z wrzosami, a na gliniastych – buki, dęby, klony, wiązy i jesiony. Większość dużych kompleksów leśnych koncentruje się na obszarze Średniogórza Niemieckiego, gdzie przeważają świerki, ale często spotyka się także sosny, buki i dęby. Na południu (Schwarzwald i Las Bawarski) występuje wiele jodeł. Na pogórzu alpejskim rośnie mieszany las górski, złożony głównie ze świerków i sosen. W niższych partiach Alp dominują buki i jodły, w wyższych – jawory i świerki. Granica lasów rozciąga się tu na wysokościach około 1800 m n.p.m.

2. LUDNOŚĆ I OSADNICTWO

2.1. Informacje podstawowe

- *Ludność ogółem:* 82 029,5 tys. (2001 r.)
- *Struktura wiekowa:*

0–14 lat:	15,6% (mężczyźni 6635,3 tys., kobiety 6290,0 tys.)
15–64 lat:	67,8% (mężczyźni 28 619,2 tys., kobiety 27 691,7 tys.)
65 i więcej lat:	16,6% (mężczyźni 5336,7 tys., kobiety 8456,6 tys.)
- *Przyrost naturalny:* 0,27%
- *Liczba urodzeń na 1000 mieszkańców:* 9,16
- *Liczba zgonów na 1000 mieszkańców:* 10,42
- *Migracja netto:* 3,2 migrantów na 1000 mieszkańców (2001 r.)
- *Struktura płci (stosunek liczby mężczyzn do liczby kobiet):*

urodzonych	1,06
do 15 lat	1,05
15–64 lat	1,03
65 i więcej lat	0,63
ogółem	0,96
- *Średnia długość życia:* 77,61 lat, w tym: mężczyźni 74,47 lat, kobiety 80,92 lat
- *Struktura narodowościowa i etniczna:*

Niemcy	91,5%
Turcy	2,4%
Włosi	0,7%
Grecy	0,4%
Polacy	0,4%
inni	4,6%
- *Religie i wyznania:* rzymskokatolickie 34%, protestanckie 38%, islam 1,7%, ateści i inne 26,3%
- *Język:* niemiecki
- *Urbanizacja:* 85%

2.2. Osadnictwo

Sieć miast w Niemczech jest bardzo gęsta w części zachodniej, szczególnie w Północnej Nadrenii–Westfalii, gdzie znajduje się 30 miast powyżej 100 tys. mieszkańców, natomiast rzadka w części wschodniej (Meklemburgia–Pomorze Przednie, Brandenburgia i Szlezwik-Holsztyn po dwa miasta powyżej 100 tys. mieszkańców). Ogółem są w Niemczech trzy miasta z liczbą ludności powyżej 1 miliona: Berlin, Hamburg i Monachium (München). Miasta, w których liczba mieszkańców przekracza 50 tys., to: Kolonia (Köln), Frankfurt nad Menem (Frankfurt am Main), Essen, Dortmund, Stuttgart, Brema (Bremen), Duisburg, Düsseldorf i HanoWER (Hannover).

Największa w Niemczech jest konurbacja Zagłębia Ruhry skupiająca ponad 7,5 mln mieszkańców. Kolejne konurbacje leżą w rejonie ujścia Menu do Renu i ujścia Neckaru do Renu oraz Halle–Lipsk i Chemnitz–Zwickau. Zagłębie Ruhry to najbardziej uprzemysłowiony rejon w Europie, ciągnący się zwartą zabudową na przestrzeni około 65 kilometrów ze wschodu na zachód i 30 kilometrów z północy na południe; jego środkiem biegnie tradycyjna granica pomiędzy Północną Nadrenią a Westfalią. Nazwa regionu pochodzi od rzeki Ruhry, uchodzącej pod Duisburgiem do Renu. Obszar ten przeszedł wielką przemianę spowodowaną ogólnoswiatową tendencją do ograniczania rozmiarów tradycyjnych (surowcowych) gałęzi przemysłu i rozwoju technologii zaawansowanych.

3. USTRÓJ I PODZIAŁ ADMINISTRACYJNY

3.1. Informacje podstawowe

- *Ustrój państwowy*: parlamentarna republika federalna (od 1931 r.)
- *Nazwa państwa*:

konwencjonalna pełna:	Federal Republic of Germany
konwencjonalna skrócona:	Germany
lokalna pełna:	Bundesrepublik Deutschland
lokalna skrócona:	Deutschland
- *Stolica*: Berlin
- *Święto państwowe*: 3 października (1990 r.)
- *Konstytucja*: 23 maja 1949 r., ze zmianami z 3 października 1990 r.
- *Głowa państwa*: prezydent
- *Organ ustawodawczy*: Bundestag (669 członków), Bundesrat (69 członków)

3.2. Podział administracyjny

W skład Republiki Federalnej Niemiec wchodzi 16 landów – NUTS I. Są to: Baden–Württemberg, Bayern, Berlin, Brandenburg, Bremen, Hamburg, Hessen, Meklemburgia–Vorpommern, Niedersachsen, Nordrhein–Westfalen, Rheinland–Pfalz, Saarland, Sachsen, Sachsen–Anhalt, Schleswig–Holstein, Thüringen.

Landy te, z wyjątkiem: Brandenburgii, Meklemburgii–Pomorza Przedniego, Saary, Szlezewiku-Holsztynu i miast-krajów: Berlina, Bremy i Hamburga, dzielą się na okręgi regencyjne „Regierungsbezirke” – NUTS II, których jest 38, następnie na 445 powiatów – NUTS III oraz gminy.

4. GOSPODARKA

4.1. Informacje podstawowe

- *Surowce*: węgiel kamienny i brunatny, sól potasowa i kamienna, uran, ropa naftowa, gaz ziemny, rudy: żelaza, cynku i ołowiu oraz surowce skalne
- *Wielkość i kierunki eksportu*: 578 mld USD, w tym 55,3% do państw UE (Francja 11,3%, Wielka Brytania 8,3%, Włochy 7,3%, Holandia 6,3%, Belgia i Luksemburg 5,1%), USA 10,1%, Japonia 2,0%
- *Wielkość i kierunki importu*: 505 mld USD, w tym 52,2% z państw UE (Francja 10,5%, Holandia 7,6%, Włochy 7,4%, Wielka Brytania 6,9%, Belgia i Luksemburg 5,6%), USA 8,1%, Japonia 4,9%
- *Produkcja energii elektrycznej*: 531,4 mld kWh, w tym:

elektrownie ciepłne	63,3%
elektrownie wodne	3,6%
elektrownie jądrowe	30,3%
elektrownie inne	2,8%
- *Produkt krajowy brutto według parytetu siły nabywczej*: 1936 mld USD
- *Realne tempo wzrostu*: 3,0%
- *Produkt krajowy na jednego mieszkańca*: 23 400 USD (1998 r.)
- *Udział sektorów gospodarki w produkcji krajowym brutto*:

rolnictwo	1,2%
przemysł	30,4%
usługi	68,4%
- *Ludność żyjąca poniżej minimum socjalnego*: b.d.
- *Inflacja*: 2,0%
- *Bezrobocie*: 9,9%
- *Siła robocza ogółem*: 40,5 mln
- *Siła robocza według zatrudnienia w sektorach*:

przemysł	33,4%
rolnictwo	2,8%
usługi	63,8%

4.2. Przegląd gospodarki

Republika Federalna Niemiec należy do przodujących krajów przemysłowych na świecie. Pod względem osiągnięć gospodarczych zajmuje trzecie miejsce. Realna wartość produktu krajowego brutto, liczona w cenach stałych, w ciągu ostat-

nich 25 lat podwoiła się. Produkt krajowy brutto¹ w 2000 r. osiągnął 1936 mld USD, co stanowiło 23,4 tys. USD na mieszkańca.

W handlu światowym Niemcy zajmują drugie miejsce. Odgrywają w nim ważną rolę; należy dodać, że blisko 45% produktu globalnego brutto opiera się na eksporcie niemieckich towarów. Niemcy są trzecim eksporterem w świecie, a pod względem eksportu dóbr przemysłowych znajdują się na pierwszym miejscu w świecie.

Niemcy działają w grupie siedmiu najbardziej uprzemysłowionych państw zachodnich (tzw. G7 + 1), które raz do roku koordynują swoją politykę gospodarczą i finansową na szczęblu państw i rządów.

Niemcy po zjednoczeniu muszą się uporać z recesją w starych landach i restrykturyzacją gospodarki w nowych landach².

Rząd Federalny podjął działania mające na celu stworzenie we wschodnich landach nowoczesnych ośrodków przemysłowych. Przyznał fundusze na przeprowadzenie badań naukowych i realizację różnych projektów oraz na wyposażenie zakładów pracy w najnowocześniejszą technikę produkcji. Zmieniono także ustawodawstwo w celu zabezpieczenia atrakcyjności tych landów dla inwestorów krajowych i zagranicznych.

Na terytorium Niemiec można wyróżnić pięć okręgów o znaczeniu europejskim i kilkanaście o znaczeniu krajowym.

Do okręgów o znaczeniu europejskim należą:

1. Okręg Nadrenii-Północnej Westfalii, obejmujący Zagłębie Ruhry oraz rejon przemysłowy Kolonia-Bonn.

2. Środkoworeński Zespół Okręgów Przemysłowych, składający się z Frankfurcko-Mannheimskiego i Karlsruhsko-Stuttgarckiego obszaru przemysłowego.

3. Okręg Południowy (Bawaria i Badenia-Wirtembergia), w którego skład wchodzi ośrodki: Ulm, Augsburg, Monachium, Friedrichschafen, Norymberga-Erlangen i Ingolstadt.

4. Okręg Sasko-Turyński, obejmujący ośrodki: Lipsk, Halle, Erfurt, Chemnitz, Drezno i Cottbus.

5. Berlin.

Okręg Nadrenii-Północnej Westfalii jest największym okręgiem nie tylko Niemiec, lecz także kontynentalnej części Europy. Obejmuje obszar o powierzchni ponad 4200 km² zamieszkały przez około 12 mln osób. Wytwarza ponad 30% produkcji przemysłowej Niemiec. Skoncentrowane tu są: górnictwo, hutnictwo i energetyka, przemysł maszynowy (zwłaszcza środków transportu), przemysł chemiczny i materiałów budowlanych, a także przemysł jądrowy.

Środkoworeński Zespół Okręgów Przemysłowych koncentruje przemysł chemiczny. Ponadto jest tu dobrze rozwinięty przemysł maszynowy (w tym środków transportu), elektrotechniczny, precyzyjny, optyczny i petrochemiczny.

¹ Według siły nabywczej.

² Ponad 8000 państwowych zakładów przekształcono w spółki, a następnie w większości sprywatyzowano w drodze sprzedaży.

Okręg Południowy powierzchniowo obejmuje południowo-wschodnią część kraju, na której rozmieszczone są wyspowo poszczególne ośrodki przemysłowe. Monachium ma rozwinięty przemysł samochodowy, maszynowy, tekstylny, optyczny, chemiczny i inne. Norymberga skupia przemysł metalowy i maszynowy, elektrotechniczny, samochodowy, taboru kolejowego, chemiczny, precyzyjny i optyczny.

Sasko-Turyński Okręg Przemysłowy skupia się wokół takich ośrodków przemysłowych, jak: Drezno, Halle, Lipsk, Erfurt i Chemnitz. Jest główną bazą wschodniej części Niemiec, skupiającą największe kopalnie węgla brunatnego i elektrownie. Rozmieszczony tu jest przemysł maszynowy, chemiczny, optyczny, włókienniczy, paliwowy i inne.

Berlin posiada dobrze rozwinięty przemysł maszynowy, środków łączności, optyczny, chemiczny, włókienniczy, odzieżowy i inne. Jest on jednym z większych węzłów komunikacyjnych Europy, w tym także dużym węzłem komunikacji wodnej śródlądowej Niemiec. W skład aglomeracji Berlina wchodzi takie miasta satelickie, jak: Königs Wusterhausen, Fürstenwalde, Rüdersdorf, Poczdam, Teltow, Ludwigsfelde, Hennigsdorf, Oranienburg i inne.

Dużym okręgiem przemysłowym jest także Zagłębie Saary. Okręg ten wykracza jednak poza granice Niemiec i obejmuje Lotaryngię i Luksemburg.

Należy podkreślić, iż coraz bardziej widoczna jest tendencja decentralizacji przemysłu. Już obecnie zacierają się regionalna koncentracja przemysłu w określonych miejscach, gdyż większość nowoczesnych gałęzi nie jest uzależniona od bliskości bazy surowcowej i szczególnie dogodnych połączeń komunikacyjnych. Niemcy, których przemysł jest silnie zorientowany na eksport, tworzą z USA i Japonią ścisłą czołówkę światowego handlu. Największe znaczenie jako bieguny technologii mają Heidelberg, w Badeni-Wirtembergii i Berlin.

5. INFRASTRUKTURA TRANSPORTU

5.1. Informacje podstawowe

- *Koleje*: ogółem 44 000 km (normalnotorowe), w tym: zelektryfikowanych 20 300 km; wielotorowe 17 014 km
- *Drogi*: ogółem 656 140 km, w tym:
twarde 650 891 km (w tym 11 400 km autostrad)
twarde nieulepszone 5249 km
- *Drogi wodne*: ogółem 7500 km
- *Rurociągi*:
ropy naftowej i produktów naftowych 3500 km
gazu ziemnego b.d.
- *Porty morskie*: Bremen, Bremerhaven, Emden, Hamburg, Kiel, Lubeck, Rostok, Wilhelmshaven
- *Porty śródlądowe*: Berlin, Bonn, Brake, Cologne, Drezden, Duisburg, Karlsruhe, Magdeburg, Mannheim, Stuttgart

- *Marynarka handlowa:*
 - liczba statków 457 (powyżej 1000 GRT), w tym: 169 drobnicowców, 10 chemikaliowców, 243 kontenerowce, 7 tankowców ropy naftowej, 12 kontenerowców roll/roll i inne
 - wyporność 6 414 724 GRT/7 952 776 DWT
- *Porty lotnicze:* ogółem 614, w tym:
 - a. lotniska o twardych pasach startowych długości:

powyżej 3047 m	– 13
2438–3047 m	– 55
1524–2437 m	– 67
914–1523 m	– 63
poniżej 914 m	– 124
Razem	322
 - b. lotniska o nieutwardzonych pasach startowych długości:

powyżej 3047 m	– 2
2438–3047 m	– 6
1524–2437 m	– 6
914–1523 m	– 53
poniżej 914 m	– 225
Razem	292

5.2. Przegląd infrastruktury transportu

Niemcy należą do państw o bardzo dobrze rozwiniętej infrastrukturze transportu. Sieć drogowa w Niemczech składa się z autostrad, dróg federalnych i krajowych oraz dróg powiatowych i lokalnych. Pod względem gęstości sieci drogowej i jakości dróg Niemcy zajmują czołowe miejsce w Europie. Wskaźnik gęstości tych dróg wynosi 182 km na 100 km² i jest ponad dwukrotnie wyższy niż w Polsce. Gęstość sieci autostrad jest jedną z najwyższych w Europie i wynosi 32 km na 1000 km². Niemcy posiadają najwięcej transgranicznych powiązań autostradowych: w kierunku Holandii prowadzi stąd 6 autostrad, Danii – 2, Belgii – 2, Francji – 3, Szwajcarii – 3, Austrii – 4, Czech – 2 i Polski – 3.

Sieć kolejowa również należy do najlepiej rozwiniętych w Europie. Wskaźnik jej gęstości wynosi 12,3 km na 100 km². Sieć ta jest systematycznie modernizowana i dostosowywana do ruchu pociągów z prędkością 250 km/h. Dla pociągów wielkich szybkości typu ICE (*InterCity Europeen*) zbudowano linie Hanower–Würzburg–Fulda (237 km) i Mannheim–Stuttgart (100 km) oraz nowe NBS (Neubau-strecke), (Hanower) Wolfsburg–Berlin (158 km), Köln–Rhein/Main (186 km), Kalsruhe–Offenburg (70 km), Lipsk–Lichtenfels (Norymberga) – 190 km, Norymberga–Ingolstadt (Monachium) – 90 km. Kolej zasilana jest prądem zmiennym 15 kV i 16 2/3 Hz.

Sieć dróg wodnych śródlądowych składa się z kilku systemów dróg śródlądowych. Tworzą je odcinki żeglowne rzek, kanały i szlaki wodne na jeziorach (zato-kach). Główne systemy dróg wodnych śródlądowych to: Łaby (Elbegebiet); Wezery

(Wesergebiet); Kanału Śródlądowego (Mittellandkanalgebiet); Kanałów Zachodniemieckich (Westdeutsches Kanalgebiet); Renu (Rheingebiet); Dunaju (Donaugebiet); Berlina (Gebiet Berlin); Brandenburgii i Meklemburgii–Pomorza Przedniego (Gebiet Brandenburg und Mecklenburg–Vorpommern); wybrzeża Meklemburgii–Pomorza Przedniego (Küstengebiet Mecklenburg–Vorpommern).

Z czterech głównych dróg wodnych o znaczeniu transeuropejskim, trzy są związane ze szlakami śródlądowymi Niemiec. Są to:

1. Droga wodna Renu – łącząca główne holenderskie i belgijskie porty morskie (Rotterdam, Antwerpia, Amsterdam i Ghent) z Niemcami (zagłębiem Ruhry, okręgiem przemysłowym Frankfurtu, Mannheimu i Stuttgartu), Strasburgiem, regionem przemysłowym Metz–Nancy we Francji oraz północną Szwajcarią (Basel). Tworzą ją Ren i jego dopływy (Moselle, Main, Neckar) oraz kanały Weser–Datteln i Ren–Herne.

2. Droga wodna wschód-zachód – łącząca północne i wschodnie tereny Niemiec, w tym tereny byłej NRD, z zachodnią częścią Niemiec, Holandią i Belgią. Tworzą ją Łaba, Wezera i Ems oraz kanał Dortmund–Ems, Łaba–Seitenkanal, kanał Łaba–Lubeka, Mittellandkanal i Küstenkanal.

3. Droga wodna południe-wschód – biegnąca przez kraje naddunajskie: z południowych Niemiec do Morza Czarnego przez Austrię, Słowację, Węgry, Chorwację, Jugosławię, Bułgarię, Rumunię i Ukrainę.

Bardzo dobrze rozwinięta jest również sieć lotnisk, do największych należą: Rhein/Main (Frankfurt nad Menem) – liczba pasażerów blisko 40 mln rocznie; F. J. Strauss (Monachium) – ponad 15 mln pasażerów; Düsseldorf – blisko 15 mln; Tegel (Berlin) i Fühlsbüttel (Hamburg) – każdy ponad 8 mln pasażerów; ponadto Stuttgart, Köln/Bonn, Hannover, Lipsk–Halle, Norymberga, Drezno.

6. SIŁY ZBROJNE

6.1. Informacje podstawowe

- *Rodzaje sił zbrojnych:* wojska lądowe, marynarka wojenna (z lotnictwem morskim), siły powietrzne, korpus medyczny, obrona wybrzeża, policja
- *Potencjalne możliwości mobilizacyjne:* 20 851,0 tys.
(mężczyźni w wieku 15–49 lat)
- *Rzeczywiste możliwości mobilizacyjne:* 17 760,4 tys.
(mężczyźni w wieku 15–49 lat zdolni do służby wojskowej)
- *Liczba mężczyzn osiągniętych wiek poborowy w danym roku:* 482,3 tys.
- *Wydatki na obronność:* 32,8 mld USD
- *Procentowy udział wydatków na obronność w PKB:* 1,5%

6.2. Charakterystyka sił zbrojnych

Siły zbrojne Niemiec liczą około 320 tys. żołnierzy, w tym 129 tys. poborowych i 4,5 tys. kobiet. Największym rodzajem sił zbrojnych Niemiec są wojska lądowe liczące około 220 tys. żołnierzy, w tym 102 tys. poborowych. Wojska te są wyposażone w: 2,8 tys. czołgów (Leopard 1A1/A3/A4/A5, Leopard 2), ponad 3 tys. BWO (Marder, Wiesel, Fuchs) oraz nowoczesne środki artyleryjskie (2100 dział i moździerzy o kalibrze ponad 100 mm, m.in.: 78 LARS, 154 MLRS) i przeciwlotnicze (Roland SP, Stinger). Ponadto WL mają około 600 śmigłowców, w tym 204 szturmowe PAH-1 (BO-105 z HOT). Bundeswehra posiada w swym składzie siły szybkiego reagowania liczące 50 tys. żołnierzy.

Siły morskie liczą około 27 tys. żołnierzy, w tym 5,5 tys. poborowych i 4,2 tys. lotnictwo morskie. Dysponują nowoczesną flotą nawodną (2 niszczyciele; 12 fregat, w tym: 8 Bremen i 4 Brandenburg; kutry rakietowe, w tym: 28 typu Albatross, 10 – Gepard i 8 – Tiger, wszystkie z Exocet SSM; patrolowe; trałowe i in.) i podwodną (14 okrętów) oraz lotnictwem morskim. Bazy morskie to: Glücksburg, Wilhelmshaven, Kiel, Openitz, Eckernförde, Warnemünde.

Siły powietrzne liczą ponad 73 tys. żołnierzy, w tym 20 tys. poborowych, a na ich wyposażeniu znajduje się ponad 500 samolotów bojowych, m.in. F-4 Phantom II, F-104, Tornado, Alpha Jet, Mig-29, Transall C-160 oraz śmigłowce różnego przeznaczenia (m.in. UH-1D). Posiadają pociski Maverick, Sidewinder, Aphid, Alamo i wyrzutnie HAWK, Roland i Patriot.

6.3. Znaczenie strategiczne

O znaczeniu strategicznym Niemiec w Europie i na świecie decyduje, oprócz wspomnianego wyżej potencjału ludnościowego i ekonomicznego, przede wszystkim ich położenie geograficzne i operacyjne przygotowanie terytorium kraju.

Położenie geograficzne Niemiec jest specyficzne, gdyż ich terytorium leży w centrum kontynentu europejskiego, w bezpośrednim sąsiedztwie ważnego pod względem strategicznym rejonu cieśnin Zachodniego Bałtyku, łączących Bałtyk z Morzem Północnym. Terytorium Niemiec zajmuje zachodnią część Niżu Środkowo-europejskiego oraz Środkogórze Niemieckie, tj. obszar między Bałtykiem i Morzem Północnym na północy a Alpami na południu, czyli tę część naszego kontynentu, gdzie występują dwa zwążenia kadłuba Europy. Są to pasaże łączące Morze Adriatyckie z Bałtykiem oraz Morze Północne z Morzem Liguryjskim. Leży więc na skrzyżowaniu ważnego szlaku komunikacyjnego wiodącego ze Skandynawii do Europy Południowej z główną osią geostrategiczną łączącą Europę Wschodnią z Zachodnią. Ponadto Niemcy graniczą z dziewięcioma państwami, dla których połączenia komunikacyjne tego kraju odgrywają istotną rolę w ich wzajemnej wymianie handlowej.

Położenie Niemiec nad Morzem Północnym umożliwia im swobodę żeglugi na Atlantyku i stwarza flocie niemieckiej korzystne warunki ograniczonej kontroli morskich szlaków komunikacyjnych wiodących z Azji, Afryki i Ameryki do państw Euro-

py północnej i wschodniej przez kanał La Manche. Dostęp zaś do Bałtyku stwarza Niemcom korzystne warunki do kontroli morskich linii komunikacyjnych na Bałtyku Południowym i w rejonie cieśnin Mały i Duży Belt oraz Sund. Takie położenie Niemiec w Europie z góry przesądza o kluczowym znaczeniu ich terytorium dla stosunków gospodarczych i wymiany handlowej między wschodem i zachodem oraz północą i południem naszego kontynentu.

Pewną barierę komunikacyjną dla Niemiec stanowią Alpy, gdyż główne bramy wiodące na wschód i południe Europy (Korytarz Wiedeński, Brama Lublańska i Brama Burgundzka) znajdują się poza ich terytorium. Ważne dla gospodarki niemieckiej szlaki komunikacyjne do Europy południowo-wschodniej i na Bliski Wschód prowadzą przez terytoria takich państw, jak: Austria, Czechy, Węgry i Chorwacja oraz Bułgaria i Turcja. Natomiast szlaki komunikacyjne wiodące z Niemiec do Rosji przebiegają przez terytorium Polski.

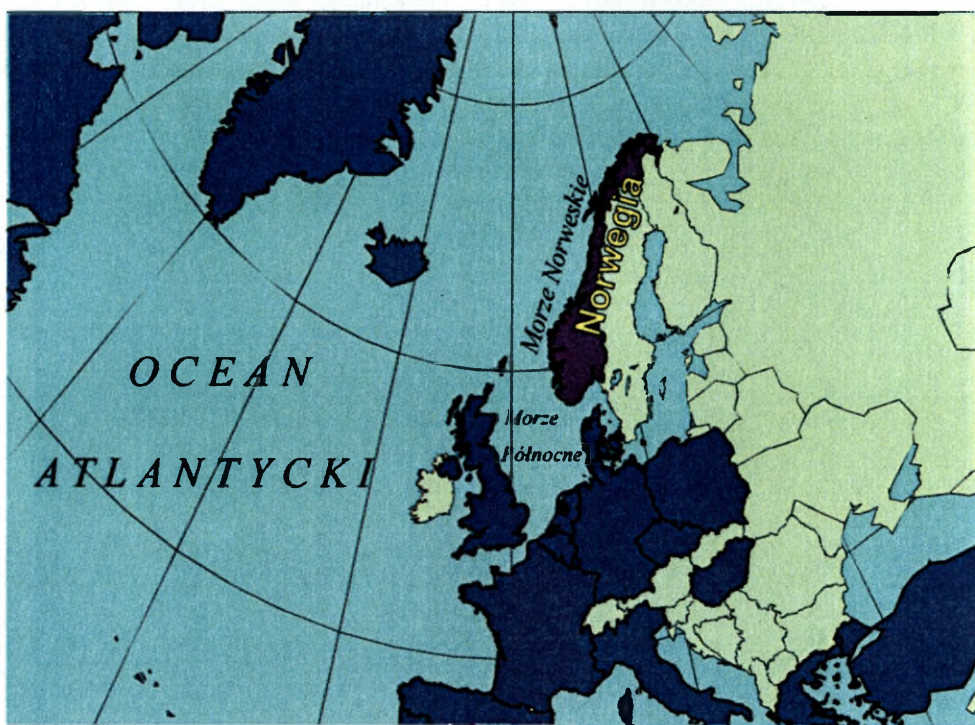
O znaczeniu strategicznym Niemiec w Europie i na świecie przesądza ich potencjał militarny oraz systematycznie zwiększająca się aktywność tego państwa w przedsięwzięciach międzynarodowych organizowanych przez ONZ i NATO (Zatoka Perska, Irak, Kambodża, Serbia i Czarnogóra, Somalia, Kosowo), zmierzających do rozwiązania różnych konfliktów. Ponadto terytorium Niemiec i siły zbrojne tego państwa odgrywają kluczową rolę w systemie dowodzenia i wsparcia logistycznego NATO.

Należy tu dodać, że w okresie istnienia dwubiegunowego podziału Europy terytoria byłej RFN i NRD znajdowały się w strefie potencjalnych działań bojowych. W związku z tym były one przez kilkadziesiąt lat przygotowywane pod względem operacyjnym. Dzięki temu zjednoczone Niemcy należą do państw o najlepiej rozwiniętej infrastrukturze militarnej w Europie.

NORWEGIA

(KRÓLESTWO NORWEGII)

Norwegia położona jest w północnej Europie, na Półwyspie Skandynawskim, zajmując zachodnią jego część oraz na licznych przybrzeżnych wyspach (m.in. archipelagi Lofoty i Vesterålen). Do Norwegii należą terytoria arktyczne: Svalbard (Spitsbergen i Wyspa Niedźwiedzia, 62 050 km²) oraz Jan Mayen (372 km²). Poza tym w skład kraju wchodzi wyspy Bouveta (58,5 km²) i Piotra I (249 km²) położone w południowej części obszaru polarnego. Norwegia rości pretensje do Ziemi Królowej Maud. Graniczy z Rosją, Finlandią i Szwecją. Północno-zachodnią granicę Norwegii stanowią morza: Północne, Norweskie i Barentsa, południową: cieśnina Skagerrak. Norwegia posiada strategiczne położenie pozwalające kontrolować północne szlaki morskie. Największe znaczenie dla Norwegii ma eksploatacja ropy naftowej i gazu ziemnego. Kraj ten należy do największych na świecie producentów i eksporterów tych surowców. Rozpiętość geograficzna równoleżnikowa wynosi 430 km, a z południowego zachodu na północny wschód 1750 km.

Rys. 12. Położenie Norwegii na tle Europy i państw NATO

1. ŚRODOWISKO GEOGRAFICZNE

1.1. Informacje podstawowe

- *Położenie geograficzne:*
5°–31° dł. wsch. (E)
58°–71° szer. półn. (N)
- *Powierzchnia:* ogółem 324 220 km² (wraz z terenami arktycznymi 386 641 km²), w tym:
obszar lądowy 307 860 km²;
wody wewnętrzne 16 360 km²
- *Granice lądowe:* ogółem 2515 km, w tym: z Finlandią 729 km, Szwecją 1619 km, Rosją 167 km
- *Długość wybrzeża:* 21 925 km (wyłącznie wzdłuż lądu stałego 3419 km, wzdłuż dużych wysp 2413 km, wzdłuż fiordów i małych wysp oraz zatok 16 093 km)
- *Strefa przyległa:* 10 Mm (NM)
- *Wyłączna strefa ekonomiczna:* 200 Mm
- *Wody terytorialne:* 4 Mm
- *Wysokości ekstremalne:*
najwyższy punkt: Glittertind 2472 m n.p.m., Galdhopiggen 2469 m n.p.m.
najniższy: Morze Norweskie – 0 m
- *Użytkowanie terenu:*
grunty orne 3%
las i zadrzewienie 27%
pozostałe 70%
- *Tereny zmeliorowane:* 970 km²

1.2. Warunki naturalne

Rzeźba terenu. Norwegia jest krajem wyżynno-górzystym (ponad 50% powierzchni leży powyżej 600 m n.p.m.). Wzdłuż całego kraju, z południowego zachodu na północny wschód, ciągną się Góry Skandynawskie. Charakterystyczną cechą ich rzeźby są rozległe płaskowyże i fieldy (rozległe wierzchowiny), których najwyższe partie pokryte są lodowcami. Niewielkie niziny występują głównie na wybrzeżach i w południowej części kraju.

Linia brzegowa jest dobrze rozwinięta. Wąskie, głębokie zatoki morskie o znacznej długości, zwane fiordami (najdłuższy Sognefjord – 204 km) wcinają się w głąb kraju. Wzdłuż północno-zachodnich wybrzeży znajdują się liczne wyspy i wysepki zwane skierami.

Klimat. Norwegia ma klimat morski, umiarkowany ciepły w południowej części kraju, umiarkowany chłodny w środkowej i północnej oraz subpolarny na krańcach północno-wschodnich. Klimat wybrzeża łagodzony jest przez wpływ ciepłego Prądu Zatokowego. Średnia temperatura w styczniu na południu wynosi 1–2°C, na północy około –3°C, w górach, we wschodniej i północnej części kraju od –10°C do –15°C.

Średnia temperatura lipca wynosi od 10°C na północnym wybrzeżu do 14°C na południowym i 18°C w południowo-wschodniej Norwegii. Średnia roczna suma opadów wynosi od około 300 mm w północnej części Norwegii, do 500–800 mm w części południowej oraz 2000–3500 mm na zachodnich i północno-zachodnich stokach Gór Skandynawskich.

Wody. Rzeki Norwegii są krótkie (najdłuższa Glamma, długości 611 km), zasobne w wodę, mają liczne progi i wodospady. W Norwegii znajduje się dużo jezior polodowcowych.

Roślinność. Na południu występują lasy liściaste i mieszane, na północnym wschodzie borealne lasy sosnowe i świerkowe oraz subarktyczne lasy brzoźowe. Ponadto występuje tu roślinność arktyczna górską, zbliżona do tundry. Na zachodnich wybrzeżach występują wrzosowiska i torfowiska.

2. LUDNOŚĆ OSADNICTWO

2.1. Informacje podstawowe

- **Ludność ogółem:** 4503,4 tys. (2001 r.)
- **Struktura wiekowa:**
 - 0–14 lat: 20,0% (mężczyźni 462,7 tys., kobiety 437,5 tys.)
 - 15–64 lat: 64,9% (mężczyźni 1482,3 tys., kobiety 1440,8 tys.)
 - 65 i więcej lat: 15,1% (mężczyźni 282,3 tys., kobiety 397,8 tys.)
- **Przyrost naturalny:** 0,49%
- **Liczba urodzeń na 1000 mieszkańców:** 12,6
- **Liczba zgonów na 1000 mieszkańców:** 9,8
- **Migracja netto:** 1,8 migrantów na 1000 mieszkańców (2001 r.)
- **Struktura płci (stosunek liczby mężczyzn do liczby kobiet):**
 - urodzonych 1,07
 - do 15 lat 1,06
 - 15–64 lat 1,03
 - 65 i więcej lat 0,71
 - ogółem 0,98 (2001 r.)
- **Średnia długość życia:** 78,8 lat, w tym: mężczyźni 75,9 lat, kobiety 81,9 lat
- **Struktura narodowościowa i etniczna:**

Norwedzy	95,7%	Amerykanie	0,4%
Duńczycy	0,5%	Polacy	0,3%
Szwedzi	0,4%	Saamowie (Lapończycy)	0,5%
Finowie	0,3%	inne	1,9%
- **Religie i wyznania:** ewangelicko-luterańskie 86%, protestanckie i katolickie 3%, inne 1%, ateści 10%
- **Język:** norweski
- **Urbanizacja:** 75%

2.2. Osadnictwo

Osadnictwo Norwegii zdeterminowane jest przez środowisko naturalne. Góry i niskie temperatury w przeważającej części kraju ograniczają rozwój osadnictwa. Rozwija się ono wzdłuż wybrzeży morskich oraz wzdłuż dolin rzecznych środkowej części kraju. Ponad połowa ludności kraju mieszka w miastach położonych na wybrzeżu.

Największe zagęszczenie ludności występuje na południu kraju, wokół Oslofjordu. Tu, na obszarze zajmującym 5% powierzchni Norwegii, mieszka jedna trzecia ogółu jej mieszkańców. Natomiast Północna Norwegia jest najmniej zurbanizowaną częścią kraju.

Do najważniejszych miast Norwegii należą: Oslo (480 tys. mieszkańców, aglomeracja – 700 tys.), Bergen (220 tys.) Trondheim (140 tys.), Stavanger (100 tys.), Kristiansand (65 tys.) i Drammen (52 tys.).

3. USTRÓJ I PODZIAŁ ADMINISTRACYJNY

3.1. Informacje podstawowe

- *Ustrój państwowy*: monarchia konstytucyjna (od 1931 r.)
- *Nazwa państwa*:

konwencjonalna pełna:	Kingdom of Norway
konwencjonalna skrócona:	Norway
lokalna pełna:	Kongeriket Norge, Kongeriket Noreg
lokalna skrócona:	Norge, Noreg
- *Stolica*: Oslo
- *Święto państwowe*: 17 maja
- *Konstytucja*: 17 maja 1814 r., modyfikowana w 1884 r., znowelizowana w 1967 r.
- *Głowa państwa*: król
- *Organ ustawodawczy*: parlament (Storting), w skład którego wchodzi 165 deputowanych

3.2. Podział administracyjny

Norwegia dzieli się na 19 prowincji. Są to: Akershus, Aust-Agder, Buskerud, Finnmark, Hedmark, Hordaland, More og Romsdal, Nordland, Nord-Trøndelag, Oppland, Oslo, Ostfold, Rogaland, Sogn og Fjordane, Sor-Trøndelag, Telemark, Troms, Vest-Agder, Vestfold.

4. GOSPODARKA

4.1. Informacje podstawowe

- Surowce: rudy żelaza, miedzi, tytanu, niklu, molibdenu, cynku, ołowiu, siarka, srebro, wapienie, oraz bogate złoża ropy naftowej i gazu ziemnego
- Wielkość i kierunki eksportu: 59,2 mld USD, w tym 73% do państw UE (Wielka Brytania 17%, Niemcy 11%, Holandia 10%, Szwecja 9%, Francja 8%), USA 5%
- Wielkość i kierunki importu: 35,2 mld USD, w tym 66% z państw UE (Szwecja 15%, Niemcy 12%, Wielka Brytania 9%, Dania 7%, Holandia 4%), USA 10%, Japonia 4%
- Produkcja energii elektrycznej: 121,1 mld kWh, w tym:

elektrownie ciepłe	0,63%
elektrownie wodne	99,11%
elektrownie jądrowe	0%
elektrownie inne	0,26%
- Produkt krajowy brutto według parytetu siły nabywczej: 124,1 mld USD
- Realne tempo wzrostu: 2,7%
- Produkt krajowy na jednego mieszkańca: 27 700 USD
- Udział sektorów gospodarki w produkcji krajowym brutto:

rolnictwo	2%
przemysł	25%
usługi	73%
- Ludność żyjąca poniżej minimum socjalnego: b.d.
- Inflacja: 2,9%
- Bezrobocie: 3%
- Siła robocza ogółem: 2,4 mln
- Siła robocza według zatrudnienia w sektorach:

przemysł	22%
rolnictwo, leśnictwo i rybołówstwo	4%
usługi	74%

4.2. Przegląd gospodarki

Norwegia jest krajem wysoko rozwiniętym. Głównym bogactwem tego państwa są ropa naftowa i gaz ziemny występujące na szelfie Morza Północnego i Norweskiego oraz Morza Barentsa. Dzięki tym zasobom Norwegia stała się największym producentem ropy naftowej w Europie Zachodniej (wydobycie około 150 mln ton). Rozbudowuje się przemysł elektrotechniczny i petrochemiczny. Ponad połowa eksportu przypada na ropę naftową, gaz ziemny i produkty pochodne.

Na bazie własnych surowców w Norwegii rozwinęło się hutnictwo żelaza (również produkcja niezbędnego w technologii kosmicznej żelazokrzemu) i metali nieżelaznych (huty miedzi, niklu, cynku, aluminium), ponadto przemysł chemiczny i petrochemiczny. Dobrze rozwinięty jest też przemysł stoczniowy oraz przetwórstwo rybne.

5. INFRASTRUKTURA TRANSPORTU

5.1. Informacje podstawowe

- *Koleje*: ogółem 4012 km (normalnotorowe), w tym zelektryfikowanych 2530 km; linii wielotorowych 99 km
- *Drogi*: ogółem 91 254 km, w tym:
 - twarde 67 838 km (570 km dróg ekspresowych, w tym 211 km autostrad)
 - twarde nieulepszone 23 416 km
- *Drogi wodne*: ogółem 1577 km
- *Rurociągi*:
 - produktów naftowych: 53 km
 - gazu ziemnego: b.d.
- *Porty morskie*: Bergen, Drammen, Florø, Hammerfest, Harstad, Haugesund, Kristiansand, Larvik, Narvik, Oslo, Porsgrunn, Stavanger, Tromsø, Trondheim
- *Marynarka handlowa*:
 - liczba statków 764 (powyżej 1000 GRT), w tym: 89 masowców, 139 drobnicowców, 114 tankowców chemicznych, 15 kontenerowców, 84 do skroplonego gazu, 151 tankowców ropy naftowej, 45 kontenerowców roll/roll i inne
 - wyporność 20 667 370 GRT/32 100 208 DWT
- *Porty lotnicze*: ogółem 103, w tym:
 - a. lotniska o twardych pasach startowych długości:

powyżej 3047 m	– 1
2438–3047 m	– 12
1524–2437 m	– 12
914–1523 m	– 14
poniżej 914 m	– 28
Razem	67
 - b. lotniska o nieutwardzonych pasach startowych długości:

powyżej 3047 m	– 0
2438–3047 m	– 0
1524–2437 m	– 0
914–1523 m	– 5
poniżej 914 m	– 31
Razem	36

5.2. Przegląd infrastruktury transportu

Norwegia, ze względu na specyfikę warunków naturalnych, najlepiej ma rozwinięty transport morski, w tym żeglugę kabotażową. Transport kolejowo-samochodowy dobrze rozwinięty jest jedynie w południowej części kraju. Na północy sieć drogowo-kolejowa jest bardzo rzadka, gdyż osadnictwo w tej części kraju jest słabo rozwinięte. Gęstość sieci drogowej 28,2 km na 100 km², w tym dróg ekspresowych

NORWEGIA

1,8 km na 1000 km², a autostrad 0,7 na 1000 km²; linii kolejowych 1,3 km na 100 km². Kolej zasilana jest prądem zmiennym 15 kV i 16 2/3 Hz.

Norweska flota handlowa jest jedną z największych na świecie. Główne porty morskie: Oslo, Bergen, Narvik (wywóz rud żelaza ze Szwecji).

Największe znaczenie w ruchu lotniczym ma międzynarodowy port lotniczy w Oslo (Fornebu) z blisko 11 mln pasażerów rocznie.

6. SIŁY ZBROJNE

6.1. Informacje podstawowe

- *Rodzaje sił zbrojnych:* Norweskie Wojska Lądowe, Norweska Królewska Marynarka (w tym artyleria nadbrzeżna i gwardia nadbrzeżna), Norweskie Siły Powietrzne, Gwardia Narodowa
- *Potencjalne możliwości mobilizacyjne:* 1101,4 tys.
(mężczyźni w wieku 15–49 lat)
- *Rzeczywiste możliwości mobilizacyjne:* 913,5 tys.
(mężczyźni w wieku 15–49 lat zdolni do służby wojskowej)
- *Liczba mężczyzn osiągających wiek poborowy w danym roku:* 27,3 tys.
- *Wydatki na obronność:* 3,1 mld USD
- *Procentowy udział wydatków na obronność w PKB:* 2,1%

6.2. Charakterystyka sił zbrojnych

Stan osobowy sił zbrojnych wynosi 26,7 tys. żołnierzy, w tym 15 tys. poborowych. Największym rodzajem sił zbrojnych są wojska lądowe (około 14,5 tys. żołnierzy). Na ich czele stoi generalny inspektor sił lądowych, który sprawuje władzę o charakterze administracyjno-szkoleniowym. Podlegają mu Sztab Sił Lądowych, inspektorzy rodzajów wojsk i służb, szkoły i ośrodki szkolenia oraz dowódcy czterech okręgów wojskowych. Wojska lądowe są wyposażone w 170 czołgów Leopard, ponad 200 BWO, 184 środki artyleryjskie o kalibrze powyżej 100 mm, w tym 12 MLRS. Liczne są również siły obrony terytorialnej (gwardia narodowa) – blisko 77 tys. żołnierzy, przy czym ogólna liczba rezerw mobilizowanych w ciągu 72 godzin sięga 222 tys. żołnierzy.

Marynarka wojenna liczy 6100 żołnierzy i dysponuje nowoczesną flotą nawodną i podwodną, m.in.: 10 łodzi podwodnych, 4 fregaty, 15 kutrów rakietowych oraz kutry minowania, trałowania, patrolowe i wsparcia. Główne bazy morskie to: Horten, Haakonvern (Bergen), Olavsvern (Tromsø).

Siły lotnicze liczą 5 tys. żołnierzy, w tym 3 tys. poborowych i dysponują 80 samolotami bojowymi różnych typów, m.in.: F-5A/B, F-16A/B, MFI-15 oraz śmigłowcami.

6.3. Znaczenie strategiczne

Terytorium Norwegii zajmuje zachodnią część Półwyspu Skandynawskiego, a więc obszaru, wzdłuż którego wiodą szlaki komunikacji morskiej z Morza Ba-rentsa na Atlantyk. Z tego powodu Norwegia ma duże znaczenie nie tylko w stra-tegii obrony Stanów Zjednoczonych i Europy Zachodniej, lecz przede wszystkim Rosji, gdyż jej linie komunikacyjne biegną w pobliżu Przylądka Północnego (Nord-kapp). Odsunięcie tych linii na północ nie jest możliwe ze względu na niebezpie-czeństwo występowania gór lodowych.

Fiordowe wybrzeże Norwegii umożliwia rozśrodkowanie sił morskich i stwarza im korzystne warunki do operowania na Morzu Norweskim. Bazy lotnicze roz-mieszczone wzdłuż tego wybrzeża stwarzają siłom powietrznym możliwość spra-wowania kontroli szlaków komunikacyjnych na tym akwenie. Ponadto terytorium Norwegii może być wykorzystane do rozmieszczenia systemów rozpoznania i wczesnego ostrzegania.

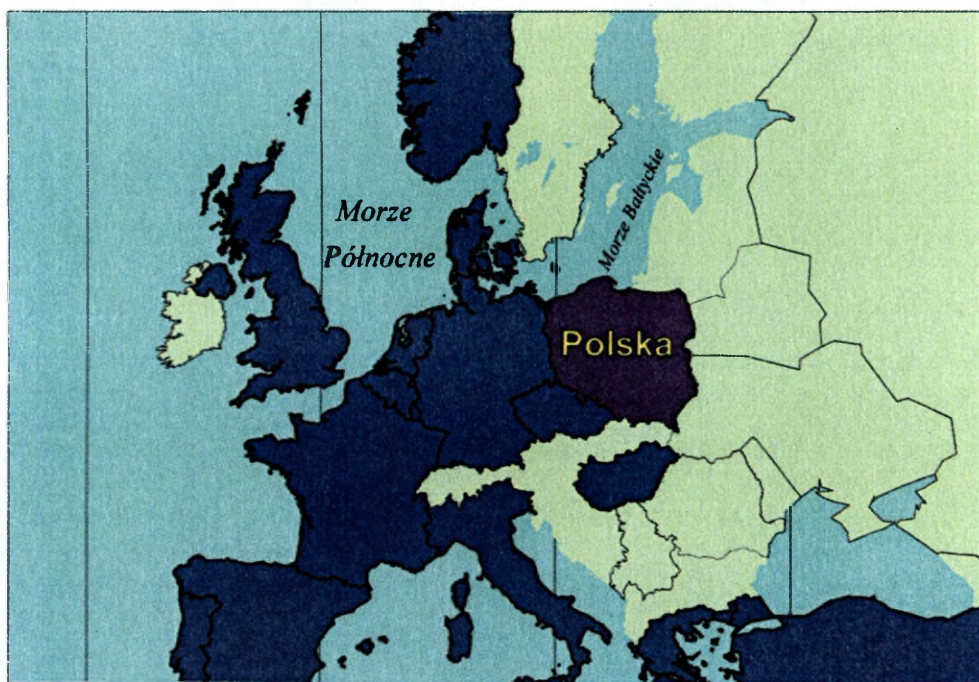
POLSKA

(RZECZPOSPOLITA POLSKA)

Terytorium Polski rozciąga się w Europie Środkowej między Bałtykiem a górami Karpaty i Sudety. Obejmuje wschodnią część Niżu Środkowoeuropejskiego oraz niewielką część Niżu Wschodnioeuropejskiego.

Polska graniczy z siedmioma państwami różnej wielkości, spośród których trzy: Niemcy, Rosja i Ukraina dysponują większym od niej potencjałem gospodarczo-obronnym.

Terytorium Polski, obejmując pas nizin, stanowi korytarz komunikacyjny między Europą Zachodnią a Wschodnią. Dzięki obniżeniu między Karpatami Zachodnimi i Sudetami (Brama Morawska) oraz korzystnemu układowi głównych rzek może także stanowić korytarz komunikacyjny łączący Europę Północną z Europą Południową. Rozpiętość geograficzna terytorium: południkowa 650 km, równoleżnikowa 690 km.

Rys. 13. Położenie Polski na tle Europy i państw NATO

1. ŚRODOWISKO GEOGRAFICZNE

1.1. Informacje podstawowe

- **Położenie geograficzne:**
14°–24° dł. wsch. (E)
49°–55° szer. półn. (N)
- **Powierzchnia:** ogółem 312 685 km², w tym:
obszar lądowy 304 465 km²
wody wewnętrzne 8220 km²
- **Granice lądowe:** ogółem 3055 km, w tym: z Rosją 210 km, Litwą 103 km, Białorusią 416 km, Ukrainą 529 km, Słowacją 540 km, Czechami 790 km, Niemcami 456 km
- **Granice morskie:** 440 km (obejmuje długość granicy na morzu oraz odcinki granicy rozgraniczające obszar morza terytorialnego z Rosją i Niemcami; dotychczas publikowana wielkość 528 km dotyczyła długości morskiej linii brzegowej)
- **Wyłączna strefa ekonomiczna:** 22 634 km²
- **Wody terytorialne:** 12 Mm
- **Wysokości ekstremalne:**
najwyższy punkt: Rysy 2499 m n.p.m.
najniższy: Raczkі Elbląskie 2 m p.p.m.
- **Użytkowanie terenu:**

grunty orne	47%
sady	1%
pastwiska i łąki	13%
lasy i zadrzewienie	29%
pozostałe	10%
- **Tereny zmeliorowane:** 1000 km²

1.2. Warunki naturalne

Rzeźba terenu. Terytorium Polski ma charakter wybitnie nizinny, jego średnia wysokość wynosi zaledwie 173 m n.p.m., podczas gdy dla Europy szacuje się ją na 290 m n.p.m.

Formy ukształtowania terenu mają różnorodny układ przestrzenny. Ułożenie ich względem siebie oraz wielkość i częstotliwość występowania decydują o specyfice terenu. Biorąc pod uwagę te cechy oraz budowę geologiczną, wyróżnia się na terytorium Polski sześć pasów geomorfologicznych, ułożonych równoleżnikowo, a mianowicie: niziny nadmorskie (Pobrzeża Południowo- i Wschodniobałtyckie) – 6,9% powierzchni kraju; obszary młodoglacjalne (Pojezierza Południowo- i Wschodniobałtyckie) – 30,7%; równiny (Niziny Środkowopolskie i Sasko-Łużyckie, Wysoczyzny Podlasko-Białoruskie i Polesie) – 35,7%; stare góry i wyżyny (Sudety, Wyżyna Śląsko-Krakowska, Małopolska, Lubelsko-Lwowska i Wołyńsko-Podolska) – 15,2%;

obniżenie podkarpackie (Północne i Wschodnie Podkarpacie) – 5,2%; młode góry (Karpaty) – 6,3%.

Klimat. Polska leży w strefie klimatu umiarkowanego, kształtującego się pod wpływem ścierającego się nad jej terytorium powietrza: polarno-morskiego znad północnego Atlantyku lub podzwrotnikowo-morskiego z rejonu Wysp Azorskich, arktycznego znad Morza Arktycznego, polarno-kontynentalnego znad północno-wschodniej części Europy Wschodniej oraz podzwrotnikowo-kontynentalnego znad południowo-zachodniej Azji. Sprawia to, że klimat Polski odznacza się dużą zmiennością pogody i znacznymi wahaniami w przebiegu pór roku w następujących po sobie latach. Zaznacza się to zwłaszcza w charakterze zim, które są bądź to wilgotne typu oceanicznego, bądź (rzadziej) pogodne typu kontynentalnego.

Średnie temperatury powietrza w lipcu (oprócz gór) wahają się od 16,4°C na północy do 19°C na południu i południowym zachodzie, w zimie od 0°C do –1°C nad morzem i na zachodzie do –4,5°C na północnym-wschodzie. Najwyższe szczyty gór mają średnie temperatury roczne 0°C lub poniżej 0°C. Średnie opady roczne w Polsce wynoszą około 600 mm, w górach przekraczają 1200–1500 mm na nizinach i wyżynach wahają się od 450 do 750 mm.

Wody. W Polsce występuje gęsta sieć wód powierzchniowych. Tworzą ją: rzeki, jeziora, kanały, sztuczne zbiorniki wodne, bagna i mokradła oraz morze terytorialne wraz z zatokami.

Sieć rzeczna w Polsce ma zróżnicowaną gęstość. Największa jest w górach i na obszarach pojezierzy, gdzie wynosi 0,8–1,0 km rzeki na 1 km² powierzchni. W pasie wyżyn środkowopolskich gęstość sieci maleje do wielkości 0,2 km rzeki na 1 km².

Jeziora zajmują około 3200 km², co stanowi około 1% powierzchni obszaru kraju. Występują one głównie na północy w pasie pojezierzy, gdzie procent jeziorności wynosi od 2 do 5%, a w Krainie Wielkich Jezior Mazurskich przekracza nawet 20%. Polskie jeziora są na ogół płytkie, odnosi się to szczególnie do jezior przybrzeżnych i krasowych (Polesie Lubelskie), które są zabagnione i stanowią bardzo trudne do pokonania przeszkody terenowe. Z ogólnej liczby 9300 (o powierzchni od 1 ha wzwyż), 30 jezior ma głębokość większą niż 50 m, natomiast około 150 – długość 5 i więcej km, przy czym większość z nich ma kształt podłużny o kierunku południkowym. Największymi jeziorami są Śniardwy (113,8 km²), Mamry (104,9 km²), a najgłębszym Hańcza (108,5 m).

Pod względem hydrologicznym 99,7% terytorium Polski leży w zlewisku Morza Bałtyckiego. Najdłuższymi rzekami są: Wisła (1047 km) z Narwią (484 km) i Bugiem (772 km, w tym w Polsce 587 km), Odra (854 km, w tym w Polsce 742 km) z Wartą (808 km).

Roślinność. Lasy w Polsce zajmują około 27,8% powierzchni kraju (86 785 km²), jednak ich rozmieszczenie jest nierównomierne. Rosną one głównie wzdłuż granicy północnej, południowej i zachodniej, najmniej lasów występuje w centralnej części kraju. Najwyższy procent lesistości notuje się w województwach: lubuskim i zachodniopomorskim, a najniższy w województwach: mazowieckim, wielkopolskim i łódzkim.

2. LUDNOŚĆ I OSADNICTWO

2.1. Informacje podstawowe

- *Ludność ogółem*: 38 633,9 (2001 r.)
- *Struktura wiekowa*:

0–14 lat:	18,4% (mężczyźni 3640,5 tys., kobiety 3463,6 tys.)
15–64 lat:	69,2% (mężczyźni 13 288,5 tys., kobiety 13 434,8 tys.)
65 i więcej lat:	12,4% (mężczyźni 1836,8 tys., kobiety 2969,8 tys.)
- *Przyrost naturalny*: 0,01% (2001 r.)
- *Liczba urodzeń na 1000 mieszkańców*: 10,2 (2001 r.)
- *Liczba zgonów na 1000 mieszkańców*: 9,98
- *Migracja netto*: –0,4 migrantów na 1000 mieszkańców (2001 r.)
- *Struktura płci (stosunek liczby mężczyzn do liczby kobiet)*:

urodzonych	1,06
do 15 lat	1,05
15–64 lat	0,99
65 i więcej lat	0,62
ogółem	0,94 (2001 r.)
- *Średnia długość życia*: 73,42 lat, w tym: mężczyźni 69,26 lat, kobiety 77,82 lat (2001 r.)
- *Struktura narodowościowa i etniczna*:

Polacy	97,6%
Niemcy	1,3%
Ukraińcy	0,6%
Białorusini	0,5%
- *Religie i wyznania*: rzymskokatolickie 95% (praktykujących 75%); prawosławne, protestanckie i inne 5%
- *Język*: polski
- *Urbanizacja*: 62%

2.2. Osadnictwo

Średnia gęstość zaludnienia w Polsce wynosi 124 mieszkańców na km². Rozmieszczenie ludności jest jednak nierównomierne i waha się od 50 osób na km² (w północno-wschodniej części kraju) do 600 mieszkańców na km² w rejonie Warszawy i Górnego Śląska.

Sieć osadnicza w Polsce tworzy ponad 830 miast różnej wielkości i około 57 tys. miejscowości. Stopień zurbanizowania kraju jest bardzo zróżnicowany. Najwięcej miast jest w południowo-zachodniej części kraju, a najmniej w północno-wschodniej.

Aglomeracje miejskie (18) stanowią podstawową strukturę sieci osadniczej. Wydziela się w nich aglomeracje ukształtowane (9) i kształtujące się (9). Do aglomeracji ukształtowanych zalicza się: warszawską, katowicką, łódzką, gdańską, krakowską, wrocławską, poznańską, bydgosko-toruńską i szczecińską. Do kształ-

tujących się aglomeracji należą: staropolska, bielsko-bialska, wałbrzyska, lubelska, opolska, białostocka, legnicko-głogowska i częstochowska.

Oprócz aglomeracji w sieci osadniczej wyróżnia się krajowe ośrodki rozwoju (około 40) i regionalne ośrodki rozwoju (około 240).

3. USTRÓJ I PODZIAŁ ADMINISTRACYJNY

3.1. Informacje podstawowe

- *Ustrój państwowy*: republika parlamentarna
- *Nazwa państwa*:
 - konwencjonalna pełna: Republic of Poland
 - konwencjonalna skrócona: Poland
 - lokalna pełna: Rzeczpospolita Polska
 - lokalna skrócona: Polska
- *Stolica*: Warszawa
- *Święta państwowe*: 3 maja i 11 listopada
- *Konstytucja*: 2 kwietnia 1997 r.
- *Głowa państwa*: prezydent
- *Organ ustawodawczy*: Sejm (460 posłów), Senat (100 senatorów)

3.2. Podział administracyjny

Terytorium Polski podzielone jest na 16 województw (regionów). Są to: dolnośląskie, kujawsko-pomorskie, łódzkie, lubelskie, lubuskie, małopolskie, mazowieckie, opolskie, podkarpackie, podlaskie, pomorskie, śląskie, świętokrzyskie, warmińsko-mazurskie, wielkopolskie, zachodniopomorskie. Województwa dzielą się na powiaty, a te na gminy.

4. GOSPODARKA

4.1. Informacje podstawowe

- *Surowce*: węgiel kamienny i brunatny, rudy: miedzi, cynku i ołowiu, siarka, sól, gaz ziemny, surowce skalne
- *Wielkość i kierunki eksportu*: 28,4 mld USD (Niemcy 36,1%, Włochy 6,5%, Holandia 5,3%, Francja 4,8%, Ukraina 4,7%, Wielka Brytania 4%, Rosja 3,9%)
- *Wielkość i kierunki importu*: 42,7 mld USD (Niemcy 25,2%, Włochy 9,4%, Francja 6,8%, Rosja 5,8%, Wielka Brytania 4,6%, Holandia 3,7%, USA 3,5%)
- *Produkcja energii elektrycznej*: 134,4 mld kWh, w tym:
 - elektrownie ciepłe 96,43%
 - elektrownie wodne 3,16%
 - elektrownie jądrowe 0%
 - elektrownie inne 0,4%

- Produkt krajowy brutto według parytetu siły nabywczej: 327,5 mld USD (2000 r.)
- Realne tempo wzrostu: 4,8% (2000 r.)
- Produkt krajowy na jednego mieszkańca: 8500 USD (2000 r.)
- Udział sektorów gospodarki w produkcji krajowym brutto:

rolnictwo	3,8%
przemysł	36,6%
usługi	59,6%
- Ludność żyjąca poniżej minimum socjalnego: 18,4%
- Inflacja: 10,2% (2000 r.)
- Bezrobocie: 12% (1999 r.)
- Siła robocza ogółem: 17,2 mln
- Siła robocza według zatrudnienia w sektorach:

przemysł i budownictwo	29,9%
rolnictwo	26%
usługi	44,1%

4.2. Przegląd gospodarki

Polska pod względem surowcowym jest krajem w średnim stopniu samowystarczalnym. Uzależniona jest od importu ropy naftowej, gazu ziemnego oraz rudy żelaza i komponentów do produkcji wysokojakościowej stali i stopów.

Przemysł paliwowo-energetyczny bazuje na rodzimym węglu kamiennym i brunatnym. Natomiast przemysł metalurgiczny korzysta z importowanych surowców. Skoncentrowany jest głównie na południu kraju.

Hutnictwo metali nieżelaznych rozwijane jest na bazie własnych rud cynku i ołowiu oraz miedzi. Przemysł chemiczny wykorzystuje rodzime surowce (siarka, sól), natomiast przemysł paliw płynnych importowaną ropę naftową.

Polska dokonuje obecnie restrukturyzacji przemysłu. W związku z tym niektóre okręgi i ośrodki przemysłowe przeżywają regres. Należą do nich m.in. Górnośląski Okręg Przemysłowy, Łódzki, Staropolski, Wałbrzyski i inne. W wyniku restrukturyzacji następuje zmiana asortymentu produkowanych towarów.

Do największych okręgów przemysłowych w Polsce należą:

1. Górnośląski (górnictwo, energetyka, hutnictwo, przemysł maszynowy i materiałów budowlanych).
2. Warszawski (przemysł maszynowy, precyzyjny, elektrotechniczny, poligraficzny).
3. Łódzki (przemysł włókienniczy, odzieżowy i maszyn włókienniczych).
4. Gdański (przemysł stoczniowy).

Ważne ośrodki przemysłowe to: Wrocław, Poznań, Bydgoszcz, Kielce i wiele innych.

5. INFRASTRUKTURA TRANSPORTU

5.1. Informacje podstawowe

- *Koleje*: ogółem 23 420 km, w tym:
 - normalnotorowe 21 639 km, szer. 1435 mm (zelektryfikowanych 11 626 km; o podwójnych torach 8978 km);
 - szerokotorowe 646 km, szer. 1524 mm
 - wąskotorowe 1135 km
- *Drogi*: ogółem 381 046 km, w tym:
 - twarde 249 966 km (399 km autostrad i 206 km dróg ekspresowych)
 - twarde nieulepszone 131 080 km
- *Drogi wodne*: ogółem 3812 km
- *Rurociągi*:
 - ropy naftowej i produktów naftowych 2280 km
 - gazu ziemnego 17 000 km (tranzytowe i dystrybucyjne)
- *Porty morskie*: Gdańsk, Gdynia, Kołobrzeg, Szczecin, Świnoujście, Ustka
- *Porty śródlądowe*: Warszawa, Wrocław, Gliwice, Kędzierzyn Koźle
- *Marynarka handlowa*:
 - liczba statków 46 (powyżej 1000 GRT), w tym 41 masowców, 2 drobnicowce, 1 tankowiec chemiczny, 1 kontenerowiec roll/roll, 1 pasażerski
 - wyporność 943 540 GRT/1 532 694 DWT
- *Porty lotnicze*: ogółem 113, w tym:
 - a. lotniska o twardych pasach startowych długości:

powyżej 3047 m	– 3
2438–3047 m	– 29
1524–2437 m	– 42
914–1523 m	– 6
poniżej 914 m	– 3
Razem	83
 - b. lotniska o nieutwardzonych pasach startowych długości:

powyżej 3047 m	– 0
2438–3047m	– 1
1524–2437m	– 4
914–1523 m	– 13
poniżej 914 m	– 12
Razem	30

5.2. Przegląd infrastruktury transportu

Średnia gęstość sieci dróg samochodowych (twardych) w Polsce wynosi około 80 km na 100 km², w tym autostrad 1,3 km na 1000 km², i jest znacznie mniejsza niż np. w Niemczech i Francji, natomiast większa niż w Słowacji, Ukrainie i Białorusi. Stan techniczny dróg nie odpowiada standardom europejskim, gdyż mają zbyt

małą nośność i szerokość. Ponadto na drogach występują jednopoziomowe skrzyżowania z liniami kolejowymi oraz nienormatywne mosty i wiadukty.

Gęstość sieci kolejowej jest nierównomierna. Największa gęstość tej sieci występuje na zachodzie, a najmniejsza na wschodzie kraju. Średnia gęstość linii kolejowych eksploatowanych wynosi 7,5 km na 100 km². Kolej zasilana jest prądem stałym o napięciu 3 kV.

Transport śródlądowy jest słabo rozwinięty mimo dość korzystnego układu cieków wodnych. W Polsce rozwijany jest tranzyt rurociągowy. W ostatnich latach oddano do eksploatacji gazociąg biegnący z Rosji (płw. Jamał) do Niemiec. Ponadto planowana jest budowa ropociągu z Ukrainy do Płocka. Rozważana jest także budowa innych rurociągów, np. znad Morza Północnego i Śródziemnego, a także kolejnego gazociągu z Rosji do Europy Zachodniej.

6. SIŁY ZBROJNE

6.1. Informacje podstawowe

- *Rodzaje sił zbrojnych*: wojska lądowe, marynarka wojenna, wojska lotnicze i obrony powietrznej
- *Potencjalne możliwości mobilizacyjne*: 10 447,9 tys.
(mężczyźni w wieku 15–49 lat)
- *Rzeczywiste możliwości mobilizacyjne*: 8139,2 tys.
(mężczyźni w wieku 15–49 lat zdolni do służby wojskowej)
- *Liczba mężczyzn osiągających wiek poborowy w danym roku*: 344,8 tys.
- *Wydatki na obronność*: 3,17 mld USD
- *Procentowy udział wydatków na obronność w PKB*: 1,95%

6.2. Charakterystyka sił zbrojnych

Zwierzchnikiem sił zbrojnych w Polsce jest prezydent, a bezpośrednio kierownictwo sprawuje minister obrony narodowej.

W skład sił zbrojnych wchodzi: wojska lądowe, wojska lotnicze i obrony powietrznej oraz marynarka wojenna.

Najliczniejszym rodzajem sił zbrojnych są wojska lądowe, drugim co do wielkości – wojska lotnicze i obrony powietrznej.

Armia polska liczy niewiele ponad 190 tys. żołnierzy, w tym ponad 110 tys. poborowych. Obecnie znajduje się ona w stadium reorganizacji.

Wojska lądowe liczą ponad 120 tys. Jednostką wielonarodową jest Korpus Północ-Wschód (polsko-niemiecko-duński). Wyposażenie wojsk lądowych stanowią 1,6 tys. czołgów T-55, T-72, PT-91 i otrzymane ostatnio z Bundeswehry Leopardy, ponadto 1,4 tys. BWO oraz 1,5 tys. środków artyleryjskich o kalibrze powyżej 100 mm, w tym: 2S1, Dana (M-77), BM-21 i RM-70 oraz 32 wyrzutnie rakiet

taktycznych FROG i SS-C-2B. Wojska lądowe posiadają także ponad 100 śmigłowców szturmowych, w tym: 46 Mi-24, 22 Mi-2URP, 28 Pzlw-3W.

Marynarka wojenna liczy nieco ponad 16 tys. żołnierzy, w tym 9,5 tys. poborowych. Posiada 3 łodzie podwodne, niszczyciela i fregaty oraz korwety, kutry patrolowe, desantowe i in. Ponadto lotnictwo MW – 2,5 tys. żołnierzy.

Wojska lotnicze i obrony powietrznej posiadają 45 tys. żołnierzy, w tym blisko 20 tys. poborowych. Wyposażone są w 270 samolotów bojowych: MiG-29, Su-22 i inne. Obecnie prowadzony jest przetarg na zakup samolotów wielozadaniowych, w którym biorą udział F-16, Mirage 2000 i Gripen.

Ostateczny jej kształt oraz wielkość poszczególnych rodzajów sił zbrojnych nie są jeszcze znane. Ogólnie zakłada się, że armia ta będzie liczyła poniżej 150 tys. żołnierzy.

6.3. Znaczenie strategiczne

Znaczenie strategiczne Polski wynika zarówno ze specyficznego położenia jej terytorium w Europie, jak i potencjału gospodarczo-obronnego, którym dysponuje.

Terytorium Polski rozciąga się między Bałtykiem na północy a Karpatami i Sudetami na południu. Leży więc na głównej osi geostrategicznej Europy, która we wschodniej części kraju rozchodzi się w trzech kierunkach: północno-wschodnim, wzdłuż Bałtyku Wschodniego, wschodnim i południowo-wschodnim, w kierunku Morza Czarnego.

Szerokość wspomnianej osi na obszarze Polski wynosi ponad 400 km i stanowi swego rodzaju korytarz komunikacyjny między Europą Zachodnią a Wschodnią. Istnieją tu bowiem korzystne warunki budowy dróg transeuropejskich, łączących okręgi przemysłowe państw Europy Zachodniej z bazą surowcową Europy Wschodniej i Azji.

Terytorium Polski stanowi także dogodny obszar do rozwijania komunikacji w kierunku południkowym. Sprzyjają temu ukształtowanie terenu, kierunek biegu głównych rzek oraz obniżenie między Karpatami Zachodnimi a Sudetami, tj. Brama Morawska. Otwiera ona drogę do Europy Południowej i stwarza możliwości połączenia sieci dróg głównej osi strategicznej do transeuropejskich dróg łączących Europę Zachodnią z Bliskim Wschodem.

Znaczenie strategiczne Polski wynika nie tylko z jej położenia geograficznego, lecz także z jej potencjału gospodarczo-obronnego.

Pod względem potencjału ludnościowego, ponad 38 mln osób, Polska zajmuje ósme miejsce wśród państw NATO. Dysponuje znaczną bazą surowcową, rozwijającym się przemysłem i dość licznymi siłami zbrojnymi.

PORTUGALIA

(REPUBLIKA PORTUGALSKA)

Portugalia zajmuje zachodnią część Półwyspu Iberyjskiego (jedną szóstą powierzchni półwyspu) oraz wyspy Azory i Madera. Na północy i wschodzie graniczy z Hiszpanią. Granicę południową i zachodnią stanowi Ocean Atlantycki. Leży na uboczu wielkich szlaków komunikacyjnych, przecinających Europę, ale od momentu wstąpienia do UE następuje radykalna przebudowa infrastruktury kraju.

Rozpiętość geograficzna terytorium: południkowa 560 km, równoleżnikowa 215 km. Makau na wybrzeżu Chin jest ostatnim portugalskim terytorium zamorskim.

Rys. 14. Położenie Portugalii na tle Europy i państw NATO

1. ŚRODOWISKO GEOGRAFICZNE

1.1. Informacje podstawowe

- *Położenie geograficzne:*
6°–9° dł. zach. (W)
37°–42° szer. półn. (N)
- *Powierzchnia:* ogółem 92 391 km² (włącznie z Azorami i Maderą), w tym:
obszar lądowy 91 951 km²;
wody wewnętrzne 440 km²
- *Granice lądowe:* ogółem 1214 km (z Hiszpanią)
- *Długość wybrzeża:* 1793 km
- *Wyłączna strefa ekonomiczna:* 200 Mm (NM)
- *Wody terytorialne:* 12 Mm
- *Wysokości ekstremalne:*
 - najwyższy punkt: Ponta do Pico (Pico or Pico Alto) na Azorach 2351 m n.p.m. oraz Malhao de Estrela 1991 m n.p.m. na Półwyspie Iberyjskim
 - najniższy: Ocean Atlantycki 0 m
- *Użytkowanie terenu:*

grunty orne	26%
sady	9%
pastwiska i łąki	9%
las i zadrzewienie	36%
pozostałe	20%
- *Tereny zmeliorowane:* 6300 km²

1.2. Warunki naturalne

Rzeźba terenu. Obszar Portugalii obejmuje część zachodniej Mesety, pagórkowate niziny, niewielki płaskowyż i pasma górskie. Rzeka Tag dzieli Portugalię na dwie wyraźne części krajobrazowe: północną – wyżynną i górzystą (Serra do Larouco 1525 m n.p.m., Serra de Marão 1415 m, Serra da Estrela 1991 m) oraz południową – z przewagą nizin i falistych wyżyn. Pas nizin ciągnie się wzdłuż wybrzeża od Duero po ujście Gwadiany.

Górzyste wyspy Azory i Madera są pochodzenia wulkanicznego i podobnie jak kraj macierzysty – zagrożone są trzęsieniami ziemi.

Klimat. W Portugalii występuje klimat podzwrotnikowy, w północnej części morski, na południu typu śródziemnomorskiego.

Średnia temperatura w styczniu na wybrzeżu wynosi od 8°C (na północy) do 12°C (na południu) i 4–8°C w głębi kraju. Średnia temperatura w lipcu wynosi od 20–26°C na wybrzeżu do 25–28°C wewnątrz kraju.

Roczna suma opadów wynosi od 400–600 mm na południu do 800–1200 mm na północy (w górach na północnym zachodzie dochodzi do 3000 mm).

Wody. Głównymi rzekami Portugalii są: Minho, Duero, Tag i Gwadiana (w dolnych odcinkach żeglowne).

Roślinność. Pierwotna roślinność została w dużym stopniu zniszczona. Fragmenty jej w postaci wiecznie zielonych lasów dębowych występują w południowej i środkowej części kraju. W prowincji Alentejo występują pinie, dęby korkowe, migdałowce, eukaliptusy, drzewa oliwne i figowce. Obecnie lasy pokrywają około 40% powierzchni kraju.

2. LUDNOŚĆ I OSADNICTWO

2.1. Informacje podstawowe

- *Ludność ogółem:* 10 066,3 tys.
- *Struktura wiekowa:*
 - 0–14 lat: 17,0% (mężczyźni 877,4 tys., kobiety 830,3 tys.)
 - 15–64 lat: 67,4% (mężczyźni 3321,5 tys., kobiety 3465,5 tys.)
 - 65 i więcej lat: 15,6% (mężczyźni 637,2 tys., kobiety 934,5 tys.)
- *Przyrost naturalny:* 0,18%
- *Liczba urodzeń na 1000 mieszkańców:* 11,51
- *Liczba zgonów na 1000 mieszkańców:* 10,21
- *Migracja netto:* 6,3 migrantów na 1000 mieszkańców
- *Struktura płci (stosunek liczby mężczyzn do liczby kobiet):*
 - urodzonych 1,07
 - do 15 lat 1,06
 - 15–64 lat 0,96
 - 65 i więcej lat 0,68
 - ogółem 0,92
- *Średnia długość życia:* 75,94 lat, w tym: mężczyźni 72,44 lat, kobiety 79,68 lat
- *Struktura narodowościowa i etniczna:*
 - Portugalczyki 98,6%
 - inni 1,4%
- *Religie i wyznania:* rzymskokatolickie 97%, protestanckie 1%, inne 2%
- *Język:* portugalski
- *Urbanizacja:* 34%

2.2. Osadnictwo

Średnia gęstość zaludnienia w Portugalii wynosi 109 mieszkańców na km². Rozmieszczenie ludności jest jednak bardzo nierównomierne. Skupia się ona głównie w zachodniej części kraju nad Atlantykiem. Do najgęściej zaludnionych dystryktów należą: Porto i Lizbona, w których średnia gęstość zaludnienia wynosi około 700 mieszkańców na km² oraz Braga i Aveiro (200–400 mieszkańców na km²).

W pozostałych obszarach wybrzeża średnia gęstość zaludnienia wynosi 80–200 mieszkańców na km², a wewnątrz kraju poniżej 80 mieszkańców na km².

Do największych miast należą: Lizbona (831 tys. mieszkańców, aglomeracja 2,1 mln), Porto (350 tys., aglomeracja 1,7 mln), Setúbal (78 tys.), Coimbra (74 tys.) i Braga (63 tys.).

3. USTRÓJ I PODZIAŁ ADMINISTRACYJNY

3.1. Informacje podstawowe

- *Ustrój państwowy*: republika parlamentarna
- *Nazwa państwa*:

konwencjonalna pełna:	Portuguese Republic
konwencjonalna skrócona:	Portugal
lokalna pełna:	República Portuguesa
lokalna skrócona:	Portugal
- *Stolica*: Lizbona
- *Święto państwowe*: 10 czerwca (1580 r.)
- *Konstytucja*: 25 kwietnia 1976 r.; kilkakrotnie nowelizowana, ostatnie zmiany wprowadzono w 1997 r.
- *Głowa państwa*: prezydent
- *Organ ustawodawczy*: Zgromadzenie Narodowe (230 deputowanych)

3.2. Podział administracyjny

Portugalia pod względem administracyjnym dzieli się na 18 dystryktów i 2 wyspiarskie regiony autonomiczne. Są to: Aveiro, Beja, Braga, Bragana, Castelo Branco, Coimbra, Évora, Faro, Guarda, Leiria, Lisbona, Portalegre, Porto, Santarem, Setúbal, Viana do Castelo, Vila Real, Viseu oraz Azory i Madera. Dystrykty dzielą się na gminy, których jest 305.

Jednostki NUTS I są trzy (część kontynentalna kraju oraz Azory i Madera). NUTS II stanowi 7 regionów (5 regionów planistycznych i 2 regiony autonomiczne), a NUTS III 30 grup gmin. Gminy stanowią jednostki NUTS IV.

4. GOSPODARKA

4.1. Informacje podstawowe

- *Surowce*: wolfram, piryty, cyna i uran
- *Wielkość i kierunki eksportu*: 26,1 mld USD, w tym 83% do państw UE (Niemcy 20%, Hiszpania 18%, Francja 14%, Wielka Brytania 12%, Holandia 5%, kraje Beneluksu 5%, Włochy 4%), USA 5%

- *Wielkość i kierunki importu:* 41 mld USD, w tym 78% z państw UE (Hiszpania 25%, Niemcy 15%, Francja 11%, Włochy 8%, Wielka Brytania 7%, Holandia 5%), USA 3%, Japonia 3%
- *Produkcja energii elektrycznej:* 42,0 mld kWh, w tym:

elektrownie ciepłe	80,0%
elektrownie wodne	17,2%
elektrownie jądrowe	0%
elektrownie inne	2,8%
- *Produkt krajowy brutto według parytetu siły nabywczej:* 159,0 mld USD
- *Realne tempo wzrostu:* 2,7% (2000 r.)
- *Produkt krajowy na jednego mieszkańca:* 15 800 USD
- *Udział sektorów gospodarki w produkcji krajowym brutto:*

rolnictwo	4%
przemysł	36%
usługi	60%
- *Ludność żyjąca poniżej minimum socjalnego:* b.d.
- *Inflacja:* 2,8%
- *Bezrobocie:* 4,3%
- *Siła robocza ogółem:* 5 mln
- *Siła robocza według zatrudnienia w sektorach:*

przemysł	30%
rolnictwo	10%
usługi	60%

4.2. Przegląd gospodarki

Portugalia jest jednym z najslabiej rozwiniętych państw NATO. Dysponuje jednak złożami rud wolframu (najbogatsze w Europie), piritami oraz rudami cyny i uranu. Przemysł przetwórczy skupiony jest głównie w dwóch okręgach: Lizbonie i Porto.

Najlepiej rozwinięty jest przemysł spożywczy (produkcja konserw rybnych, win, oliwy), włókienniczy (bawełniany w Lizbonie, Porto i Barreiro) oraz cementowy. Ponadto rozwinięty jest przemysł szklarski, ceramiczny i papierniczy.

Portugalia jest liczącym się na rynkach europejskich producentem oliwek, migdałów i figowców oraz owoców cytrusowych.

5. INFRASTRUKTURA TRANSPORTU

5.1. Informacje podstawowe

- *Koleje:* ogółem 2850 km, w tym:
 - szerokotorowe (1668 mm) 2576 km (626 km zelektryfikowanych; 426 km linii wielotorowych);
 - wąskotorowe 274 km

PORTUGALIA

- *Drogi*: ogółem 68 732 km, w tym:
 - twarde 59 110 km (797 km autostrad)
 - twarde nieulepszone 9622 km
- *Drogi wodne*: ogółem 820 km
- *Rurociągi*:
 - ropy naftowej i produktów naftowych 80 km
 - gazu ziemnego 700 km
- *Porty morskie*: Aveiro, Funchal (Madera), Horta (Azory), Leixoes, Lisbona, Porto, Ponta Delgada (Azory), Praira da Vitoria (Azory), Setúbal, Viana do Castelo
- *Marynarka handlowa*:
 - liczba statków 158 (powyżej 1000 GRT), w tym 14 masowców, 84 drobnicowce, 16 chemikaliowców, 10 kontenerowców, 7 gazowców, 11 tankowców ropy naftowej, 6 kontenerowców roll/roll, 4 pasażerskie i inne
 - wyporność 1 053 586 GRT/1 611 236 DWT
- *Porty lotnicze*: ogółem 66, w tym:
 - a. lotniska o twardych pasach startowych długości:

powyżej 3047 m	– 5
2438–3047 m	– 9
1524–2437 m	– 4
914–1523 m	– 17
poniżej 914 m	– 5
Razem	40 (2000 r.)
 - b. lotniska o nieutwardzonych pasach startowych długości:

914–1523 m	– 1
poniżej 914 m	– 25
Razem	26 (2000 r.)

5.2. Przegląd infrastruktury transportu

Średnia gęstość sieci dróg samochodowych twardych wynosi 64 km na 100 km², w tym 8,6 km na 1000 km² autostrad oraz linii kolejowych szerokotorowych 2,8 km na 100 km². Kolej zasilana jest prądem zmiennym 25 kV i 50 Hz. Do obszarów o dobrze rozwiniętej infrastrukturze transportowej należy wybrzeże.

Największym portem lotniczym jest Lizbona – 5 mln pasażerów w ciągu roku. Szczególnie dobrze jest tu jednak rozwinięty transport morski, a głównymi portami są: Lizbona, Leixoes, Setúbal, Cascais i Duero.

6. SIŁY ZBROJNE

6.1. Informacje podstawowe

- *Rodzaje sił zbrojnych*: wojska lądowe, marynarka wojenna (łącznie z piechotą morską), siły powietrzne, Narodowa Gwardia Republikańska

- *Potencjalne możliwości mobilizacyjne:* 2530,5 tys.
(mężczyźni w wieku 15–49 lat)
- *Rzeczywiste możliwości mobilizacyjne:* 2030,8 tys.
(mężczyźni w wieku 15–49 lat zdolni do służby wojskowej)
- *Liczba mężczyzn osiągających wiek poborowy w danym roku:* 71,4 tys.
- *Wydatki na obronność:* 2,5 mld USD
- *Procentowy udział wydatków na obronność w PKB:* 2,6%

6.2. Charakterystyka sił zbrojnych

Siły zbrojne Portugalii liczą 45 tys. żołnierzy, w tym blisko 6 tys. poborowych i 2,3 tys. kobiet.

Wojska lądowe, których stan osobowy wynosi 25,6 tys. (5,5 tys. poborowych), posiadają około 190 czołgów (M-48A5, M-60), 330 BWO, 360 środków artyleryjskich o kalibrze powyżej 100 mm. Poza kontynentem, na Azorach i Maderze, znajduje się nieco ponad 2 tys. żołnierzy.

Siły marynarki wojennej liczą 11,6 tys. żołnierzy, w tym 1,5 tys. marines. Posiadają 3 łodzie podwodne, 6 fregat oraz kutry patrolowe, wsparcia i inne.

Siły lotnicze posiadają 7,4 tys. żołnierzy i dysponują 100 samolotami bojowymi: Alpha Jet, F-16 A/B i innymi różnego przeznaczenia. Ponadto posiadają około 30 śmigłowców ogólnego przeznaczenia.

6.3. Znaczenie strategiczne

Portugalia mimo niewielkiego potencjału gospodarczo-obronnego ma duże znaczenie strategiczne, leży bowiem nad Atlantykiem i posiada wyspy Azory i Maderę, które wraz z Wyspami Kanaryjskimi (hiszpańskie) tworzą tzw. iberyjski trójkąt strategiczny, umożliwiający sprawowanie kontroli na szlakach komunikacji morskiej, łączących Europę z Afryką i Ameryką.

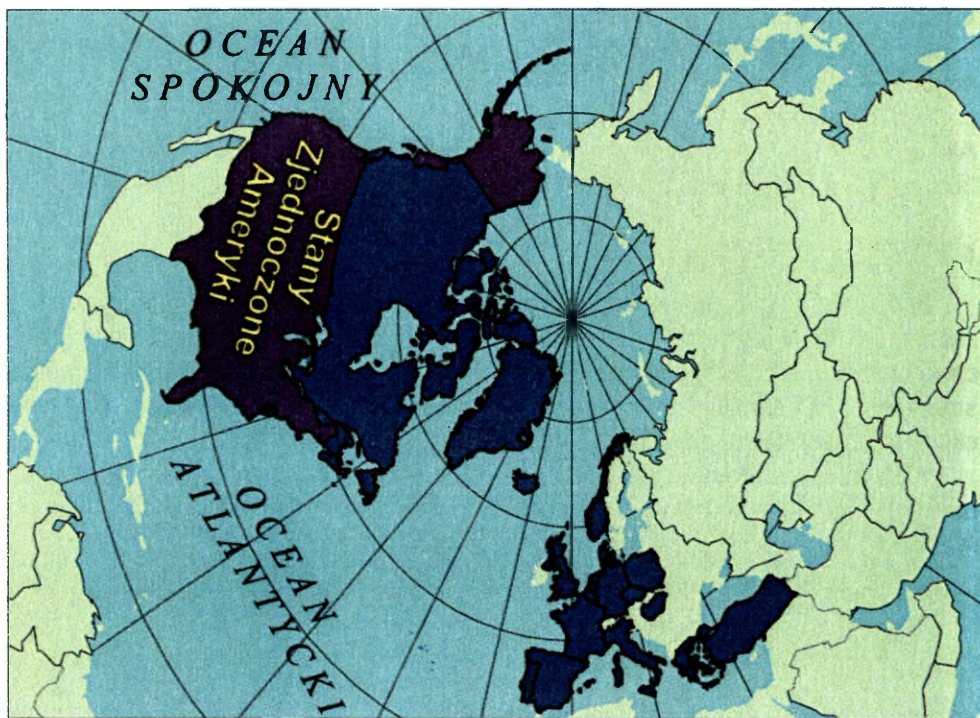
W systemie strategii obrony NATO Portugalia odgrywa ważną rolę, gdyż stwarza siłom morskim NATO korzystne warunki do operowania we wschodniej części Atlantyku Północnego.

STANY ZJEDNOCZONE

(STANY ZJEDNOCZONE AMERYKI)

Stany Zjednoczone, państwo federacyjne, zajmują południowo-środkową część Ameryki Północnej. Położone są między Meksykiem na południu a Kanadą na północy. Obejmują Alaskę i wyspy Hawaje na Oceanie Spokojnym.

Do Stanów Zjednoczonych należą posiadłości w Ameryce Środkowej: Puerto Rico, Wyspy Dziewicze, a w Oceanii: Guam, Samoa Amerykańskie, Midway, Wake oraz Powiernicze Wyspy Pacyfiku (Karoliny, Mariany, Marshalla). Posiadają również bazę marynarki wojennej Guantanamo na Kubie. Jest najsilniejszym ekonomicznie i militarnie państwem NATO i mocarstwem światowym.

Rys. 15. Położenie Stanów Zjednoczonych na tle Ameryki Północnej i państw NATO

1. ŚRODOWISKO GEOGRAFICZNE

1.1. Informacje podstawowe

- *Położenie geograficzne:*
67°–172° dł. zach. (W)
24°–72° szer. półn. (N)
- *Powierzchnia:* ogółem 9 629 091 km² (obejmuje tylko 50 stanów i dystrykt Kolumbii), w tym:
obszar lądowy 9 158 960 km²
wody wewnętrzne 470 131 km²
- *Granice lądowe:* ogółem 12 248 km, w tym z Kanadą 8893 (w tym 2477 km z Alaską), Kubą 29 km (baza marynarki wojennej w Zatoce Guantánamo), Meksykiem 3326 km
- *Długość wybrzeża:* 19 924 km
- *Wyłączna strefa ekonomiczna:* 200 Mm (NM)
- *Wody terytorialne:* 12 Mm
- *Wysokości ekstremalne:*
najwyższy punkt: Mount McKinley 6194 m n.p.m.
najniższy: Dolina Śmierci 86 m p.p.m.
- *Użytkowanie terenu:*

grunty orne	19,0%
sady	0,2%
pastwiska i łąki	25,0%
las i zadrzewienie	30,0%
pozostałe	25,8%
- *Tereny zmeliorowane:* 207 000 km²

1.2. Warunki naturalne

Rzeźba terenu. Stany Zjednoczone mają zróżnicowaną rzeźbę powierzchni i charakterystyczny, południkowy układ krain fizycznogeograficznych. Część zachodnia Stanów Zjednoczonych (ponad jedną trzecią powierzchni kraju) zajmują Kordyliery.

Wschodnią strefę Kordylierów tworzą Góry Skaliste (ze szczytem Elbert 4399 m n.p.m.), rozbite na szereg łańcuchów biegnących na ogół południkowo, oddzielonych od siebie obniżeniami tektonicznymi, m.in. rozległą kotliną Wyoming. Na zachód od Gór Skalistych leży wyżynno-górski region, w skład którego wchodzi: w części północnej – Wyżyna Kolumbii i Wielka Kotlina z depresyjną Doliną Śmierci (86 m p.p.m.), a w południowej – Wyżyna Kolorado ze słynnym Wielkim Kanionem.

Zachodnią część Kordylierów tworzą Góry Kaskadowe, Sierra Nevada (Whitney 4418 m n.p.m.) oraz ciągnące się wzdłuż wybrzeża Oceanu Spokojnego Góry Nadbrzeżne. Między nimi rozciąga się pas tektonicznych dolin, m.in. Dolina Kalifornijska i dolina rzeki Willamette.

Na wschód od Kordylierów leży rozległy obszar równiny obejmujący – rozciągające się u podnóży Gór Skalistych – Wielkie Równiny oraz Niziny Wewnętrzne przechodzące ku południowi w Nizinę Zatokową.

Wschodnią część kraju zajmują Appalache – obszar wyżynno-górski, pocięty szerokimi dolinami i zapadliskami.

Appalache dzielą się na północne, niższe (Adinordack, Góry Zielone, Góry Białe) oraz południowe, wyższe (Pasma Błękitne, 2037 m n.p.m. – Mitchell). Zachodnie pasmo Appalachów – Allegheny – przechodzi ku zachodowi w Wyżynę Appalaską. Wzdłuż wybrzeża wschodniego ciągnie się Nizina Appalaska, łącząca się na południu, u nasady półwyspu Floryda, z Niziną Zatokową.

Powierzchnia Alaski jest w większości górzysta (północna część Kordylierów). W łańcuchu górskim Alaski leży najwyższy szczyt Stanów Zjednoczonych – McKinley (6194 m n.p.m.).

Górzyste są również Hawaje. Występują tu wielkie masywy wulkaniczne, np. Mauna Kea (4205 m n.p.m.) i Mauna Loa.

Klimat. Stany Zjednoczone leżą w strefie klimatów zwrotnikowych (krańce południowe i południowo-wschodnie), podzwrotnikowych (część środkowa) i umiarkowanych (część północna). Ze względu na południkowy układ rzeźby oraz obecność zimnych prądów morskich klimat Stanów Zjednoczonych jest chłodniejszy niż klimat obszarów europejskich położonych na tych samych szerokościach geograficznych.

Nad kontynentem Ameryki Północnej przeważa cyrkulacja zachodnia, w związku z tym zachodnie wybrzeże i zachodnie stoki Gór Nadbrzeżnych cechuje klimat łagodny i wilgotny. Na południu średnia temperatura stycznia wynosi około 13°C, w lipcu 21°C, przy granicy z Kanadą odpowiednio 6 i 12°C.

Obszar wewnątrz Kordylierów (na wschód od Gór Nadbrzeżnych), w którym osłabiony jest wpływ morskich mas powietrzna, odznacza się (zwłaszcza w kotlinach) znaczną suchością klimatu i na południowym-zachodzie najwyższymi w Stanach Zjednoczonych temperaturami (w kotlinach średnia temperatura w lipcu osiąga 33°C).

We wschodniej części Stanów Zjednoczonych występują znaczne wahania roczne temperatury, co wiąże się ze zmiennym wpływem mas wilgotnego powietrza zwrotnikowego oraz suchych mas powietrzna polarne. Średnia temperatura w styczniu wynosi od –20°C na północy do 20°C na południu Florydy, w lipcu odpowiednio od 18 do 29°C.

Wschodnie wybrzeże Stanów Zjednoczonych nawiedzane jest przez silne huragany, wewnątrz kraju przez tornado. Roczne sumy opadów wynoszą na wybrzeżu zachodnim od około 300–500 mm na południu do 1500–3000 mm w części północnej.

W Kordylierach roczna suma opadów wynosi od około 50 mm (na obszarach pustynnych Wielkiej Kotliny) do około 1000 mm w najwyższych partiach Gór Skalistych. Na pozostałym obszarze Stanów Zjednoczonych średnia ilość opadów wy-

nosi od 400–600 mm na północy i 600–800 mm na Nizinie Zatokowej do 1200–1400 mm na Florydzie.

Alaska leży głównie w strefie klimatu subpolarnego (na północy) i umiarkowanego chłodnego (w części południowo-wschodniej). Hawaje natomiast leżą w strefie klimatu zwrotnikowego morskiego.

Wody. Większa część terytorium Stanów Zjednoczonych należy do zlewisk Oceanu Atlantyckiego. Kontynentalny dział wodny tworzą Góry Skaliste. Wielka Kotlina stanowi obszar bezodpływowy.

Środkową część kraju zajmuje dorzecze Missisipi, zbierające dopływy z Appalachów (zwłaszcza Ohio) i z gór Skalistych (Platte, Arkansas). Ze wschodnich stoków Appalachów spływają liczne, krótkie rzeki, uchodzące bezpośrednio do Oceanu Atlantyckiego, m.in. Hudson, Connecticut, Susquehanna.

Wielkie Jeziora są odwadniane przez Rzekę Świętego Wawrzyńca; między jeziorem Erie a jeziorem Ontario znajdują się słynne wodospady Niagara.

Do Zatoki Meksykańskiej wpływa, oprócz Missisipi, wiele ważnych rzek południowej części Stanów Zjednoczonych, m.in. Rio Grande, Brazos, Alabama.

Główne systemy wodne zachodniej części Stanów Zjednoczonych, należące do zlewiska Oceanu Spokojnego, to Kolumbia z dopływami Snake (mająca najwyższy potencjał hydroenergetyczny spośród rzek Stanów Zjednoczonych), Kolorado oraz Sacramento z dopływem San Joaquin. Na obszarze Wielkiej Kotliny jest wiele rzek okresowych. Występują tu słone jeziora, m.in. Wielkie Jezioro Słone. Terytorium Alaski odwadnia głównie rzeka Jukon, uchodząca do Oceanu Spokojnego.

Roślinność. We wschodniej części Stanów Zjednoczonych strefy roślinności mają układ równoleżnikowy. Na krańcach północnych występują lasy iglaste, w regionie Wielkich Jezior i Nowej Anglii lasy mieszane, dalej na południe lasy liściaste i lasy iglaste (na nizinach), na Florydzie – lasy liściaste wiecznie zielone. W środkowej i zachodniej części Stanów Zjednoczonych strefy roślinne mają układ zbliżony do południkowego. Na zachód od Missisipi rozciąga się pas prerii. W Kordyliarach roślinność jest zróżnicowana. Góry pokryte są głównie lasami iglastymi i roślinnością alpejską, w kotlinach śródgórskich przeważają półpustynie i pustynie. Nad Oceanem Spokojnym na północy występują lasy iglaste, na południu twarde-listne lasy i zarośla typu makia. W północnej i zachodniej Alasce występuje tundra, w dorzeczu Jukonu – tajga, na wybrzeżu południowo-wschodnim – bujne lasy iglaste.

2. LUDNOŚĆ I OSADNICTWO

2.1. Informacje podstawowe

• *Ludność ogółem:* 278 058,9 tys.

• *Struktura wiekowa:*

0–14 lat:	21,1% (mężczyźni 30 034,7 tys., kobiety 28 681,3 tys.)
15–64 lat:	66,3% (mężczyźni 91 371,8 tys., kobiety 92 907,2 tys.)
65 i więcej lat:	12,6% (mężczyźni 14 608,9 tys., kobiety 20 455,1 tys.)

STANY ZJEDNOCZONE

- *Przyrost naturalny*: 0,9% (2001 r.)
- *Liczba urodzeń na 1000 mieszkańców*: 14,2
- *Liczba zgonów na 1000 mieszkańców*: 8,7
- *Migracja netto*: 3,5 migrantów na 1000 mieszkańców
- *Struktura płci (stosunek liczby mężczyzn do liczby kobiet)*:

urodzonych	1,05
do 15 lat	1,05
15–64 lat	0,98
65 i więcej lat	0,71
ogółem	0,96 (2001 r.)
- *Średnia długość życia*: 77,3 lat, w tym: mężczyźni 74,4 lat, kobiety 80,1 lat
- *Struktura rasowa*:

ludność pochodzenia europejskiego	83,5%	Azjaci	3,3%
ludność murzyńska	12,4%	Indianie	0,8%
- *Religie i wyznania*: protestanckie 56%, rzymskokatolickie 28%, idysz 2%, inne 4%, ateści 10%
- *Język*: angielski, hiszpański (w mowie)
- *Urbanizacja*: 75%

2.2. Osadnictwo

Średnia gęstość zaludnienia Stanów Zjednoczonych wynosi 29 mieszkańców na km². Rozmieszczenie ludności jest jednak bardzo nierównomierne. Duże zagęszczenie ludności występuje na wybrzeżu atlantyckim, szczególnie w północno-wschodniej części, na wschodnim wybrzeżu jeziora Michigan, na międzyjezioru obszaru Michigan–Huron oraz na obszarze leżącym na południe od jeziora Erie i Ontario. W niektórych rejonach dochodzi ona do 300 mieszkańców na km². Gęstość zaludnienia obniża się w miarę przesuwania się na zachód. W Kordylierach wynosi ono 3 mieszkańców na km², a na nizinach wewnętrznych 25–45 mieszkańców na km². Duże zagęszczenie ludności występuje także na wybrzeżu Pacyfiku, zwłaszcza w Kalifornii.

Około 75% ludności Stanów Zjednoczonych zamieszkuje miasta. Najbardziej zurbanizowane są stany północno-wschodnie i zachodnie.

Największa strefa zurbanizowana, zwana Megalopolis, ciągnie się od Waszyngtonu do Bostonu na obszarze 140 tys. km². Zamieszkuje ją około 20 mln osób. Łącznie w Stanach Zjednoczonych znajduje się ponad 30 wielkich aglomeracji miejskich, z których każda liczy ponad milion mieszkańców.

Do największych skupisk ludności należą: Nowy Jork (7,4 mln mieszkańców, aglomeracja 19,5 mln), Los Angeles (3,6 mln, aglomeracja 15,8 mln), Chicago (2,8 mln, aglomeracja 8,8 mln), Houston (1,8 mln, aglomeracja 4,4 mln), Filadelfia (1,6 mln, aglomeracja 6 mln) i San Diego (1,2 mln, aglomeracja 2,8 mln).

Osadnictwo wiejskie w Stanach Zjednoczonych ma charakter rozproszonych farm. We wschodniej części kraju są one rozmieszczone nieregularnie, natomiast wewnątrz kraju bardziej regularnie. Niezależnie jednak od osadnictwa rozproszonego istnieją zwarte osiedla wiejskie.

3. USTRÓJ I PODZIAŁ ADMINISTRACYJNY

3.1. Informacje podstawowe

- *Ustrój państwowy*: prezydencka republika federalna
- *Nazwa państwa*:

konwencjonalna pełna:	United States of America
konwencjonalna skrócona:	United States
lokalna pełna:	The United States of America
lokalna skrócona:	US; USA
- *Stolica*: Waszyngton
- *Święto państwowe*: 4 lipca (1776 r.)
- *Konstytucja*: 17 września 1787 r., przyjęta 4 marca 1789 r.
- *Głowa państwa*: prezydent
- *Organ ustawodawczy*: dwuizbowy Kongres złożony z Izby Reprezentantów (435 deputowanych) i Senatu (100 deputowanych)

3.2. Podział administracyjny

Terytorium Stanów Zjednoczonych dzieli się na 50 stanów i 1 dystrykt*. Są to: Alabama, Alaska, Arizona, Arkansas, Connecticut, Dakota Południowa, Dakota Północna, Delaware, Dystrykt Kolumbii*, Floryda, Georgia, Hawaje, Idaho, Illinois, Indiana, Iowa, Kalifornia (31,2 mln mieszkańców), Kansas, Karolina Południowa, Karolina Północna, Kentucky, Kolorado, Luizjana, Maine, Maryland, Massachusetts, Michigan, Minnesota, Missisipi, Missouri, Montana, Nebraska, Nevada, New Hampshire, New Jersey, Nowy Jork, Nowy Meksyk, Ohio, Oklahoma, Oregon, Pensylwania, Rhode Island, Teksas, Tennessee, Utah, Vermont, Waszyngton, Wirginia, Wirginia Zachodnia, Wisconsin, Wyoming (470 tys. mieszkańców).

Dependencje i terytoria zamorskie¹: Samoa Amerykańskie, Wyspa Baker, Guam, Wyspa Howland, Wyspa Jarvis, Atol Johnstona, Kingman Reef, Wyspy Midway, Wyspa Navassa, Wyspy Północne Mariany, Palmyra Atoll, Puerto Rico, Wyspy Wirginy i Wyspa Wake.

4. GOSPODARKA

4.1. Informacje podstawowe

- *Surowce*: węgiel kamienny, ropa naftowa, gaz ziemny, siarka, rudy żelaza oraz rudy metali nieżelaznych i szlachetnych (miedź, molibden, wanad, wolfram, cynk, ołów, uran)

¹ Powiernicze Wyspy Pacyfiku uzyskały niepodległość i utworzyły z USA nowe związki polityczne. Północne Mariany są państwem samorządowym w unii politycznej z USA (od 3 XI 1986 r.). Palau wybrało porozumienie o wolnym stowarzyszeniu z USA (1 X 1991 r.). Federacyjne Stany Micronezji podpisały porozumienie o wolnym stowarzyszeniu z USA (3 XI 1986 r.). Republika Wysp Marshalla podpisała porozumienie o wolnym stowarzyszeniu z USA (21 X 1986 r.).

STANY ZJEDNOCZONE

- *Wielkość i kierunki eksportu*: 776 mld USD, w tym Kanada 23%, Meksyk 14%, Japonia 8%, Wielka Brytania 5%, Niemcy 4%, Francja, Holandia (2000 r.)
- *Wielkość i kierunki importu*: 1223 mld USD, w tym Kanada 19%, Japonia 11%, Meksyk 11%, Chiny 8%, Niemcy 5%, Wielka Brytania, Taiwan (2000 r.)
- *Produkcja energii elektrycznej*: 3678 mld kWh, w tym:
 - elektrownie ciepłe 69,6%
 - elektrownie wodne 8,3%
 - elektrownie jądrowe 19,8%
 - elektrownie inne 2,3%
- *Dochód narodowy brutto według parytetu siły nabywczej*: 9963 mld USD
- *Realne tempo wzrostu*: 5% (2000 r.)
- *Dochód narodowy na jednego mieszkańca*: 36 200 USD
- *Udział sektorów gospodarki w produkcji krajowym brutto*:
 - rolnictwo 2%
 - przemysł 18%
 - usługi 80%
- *Ludność żyjąca poniżej minimum socjalnego*: 12,7%
- *Inflacja*: 3,4%
- *Bezrobocie*: 4%
- *Siła robocza ogółem*: 140,9 mln
- *Siła robocza według zatrudnienia w sektorach*:
 - zarządzanie i business 30,2%
 - technika, sprzedaż i administracja 29,2%
 - usługi 13,5%
 - produkcja, górnictwo, transport i energetyka 24,6%
 - uprawa (farmy), leśnictwo i rybołówstwo 2,5%

4.2. Przegląd gospodarki

Stany Zjednoczone są gospodarczo najbardziej rozwiniętym krajem świata. Dysponują bogatą bazą surowcową i nowoczesną technologią produkcji. Spośród dziesięciu największych firm świata aż pięć znajduje się w Stanach Zjednoczonych. Są to: General Motors, Exxon, Ford Motor, Intl Business, Machines i General Electric.

Stany Zjednoczone na początku II wojny światowej dokonały dekoncentracji przemysłu. Zakłady o znaczeniu strategicznym zlokalizowano na zachodzie i południu kraju, a jednocześnie w poszukiwaniu taniej siły roboczej przeniesiono przemysł lekki (włókienniczy, odzieżowy, obuwniczy) na południowy wschód. W wyniku tych działań ukształtowały się trzy nowe okręgi przemysłowe:

1. Kalifornia – specjalizujący się w przemyśle lotniczym, raketowym, samochodowym, elektronicznym i odzieżowym.
2. Przedgórze Appalachów (od Wirginii do Alabamy) z dominującym przemysłem włókienniczym.

3. Wybrzeże Zatoki Meksykańskiej (zespoły miejskie Houston, Nowego Orleanu i in.) z rozwiniętym przemysłem chemicznym, petrochemicznym i elektronicznym.

W obrębie tzw. Pasa Przemysłowego najważniejszymi ośrodkami hutnictwa żelaza są: Pittsburgh, Chicago-Gary, Cleveland, Buffalo, Baltimore, Youngstown; przemysłu maszynowego: Chicago, Cleveland, Milwaukee, Detroit, Cincinnati; przemysłu samochodowego: Detroit i sąsiadujące z nim miasta; przemysłu stoczniowego Norfolk-Portsmouth; przemysłu gumowego: Akron, przemysłu odzieżowego: Nowy Jork. Szczególne znaczenie dla rozwoju posiadają technopolie: Silicon Valley (Dolina Krzemowa), Orange City na południu od Los Angeles, a także Boston.

5. INFRASTRUKTURA TRANSPORTU

5.1. Informacje podstawowe

- *Koleje*: ogółem 240 000 km (normalnotorowe)
- *Drogi*: ogółem 6,37 mln km, w tym:
 - twarde 5 733 028 km (74 091 km autostrady)
 - twarde nieulepszone 637 003 km
- *Drogi wodne*: ogółem 41 009 km
- *Rurociągi*:
 - ropy naftowej i produktów naftowych 276 000 km
 - gazu ziemnego 331 000 km
- *Porty morskie*: Anchorage, Baltimore, Boston, Charleston, Hampton, Roads, Honolulu, Houston, Jacksonville, Los Angeles, New Orleans, New York, Philadelphia, Port Canaveral, Portland (Oregon), Prudhoe Bay, San Francisco
- *Porty śródlądowe*: Chicago, Cleveland, Connequt, Duluth, Savannah, Seattle, Tampa, Toledo.
- *Marynarka handlowa*:
 - liczba statków 376 (powyżej 1000 GRT), w tym 68 masowców, 29 drobnicowców, 13 chemikaliowców, 80 kontenerowców, 9 pasażerskich, 98 tankowców ropy naftowej, 49 kontenerowców roll/roll, 1 tankowiec specjalny i inne
 - wyporność 10 814 622 GRT/14 416 517 DWT
- *Porty lotnicze*: ogółem 14 720, w tym:
 - a. lotniska o twardych pasach startowych długości:

powyżej 3047 m	– 182
2438–3047 m	– 220
1524–2437 m	– 1331
914–1523 m	– 2440
poniżej 914 m	– 1001
Razem	5174

b. lotniska o nieutwardzonych pasach startowych długości:

powyżej 3047 m	–	3
2438–3047 m	–	6
1524–2437 m	–	164
914–1523 m	–	1675
poniżej 914 m	–	7698
Razem		9546

5.2. Przegląd infrastruktury transportu

Średnia gęstość sieci dróg samochodowych wynosi 59,6 km na 100 km². Gęstość ta jest jednak bardzo zróżnicowana. Najlepiej jest rozwinięta w północno-wschodniej części kraju oraz na wybrzeżu Pacyfiku.

Specyficzną cechą sieci drogowej Stanów Zjednoczonych są transkontynentalne autostrady łączące wybrzeże Atlantyku z wybrzeżem Pacyfiku. Charakter transkontynentalny mają także linie kolejowe.

Transport wodny śródlądowy koncentruje się na Wielkich Jeziorach, Rzece Świętego Wawrzyńca oraz na rzekach Missisipi i Ohio. Do największych portów żeglugi śródlądowej należą: Cleveland, Conneaut, Chicago, Toledo, Duluth i wiele innych.

W Stanach Zjednoczonych szczególnie dobrze rozwinięty jest transport lotniczy. Sieć lotnisk jest gęsta (14,72 tys. lotnisk), a możliwości transportowe duże. Największe porty lotnicze to: Chicago (O'Hare), Dallas, Los Angeles, Atlanta, San Francisco, Denver i Nowy Jork (największy węzeł lotniczy świata – trzy lotniska: Kennedy Airport, Newark i La Guardia). Możliwości transportowe każdego z nich przekraczają kilkadziesiąt milionów pasażerów.

Największymi amerykańskimi portami morskimi są: Houston (90 mln ton) i Corpus Christi (70 mln ton) nad Zatoką Meksykańską oraz Long Beach w aglomeracji Los Angeles (73 mln ton).

Dobrze rozwinięty jest także transport rurociągowy. Transkontynentalne rurociągi biegną z Alaski przez Kanadę do centrum kraju. Łączna długość ropo- i gazociągów przekracza 600 tys. km. Oznacza to, że gęstość sieci rurociągowej wynosi 6 km na 100 km².

6. SIŁY ZBROJNE

6.1. Informacje podstawowe

- *Rodzaje sił zbrojnych:* Departament Sił Lądowych; Departament Marynarki Wojennej², w tym piechoty morskiej; Departament Sił Powietrznych.

² Gwardia Przybrzeżna podlega Departamentowi Transportu, ale podczas wojny przechodzi w podległość Marynarki Wojennej.

- *Potencjalne możliwości mobilizacyjne:* 70 819,4 tys. (2001 r.)
(mężczyźni w wieku 15–49 lat)
- *Rzeczywiste możliwości mobilizacyjne:* b.d.
(mężczyźni w wieku 15–49 lat zdolni do służby wojskowej)
- *Liczba mężczyzn osiągniętych wiek poborowy w danym roku:* 2039,4 tys.
- *Wydatki na obronność:* 276,7 mld USD
- *Procentowy udział wydatków na obronność w PKB:* 3,2%

6.2. Charakterystyka sił zbrojnych

Armia Stanów Zjednoczonych liczy 1,4 mln żołnierzy, w tym około 200 tys. kobiet. Zwierzchnikiem armii jest prezydent.

Naczelnym organem dowodzenia amerykańskich sił zbrojnych jest Komitet Szefów Sztabów.

Pod względem operacyjnym siły zbrojne USA dzielą się na strategiczne siły jądrowe (morskie – 432 pociski balistyczne SLBM na 18 atomowych łodziach podwodnych oraz lotnicze – 500 Minuteman III, 50 Peacekeeper i samoloty: B-1, B-52, B-2A, B-1B, B-52H), wywiad strategiczny (satelitarny) i obronę strategiczną (systemy ostrzegania) oraz siły ogólnego przeznaczenia, tj. wojska konwencjonalne (lądowe – 470 tys., morskie 370 tys., marines – 170 tys., siły lotnicze – 350 tys., kontynentalne USA – 340 tys.).

W skład rezerw amerykańskich SZ wchodzi: Gwardia Narodowa sił lądowych i sił powietrznych, rezerwy regularnych sił lądowych, rezerwy regularnych sił powietrznych i rezerwy regularnych sił morskich.

Marynarka wojenna posiada pięć flot: na Oceanie Atlantycznym, Oceanie Spokojnym, Oceanie Indyjskim, w rejonie Zatoki Perskiej i na Morzu Czerwonym oraz na Morzu Śródziemnym. Posiada najnowocześniejszą na świecie flotę nawodną (52 niszczyciele, 35 fregat i inne), podwodną (74 łodzie podwodne) i inne.

Siły lotnicze dysponują kilku tysiącami nowoczesnych samolotów.

6.3. Znaczenie strategiczne

Stany Zjednoczone ze względu na swój potencjał gospodarczy i militarny są liderem polityki światowej. Pod ich kontrolą znalazły się wszystkie morza i oceany. Są w stanie dokonywać desantów wojskowych w dowolnych regionach świata. Amerykańskie siły zbrojne zajmują mocną pozycję na zachodnim i wschodnim krańcu Eurazji. Kontrolują także Zatokę Perską i umacniają wpływy w islamskich republikach byłego Związku Radzieckiego.

Niezbędnym warunkiem światowej hegemonii Stanów Zjednoczonych był ich dynamizm gospodarczy. W ubiegłym stuleciu udział tego państwa w światowej produkcji przemysłowej kształtował się na poziomie 30%. Wskaźnik ten w ostatnich latach nieco się zmniejszył na korzyść Niemiec i Japonii, jednak Stany Zjednoczone utrzymują przewagę w kluczowej gospodarczo technologii informatycznej.

STANY ZJEDNOCZONE

Stany Zjednoczone mają absolutną przewagę w świecie:

- pod względem militarnym – są potęgą o światowym zasięgu;
- pod względem ekonomicznym – pozostają główną lokomotywą światowego wzrostu gospodarczego;
- pod względem technologicznym – zachowują całkowitą przewagę w sferze najbardziej zaawansowanej technologii.

TURCJA

(REPUBLIKA TURCJI)

Turcja położona jest w Azji Zachodniej (Azji Mniejszej) i południowo-wschodniej Europie. Do Turcji należą przybrzeżne wyspy (m.in. Bozca i Imroz na Morzu Egejskim). Część azjatycka Turcji (Anatolia, 756,7 tys. km²) oddzielona jest od części europejskiej (Tracja Wschodnia, 23,9 tys. km²) Morzem Marmara oraz cieśniną Bosfor i Dardanele.

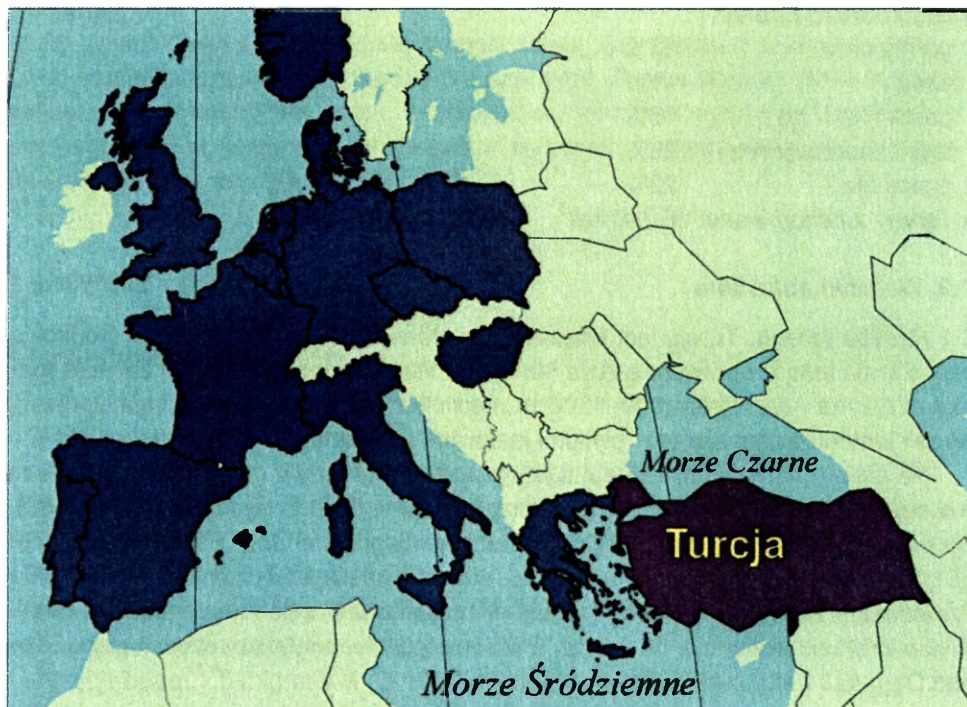
Morze Marmara połączone jest cieśniną Bosfor z Morzem Czarnym. Powierzchnia jego wynosi 11 tys. km², długość 280 km, szerokość 80 km.

Cieśnina Bosfor ma długość 30 km, szerokość od 0,7 do 3,7 km i najmniejszą głębokość 33 m.

Dardanele mają długość 120 km, szerokość od 1,3 do 18,5 km, a najmniejszą głębokość 53 m.

Położenie Turcji nad cieśninami czarnomorskimi oraz na naturalnym pomoście łączącym Europę z Azją było w przeszłości przyczyną wielu wojen i starć zbrojnych o opanowanie tego newralgicznego obszaru.

Rozpiętość geograficzna terytorium: południkowa 660 km, równoleżnikowa 1570 km.

Rys. 16. Położenie Turcji na tle Europy i państw NATO

1. ŚRODOWISKO GEOGRAFICZNE

1.1. Informacje podstawowe

- *Położenie geograficzne:*
26°–45° dł. wsch. (E)
36°–42° szer. półn. (N)
- *Powierzchnia:* 780 580 km², w tym:
obszar lądowy 770 760 km²
wody wewnętrzne 9820 km²
- *Granice lądowe:* ogółem 2627 km, w tym z Armenią 268 km, Azerbejdżanem 9 km, Bułgarią 240 km, Gruzją 252 km, Grecją 206 km, Iranem 499 km, Irakiem 331 km, Syrią 822 km
- *Długość wybrzeża:* 7200 km
- *Wyłączna strefa ekonomiczna:* 200 Mm
- *Wody terytorialne:*
na Morzu Egejskim 6 Mm (NM)
na Morzu Czarnym 12 Mm
na Morzu Śródziemnym 12 Mm
- *Wysokości ekstremalne:*
najwyższy punkt: Mount Ararat 5165 m n.p.m.
najniższy: Morze Śródziemne 0 m
- *Użytkowanie terenu:*
grunty orne 32%
sady 4%
pastwiska i łąki 16%
lasy i zadrzewienie 26%
pozostałe 22%
- *Tereny zmeliorowane:* 36 740 km²

1.2. Warunki naturalne

Rzeźba terenu. Turcja jest krajem górzysto-wyżynnym. Zachodnia i środkowa część kraju leżą na półwyspie Azja Mniejsza. Wnętrze tego półwyspu zajmuje rozległa Wyżyna Anatolijska (800–1500 m n.p.m.), z licznymi kotlinami i obniżeniami, wypełnionymi często słonymi, płytkimi jeziorami i bagnami.

Na północno-zachodnim skraju wyżyny wznosi się masyw górski Uludag (2543 m n.p.m.). Na południowym-wschodzie znajduje się wulkan Erciyas (3916 m n.p.m.). Na północy, wzdłuż wybrzeża Morza Czarnego ciągną się Góry Pontyjskie (Kackar 3917 m n.p.m.), a na południu Taurus. Wschodnią część Turcji zajmuje Wyżyna Armeńska – najwyższej wzniesiony i najbardziej aktywny sejsmicznie obszar Turcji. Wygasłe stożki wulkanów to: Ararat, 5165 m n.p.m. – najwyższy szczyt kraju, Süphan Dag, 4434 m n.p.m. i inne.

Tereny nizinne zajmują niewielką część obszaru Turcji i skupiają się głównie na wybrzeżach i w dolinach większych rzek.

Klimat. Turcja ze względu na rozległość terytorium i zróżnicowane ukształtowanie terenu położona jest w zasięgu wielu stref klimatycznych. Głównie leży w strefie klimatów podzwrotnikowych – na wybrzeżach klimat morski (typu śródziemnomorskiego), na pozostałym obszarze – kontynentalny suchy. Roczna suma opadów wynosi od 200–300 mm w środkowej części Wyżyny Anatolijskiej do ponad 2000 mm w górach Taurus i 3000 mm we wschodniej części Gór Pontyjskich, gdzie opady występują w ciągu całego roku. Maksimum opadów przypada na chłodną porę roku.

Średnia temperatura w styczniu wynosi od -15°C w górach na krańcach wschodnich, około -1°C w zachodniej części Wyżyny Anatolijskiej do około 8°C nad Morzem Śródziemnym, w lipcu od około 20°C w górach na północy kraju do około 29°C na południowym wybrzeżu i 32°C na południowym wschodzie. Klimat wybrzeża północnego cechują ciepłe miesiące letnie i łagodne, deszczowe zimy.

Wody. Główne rzeki Turcji to: Eufrat, Tygrys, Kizilirmak (1355 km) i Sakarya, a największymi jeziorami są: Wan (3700 km^2) i Tuz (1500 km^2) – powierzchnie te są zmienne.

Roślinność. Naturalna szata roślinna w Turcji jest uboga. Niewielkie naturalne lasy zachowały się w Górach Pontyjskich i górach Taurus, na wybrzeżach zachodnich i południowych. Na Wyżynie Anatolijskiej występuje roślinność stepowa i półpustynna.

W górach Taurus i wschodniej Anatolii rosną lasy iglaste z cedrami, w wyższych strefach – z sosnami pospolitymi i czarnymi. Zwarte obszary leśne spotyka się jeszcze w Górach Pontyjskich, w ich wschodniej części występują lasy liściaste z bukami, dębami, platanami i brzożami; w wyższych strefach występują lasy iglaste i roślinność wysokogórska.

2. LUDNOŚĆ I OSADNICTWO

2.1. Informacje podstawowe

- *Ludność ogółem:* 66 494,0 tys. (2001 r.)
- *Struktura wiekowa:*

0–14 lat:	28,4% (mężczyźni 9620,3 tys., kobiety 9276,3 tys.)
15–64 lat:	65,5% (mężczyźni 22 116,6 tys., kobiety 21 401,2 tys.)
65 i więcej lat:	6,1% (mężczyźni 1878,6 tys., kobiety 2201,0 tys.)
- *Przyrost naturalny:* 1,57% (2001 r.)
- *Liczba urodzeń na 1000 mieszkańców:* 18,31 (2001 r.)
- *Liczba zgonów na 1000 mieszkańców:* 5,95
- *Migracja netto:* 1,5 migrantów na 1000 mieszkańców (2001 r.)
- *Struktura płci (stosunek liczby mężczyzn do liczby kobiet):*

urodzonych	1,05
------------	------

TURCJA

do 15 lat	1,04
15–64 lat	1,03
65 i więcej lat	0,85
ogółem	1,02 (2001 r.)
- *Średnia długość życia*: 71,2 lat, w tym: mężczyźni 68,9 lat, kobiety 73,7 lat
 - *Struktura narodowościowa i etniczna*:

Turcy	80%
Kurdowie	20%
 - *Religie i wyznania*: islam 99,8% (przeważnie sunniti), inne 0,2%
 - *Język*: turecki (urzędowy), kurdyjski, arabski, armeński i grecki
 - *Urbanizacja*: 61%

2.2. Osadnictwo

Średnia gęstość zaludnienia Turcji wynosi 85 mieszkańców na km². Rozmieszczenie ludności jest bardzo nierównomierne. W rejonie Stambułu i Ankary gęstość zaludnienia przekracza 300 mieszkańców na km², a w górach Kurdystanu (na wschodzie) – poniżej 10 mieszkańców na km². Najgęściej zaludnione są obszary nadmorskie (nad Morzem Czarnym, Marmara, Egejskim, Śródziemnym) oraz doliny rzek, najrzadziej – centralna część Wyżyny Anatolijskiej i tereny wschodnie.

Do największych skupisk ludności należą: Stambuł (2,8 mln mieszkańców, aglomeracja 7800 tys.), Ankara (1,9 mln, aglomeracja 3400 tys.), Izmir (1,8 mln, aglomeracja 2200 tys.), Adana (0,9 mln, aglomeracja 1200 tys.), Bursa (1100 tys.) i Konya (650 tys.).

3. USTRÓJ I PODZIAŁ ADMINISTRACYJNY

3.1. Informacje podstawowe

- *Ustrój państwowy*: republika parlamentarna
- *Nazwa państwa*:

konwencjonalna pełna:	Republic of Turkey
konwencjonalna skrócona:	Turkey
lokalna pełna:	Türkiye Cumhuriyeti
lokalna skrócona:	Türkiye
- *Stolica*: Ankara
- *Święto państwowe*: 29 października (1923 r.) – Deklaracja Niepodległości
- *Konstytucja*: 7 listopada 1982 r.
- *Głowa państwa*: prezydent
- *Organ ustawodawczy*: Wielkie Zgromadzenie Narodowe (550 deputowanych)

3.2. Podział administracyjny

Terytorium Turcji pod względem administracyjnym dzieli się na 80 prowincji. Są to: Adana, Adiyaman, Afyon, Agri, Aksaray, Amasya, Ankara, Antalya, Ardahan, Artvin, Aydin, Balikesir, Bartin, Batman, Bayburt, Bilecik, Bingol, Bitlis, Bolu, Burdur, Bursa, Canakkale, Cankiri, Corum, Denizli, Diyarbakir, Edirne, Elazig, Erzin-can, Erzurum, Eskisehir, Gaziantep, Giresun, Gumushane, Hakkari, Hatay, Icel, Igdir, Isparta, Istanbul, Izmir, Kahramanmaras, Karabuk, Karaman, Kars, Kastamonu, Kayseri, Kilis, Kirikkale, Kirklareli, Kirshir, Kocaeli, Konya, Kutahya, Malatya, Manisa, Mardin, Mugla, Mus, Nevsehir, Nigde, Ordu, Osmaniye, Rize, Sakarya, Samsun, Sanliurfa, Siirt, Sinop, Sirnak, Sivas, Tekirdag, Tokat, Trabzon, Tunceli, Usak, Van, Yalova, Yozgat, Zonguldak.

4. GOSPODARKA

4.1. Informacje podstawowe

- *Surowce*: węgiel kamienny, rudy żelaza, chromu, miedzi, manganu, cynku, ołowiu oraz ropa naftowa
- *Wielkość i kierunki eksportu*: 26,9 mld USD (Niemcy 18,7%, USA 11,4%, Wielka Brytania 7,4%, Włochy 6,3%, Francja 6,0%, Rosja 5%)
- *Wielkość i kierunki importu*: 55,7 mld USD (Niemcy 13,1%, Włochy 7,9%, USA 7,2%, Rosja 7,0%, Francja 6,6%, Wielka Brytania 5%)
- *Produkcja energii elektrycznej*: 125,3 mld kWh, w tym:

elektrownie ciepłne	71%
elektrownie wodne	29%
elektrownie jądrowe	0%
elektrownie inne	0%
- *Produkt krajowy brutto według parytetu siły nabywczej*: 444,0 mld USD
- *Realne tempo wzrostu*: 6%
- *Produkt krajowy na jednego mieszkańca*: 6800 USD
- *Udział sektorów gospodarki w produkcie krajowym brutto*:

rolnictwo	15,0%
przemysł	29,0%
usługi	56,0%
- *Ludność żyjąca poniżej minimum socjalnego*: b.d.
- *Inflacja*: 39%
- *Bezrobocie*: 11,2%
- *Siła robocza ogółem*: 23 mln (około 2 mln Turków pracuje za granicą)
- *Siła robocza według zatrudnienia w sektorach*:

przemysł	24,0%
rolnictwo	38,0%
usługi	38,0%

4.2. Przegląd gospodarki

Turcja należy do państw zasobnych w surowce naturalne. Do najważniejszych z nich należą: rudy chromu, żelaza, miedzi, cynku, ołowiu, rtęć i siarka oraz boksyty, węgiel brunatny i ropa naftowa. Wydobycie ropy naftowej pokrywa jedną czwartą potrzeb kraju. Gospodarka turecka rozwija się dość dynamicznie.

Turcja realizuje wielką inwestycję hydroenergetyczną GAP (południowo-wschodnioanatolijski kompleks wodno-energetyczny), przewidującą budowę 22 zapór i 19 elektrowni na Eufracie i Tygrysie. W ramach tego projektu w 1992 roku uruchomiono zaporę wodną (wysokość 184 m) na Eufracie. Wybudowano też dwa tunele nawadniające (długości 26,7 km każdy) dostarczające wodę do nawodnienia południowo-wschodniej Anatolii (1,7 mln ha). Planuje się zakończenie prac do 2005 r.

W Turcji kształtują się obecnie wielkie okręgi przemysłowe. Jeden z nich znajduje się na zachodzie kraju i obejmuje następujące ośrodki: Stambuł, Imir, Kesikoi i Bursa. Drugi okręg znajduje się na południu kraju nad Morzem Śródziemnym i obejmuje ośrodki: Adama, Antakya i Gazintep. Dwa kolejne okręgi kształtują się obecnie w górnym biegu rzeki Tygrys i Eufrat. Obejmują one ośrodki: Małatyga, Kralgizi oraz Batman, Sirt.

5. INFRASTRUKTURA TRANSPORTU

5.1. Informacje podstawowe

- *Koleje*: ogółem 8607 km (normalnotorowe), w tym zelektryfikowanych 1524 km
- *Drogi*: ogółem 382 059 km, w tym:
 - twarde 106 976 (1726 km ekspresowych, 1528 km autostrad)
 - twarde nieulepszone 275 083 km
- *Drogi wodne*: ogółem 1200 km
- *Rurociagi*:
 - ropy naftowej 1738 km i produktów naftowych 2321 km;
 - gazu ziemnego 708 km
- *Porty morskie*: Gemlik, Hopa, Iskenderun, Istambuł, Izmir, Kocaeli (Izmit), Icel (Mersin), Samsun, Trabzon
- *Porty śródlądowe*: b.d.
- *Marynarka handlowa*:
 - liczba statków 548 (powyżej 1000 GRT), w tym: 140 masowców, 242 drobnicowce, 41 chemikaliowców, 21 kontenerowców, 6 do przewozu gazu skroplonego, 43 tankowce ropy naftowej, 25 kontenerowców roll/roll, 10 pasażerskich i inne
 - wyporność 5 617 302 GRT/9 088 451 DWT
- *Porty lotnicze*: ogółem 121, w tym:
 - a. lotniska o twardych pasach startowych długości:

powyżej 3047 m	– 16
2438–3047 m	– 29
1524–2437 m	– 19
914–1523 m	– 16
poniżej 914 m	– 6
Razem	86

b. lotniska o nieutwardzonych pasach startowych długości:

powyżej 3047 m	– 0
2438–3047 m	– 0
1524–2437 m	– 1
914–1523 m	– 8
poniżej 914 m	– 26
Razem	35

5.2. Przegląd infrastruktury transportu

Infrastruktura transportu w Turcji jest jeszcze słabo rozwinięta mimo dużych inwestycji w tym zakresie. Średnia gęstość sieci dróg samochodowych wynosi około 49 km na 100 km², w tym 13,7 km na 100 km² dróg twardych i mniejsza niż w Polsce. Rzadsza jest też sieć kolejowa – 1,1 km na 100 km².

Sieć dróg samochodowych i linii kolejowych najlepiej rozwinięta jest w zachodniej części kraju oraz wzdłuż wybrzeży, naj słabiej zaś na wschodzie.

Przez terytorium Turcji biegnie ropociąg z Iraku nad Morze Śródziemne. Ponadto Turcja podpisała porozumienie w sprawie budowy kolejnego ropociągu, biegnącego przez jej terytorium (z Baku nad Morze Śródziemne).

Transport wodny śródlądowy jest słabo rozwinięty, lecz ma duże perspektywy rozwoju, po zrealizowaniu projektu GAP. Natomiast dobrze rozwinięty jest transport morski. Żegluga przybrzeżna i morska odgrywają znaczną rolę. Turecka flota handlowa, licząca blisko 550 statków (o łącznej wyporności ponad 9 mln DWT), dysponuje znacznym potencjałem transportowym.

Największym portem lotniczym jest Atatiirk (Istambuł) – ponad 13 mln pasażerów rocznie.

6. SIŁY ZBROJNE

6.1. Informacje podstawowe

- *Rodzaje sił zbrojnych:* wojska lądowe, marynarka wojenna (w tym lotnictwo morskie i piechota morska), siły powietrzne, Gwardia Wybrzeża, żandarmeria)
- *Potencjalne możliwości mobilizacyjne:* 18 882,3 tys.
(mężczyźni w wieku 15–49 lat)
- *Rzeczywiste możliwości mobilizacyjne:* 11 432,4 tys.
(mężczyźni w wieku 15–49 lat zdolni do służby wojskowej)

- *Liczba mężczyzn osiąających wiek poborowy w danym roku:* 674,8 tys.
- *Wydatki na obronność:* 10,6 mld USD
- *Procentowy udział wydatków na obronność w PKB:* 5,6%

6.2. Charakterystyka sił zbrojnych

Armia turecka liczy ponad 600 tys. żołnierzy, w tym ponad 500 tys. poborowych, i jest jedną z największych armii NATO.

Wojska lądowe, posiadające blisko 500 tys. żołnierzy (460 tys. poborowych), zgrupowane są w czterech armiach (dziewięciu korpusach o strukturze głównie brygadowej). Kieruje nimi dowódca wojsk lądowych. Siły lądowe są wyposażone w około 4200 czołgów (według CFE nie powinno być więcej niż 2464), w tym 2,9 tys. M-48 A5T1/T2 (1,3 tys. magazynowanych), 900 – M-60, 400 Leopard oraz 2,6 tys. BWO. Ponadto posiadają 2883 działa i moździerze o kalibrze powyżej 100 mm, w tym 12 MLRS, 219 haubic 203 mm M-110A2 i inne. Śmigłowce bojowe – 25 typu AH-1W/P oraz ponad 260 ogólnego przeznaczenia.

Marynarka wojenna liczy ponad 50 tys. żołnierzy, w tym 30 tys. poborowych i 3,1 tys. żołnierzy piechoty morskiej. Posiada kilkadziesiąt okrętów bojowych (14 łodzi podwodnych, 22 fregaty, 21 kutrów rakietowych, ponadto patrolowe, desantowe i inne). Bazy to: Ankara, Gölcük, Istanbul, Izmir, Iskenderun, Mersin i Ak-saz Bay.

Siły powietrzne liczą 56 tys. żołnierzy, w tym 30 tys. poborowych i posiadają kilkakset samolotów (w tym 360 bojowych) różnych typów: F-16C/D, F/NF-5A/B, F-4E, T-37, T-38, T-41 i inne.

6.3. Znaczenie strategiczne

Znaczenie strategiczne Turcji wynika zarówno z położenia jej terytorium na granicy dwóch kontynentów, jak i jej potencjału gospodarczo-obronnego.

Terytorium Turcji stanowi obszar kluczowy między Europą południowo-wschodnią a Bliskim Wschodem. Tędy bowiem wiodą transkontynentalne linie komunikacyjne do Iraku, Iranu i Azerbejdżanu, a więc w kierunku Zatoki Perskiej i Morza Kaspijskiego.

Czynnikiem, który zwiększa znaczenie strategiczne tego państwa, jest fakt, że na jego terytorium znajdują się cieśniny czarnomorskie Bosfor i Dardanele. Dzięki temu Turcja ma możliwość kontroli szlaków komunikacji morskiej wiodących z Morza Czarnego na Morze Śródziemne. Ponadto przez te cieśniny wiodą także szlaki komunikacji lądowej, łączące Europę z Bliskim Wschodem.

WĘGRY

(REPUBLIKA WĘGIERSKA)

Węgry położone są w Europie Środkowej, nad środkowym Dunajem i Cisą. Leżą w Kotlinie Panońskiej, która stanowi rozległe obniżenie pomiędzy Alpami, Karpatami i Górami Dynarskimi. Około 80% powierzchni Węgier zajmują niziny, o niewielkich wysokościach względnych.

Terytorium Węgier przecina południkowo rzeka Dunaj. Po jej wschodniej stronie rozpościera się Wielka Nizina Węgierska, a po prawej Mała Nizina Węgierska. Rozpiętość geograficzna terytorium: południkowa 300 km, równoleżnikowa 500 km.

Rys. 17. Położenie Węgier na tle Europy i państw NATO

1. ŚRODOWISKO GEOGRAFICZNE

1.1. Informacje podstawowe

- *Położenie geograficzne:*
16°–23° dł. wsch. (E)
46°–49° szer. półn. (N)
- *Powierzchnia:* 93 030 km², w tym:
obszar lądowy 92 340 km²
wody wewnętrzne 690 km²
- *Granice lądowe:* ogółem 2009 km, w tym z Austrią 366 km, Chorwacją 329 km, Rumunią 443 km, Serbią i Czarnogórą 151 km, Słowacją 515 km, Słowenią 102 km, Ukrainą 103 km.
- *Długość wybrzeża:* 0 km
- *Wyłączna strefa ekonomiczna:* 0 km
- *Wody terytorialne:* 0 km
- *Wysokości ekstremalne:*
najwyższy punkt: Kékes 1014 m n.p.m.
najniższy: rz. Cisa 78 m n.p.m.
- *Użytkowanie terenu:*
grunty orne 51,0%
sady 3,6%
pastwiska i łąki 12,4%
las i zadrzewienie 19,0%
pozostałe 14,0%
- *Tereny zmeliorowane:* 2060 km²

1.2. Warunki naturalne

Rzeźba terenu. Wielka Nizina Węgierska (Alföld) ciągnie się od Dunaju na wschód aż poza granice państwowe. Jest to obszar równinny, w znacznej części lessowy o powierzchni około 50 tys. km². Między rzekami Dunajem i Cisą rozciągają się w wielu miejscach gleby piaszczyste. Pagórki piaszczyste stanowią jedyne urozmaicenie rzeźby tego obszaru. Na wschód od rzeki Cisy ciągnie się bezleśna równina, przypominająca stepy wschodnioeuropejskie.

Mała Nizina Węgierska (Kis Alföld) jest ośmiokrotnie mniejsza od Wielkiej Niziny Węgierskiej. Płynąca tu rzeka Dunaj rozgałęzia się wielokrotnie. Głównym, środkowym ramieniem Dunaju przechodzi granica państwowa ze Słowacją. Na nizinie występują pagórki, które na południu przechodzą w przyległe wzgórza Dunántúl. Dunántúl – kraj zadunajski to najbardziej pod względem geomorfologicznym i tektonicznym urozmaicona część Węgier. W północnej części tej krainy ciągnie się z zachodu na wschód, na długości około 200 km, Średniogórze Panońskie, którego szerokość nie przekracza 40–50 km. Składa się ono z kilku odrębnych zespołów niskich wzniesień. Najdalej na zachód wysunięte są dolomitowe

Góry Keszthelyi (448 m n.p.m.). Las Bakoński, główny masyw tego obszaru, ma w części północnej charakter górski (713 m n.p.m.). Na zachodniej granicy znajduje się jeden z najwyższych położonych obszarów Węgier. Stanowi go przedgórze alpejskie, które w krystalicznym masywie Kőszeg dochodzi do 883 m n.p.m. Góry Sopronskie, rozciągające się dalej na północ, są nieco niższe (533 m n.p.m.).

Najwyższe wzniesienia znajdują się w północno-wschodniej części kraju. Jest to Północne Średniogórze, zajmujące około 8 tys. km² powierzchni. Składa się ono z szeregu gór, z których najwyższe są góry Mátra (Kékes – 1014 m n.p.m.). Dalej na wschód ciągną się Góry Bukowe (Bükk) zbudowane ze skał wapiennych. Występują tam liczne zjawiska krasowe, znane są głównie z licznych jaskiń w okolicach Aggtelek. Dalej na wschód, za szerokimi dolinami Sajó i Hernád, ciągną się Góry Kajskie (900 m).

Klimat. Węgry mają klimat umiarkowany ciepły z przewagą wpływów kontynentalnych. Średnia temperatura w styczniu waha się od około -1°C na zachodzie i w centrum do -3°C na północnym wschodzie, w lipcu od 20°C na północnym zachodzie do 23°C na południu. Średnia roczna suma opadów wynosi od 500–600 mm na Wielkiej Nizinie Węgierskiej do 750–900 mm w górach. Większość opadów deszczu przypada na późną wiosnę i początek lata.

Wody. Rzeki Węgier (Dunaj z Cisą, Drawą i Rabą oraz dopływy Cisy – Samos, Keresz, Sajó) należą do zlewiska Morza Czarnego. Najważniejszymi kanałami są Główny Kanał Zachodni i kanał Balaton–Dunaj. Największymi jeziorami są Balaton (596 km²), Velence (26 km²) i Fehér (14 km²).

Roślinność. Lasy stanowią zaledwie 18% powierzchni Węgier, gdyż zostały znacznie przetrzebione wskutek rozwoju rolnictwa. Na obszarach górzystych rosną lasy liściaste. Głównymi gatunkami drzew na niższych położonych terenach są: dęby i jesiony, na wyższych położonych buki, klony i brzozy.

2. LUDNOŚĆ I OSADNICTWO

2.1. Informacje podstawowe

- *Ludność ogółem:* 10 106,0 tys. (2001 r.)
- *Struktura wiekowa:*
 - 0–14 lat: 16,6% (mężczyźni 862,5 tys., kobiety 818,1 tys.)
 - 15–64 lat: 68,7% (mężczyźni 3406,7 tys., kobiety 3532,0 tys.)
 - 65 i więcej lat: 14,7% (mężczyźni 547,0 tys., kobiety 939,8 tys.)
- *Przyrost naturalny:* -0,32% (2001 r.)
- *Liczba urodzeń na 1000 mieszkańców:* 9,32
- *Liczba zgonów na 1000 mieszkańców:* 13,21
- *Migracja netto:* 1,4 migrantów na 1000 mieszkańców (2001 r.)
- *Struktura płci (stosunek liczby mężczyzn do liczby kobiet):*
 - urodzonych 1,07
 - do 15 lat 1,05

WĘGRY

15–64 lat	0,96
65 i więcej lat	0,58
ogółem	0,91
- *Średnia długość życia*: 71,6 lat, w tym: mężczyźni 67,3 lat, kobiety 76,3 lat
 - *Struktura narodowościowa i etniczna*:

Węgrzy	89,9%
Romowie	4%
Niemcy	2,6%
Serbowie	2%
Słowacy	0,8%
Rumuni	0,7%
 - *Religie i wyznania*: rzymskokatolickie 67,5%, kalwinizm 20%, luteranizm 5%, ateizm i inne 7,5%
 - *Język*: węgierski 98,2%, inne 1,8%
 - *Urbanizacja*: 66%

2.2. Osadnictwo

Rozmieszczenie ludności na Węgrzech jest nierównomierne. Średnia gęstość zaludnienia to 109 mieszkańców na km². Największa koncentracja ludności występuje w okolicy Budapesztu. Obejmuje ona stolicę kraju oraz takie okręgi (komitaty), jak: Peszt, Komárom i Haves. Drugi rejon koncentracji ludności ciągnie się wzdłuż północnej granicy kraju.

Specyficzną cechą osadnictwa węgierskiego są miasta rolnicze. Duże ogrody i tereny rolnicze otaczające obszary zabudowane administracyjnie należą do miast. Z tego względu wiele węgierskich miast powierzchniowo jest równych Warszawie, np. Debreczyn (446 km²). Do największych miast należą: Budapeszt (2016 tys. mieszkańców), Debreczyn (220 tys.), Miskolc (196 tys.), Szeged (180 tys.), Pecz (170 tys.) i Győr (130 tys.).

3. USTRÓJ I PODZIAŁ ADMINISTRACYJNY

3.1. Informacje podstawowe

- *Ustrój państwowy*: republika parlamentarna
- *Nazwa państwa*:

konwencjonalna pełna:	Republic of Hungary
konwencjonalna skrócona:	Hungary
lokalna pełna:	Magyar Köztársaság
lokalna skrócona:	Magyarország
- *Stolica*: Budapeszt
- *Święto państwowe*: Dzień Św. Stefana, 20 sierpnia

- *Konstytucja*: 18 sierpnia 1949 r.; ostatnie zmiany wprowadzono w 1997 r.
- *Głowa państwa*: prezydent
- *Organ ustawodawczy*: Zgromadzenie Narodowe (386 deputowanych)

3.2. Podział administracyjny

Węgry pod względem administracyjnym dzielą się na 19 komitatów (województw) i aglomerację stołeczną, Budapeszt, jako oddzielną jednostkę administracyjną na prawach komitatu, ponadto 20 miast wydzielonych. Komitatami są: Bacs-Kiskun, Baranya, Bekes, Borsod-Abauj-Zemplen, Csongrad, Fejer, Győr-moson-Sopron, Hajdu-Bihar, Heves, Jász-Nagykun-Szolnok, Komárom-Esztergom, Nógrád, Pést, Somogy, Szabolcs-Szatmár-Bereg, Tolna, Vas, Veszprem, Zala. Miastami wydzielonymi są: Bekescsaba, Debrecen, Dunaujvaros, Eger, Győr, Hodmezovasarhely, Kaposvár, Kecskemet, Miskolc, Nagykanizsa, Nyiregyhaza, Pécs, Sopron, Szeged, Szekesfehervar Szolnok, Szombathely, Tatabánya, Veszprem, Zalaegerszeg.

4. GOSPODARKA

4.1. Informacje podstawowe

- *Surowce*: boksyty, uran, cynk, ołów, mangan
- *Wielkość i kierunki eksportu*: 25,2 mld USD (Niemcy 37%, Austria 9%, Włochy 6%, Holandia 5%, Rosja 5%)
- *Wielkość i kierunki importu*: 27,6 mld USD (Niemcy 25%, Rosja 8%, Austria 7%, Włochy 7%)
- *Produkcja energii elektrycznej*: 36,8 mld kWh, w tym:

elektrownie ciepłe	61,1%
elektrownie wodne	0,5%
elektrownie jądrowe	38,4%
elektrownie inne	0%
- *Produkt krajowy brutto według parytetu siły nabywczej*: 113,9 mld USD
- *Realne tempo wzrostu*: 5,5%
- *Produkt krajowy na jednego mieszkańca*: 11 200 USD (2000 r.)
- *Udział sektorów gospodarki w produkcji krajowym brutto*:

rolnictwo	5,0%
przemysł	35,0%
usługi	60,0%
- *Ludność żyjąca poniżej minimum socjalnego*: 8,6%
- *Inflacja*: 9,8%
- *Bezrobocie*: 9,4% (2000 r.)
- *Siła robocza ogółem*: 4,2 mln

- *Siła robocza według zatrudnienia w sektorach:*

przemysł	27%
rolnictwo	8%
usługi	65%

4.2. Przegląd gospodarki

Węgry są państwem ubogim w surowce mineralne. W niewielkich ilościach występują: węgiel kamienny i brunatny, ropa naftowa, gaz ziemny, rudy uranu, cynku, ołowiu i manganu. Natomiast w dużych ilościach występują boksyty, które są przedmiotem eksportu do wielu krajów. Możliwa będzie również eksploatacja na większą skalę rud miedzi i cynku, których zasoby są znaczne.

Hutnictwo żelaza na Węgrzech bazuje na importowanych rudzie żelaza i koksie, natomiast hutnictwo aluminium na własnych surowcach.

Głównym okręgiem przemysłowym Węgier jest Budapeszt. Skoncentrowany w nim jest przemysł maszynowy, w tym środków transportu, oraz petrochemiczny. Najważniejszymi gałęziami przemysłu Węgier są przemysł elektrotechniczny oraz maszynowy i motoryzacyjny. Dobrze rozwinięty jest również przemysł metalurgiczny, chemiczny, tekstylny i spożywczy.

Na Węgrzech istnieją dobre warunki rozwoju rolnictwa. Dzięki temu kraj ten należy do czołówki światowej zarówno w produkcji roślinnej, jak i zwierzęcej. Na bazie produkcji rolnej rozwinął się przemysł rolno-spożywczy i należy on do czołówki europejskiej.

5. INFRASTRUKTURA TRANSPORTU

5.1. Informacje podstawowe

- *Koleje:* ogółem 7606 km, w tym:
 - szerokotorowe: 36 km (1524 mm),
 - normalnotorowe 7394 (zelektryfikowanych 2270 km, linii wielotorowych 1236 km)
 - wąskotorowe 176 km
- *Drogi:* ogółem 188 203 km, w tym:
 - twarde 81 680 (w tym 448 km autostrad)
 - twarde nieulepszone 106 523 km
- *Drogi wodne:* ogółem 1373 km
- *Rurociągi:*
 - ropy naftowej 1204 km,
 - gazu ziemnego 4387 km
- *Porty śródlądowe:* Budapeszt, Dunaujvaros
- *Marynarka handlowa:*
 - liczba statków 1 (powyżej 1000 GRT), drobnicowiec
 - wyporność 1199 GRT/1050 DWT

• *Porty lotnicze*: ogółem 43, w tym:

a. lotniska o twardych pasach startowych długości:

powyżej 3047 m	– 2
2438–3047 m	– 8
1524–2437 m	– 4
914–1523 m	– 1
poniżej 914 m	– 1
Razem	16

b. lotniska o nieutwardzonych pasach startowych długości:

2438–3047 m	– 3
1524–2437 m	– 4
914–1523 m	– 12
poniżej 914 m	– 8
Razem	27

5.2. Przegląd infrastruktury transportu

Węgry mają stosunkowo dobrze rozbudowaną infrastrukturę transportu. Gęstość sieci dróg twardych wynosi 88 km na 100 km², natomiast linii kolejowych 8,0 km na 100 km². Kolej zasilana jest prądem zmiennym 25 kV i 50 Hz. Największym węzłem transportowym jest Budapeszt, z którego rozchodzi się promieniście aż 12 linii kolejowych, w tym 7 o znaczeniu międzynarodowym oraz 8 dróg samochodowych, z których trzy mają znaczenie międzynarodowe.

Dobrze jest rozbudowany transport wodny śródlądowy. Główną magistralą wodną jest Dunaj, za pośrednictwem którego Węgry mają połączenie wodne z Morzem Czarnym i Morzem Północnym.

Największym portem żeglugi śródlądowej jest Budapeszt. Do ważnych portów należą: Dunaujvaros, Mohacz, Ostrzykom, Dunapentale i Komarom.

Drugą co do wielkości drogą wodną jest Cisa z portami: Tokaj, Szolnok, Csongrad i Szeged.

Żegluga morska rozwijana jest w oparciu o porty innych państw. Transport lotniczy ze względu na małe terytorium państwa jest słabo rozwinięty. Natomiast dobrze rozwinięty jest transport rurociągowy.

6. SIŁY ZBROJNE

6.1. Informacje podstawowe

- *Rodzaje sił zbrojnych*: wojska lądowe, siły powietrzne, paramilitarna Gwardia Narodowa
- *Potencjalne możliwości mobilizacyjne*: 2573,1 tys.
(mężczyźni w wieku 15–49 lat)

- *Rzeczywiste możliwości mobilizacyjne:* 2050,4 tys.
(mężczyźni w wieku 15–49 lat zdolni do służby wojskowej)
- *Liczba mężczyzn osiągniętych wiek poborowy w danym roku:* 64,1 tys.
- *Wydatki na obronność:* 822 mln USD
- *Procentowy udział wydatków na obronność w PKB:* 1,6%

6.2. Charakterystyka sił zbrojnych

Stan liczbowy sił zbrojnych wynosi 43,8 tys., w tym 23 tys. poborowych.

Wojska lądowe liczą 23,5 tys. żołnierzy, w tym 17,8 tys. poborowych, i wyposażone są w 800 czołgów, głównie T-55 i T-72 oraz ponad 1,4 tys. BWO, głównie BWP-1, BTR-80A. Posiadają ponadto 840 środków artyleryjskich o kalibrze powyżej 100 mm, w tym 150 samobieżnych 2S1.

Wojska lotnicze liczą 11,5 tys. żołnierzy, w tym 5 tys. poborowych. Wyposażenie stanowi ponad 100 samolotów bojowych MiG-21bis/MF/UM, MiG-29A/UB i inne; ponadto 50 śmigłowców szturmowych: 24 Mi-24 (oraz 15 magazynowanych), Mi-8, Mi-17PP i inne. Istotne znaczenie mają bazy lotnicze.

Siły paramilitarne ochrony granic i policyjne sięgają 14 tys. osób.

6.3. Znaczenie strategiczne

Terytorium Węgier zajmuje większą część Kotliny Panońskiej, w której krzyżują się ważne szlaki komunikacji międzynarodowej łączące Europę Zachodnią z Bliskim Wschodem oraz Europę Północną z Europą Południową. Wejście do tej kotliny ułatwiają obniżenia śródgórskie, do których m.in. należą: Brama Morawska, Korytarz Wiedeński, Brama Lublańska i Żelazne Wrota.

Przez Kotlinę Panońską przepływa także rzeka żeglowna, Dunaj, której wody mają status międzynarodowy. Łączy ona poprzez Kanał Men–Dunaj, Men i Ren, Morze Czarne z Morzem Północnym i odgrywa ważną rolę w wymianie handlowej nie tylko państw, przez terytoria których przepływa, lecz także państw czarnomorskich z państwami Europy Zachodniej. Dzięki takiemu położeniu terytorium Węgier stało się kluczowym obszarem w Europie, a Budapeszt międzynarodowym węzłem transportowym.

WIELKA BRYTANIA

(ZJEDNOCZONE KRÓLESTWO WIELKIEJ BRYTANII I IRLANDII PÓŁNOCNEJ)

Zjednoczone Królestwo Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej położone jest na wyspach, z których Wielka Brytania liczy 219 tys. km², Irlandia 14 tys. km². Wielka Brytania obejmuje ponad 5 tys. wysp i wysepek, m.in.: Hebrydy, Szetlandy, Orkady, Wight, Anglesey.

Rozległość terytorialna głównej wyspy – Wielkiej Brytanii – wynosi w kierunku południkowym 900 km, w kierunku równoleżnikowym na południu kraju 460 km, w środkowej części 400 km, a w Szkocji (między at Forth a Fifth of Clyde) tylko 55 km.

W Szkocji w odległości 40 km na zachód leżą Hebrydy, na północ Orkady. Dalej na północ, w odległości 140 km położone są Szetlandy.

Rys. 18. Położenie Wielkiej Brytanii na tle Europy i państw NATO

Odległość Wielkiej Brytanii od lądowej części Europy wynosi w największym miejscu, w Cieśninie Kaletańskiej 32 km. Południowe wybrzeża oddzielone są od Francji kanałem La Manche o średniej szerokości 120 km, a od Holandii 200 km. Irlandia oddzielona jest od Wielkiej Brytanii Morzem Irlandzkim, którego szerokość wynosi 200 km, Kanałem Świętego Jerzego szerokości 140 km oraz Kanałem Północnym szerokości 25 km.

1. ŚRODOWISKO GEOGRAFICZNE

1.1. Informacje podstawowe

- *Położenie geograficzne:*
2° dł. wsch. (E) – 8° dł. zach. (W)
49°–62° szer. półn. (N)
- *Powierzchnia:* 244 820 km² (włącznie z wyspami Rockall i Szetlandami), w tym:
obszar lądowy 241 590 km²
wody wewnętrzne 3230 km²
- *Granice lądowe:* ogółem 360 km, w tym: z Irlandią 360 km
- *Długość wybrzeża:* 12 429 km
- *Wyłączna strefa ekonomiczna:* 200 Mm (NM)
- *Wody terytorialne:* 12 Mm
- *Wysokości ekstremalne:*
najwyższy punkt: Ben Nevis 1343 m n.p.m.
najniższy: Fenland 4 m p.p.m.
- *Użytkowanie terenu:*
grunty orne 25%
sady 0%
pastwiska i łąki 46%
las i zadrzewienie 10%
pozostałe 19%
- *Tereny zmeliorowane:* 1080 km²

1.2. Warunki naturalne

Rzeźba terenu. Wielką Brytanię pod względem ukształtowania powierzchni można podzielić na dwie części, niziną na wschodzie i górzystą na zachodzie i północy (Highlands). Część nizinna w dwóch miejscach dochodzi wąskimi pasami do wybrzeży zachodnich, dzieląc strefę gór na trzy części. Są to: górzysty obszar północny, Góry Walijskie (Kambryjskie) i Góry Kornwalii oraz Dewonu. Na obszar Szkocji składają się Góry Kaledońskie, Grampiany z najwyższym szczytem wyspy (Ben Nevis, 1343 m n.p.m.).

Góry mają charakter gór niskich wysokości (400–800 m n.p.m.). Wierchołki ich są na ogół łagodne. Charakterystyczną cechą jest brak lasów. Pokrywają je torfowiska, wrzosowiska i trawy.

Nizina środkowej i wschodniej Anglii ma charakter równin lub wzgórz ciągnących się na południu z zachodu na wschód, a na północy z północy na południe.

Wybrzeże Wielkiej Brytanii na zachodzie jest silnie rozczłonkowane, pocięte wąskimi zatokami na kształt fiordów i szerokimi estuariami rzek, tworzącymi w naturalny sposób znakomite warunki do zakładania portów. Typowe dla brzegów kanału La Manche są białe klify ze skał kredowych.

Klimat można określić jako wilgotny, o znacznej ilości opadów, o umiarkowanie ciepłym lecie i łagodnych temperaturach zimy.

Wielka Brytania otrzymuje jedną trzecią możliwego nasłonecznienia, dwie trzecie dni w roku przypada na zachmurzenie i mgły. Szczególnie mało ma słonecznych dni w czasie zimy. Najbardziej nasłonecznione jest południowe i południowo-wschodnie wybrzeże, które w lipcu, miesiącu najbardziej słonecznym, ma od 7 do 7,5 godzin słonecznych w ciągu dnia; dla środkowej Anglii wynosi ono 6 godzin, a w północno-zachodniej Anglii obniża się do 5 godzin. W grudniu tylko jedna godzina słoneczna przypada na jeden dzień.

Średnie temperatury lipca wynoszą 16,5°C, stycznia 4,4°C. Najcieplejszym obszarem jest Kotlina Londyńska ze średnią lipca 17,8°C. Wschodnie, południowe i zachodnie wybrzeże jest nieco chłodniejsze. W kierunku północnym temperatury obniżają się do 15°C w Szkocji. W styczniu wybrzeże południowo-zachodnie ma szczególnie łagodne temperatury (6,7°C), mróz jest tutaj rzadkością. Wschodnie wybrzeże w tym samym czasie jest nieco chłodniejsze (3,3°C), a nocne temperatury minimalne osiągają często 0°C. Ocieplenia przynoszą zimą wiatry południowo-zachodnie. Wielka Brytania pozostaje w zasięgu tych wiatrów prawie 180 dni. Połowę tej liczby stanowią wiatry wschodnie, które zimą przynoszą ochłodzenie, a latem ocieplenie i dobrą pogodę.

Ilość opadów jest na ogół duża. Najwięcej jest ich na zachodzie, najmniej we wschodniej części. Na zachodzie jest 200 dni deszczowych w ciągu roku, na Nizinie Środkowoangielskiej – 175, w Kotlinie Londyńskiej – 150 dni. W górach zachodnich opady osiągają 1500–2000 mm, w Szkocji około 2000 mm, w dorzeczu Tamizy około 700 mm. Najwięcej opadów przypada na lato. Jedynie na południowym zachodzie jest ich najwięcej w październiku, a w Walii – zimą.

Mgły występują najczęściej zimą i wczesną wiosną. Zagęszczają się one w obrębie miast i osiedli przemysłowych, doprowadzając do powstawania smogu. Śnieg pozostaje dłużej jedynie na wysokościach powyżej 500 m n.p.m. W górach nierzadko są zawieje śnieżne, utrudniające komunikację. Dzięki Golfsztromowi śnieg, poza rejonami wyższych gór, pada rzadko.

Wody. Rzeki są niewielkie, lecz bogate w wodę. Stany wody w ciągu roku są na ogół wyrównane. Sieć wodna jest gęsta. Niskie działy wodne umożliwiły połączenie rzek licznymi kanałami. W Szkocji, północnej Anglii i Irlandii Północnej jest wiele jezior, których kształt jest przeważnie bardzo wydłużony. Najdłuższą rzeką

jest Tamiza (338 km), natomiast największym powierzchniowo jeziorem jest Lough Neagh (396 km²).

Roślinność. Wielka Brytania pokryta niegdyś mieszanymi lasami liściastymi, dziś – z zaledwie 8% udziałem terenów zalesionych w ogólnej powierzchni – należy do najuboższych w drzewostan krajów Europy. Najczęściej spotykane gatunki to buki, dęby, jesiony, wiązy, brzozy i sosny. Granica lasów sięga tylko 450–600 m n.p.m. Wyżej występują jedynie łąki i pastwiska bądź roślinność porastająca skalne podłoże.

2. LUDNOŚĆ

2.1. Informacje podstawowe

- **Ludność ogółem:** 59 647,8 tys.
- **Struktura wiekowa:**
 - 0–14 lat: 18,9% (mężczyźni 5778,4 tys., kobiety 5486,1 tys.)
 - 15–64 lat: 65,4% (mężczyźni 19 712,9 tys., kobiety 19 304,8 tys.)
 - 65 i więcej lat: 15,7% (mężczyźni 3895,9 tys., kobiety 5469,6 tys.)
- **Przyrost naturalny:** 0,11% (2001 r.)
- **Liczba urodzeń na 1000 mieszkańców:** 11,54
- **Liczba zgonów na 1000 mieszkańców:** 10,35
- **Migracja netto:** 2,6 migrantów na 1000 mieszkańców
- **Struktura płci (stosunek liczby mężczyzn do liczby kobiet):**
 - urodzonych 1,05
 - do 15 lat 1,05
 - 15–64 lat 1,02
 - 65 i więcej lat 0,71
 - ogółem 0,97 (2001 r.)
- **Średnia długość życia:** 77,8 lat, w tym: mężczyźni 75,1 lat, kobiety 80,7 lat
- **Struktura narodowościowa i etniczna:**
 - Anglicy 81,5%
 - Szkoci 9,6%
 - Irlandczycy 2,4%
 - Walijczycy 1,9%,
 - Ulsterczycy 1,8%
 - Hindusi, Pakistańczycy i inni 2,8%
- **Religie i wyznania:** rzymskokatolickie 15,0% (9 mln), anglikanie 45,3% (27 mln), metodyści 1,3% (760 tys.), islam 1,7% (1 mln), prezbiterianie 1,3% (800 tys.), sikh 0,7% (400 tys.), hindu 0,6% (350 tys.), idisz 0,5% (300 tys.), ateści i inne 33,6%
- **Język:** angielski (urzędowy), walijski (około 26% ludności Walii), szkocki i celtycki (około 60 tys. mieszkańców Szkocji)
- **Urbanizacja:** 89%

2.2. Osadnictwo

Średnia gęstość zaludnienia Wielkiej Brytanii wynosi 244 mieszkańców na km². Obok Holandii i Belgii należy ona do najgęściej zaludnionych państw w Europie. Rozmieszczenie ludności jest bardzo nierównomierne. Największa gęstość zaludnienia występuje w Anglii (370) i Walii (140), a najmniejsza w Szkocji (66). Najintensywniej zaludniony obszar rozciąga się od ujścia rzeki Mersey do ujścia Tamizy. Obejmuje on 7 hrabstw, tzw. metropolitalnych.

Największym miastem jest Londyn liczący około 7 mln mieszkańców. Jednak konurbacja londyńska (Dreater London) obejmująca także obszary przyległe jest zamieszkała przez około 12 mln mieszkańców.

Aglomeracja West Midlands zamieszkała jest przez około 3 mln mieszkańców. Głównym miastem tej aglomeracji jest Birmingham (1 mln mieszkańców).

Do silnie zurbanizowanych hrabstw należą także: West Yorkshire (główne miasto Leeds – 727 tys.), Great Manchester (Manchester – 600 tys.), Merseyside (Liverpool – 600 tys.), Tyneside (Newcastle – 400 tys.), Central Clydeside (Glasgow – 700 tys.).

Do innych dużych skupisk ludności należą: Sheffield (530 tys.), Bradford (470 tys.) i Edynburg (440 tys.).

3. USTRÓJ I PODZIAŁ ADMINISTRACYJNY

3.1. Informacje podstawowe

- *Ustrój państwowy*: monarchia konstytucyjna
- *Nazwa państwa*:

konwencjonalna pełna:	United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland
konwencjonalna skrócona:	United Kingdom
lokalna pełna:	United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland
lokalna skrócona:	UK
- *Stolica*: Londyn
- *Święto państwowe*: 20 czerwca – dzień koronacji królowej
- *Konstytucja*: 1 stycznia 1948 r.
- *Głowa państwa*: królowa
- *Organ ustawodawczy*: dwie izby: Izba Gmin (651 deputowanych), Izba Lordów (1177 członków) – dysponuje prawem weta zawieszającego

3.2. Podział administracyjny

Podział administracyjny w Wielkiej Brytanii jest zróżnicowany. Zjednoczone Królestwo Wielkiej Brytanii i Północnej Irlandii dzieli się na: Anglię, Walię, Szkocję i Północną Irlandię. Anglia dzieli się na 35 hrabstw i 274 dystrykty; 36 dystryktów metropolitalnych, 32 dzielnice oraz Londyn; 14 władz unitarnych; Walia – na 22 władze unitarne; Szkocja – na 32 władze unitarne, a Irlandia Północna na 26 dystryktów.

Hrabstwa w Anglii (metropolitalne oznaczono gwiazdką) to: Bedfordshire, Buckinghamshire, Cambridgeshire, Cheshire, Cornwall, Cumbria, Derbyshire, Devon, Dorset, Durham, East Sussex, Essex, Gloucestershire, Greater London*, Greater Manchester*, Hampshire, Herefordshire, Hertfordshire, Isle of Wight, Kent, Lancashire, Leicestershire, Lincolnshire, Merseyside*, Norfolk, Northamptonshire, Northumberland, North Yorkshire, Nottinghamshire, Oxfordshire, Shropshire, Somerset, South Yorkshire*, Staffordshire, Suffolk, Surrey, Tyne and Wear*, Warwickshire, West Midlands*, West Sussex, West Yorkshire*, Wiltshire, Worcestershire.

W Irlandii Północnej dystryktami i wydzielonymi miastami* są: Antrim, Ards, Armagh, Ballymena, Ballymoney, Banbridge, Belfast*, Carrickfergus, Castlereagh, Coleraine, Cookstown, Craigavon, Down, Dungannon, Fermanagh, Larne, Limavady, Lisburn, Derry*, Magherafelt, Moyle, Newry and Mourne, Newtownabbey, North Down, Omagh, Strabane;

W Walii są 22 władze unitarne: Isle of Anglesey, Blaenau Gwent, Bridgend, Caerphilly, Cardiff, Ceredigion, Carmarthenshire, Conwy, Denbighshire, Flintshire, Gwynedd, Merthyr Tydfil, Monmouthshire, Neath Port Talbot, Newport, Pembrokeshire, Powys, Rhondda Cynon Taff, Swansea, Torfaen, The Vale of Glamorgan, Wrexham.

W Szkocji są 32 władze unitarne: Aberdeen City, Aerdeenshire, Angus, Argyll and Bute, The Scottish Borders, Clackmannanshire, Dumfries and Galloway, Dundee City, East Ayrshire, East Dunbartonshire, East Lothian, East Renfrewshire, City of Edinburgh, Falkirk, Fife, Glasgow City, Highland, Inverclyde, Midlothian, Moray, North Ayrshire, North Lanarkshire, Orkney Islands, Perth and Kinross, Renfrewshire, Shetland Islands, South Ayrshire, South Lanarkshire, Stirling, West Dunbartonshire, Eilean Siar (Western Isles), West Lothian.

Wielka Brytania posiada także następujące terytoria: bezpośrednio związane z Koroną Wyspy Normandzkie (150 tys. mieszkańców, 195 km²) na kanale La Manche i wyspę Man na Morzu Irlandzkim (65 tys. mieszkańców, 588 km²) oraz terytoria zależne o różnym stopniu samodzielności: Gibraltar (30 tys. mieszkańców, 5,5 km²) na południowych krańcach Hiszpanii, Bermudy (60 tys. mieszkańców, 53 km²) na północnym Atlantyku, Anquillę (7 tys. mieszk., 88 km²), Kajmany (25 tys. mieszkańców, 259 km²), Monserrat (12 tys. mieszkańców, 106 km²), wyspy Turks i Caicos (7 tys. mieszkańców, 430 km²), Brytyjskie Wyspy Dziewicze (13 tys. mieszkańców, 152 km²) na Karaibach, Wyspa Św. Heleny (6 tys. mieszkańców, 122 km²) i Falklandy (2000 mieszkańców, 12 173 km²) na południowym Atlantyku, Wyspy Chagos – Brytyjskie Terytorium Oceanu Indyjskiego (2000 mieszkańców, 60 km²), archipelag Pitcairn (50 mieszkańców, 43 km²) w Oceanii. Wielka Brytania rości także pretensje do terytorium Półwyspu Antarktycznego i Edith-Ronne-Land (bez stałych mieszkańców, 390 tys. km²) na Antarktydzie.

Jednostki NUTS I stanowi 11 regionów standardowych, NUTS II – 35 grup hrabstw, natomiast NUTS III – 65 hrabstw (lub odpowiadających im jednostek). Jednostki NUTS IV stanowi 485 dystryktów.

4. GOSPODARKA

4.1. Informacje podstawowe

- *Surowce*: ropa naftowa, gaz ziemny, rudy żelaza i cyny, sól kamienna, węgiel kamienny
- *Wielkość i kierunki eksportu*: 282 mld USD, w tym 58% do państw UE (Niemcy 12%, Francja 10%, Holandia 8%), USA 15%
- *Wielkość i kierunki importu*: 324 mld USD, w tym 53% z państw UE (Niemcy 14%, Francja 9%, Holandia 7%, Irlandia 5%), USA 13%, Japonia 5%
- *Produkcja energii elektrycznej*: 342,8 mld kWh, w tym:

elektrownie ciepłe	69,4%
elektrownie wodne	1,6%
elektrownie jądrowe	26,7%
elektrownie inne	2,4%
- *Produkt krajowy brutto według parytetu siły nabywczej*: 1360 mld USD
- *Realne tempo wzrostu*: 3%
- *Produkt krajowy na jednego mieszkańca*: 22 800 USD
- *Udział sektorów gospodarki w produkcji krajowym brutto*:

rolnictwo	1,7%
przemysł	24,9%
usługi	73,4%
- *Ludność żyjąca poniżej minimum socjalnego*: 17%
- *Inflacja*: 2,4%
- *Bezrobocie*: 5,5%
- *Siła robocza ogółem*: 29,2 mln
- *Siła robocza według zatrudnienia w sektorach*:

przemysł	19%
rolnictwo	1%
usługi	80%

4.2. Przegląd gospodarki

Wielka Brytania jest jednym z najsilniej gospodarczo rozwiniętych krajów świata. Pod względem produktu krajowego brutto zajmuje czwarte miejsce wśród państw NATO. Odgrywa ważną rolę w międzynarodowej żegludze, bankowości, ubezpieczeniach.

Gospodarkę brytyjską cechuje znaczna koncentracja kapitału. Największe koncerny przemysłowe to: Royal Deutch Schell (ropa), Unilever (żywność), British Petroleum (ropa), Imperial Chemical Industries (chemia), British Aerospace (lotnictwo), Grand Metropolitan (żywność), BTR (materiały budowlane), Hanson (materiały budowlane), General Electric Co (elektronika), British Steel (stal).

Na rozwój gospodarczy w Wielkiej Brytanii duży wpływ wywarło odkrycie dużych złóż ropy naftowej i gazu na szelfie kontynentalnym, zwłaszcza na szelfie

Morza Północnego. Dzięki wydobyciu tych surowców Wielka Brytania z importera ropy i gazu stała się ich eksporterem.

Najważniejszymi okręgami są region londyński oraz region Birmingham–Coventry. W regionie londyńskim rozwinięty jest przemysł lotniczy, samochodowy, elektrotechniczny, precyzyjny, spożywczy, poligraficzny, odzieżowy i materiałów budowlanych. W regionie Birmingham–Coventry rozwinięty jest przemysł maszynowy, środków transportu, metalowy.

Wśród mniejszych okręgów wyróżniają się: południowa Walia (hutnictwo żelaza i metali nieżelaznych), Newcastle (przemysł stoczniowy i maszynowy) oraz Middlesbrough (hutnictwo żelaza, przemysł chemiczny).

5. INFRASTRUKTURA TRANSPORTU

5.1. Informacje podstawowe

- *Koleje*: ogółem 16 878 km, w tym:
 - szerokotorowe: 342 km (1600 mm), w tym 190 km dwutorowe
 - normalnotorowe 16 536 km, (zelektryfikowanych 4928 km, o podwójnych torach i wielotorowe 12 591)
 - wąskotorowe 0 km
- *Drogi*: ogółem 371 603 km, w tym autostrady 3303 km
- *Drogi wodne*: ogółem 3200 km
- *Rurociągi*:
 - ropy naftowej 933 km i produktów naftowych 2993 km
 - gazu ziemnego 12 800 km
- *Porty morskie*: Aberdeen, Belfast, Bristol, Cardiff, Dover, Falmouth, Felixstowe, Glasgow, Grangemouth, Hull, Leith, Liverpool, Londyn, Peterhead, Plymouth, Scapa Flow, Sullom Voe, Tees, Tyne
- *Porty śródlądowe*: Londyn, Manchester
- *Marynarka handlowa*:
 - liczba statków 200 (powyżej 1000 GRT), w tym 4 masowce, 31 drobnicowców, 11 chemikaliowców, 47 kontenerowców, 3 gazowce, 52 tankowce ropy naftowej, 19 kontenerowców roll/roll i inne
 - wyporność 3 934 776 GRT/3 760 240 DWT
- *Porty lotnicze*: ogółem 489, w tym:
 - a. lotniska o twardych pasach startowych długości:

powyżej 3047 m	– 10
2438–3047 m	– 33
1524–2437 m	– 162
914–1523 m	– 89
poniżej 914 m	– 55
Razem	349 (2000 r.)

b. lotniska o nieutwardzonych pasach startowych długości:

powyżej 3047 m	–	0
2438–3047m	–	0
1524–2437 m	–	1
914–1523 m	–	23
poniżej 914 m	–	116
Razem		140

5.2. Przegląd infrastruktury transportu

Wielka Brytania ma dobrze rozwinięte wszystkie rodzaje transportu, najlepiej jednak transport morski. Transport kolejowy przez dziesięciolecia odgrywał znaczną rolę w gospodarce kraju, jednak w ostatnich latach stracił na znaczeniu na korzyść transportu samochodowego. Z tego powodu długość linii kolejowych w Wielkiej Brytanii systematycznie spada. Obecnie średnia gęstość sieci kolejowej wynosi 6,9 km na 100 km². Kolej zasilana jest prądem zmiennym 25 kV i 50 Hz, ale również starym systemem o napięciu stałym 1,5–3 kV. Natomiast średnia gęstość sieci dróg samochodowych wynosi 152 km na 100 km² (autostrady 13,5 km na 1000 km²) i jest zbliżona do gęstości sieci drogowej w Niemczech. Gęstość jej jest jednak nierównomierna; największa jest na południu, najmniejsza na północy, w Szkocji.

Bardzo dynamicznie rozwija się transport rurociągowy. Przyczyniła się do tego eksploatacja ropy i gazu ziemnego z szelfu kontynentalnego Morza Północnego, skąd są one przesyłane rurociągami do wnętrza kraju.

Wielka Brytania, będąc państwem wyspiarskim, rozbudowała infrastrukturę transportu morskiego. Dysponuje wieloma portami o dużych możliwościach przeładunkowych oraz dużą liczbą statków handlowych. Wielkimi portami są tu Londyn wraz z Medway (blisko 66 mln ton przeładunków).

Dysponuje również dobrze rozbudowaną infrastrukturą transportu lotniczego (około 500 lotnisk) i nowoczesnym lotnictwem. Do najważniejszych lotnisk należą: Heathrow (Londyn) – największe w Europie, liczba pasażerów w ciągu roku przekracza 55 mln osób; Gatwick (Londyn) – 24 mln pasażerów; Manchester – 15 mln pasażerów; Glasgow, Birmingham i Stansted (Londyn) – każde po około 5 mln pasażerów.

6. SIŁY ZBROJNE

6.1. Informacje podstawowe

- *Rodzaje sił zbrojnych:* wojska lądowe, marynarka wojenna (w tym piechota morską), siły powietrzne
- *Potencjalne możliwości mobilizacyjne:* 14 599,2 tys.
(mężczyźni w wieku 15–49 lat)

- *Rzeczywiste możliwości mobilizacyjne:* 12 139,9 tys.
(mężczyźni w wieku 15–49 lat zdolni do służby wojskowej)
- *Liczba mężczyzn osiągniętych wiek poborowy w danym roku:* b.d.
- *Wydatki na obronność:* 36,9 mld USD
- *Procentowy udział wydatków na obronność w PKB:* 2,7%

6.2. Charakterystyka sił zbrojnych

Naczelnym dowódcą sił zbrojnych jest królowa. Praktycznie jednak polityką wojskową i przygotowaniem kraju do wojny zajmuje się premier oraz Komitet Polityki Obronnej. Przedsięwzięcia w dziedzinie wojskowej Komitet realizuje za pośrednictwem ministerstwa obrony. Stan liczebny brytyjskich sił zbrojnych wynosi 200 tys. żołnierzy, w tym około 15 tys. kobiet. Pod względem operacyjnym dzielą się one na strategiczne siły jądrowe (stan osobowy 2 tys.) i siły ogólnego przeznaczenia. Siły strategiczne posiadają 58 SLBM (Trident, MIRV) na 4 SSBN (łodzi podwodne).

Stan liczebny sił lądowych wynosi około 110 tys. żołnierzy. W składzie tych sił są związki taktyczne i oddziały wydzielone do NATO oraz siły na terytorium Wielkiej Brytanii i w garnizonach zamorskich. Pod względem operacyjnym siły wydzielone do NATO podlegają szefowi Sztabu Obrony, a siły lądowe na terytorium kraju szefowi Sztabu Sił Lądowych.

Uzbrojenie sił lądowych stanowi ponad 580 czołgów (Challenger 2, Chiftain), 2300 BWO oraz artyleria (450) i śmigłowce szturmowe (250).

Marynarka wojenna Wielkiej Brytanii liczy około 44 tys. żołnierzy, w tym 6,7 tys. marines. Posiada kilkadziesiąt nowoczesnych okrętów nawodnych (3 transportowce, 11 niszczycieli, fregaty, kutry patrolowe) i podwodnych (16).

Lotnictwo ma w swym składzie około 55 tys. żołnierzy, jest wyposażone w samoloty różnych klas (520 bojowych) oraz śmigłowce.

6.3. Znaczenie strategiczne

Znaczenie strategiczne Wielkiej Brytanii wynika z jej wyspiarskiego położenia oraz potencjału wojennego, jakim dysponuje. Wyspiarskie położenie Wielkiej Brytanii chroniło ją przez wieki przed bezpośrednim atakiem od strony kontynentu, nie utrudniało jednak kontaktów gospodarczych z innymi państwami. Wielka Brytania jako państwo wyspiarskie ma dobrze rozbudowaną flotę handlową i marynarkę wojenną. Dzięki temu może kontrolować wyjścia z Morza Północnego na Atlantyk, przez które przechodzą główne morskie szlaki komunikacyjne Europy oraz wspierać siły morskie i lądowe na kontynencie.

Szczególnie ważną rolę siły morskie Wielkiej Brytanii mogą odgrywać w kontroli kanału La Manche oraz przejścia z Morza Norweskiego na Atlantyk. Ponadto flota brytyjska może wspierać działania sojuszników na Atlantyku i innych akwenach morskich. Wielkim atutem brytyjskim są złoża ropy i gazu na szelfie otaczających mórz.

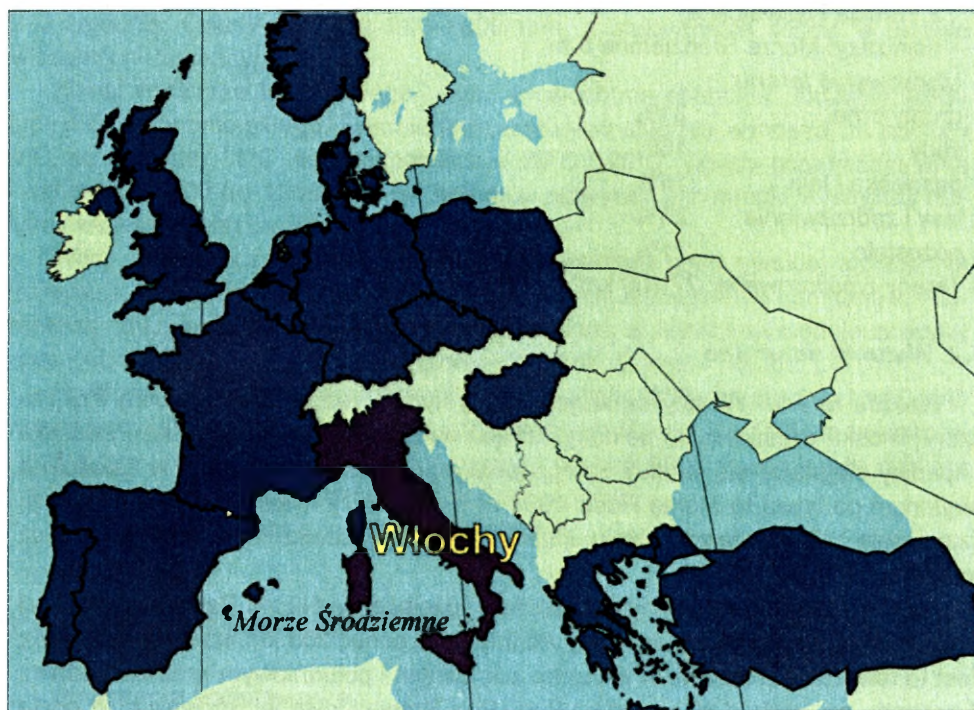
WŁOCHY

(REPUBLIKA WŁOSKA)

Włochy położone są w basenie Morza Śródziemnego. Zajmują południową część Alp, Nizinę Padańską, Półwysep Apeniński oraz wyspy: Sycylię (25 426 km²), Sycylię (23 813 km²), Liparyjskie, Poncjańskie, Toskańskie, Pelagijskie i inne. Enklawy na terytorium Włoch stanowią San Marino i Watykan.

Włochy zajmują centralne położenie w basenie Morza Śródziemnego i stanowią naturalny pomost łączący Europę z Afryką, od której oddziela go Cieśnina Tunezyjska (Sycylijska). Ponadto zajmują przejście między Alpami i Morzem Adriatyckim wyprowadzające na Balkany. Mają także dogodne warunki do kontroli przejścia z Morza Adriatyckiego do Morza Jońskiego w cieśninie Otranto.

Rozpiętość geograficzna terytorium: południkowa 1300 km, równoleżnikowa 510 km.

Rys. 19. Położenie Włoch na tle Europy i państw NATO

1. ŚRODOWISKO GEOGRAFICZNE

1.1. Informacje podstawowe

- *Położenie geograficzne:*
8°–19° dł. wsch. (E)
36°–47° szer. półn. (N)
- *Powierzchnia:* 301 230 km² (łącznie z Sycylią i Sardynią), w tym:
obszar lądowy 294 020 km²;
wody wewnętrzne 7210 km²
- *Granice lądowe:* ogółem 1932,2 km, w tym: z Austrią 430 km, Francją 488 km, Watykanem 3,2 km, San Marino 39 km, Słowenią 232 km, Szwajcarią 740 km
- *Długość wybrzeża:* 7600 km
- *Wyłączna strefa ekonomiczna:* szelf do 200 m głębokości dla eksploatacji surowców
- *Wody terytorialne:* 12 Mm (NM)
- *Wysokości ekstremalne:*
– najwyższy punkt: Mont Blanc (wł. Monte Bianco) 4807 m n.p.m. (Włochy dzielą z Francją i Szwajcarią)
– najniższy: Morze Śródziemne 0 m
- *Użytkowanie terenu:*
grunty orne 31%
sady 10%
pastwiska i łąki 15%
las i zadrzewienie 23%
pozostałe 21%
- *Tereny zmeliorowane:* 27 100 km²

1.2. Warunki naturalne

Rzeźba terenu. Włochy są krajem górzystym. Rzeźbę terenu tworzą trzy obszary: włoska część Alp na północy, leżąca na południe od nich Nizina Padańska i Apeniny ciągnące się wzdłuż całego półwyspu. Najwyższy szczyt w całości na terytorium państwa to Monte Rosa 4634 m n.p.m. Góry wraz z wyżynami zajmują cztery piąte całej powierzchni kraju. Niziny występują przeważnie na północy i wzdłuż wybrzeży.

Między Alpami a Północnym Apeninem rozciąga się Nizina Padańska długości około 400 km, szerokości u wybrzeży Adriatyku do ponad 200 km, koło Turynu 80 km. Jest to równina wzniesiona w kierunku północnym i południowym oraz zachodnim. Z zachodu na wschód płynie rzeka Pad (Po). Prawe i lewe jej dopływy oraz gęsta sieć kanałów melioracyjnych utrudniają przekraczalność terenu, zwłaszcza ze wschodu na zachód. Wzdłuż brzegów Padu, na przestrzeni 400 km od ujścia w górę rzeki oraz niektórych jego dopływów wybudowano liczne tamy przeciwpowodziowe, których przerwanie powoduje zalanie dużych obszarów.

Półwysep Apeniński, którego długość wynosi około 900 km, a szerokość od 100 do 250 km, rozciąga się w kierunku południowo-wschodnim. Jego osią są góry Apeniny. Ciągą się one od Alp aż do Cieśniny Mesyńskiej. Długość ich wynosi 1200 km, szerokość od 30 do 135 km, średnia wysokość 1200 m n.p.m., maksymalna 2914 m n.p.m. Rozpadają się na liczne pasma górskie, których zbocza w wielu miejscach opadają stromo ku nizinom. Liczne rzeki i potoki górskie tworzą często głębokie, trudno przekraczalne doliny. Sycylia, oddzielona od Półwyspu Apenińskiego wąską (3 km) Cieśniną Mesyńską, ma rzeźbę górską z nielicznymi nizinami nadmorskimi. Sardynia ma również rzeźbę górzystą. Niziny ciągną się przeważnie wzdłuż większych rzek i wybrzeży.

Klimat. Pod względem klimatycznym Włochy można podzielić na trzy strefy: alpejską, Niziny Padańskiej i półwyspu oraz wysp włoskich. Klimat w Alpach jest różny na różnych wysokościach. Temperatura w styczniu na przedgórzach wynosi około 1°C, w strefie subalpejskiej spada do -12°C. W lipcu wynosi odpowiednio 20°C i 4°C. Ilość opadów dochodzi do ponad 1000 mm, z maksymalną ilością w lecie.

Nizina północnowłoska ma klimat zbliżony do środkowoeuropejskiego. Zimy są tam chłodne, lata gorące. W Mediolanie średnia temperatura stycznia wynosi ponad 2°C, lipca 24°C. Śnieg pada prawie corocznie. W chłodne zimy utrzymuje się 2–3 tygodnie. Opady wynoszą 600–1000 mm, z maksymalną ilością w okresie wiosennym i jesiennym.

Klimat Wybrzeża Liguryjskiego i wysp włoskich ma charakter podzwrotnikowy typu śródziemnomorskiego. Średnie temperatury w styczniu wynoszą na północy 8°C, na południu 11°C, lipca odpowiednio 25°C i 28°C. Opady przeważają zimą i wynoszą od 500 do 1000 mm. Na południu półwyspu przymrozki występują niekiedy w ciągu trzech najzimniejszych miesięcy.

Wody. Sieć rzeczna Włoch jest gęsta; przeważają rzeki górskie, krótkie. Na Półwyspie Apenińskim rzeki odznaczają się dużymi wahaniami wodostanów. Największą rzeką jest Pad (652 km). Na północy kraju, w Alpach występuje znaczna liczba jezior (Garda – 370 km², Maggiore – 212 km², Como – 146 km²).

Roślinność. Lasy wraz z zaroślami zajmują około 20% powierzchni kraju. Najwięcej lasów jest w Alpach, Toskanii i na półwyspie Garo. Do 1000 m wysokości sięga strefa upraw i lasów liściastych, wyżej do około 2000 m występują obszary trawiaste, a jeszcze wyżej strefa roślinności alpejskiej.

Najmniejsze zalesienie ma Sycylia i Sardynia.

2. LUDNOŚĆ I OSADNICTWO

2.1. Informacje podstawowe

- *Ludność ogółem:* 57 679,8 tys. (2001 r.)
- *Struktura wiekowa:*

0–14 lat:	14,2% (mężczyźni 4209,1 tys., kobiety 3964,8 tys.)
15–64 lat:	67,5% (mężczyźni 19 375,7 tys., kobiety 19 546,3 tys.)
65 i więcej lat:	18,4% (mężczyźni 4368,3 tys., kobiety 6215,6 tys.)

- *Przyrost naturalny*: 0,07% (2001 r.)
- *Liczba urodzeń na 1000 mieszkańców*: 9,05
- *Liczba zgonów na 1000 mieszkańców*: 10,07
- *Migracja netto*: 2,9 migrantów na 1000 mieszkańców (2001 r.)
- *Struktura płci (stosunek liczby mężczyzn do liczby kobiet)*:

urodzonych	1,07
do 15 lat	1,06
15–64 lat	0,99
65 i więcej lat	0,70
ogółem	0,94 (2001 r.)
- *Średnia długość życia*: 79,1 lat, w tym: mężczyźni 76,0 lat, kobiety 82,5 lat
- *Struktura narodowościowa i etniczna*:

Włosi	94,1%
Sardyńczycy	2,7%,
Retoromanie	1,3%
Friulowie, Tyrolczycy, Francuzi, Albańczycy, Słoweńcy	1,0%
inni	1,0%
- *Wyznania*: rzymskokatolickie 97%, inne 3% (jednak około 15% ludności nie określa przynależności religijnej)
- *Język*: włoski (urzędowy), niemiecki, francuski, słoweński, sardyński i kataloński
- *Urbanizacja*: 69%

2.2. Osadnictwo

Średnia gęstość zaludnienia wynosi 192 mieszkańców na km². Rozmieszczenie ludności jest bardzo nierównomierne. Najgęściej zaludniona jest północna część kraju (na Nizinie Padańskiej ponad 300 mieszkańców na km²), gdzie zamieszkuje prawie połowa ludności Włoch, również wybrzeże liguryjskie oraz aglomeracje Rzymu, Turynu i Neapolu. Najłagodniej zaś zaludniona jest część południowa Włoch.

Do największych aglomeracji miejskich zalicza się Rzym, Mediolan, Neapol, Turyn, Palermo i Genuę.

Rzym (2804 tys. mieszkańców, aglomeracja 3850 tys.) jest największą aglomeracją Włoch, wielkim węzłem komunikacyjnym (lotniczym, kolejowym i drogowym) oraz jednym z największych ośrodków naukowych Europy.

Mediolan (1449 tys.) jest głównym miastem regionu Lombardii, położonym na Nizinie Padańskiej, nad rzeką Olona. Wraz z sąsiednimi miastami tworzy aglomerację zamieszkałą przez ponad 3,8 mln mieszkańców.

Neapol (1204 tys., aglomeracja 3,1 mln mieszkańców) jest głównym ośrodkiem przemysłowym południowych Włoch. Znajduje się w nim drugi co do wielkości port Włoch.

Turyn (1003 tys., aglomeracja 2,2 mln mieszkańców) jest drugim po Mediolanie ośrodkiem przemysłowym Włoch.

3. USTRÓJ I PODZIAŁ ADMINISTRACYJNY

3.1. Informacje podstawowe

- *Ustrój państwowy*: republika konstytucyjna
- *Nazwa państwa*:

konwencjonalna pełna:	Italian Republic
konwencjonalna skrócona:	Italy
lokalna pełna:	Repubblica Italiana
lokalna skrócona:	Italia
- *Stolica*: Rzym
- *Święto państwowe*: 2 czerwca (1946 r.)
- *Konstytucja*: 1 stycznia 1948 r.
- *Głowa państwa*: prezydent
- *Organ ustawodawczy*: dwuizbowy parlament; Izba Deputowanych (630 członków), Senat (326 senatorów)

3.2. Podział administracyjny

Włochy administracyjnie dzielą się na 20 regionów (5 regionów o statusie specjalnym i 15 regionów zwykłych). Są to: Abruzja, Basilicata, Kalabria, Kampania, Emilia–Romagna, Friuli–Venezia Giulia, Lazio, Liguria, Lombardia, Marche, Molise, Piemont, Puglia, Sardynia, Sycylia, Toskania, Trydent–Górna Adyga, Umbria, Valle d'Aosta, Veneto. Regiony dzielą się na 103 prowincje, a te z kolei na gminy. Regionami o statusie specjalnym (autonomiczne) są: Valle d'Aosta, Wenecja Julijska, Sardynia, Sycylia i Trydent–Górna Adyga.

NUTS I stanowi 11 grup regionów, NUTS II – 20 regionów, NUTS III stanowią 103 prowincje. Na najniższym szczeblu są gminy.

4. GOSPODARKA

4.1. Informacje podstawowe

- *Surowce*: gips, sól kamienna, węgiel brunatny, ruda żelaza, piryty, siarka, rtęć, rudy cynku i ołowiu, ropa naftowa i gaz ziemny
- *Wielkość i kierunki eksportu*: 241,1 mld USD, w tym 56,8% do państw UE (Niemcy 16,4%, Francja 12,9%, Wielka Brytania 7,1%, Hiszpania 6,3%, Holandia 2,9%), USA 9,5% i inne
- *Wielkość i kierunki importu*: 231,4 mld USD, w tym 61% z państw UE (Niemcy 19,3%, Francja 12,6%, Holandia 6,3%, Hiszpania 4,4%, Wielka Brytania 3,7%, Belgia i Luksemburg 3,7%), USA 5% i inne
- *Produkcja energii elektrycznej*: 247,7 mld kWh, w tym:

elektrownie ciepłe	79,1%
elektrownie wodne	18,1%

- elektrownie jądrowe 0%
- elektrownie inne 2,83%
- *Produkt krajowy brutto według parytetu siły nabywczej*: 1273 mld USD
- *Realne tempo wzrostu*: 2,7%
- *Produkt krajowy na jednego mieszkańca*: 22 100 USD
- *Udział sektorów gospodarki w produkcie krajowym brutto*:
 - rolnictwo 2,5%
 - przemysł 30,4%
 - usługi 67,1%
- *Ludność żyjąca poniżej minimum socjalnego*: b.d.
- *Inflacja*: 2,5%
- *Bezrobocie*: 10,4%
- *Siła robocza ogółem*: 23,4 mln
- *Siła robocza według zatrudnienia w sektorach*:
 - przemysł i budownictwo 61,9%
 - rolnictwo 5,5%
 - usługi 32,6%

4.2. Przegląd gospodarki

Włochy są państwem niezbyt zasobnym w surowce mineralne. Należą jednak do wysoko rozwiniętych krajów Europy. Mają dobrze rozwinięty przemysł metalurgiczny, petrochemiczny, samochodowy, chemiczny, włókienniczy i spożywczy.

Przemysł petrochemiczny skupiony jest głównie w miastach portowych (Genua, Livorno, Wenecja, Triest, Neapol, Bari, Augusta, Mediolan), gdyż oparty jest na importowanej ropie naftowej.

Głównym ośrodkiem przemysłu samochodowego jest Turyn, a przemysłu stoczniowego miasta portowe (Genua, La Spezia, Livorno, Neapol, Palermo, Taranto, Ancona, Monfalcone, Triest).

Przemysł chemiczny zaliczany jest do najnowocześniejszych w świecie, a głównymi ośrodkami są Mediolan, Genua, Wenecja, Turyn i Neapol.

Przemysł włókienniczy skoncentrowany jest głównie w Lombardii oraz w większych miastach.

Przemysł spożywczy, wszechstronnie rozwinięty, rozmieszczony jest na całym obszarze kraju, głównie jednak na obszarach intensywnej gospodarki rolnej.

5. INFRASTRUKTURA TRANSPORTU

5.1. Informacje podstawowe

- *Koleje*: ogółem 19 394 km, w tym:
 - normalnotorowe 18 071 km (zelektryfikowanych 11 322 km, linii wielotorowych 5872 km)
 - wąskotorowe 112 km (1000 mm) oraz 1211 km (950 mm), w tym 153 km zelektryfikowane

- *Drogi*: ogółem 654 676 km, w tym 6500 km autostrad
- *Drogi wodne*: ogółem 2400 km
- *Rurociągi*:
 - ropy naftowej 1703 km i produktów naftowych 2148 km
 - gazu ziemnego 19 400 km
- *Porty morskie*: Augusta (Sycylia), Bagnoli, Bari, Brindisi, Gela, Genua, La Spezia, Livorno, Milazzo, Neapol, Porto Foxi, Porto Torres (Sardynia), Salerno, Savona, Triest, Wenecja
- *Marynarka handlowa*:
 - liczba statków 445 (powyżej 1000 GRT), w tym 44 masowce, 41 drobnicowców, 77 chemikaliowców, 24 kontenerowce, 38 gazowców, 11 pasażerskich, 85 tankowców ropy naftowej, 64 kontenerowce roll/roll i inne
 - wyporność 8 005 136 GRT/10 556 244 DWT
- *Porty lotnicze*: ogółem 135, w tym:
 - a. lotniska o twardych pasach startowych długości:

powyżej 3047 m	– 5
2438–3047 m	– 32
1524–2437 m	– 17
914–1523 m	– 31
poniżej 914 m	– 12
Razem	97
 - b. lotniska o nieutwardzonych pasach startowych:

powyżej 3047 m	– 0
2438–3047 m	– 0
1524–2437 m	– 2
914–1523 m	– 18
poniżej 914 m	– 18
Razem	38

5.2. Przegląd infrastruktury transportu

Gęstość sieci kolejowej normalnotorowej wynosi 6 km na 100 km² i jest zbliżona do gęstości sieci kolejowej w Polsce. Kolej zasilana jest prądem stałym o napięciu 3 kV. Natomiast sieć dróg samochodowych rozwinięta jest lepiej niż w Polsce, gdyż średnia jej gęstość wynosi ponad 217 km na 100 km², w tym 21,6 km na 1000 km² autostrad. Włochy mają połączenia autostradowe: ze Słowenią – 2, Austrią – 2, Szwajcarią – 2 i Francją – 3.

Sieć dróg samochodowych i linii kolejowych najlepiej jest rozwinięta w północnej części kraju, natomiast słabiej w części południowej.

Włochy mają dobrze rozwinięty transport rurociągowy. Najdłuższy gazociąg biegnie z Afryki przez Sycylię i Półwysep Apeniński do północnej części kraju. Natomiast rurociągi produktów naftowych wiodą z zakładów petrochemicznych znajdujących się w miastach portowych do wnętrza kraju. Przez terytorium Włoch bie-

gną także ropociągi (z Triestu i Genui) międzynarodowe do Niemiec i innych państw europejskich.

Największym portem lotniczym jest Flumicino (Rzym) – blisko 23 mln pasażerów rocznie, kolejnym Linate (Mediolan) – ponad 12 mln pasażerów.

Transport morski we Włoszech także jest dobrze rozwinięty. Kraj ten dysponuje długim wybrzeżem (7,6 tys. km) i licznymi portami oraz dużą flotą handlową (około 450 statków o łącznej wyporności ponad 10 mln DWT).

6. SIŁY ZBROJNE

6.1. Informacje podstawowe

- *Rodzaje sił zbrojnych:* siły lądowe, marynarka wojenna, siły powietrzne, karabinierzy
- *Potencjalne możliwości mobilizacyjne:* 14 248,6 tys.
(mężczyźni w wieku 15–49 lat)
- *Rzeczywiste możliwości mobilizacyjne:* 12 244,2 tys.
(mężczyźni w wieku 15–49 lat zdolni do służby wojskowej)
- *Liczba mężczyzn osiągniętych wiek poborowy w danym roku:* 304,4 tys.
- *Wydatki na obronność:* 20,7 mld USD
- *Procentowy udział wydatków na obronność w PKB:* 1,7%

6.2. Charakterystyka sił zbrojnych

W armii włoskiej służy ponad 250 tys. żołnierzy, w tym 110 tys. poborowych.

Siły lądowe są największym rodzajem sił zbrojnych. Ich stan liczebny wynosi 150 tys. żołnierzy. Organem dowodzenia tymi siłami jest Sztab Sił Lądowych, z szefem sztabu na czele. W składzie tych sił znajdują się wojska operacyjne i wojska obrony terytorialnej. Podstawowe uzbrojenie sił lądowych stanowi ponad 700 czołgów (130 Leopard 1A1, 100 Leopard 1A5, 360 Centauro, 100 Ariete), blisko 2,8 tys. BWO, artyleria (900 środków o kalibrze powyżej 100 mm, w tym 22 MLRS, 192 M-109G/-L) oraz 134 śmigłowce szturmowe (A-129) i inne.

Marynarka wojenna liczy około 38 tys. żołnierzy, w tym 11 tys. poborowych i 1000 piechoty morskiej). Wyposażona jest w nowoczesne jednostki nawodne (transportowe, 4 niszczyciele, 24 fregaty, kutry patrolowe, desantowe i inne) i podwodne (siedem łodzi podwodnych) oraz lotnictwo morskie. Bazami morskimi są: La Spezia, Taranto, Brindisi, Augusta.

W siłach powietrznych służy ponad 60 tys. żołnierzy, w tym 17,8 tys. poborowych. Dysponują one samolotami myśliwskimi, bombowymi, wielozadaniowymi i transportowymi oraz bazami lotniczymi. Wyposażenie stanowi ponad 500 samolotów bojowych, m.in.: Tornado, F-104, AMX oraz około 100 śmigłowców (HH-3F, AB-212, NH-500D).

6.3. Znaczenie strategiczne

Znaczenie strategiczne Włoch wynika głównie z położenia geograficznego ich terytorium. Zajmują one bowiem Półwysep Apeniński i wiele wysp na Morzu Śródziemnym, w tym: Sycylię i Sardinie.

Półwysep Apeniński, długości ponad 1000 km, wrzyna się głęboko w Morze Śródziemne i dzięki temu specyficznemu kształtowi oraz wyspom Sycylii, Sardynii i Korsyke (fr.) nie tylko rozcina akwen śródziemnomorski na dwie części, wschodnią i zachodnią, lecz także rozdziela je na mniejsze akweny, tj. Morze Tyrreńskie, Morze Adriatyckie i Morze Jońskie.

Z Sycylii prowadzi najkrótsza droga morska do Tunezji w Afryce. Tędy biegnie także gazociąg łączący Afrykę z Europą. Ten stosunkowo wąski przesmyk między Sycylią a Tunezją – Cieśnina Sycylijska – ułatwia sprawowanie kontroli szlaków komunikacji morskiej z baz rozmieszczonych zarówno na Sycylii, jak i w Tunezji.

Korzystne położenie geograficzne Włoch – na uboczu Europy, a kluczowe na Morzu Śródziemnym – umożliwiło im swobodny rozwój gospodarczy. Dzięki temu należą one do państw o znacznym potencjale gospodarczym i dużym znaczeniu militarnym.

W Neapolu znajduje się Dowództwo Regionalne Europy Południowej, a w wielu bazach szczególnie lotniczych i morskich stacjonują wojska amerykańskie (ponad 10 tys. żołnierzy) oraz komponenty innych wojsk.

ZAKOŃCZENIE

Niniejsza praca obejmuje charakterystykę państw członkowskich NATO, które to terytoria są priorytetowe z punktu widzenia obrony kolektywnej w ramach realizacji postanowień art. 5 traktatu waszyngtońskiego.

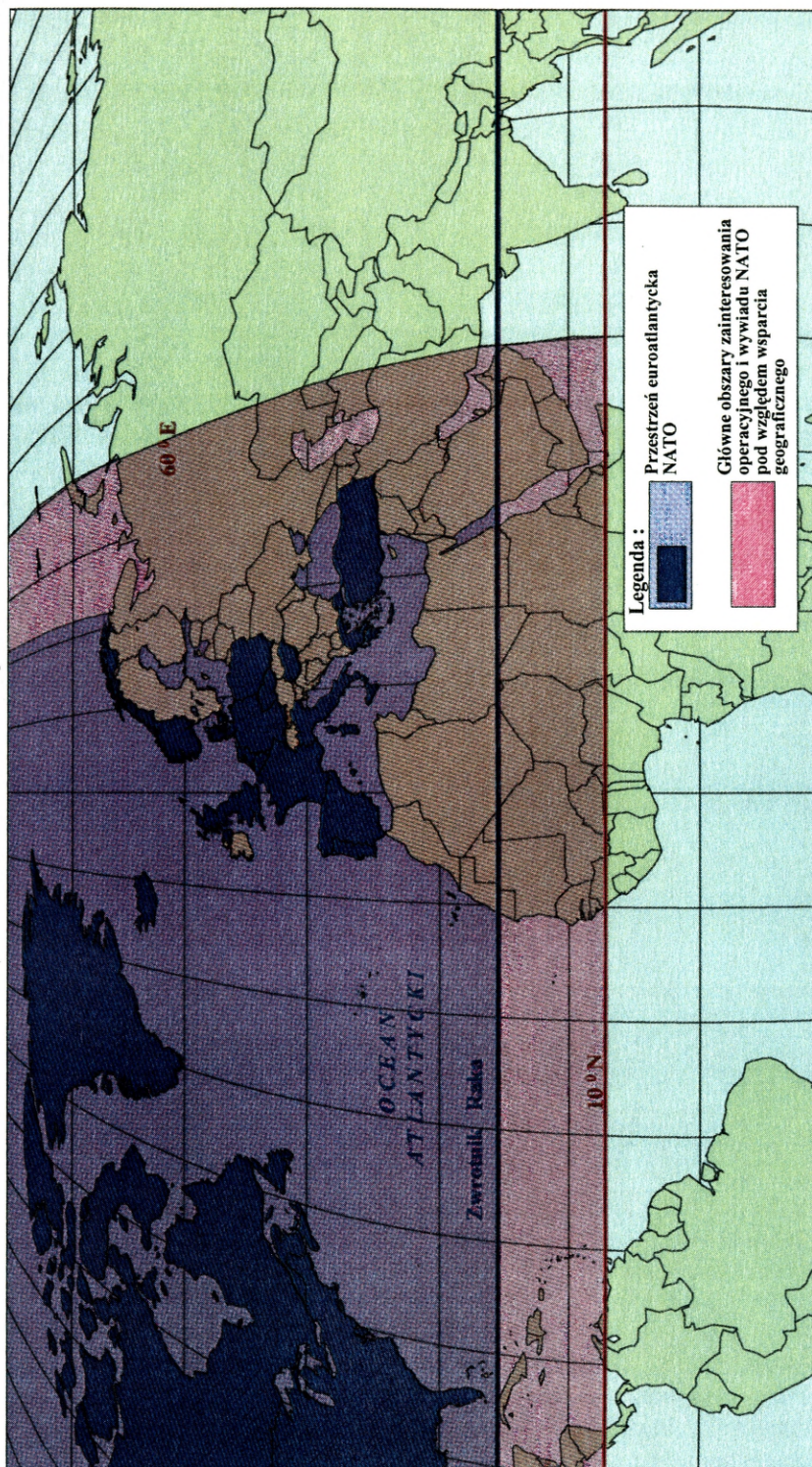
Przedstawione zagadnienia pozwalają czytelnikowi na zaznajomienie się z wieloma istotnymi problemami natury geopolitycznej, wojskowej, geograficznej, społecznej i ekonomicznej. Ponadto zamieszczone w pracy dane umożliwią prowadzenie kolejnych analiz, których obiektem są państwa NATO. Szczególnym atutem jest zebranie szeregu wskaźników dotyczących wszystkich państw Sojuszu, według przyjętego jednolitego układu i zakresu problemowego.

Zakres wyzwań i zadań stojących przed NATO oraz zasięg przestrzenny obszaru zainteresowania Sojuszu znacznie się rozszerzył, do wymiaru globalnego włącznie. Nowe uwarunkowania wynikają z rozwoju sytuacji w świecie, nowych wyzwań i zagrożeń na obrzeżach lub poza obszarem działania i odpowiedzialności Sojuszu. To wpływa na kolejne zmiany w strukturze organizacyjnej Sojuszu, utworzenie sił szybkiego reagowania (RRF), ciągłą modernizację sprzętu i inne przedsięwzięcia. Wynika stąd również konieczność prowadzenia badań i dalszych prac obejmujących różne newralgiczne i zagrożone regiony w świecie. Nie ulega jednak wątpliwości, że najważniejsze dla członków Sojuszu są terytoria państw Paktu Północnoatlantckiego, ich nienaruszalność i integralność. Dla skutecznej obrony tej przestrzeni niezbędne jest poznawanie warunków i możliwości realizowania ewentualnych zadań, potencjałów i specyfiki poszczególnych państw NATO. Autorzy mają nadzieję, że praca przyczyni się do popularyzacji tej problematyki nie tylko wśród słuchaczy i studentów akademii, ale również wśród kadr instytucji państwa i wyższych sztabów wojsk.

BIBLIOGRAFIA

1. Binkowski H., *Islandia*, Wyd. A. Marszałek, Toruń 1995.
2. Brzeziński Z., *Wielka szachownica*, Świat Książki, Warszawa 1998.
3. Budge I., Newton K. i inni, *Polityka nowej Europy*, Książka i Wiedza, Warszawa 1999.
4. Cesarz Z. Stadtmüller E., *Problemy polityczne współczesnego świata*, Uniwersytet Wrocławski, Wrocław 1998.
5. CIA *The World Factbook* 2001, (<http://www.odci.gov/cia/publications/factbook/>).
6. Collins J. M., *Military Geography*, National Defense University, Washington 1998.
7. Cziomer E. i in., *Udział USA w systemie bezpieczeństwa europejskiego*, Wyd. „Meritum”, Kraków 2000.
8. Cziomer E. i in., *NATO w systemie bezpieczeństwa europejskiego*, Fundacja MCRD, Kraków 1999.
9. Dobosiewicz Z., *Geografia ekonomiczna świata*, PWE, Warszawa 1994.
10. Fierla I. i in., *Geografia gospodarcza świata*, PWE, Warszawa 1998.
11. Kwiatek J., *Geografia Europy*, Muza, Warszawa 1999.
12. Lach Z. i in., *Ocena terenu według NATO*, AON, Warszawa 2000.
13. Lach Z. i Skrzyp J., *Republika Federalna Niemiec (studium wojskowo-geograficzne)*, AON, Warszawa 1999.
14. Lach Z., Skrzyp J., Łaszczuk A., *Wojskowo-geograficzna charakterystyka Niemiec (Republika Federalna Niemiec)*, AON, Warszawa 2000.
15. Lach Z. i in., *Geografia bezpieczeństwa państw regionu środkowoeuropejskiego*, ZGW Szt. Gen. WP, Warszawa 2001.
16. Lach Z. i in., *Analiza przestrzeni euroatlantyckiej NATO – ujęcie geograficzne*, AON, Warszawa 2000.
17. Lach Z. i in., *Analiza przestrzeni euroatlantyckiej NATO – ujęcie geograficzne, synteza wyników badań*, AON, Warszawa 2001.
18. Łatkowski H., *Stany Zjednoczone*, Bellona, Warszawa 1993.
19. Maryański A., *Narodowości świata*, PWN, Warszawa 1998.
20. NATO – *Vademecum*, Bellona, Warszawa 1999.
21. Otok S., *Geografia polityczna*, PWN, Warszawa 1999.
22. Pająk W., *Turcja*, Wyd. A. Marszałek, Toruń 1997.
23. Pietrzyk I., *Polityka regionalna Unii Europejskiej i regiony w państwach członkowskich*, PWN, Warszawa 2000.
24. *Rocznik statystyki międzynarodowej*, GUS, Warszawa 2000.
25. *Rocznik strategiczny 2000/2001*, Scholar, Warszawa 2001.
26. Rydzikowski W. i in., *Transport*, PWN, Warszawa 1998.
27. Schulze M., *Europa – obraz kontynentu*, Muza, Warszawa 1997.
28. Skrzyp J., *Geostrategiczne aspekty bezpieczeństwa Polski*, AON, Warszawa 1999.
29. Skrzyp J., *Wojskowo-geograficzna charakterystyka państw Europy Środkowej*, AON, Warszawa 1994.
30. Skrzyp J., *Śródkowoeuropejski region strategiczny jako element przestrzeni euroatlantyckiej*, AON, Warszawa 2001.
31. Sokołowski T., *Wielka Brytania*, Uldruk, Warszawa 1993.

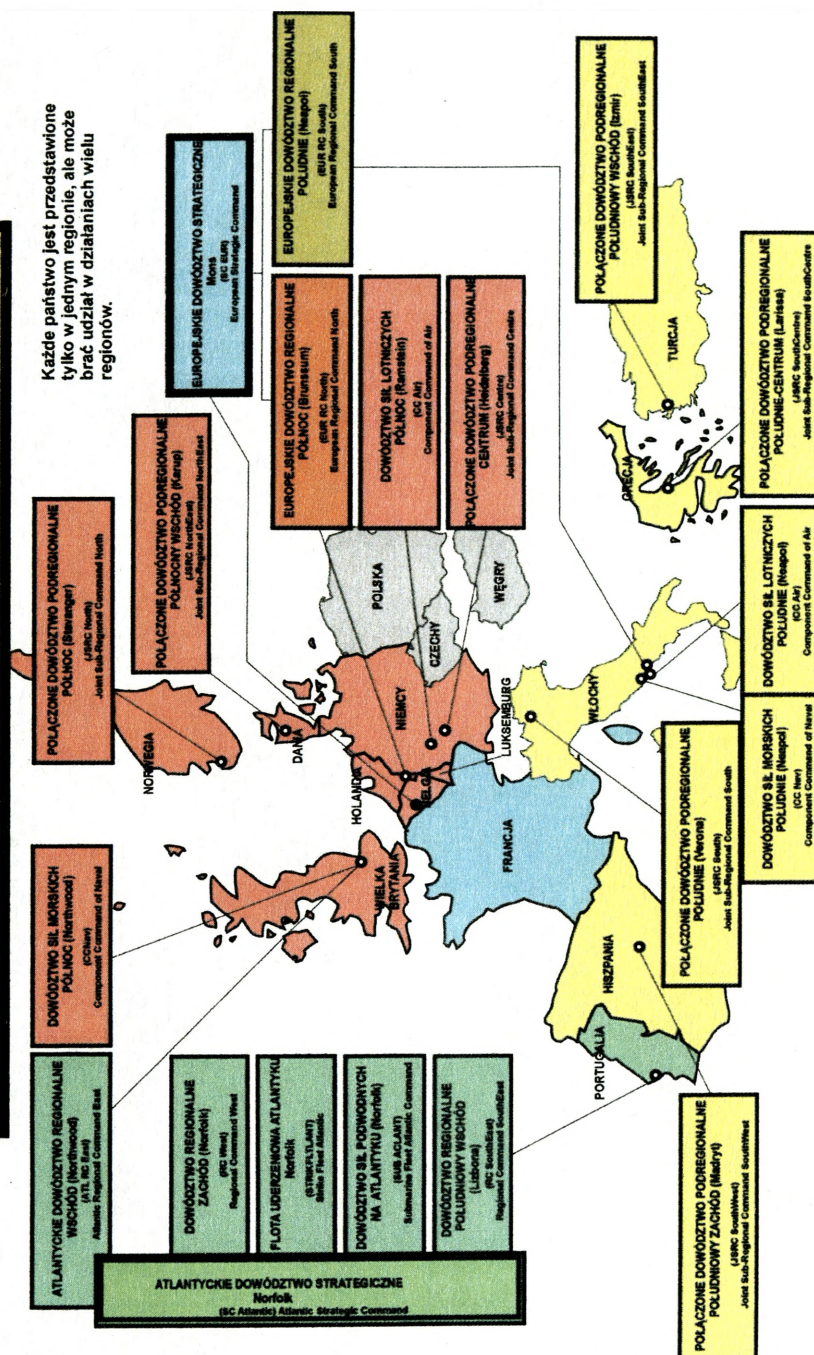
Przestrzeń euroatlantycka NATO

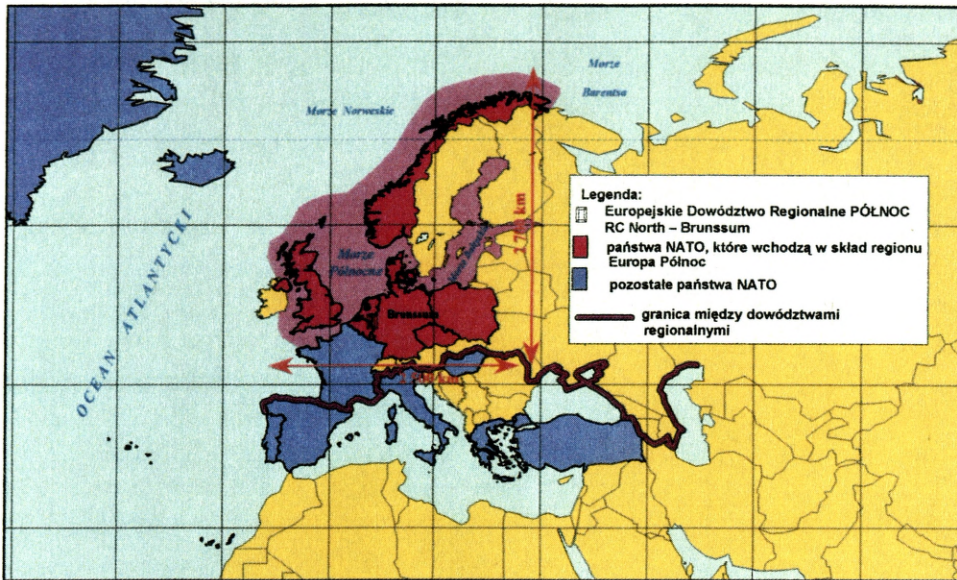

NOWA STRUKTURA DOWODZENIA NATO

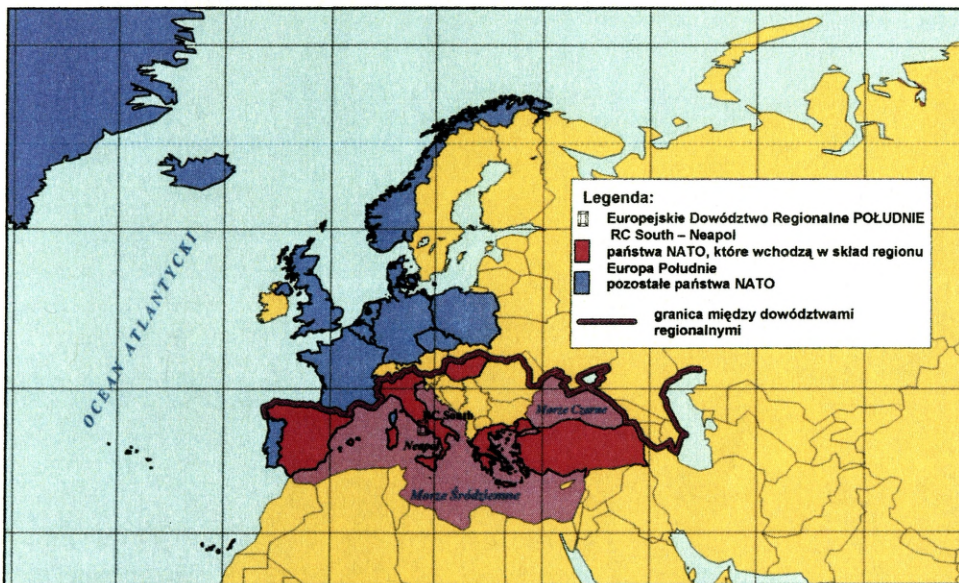
New NATO Military Command Structure

Każde państwo jest przedstawione tylko w jednym regionie, ale może brać udział w działaniach wielu regionów.

Obszar operacyjny (działania) dowództwa regionalnego Europa Północ (RC North)

Obszar operacyjny (działania) dowództwa regionalnego Europa Południowa (RC South)

CHARAKTERYSTYKA PAŃSTW NATO

Lp.	Państwo	Powierzchnia		Liczba ludności		Gęstość zaludnienia	Infrastruktura transportu:						Długość wybrzeża		Produkt krajowy brutto			1) Produkcja energii elektrycznej w mld kWh		Reak-tory (bloki) jądrowe	Lotniska o twardej drodze startowej	
		w tys. km ²	%	w tys. mieszk.	%		samochodowego:			kolejowego:		w km	%	w mld dolarów ogółem	na osobę w dolarach	2) Moc elektrowni jądrowych w MW						
							gęstość sieci dróg twardych ogółem	w tym autostrady	gęstość w km/1000 km ²	gęstość linii normal. i szerokotor.	w km/10 tys. lud.						w km/100 km ²					
																		w km/10 tys. lud.	długość w km			gęstość w km/100 km ²
1	Belgia	30,5	0,13	10 259	1,30	339	380	113	1 684	55,0	11,3	3,4	66	0,02	259,2	1,31	25 300	79,8	5 712	7	24	0,33
2	Czechy	78,9	0,33	10 264	1,30	131	71	54	499	6,3	12,0	9,2	0	0	132,4	0,67	12 900	67,6	3 472	6	43	0,59
3	Dania	43,1	0,18	5 353	0,68	124	166	134	660	15,3	7,7	6,2	7 314	2,08	136,2	0,69	25 500	37,9	0	0	28	0,38
4	Francja	547,0	2,32	58 551	7,41	107	178	166	8 990	16,4	5,8	5,5	3 427	0,97	1 448,0	7,33	24 400	497,3	6 653	58	268	3,68
5	Grecja	132,0	0,56	10 624	1,34	81	82	101	529	4,0	1,9	1,5	13 676	3,88	181,9	0,92	17 200	46,4	0	0	65	0,89
6	Hiszpania	504,8	2,14	40 038	5,06	79	68	86	775	15,4	2,6	3,3	4 964	1,41	720,0	3,64	18 000	197,7	7 350	9	75	1,03
7	Holandia	41,9	0,18	15 982	2,02	382	272	71	2 235	53,3	6,5	1,7	451	0,13	388,4	1,97	24 400	85,3	449	1	19	0,26
8	Islandia	103,0	0,44	278	0,04	3	4	117	0	0	0	0	4 988	1,42	6,8	0,03	24 800	7,1	0	0	12	0,16
9	Kanada	9 976,1	42,28	31 593	4,00	3	3	101	17 119	1,7	0,7	21,5	243 791	69,17	774,7	3,92	24 800	567,2	15 755	22	517	7,10
10	Luksemburg	2,6	0,01	443	0,06	170	200	117	118	45,6	10,6	6,2	0	0	15,9	0,08	36 400	0,65	0	0	1	0,01
11	Niemcy	357,0	1,51	82 030	10,38	230	182	79	11 400	32,0	12,3	5,4	2 389	0,68	1 936,0	9,80	23 400	531,4	21 840	19	322	4,42
12	Norwegia	324,2	1,37	4 503	0,57	14	28	151	211	0,7	1,3	8,9	21 925	6,22	124,1	0,63	27 700	121,1	0	0	67	0,92
13	Polska	312,7	1,33	38 634	4,89	124	80	65	399	1,3	7,5	5,8	528	0,15	327,5	1,66	8 500	134,4	0	0	83	1,14
14	Portugalia	92,4	0,39	10 066	1,27	109	64	59	797	8,6	2,8	2,6	1 793	0,51	159,0	0,80	15 800	42,0	0	0	40	0,55
15	Stany Zjednoczone	9 629,1	40,81	278 059	35,17	29	60	206	74 091	7,7	2,5	8,6	19 924	5,65	9 963,0	50,41	36 200	3 678,0	96 423	104	5 174	71,01
16	Turcja	780,6	3,31	66 494	8,41	85	14	16	1 528	2,0	1,1	1,3	7 200	2,04	444,0	2,25	6 800	125,3	0	0	86	1,18
17	Węgry	93,0	0,39	10 106	1,28	109	88	81	448	4,8	8,0	7,3	0	0	113,0	0,57	11 200	36,8	1 729	4	16	0,22
18	Wielka Brytania	244,8	1,04	59 648	7,54	244	152	62	3 303	13,5	6,9	2,8	12 429	3,53	1 360,0	6,88	22 800	342,8	12 968	35	349	4,79
19	Włochy	301,2	1,28	57 680	7,30	192	217	114	6 500	21,6	6,0	3,1	7 600	2,16	1 273,0	6,44	22 100	247,7	0	0	97	1,33
Ogółem NATO		23 594,9	100,0	790 605	100,0								352 465	100,0	19 763,1	100,0		199 276	267	7 286	100,0	

Źródło: International Atomic Energy Agency Yearbook, Vienna 1999.

PUBLIKACJE AKADEMII OBRONY NARODOWEJ

do nabycia w Wydziale Wydawniczym AON
al. gen. A. Chruściela 103, bl. 2
00-910 Warszawa, tel. 681 40 55, tel./faks 681 37 52

- H. Binkowski, A. Ciupiński – **Polityka obronna i siły zbrojne partnerów Polski z Grupy Wyszehradzkiej**
- A. Bujak – **Praca w terenie na szczeblach taktycznych według standardów NATO**
- M. Cieślarczyk, P. Krawczyk, Z. Korulczyk – **Poradnik metodyczny autorów prac kwalifikacyjnych**
- A. Ciupiński, R. Białoskórski – **Wczesne ostrzeganie i zapobieganie współczesnym konfliktom zbrojnym w strategii Sojuszu Północnoatlantyckiego**
- J. Czaja – **Stolica apostolska wobec integracji europejskiej**
- K. Czajka – **Użycie artylerii w obronie oddziału**
- P. Daniluk – **Radiostacje pola walki**
- A. Dawidczyk – **Nowe wyzwania, zagrożenia i szanse dla bezpieczeństwa Polski u progu XXI w.**
- **Dowodzenie lotnictwem sił powietrznych w działaniach wojsk lądowych (praca zbiorowa)**
- W. Drażczyk – **Logistyka sił powietrznych w działaniach wielonarodowych**
- **Działania (operacje) połączone. Materiały z konferencji naukowej**
- M. Gąska – **Kompetencje organów władzy wykonawczej w dziedzinie obronności państwa i sił zbrojnych**
- M. Gąska, A. Ciupiński – **Międzynarodowe prawo humanitarne**
- A. Glen, W. Marud – **Kontrola przestrzeni powietrznej w czasie kryzysu i wojny**
- J. Gotowała – **Lotnictwo XXI wieku**
- J. Groskrejc – **Antropologiczne i aksjologiczne aspekty edukacji oficerów**
- J. Groskrejc – **Nauczyciel w edukacji. Funkcje – kompetencje – koncepcje kształcenia**
- J. Halik – **Metodyka opracowania pracy magisterskiej i studyjnej**
- M. Huzarski (red.) – **Taktyka ogólna wojsk lądowych**
- K. Jąłoszyński – **Terroryzm antyizraelski**
- K. Jąłoszyński – **Terroryzm czy terror kryminalny w Polsce?**
- K. Jąłoszyński – **Zagrożenie terroryzmem w wybranych krajach Europy Zachodniej oraz w Stanach Zjednoczonych**
- J. Janczak – **Zakłócanie informacyjne**
- T. Jemiolo – **Globalizacja. Szanse i zagrożenia**
- T. Jemiolo, K. Malak (red.) – **Bezpieczeństwo zewnętrzne Rzeczypospolitej Polskiej**
- A. Jóźwiak, Cz. Marcinkowski – **Wybrane problemy współczesnych operacji pokojowych**
- L. Kanarski, P. Gawliczek – **Przywództwo w armiach NATO**
- L. Kanarski, B. Rokicki (red.) – **Teoria i praktyka przywództwa wobec wyzwań edukacyjnych**
- J. Kardas, K. Loranty – **Wybrane problemy bezpieczeństwa i obronności państwa w opiniach pracowników administracji publicznej**
- C. Kaćki – **Izrael. Jego wpływ na rozwój sytuacji w regionie Bliskiego Wschodu**
- W. Kitler (red.) – **Obrona cywilna (niemilitarna) w obronie narodowej III RP**
- W. Kitler – **Obrona narodowa III RP. Pojęcie. Organizacja. System (rozprawa habilitacyjna)**
- W. Kitler – **Obrona narodowa w wybranych państwach demokratycznych**
- Z. Klawitter – **Wybrane aspekty systemu dowodzenia brygady zmechanizowanej (pancernej) w działaniach taktycznych**
- Z. Klawitter – **Rola i zadania zespołu wsparcia personalnego na stanowisku dowodzenia BZ/BPanc**
- T. Kochański – **Logistyka międzynarodowa**
- K. Koliński – **Dowodzenie siłami powietrznymi**
- S. Korzeniowski – **Żandarmeria wojskowa**
- M. Kosiński – **Umowa offsetowa i inne formy udziału państwa w międzynarodowym obrocie gospodarczym**
- M. Kozub – **Lotnictwo w operacjach połączonych**
- M. Kozub – **Lotnictwo w bojowym poszukiwaniu i ratownictwie**
- J. Kręciak – **Metodyka pracy sekcji dowodzenia stanowiska dowodzenia oddziału i związku taktycznego**
- J. Kręciak – **Współczesne kierowanie wojskami. proces dowodzenia**
- R. Kwečka – **Siły specjalne w kontekście współczesnych zagrożeń**
- R. Kwečka, M. Gryga – **Informacja w walce zbrojnej**
- L. Łukaszuk – **Międzynarodowe prawo pokoju i bezpieczeństwa**
- L. Łukaszuk – **Europejskie prawo pokoju i bezpieczeństwa**

- L. Łukaszyk – **Dyplomacja współczesna a problemy prawa i bezpieczeństwa międzynarodowego**
- T. Majewski – **Ankieta i wywiad w badaniach wojskowych**
- J. Marczak (red.) – **Samoorganizacja społeczeństwa na rzecz bezpieczeństwa powszechnego. Samoobrona powszechna III RP**
- Z. Maślak, K. Kozłowski, P. Krawczyk – **Podstawy użycia lotnictwa myśliwskiego**
- Z. Maślak – **Podstawy teorii informacji obrony powietrznej**
- Z. Maślak (oprac.) – **Informacje w obronie powietrznej – potrzeby, wymagania, zagrożenia. Materiały z sympozjum naukowego**
- W. Michalak – **Dominacja z powietrza**
- J. Michniak (red.) – **Projektowanie struktury organizacyjnej dowództwa brygady zmechanizowanej (pancernej)**
- G. Nowacki – **Informacja w walce zbrojnej. Materiały z sympozjum naukowego**
- G. Nowacki – **Strategiczne siły jądrowe wybranych państw**
- G. Nowacki – **Rozpoznanie satelitarne USA i Federacji Rosyjskiej**
- E. Nowak – **Gospodarowanie zasobami majątkowymi**
- I. Nowak – **Wybrane problemy historii polskiej techniki wojskowej XX wieku. Sprzęt i środki wojsk chemicznych**
- M. Obrusiewicz – **Wielonarodowe połączone siły zadaniowe CJTF**
- J. Pawłowski, A. Ciupiński (red.) – **Umieędzynarodowiony konflikt wewnętrzny**
- J. Płaczek – **Ewolucja polskiej myśli obronno-ekonomicznej w latach 1976–2000**
- J. Płaczek (red.) – **Gospodarka obronna Polski w końcu lat dziewięćdziesiątych. Szanse i zagrożenia**
- A. Polak – **Wybrane zagadnienia obrony wybrzeża w Polsce (1920–2002)**
- A. Polak – **Teoria grup operacyjnych w polskiej sztuce wojennej okresu międzywojennego**
- **Prawo w stosunkach międzynarodowych. Wybór dokumentów** (praca zbiorowa)
- K. Przeworski – **Evakuacja jako sposób ochrony ludności**
- A. Radomyski – **Zagrożenie śmigłowcowe dywizji zmechanizowanej**
- A. Radomyski – **Metody i treść pracy zespołu OPL na stanowisku dowodzenia dywizji zmechanizowanej**
- S. Sadowski – **Podstawowe zagadnienia teorii walki zbrojnej**
- P. Sienkiewicz – **5 wykładów**
- A. Skrabacz – **Kobiety w obronie narodowej Polski u progu XXI w.**
- J. Skrzyp (red.) – **Informator geograficzny o państwach kandydujących do Sojuszu Północnoatlantyckiego**
- Z. Skwarek – **Powietrzne systemy wczesnego wykrywania i powiadamiania**
- K. Słaboń – **Sytuacja jeńców wojennych w konflikcie iracko-irańskim (1980–1988)**
- **Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego** (praca zbiorowa)
- **Słownik terminów z zakresu psychologii** (praca zbiorowa)
- M. Sołoducha, P. Malinowski – **Użycie artylerii w szczególnych rodzajach działań bojowych**
- H. Spustek – **Wybrane zagadnienia badań operacyjnych i modelowania liniowego**
- Z. Stachowiak – **Metodyka i metodologia pisania prac kwalifikacyjnych (licencjackich, magisterskich i podyplomowych)**
- R. Stępień (red.) – **Edukacja w wyższych szkołach wojskowych**
- M. Strzoda, N. Prusiński – **System dowodzenia. Terminologia. Część I**
- M. Strzoda (red.) – **Wybrane terminy z zakresu dowodzenia i zarządzania**
- R. Szpyra – **Powietrzna sztuka operacyjna wybranych państw**
- B. Szulc, T. Majewski (red.) – **Rozwój kompetencji kierowniczych. Pomiar motywacji studentów i absolwentów AON do rozwoju kompetencji kierowniczych**
- E.A. Wesołowska, A. Szerauc (red.) – **Patriotyzm – Obronność – Bezpieczeństwo**
- J. Wolejszo, Z. Fioła – **Dowodzenie brygadą zmechanizowaną (pancerną) w obronie**
- J. Wolejszo – **Wybrane aspekty projektowania struktury organizacyjnej zespołu dowodzenia stanowiska dowodzenia brygady zmechanizowanej**
- J. Wolejszo, Z. Fioła – **Dowodzenie brygadą zmechanizowaną (pancerną) w marszu**
- **Wojsko wobec polskiego października '56. Rezolucje, uchwały, listy** (wybór, wstęp i opracowanie: E. J. Nalepa)
- J. Wojtasiak (red.) – **Studia z dziejów polskiej techniki wojskowej od XVI do XX wieku**
- E. Zabłocki – **Współczesne siły powietrzne**
- S. Zalewski – **Służby specjalne w państwie demokratycznym**
- L. Zapala – **W rembertowskiej Alma Mater**
- W. Zawadzki, T. Majewski, N. Prusiński – **Informacyjne uwarunkowania procesu decyzyjnego**
- B. Zdrodowski, M. Marszałek – **Operacje pozawojenne sił powietrznych**
- J. Zieliński (red.) – **Podstawowe założenia dydaktyki sztuki operacyjnej**
- J. Zuziak – **Dzieje Instytutu Józefa Piłsudskiego w Londynie 1947–1997**

Zamówienia przyjmujemy telefonicznie lub pisemnie

